

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 18 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1986, ΤΕΥΧ. 65, ΔΡΧ. 130

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΓΕΝΙΚΕΥΕΤΑΙ;

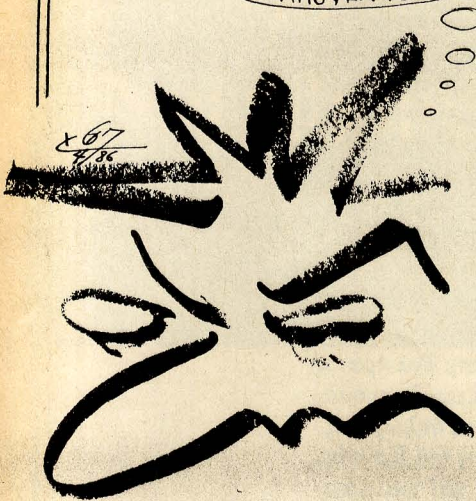

Παρασκευή 18 Ἀπριλίου 1986
 τεύχος 65, δρχ. 130
 Κέκροπος 2, 105 58 Ἀθήνα
 τηλ. 32.39.645, 32.28.791

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

Περιεχόμενα

ΠΑΝΤΕΛΗΣ
 ΕΛΛΕΙΨΙΣ
 ΜΠΟΥΚΑΛΙΩΝ

Θέση, Ὁ ἀκήρυχτος πόλεμος στή Μεσόγειο	6
Δεκαπενθήμερος, Περιδιαβάζοντας τήν πολιτική ἐπικαιρότητα	7
Οἰκονομῶσις, Ἐπί τοῦ λογιστηρίου	9
Στιγμαῖα, Μικρά σχόλια τοῦ Δεκαπενθήμερου	11
Ἀλέκου Τσίτσοβιτς, ΓΣΕΕ: πέρα ἀπό τοὺς τακτικούς ἐλιγμούς	12
Συζήτηση μέ τοὺς Κ. Γαβρόγλου, Ἡλ. Κούβελα, Δ.Ν. Μαρωνίτη καί Ἄρ. Μπαλτᾶ γιά τήν κατάσταση στά πανεπιστήμια	14
Δημήτρη Κυρτάτα, Ἡ ἀνάγκη γιά μεταπτυχιακές σπουδές	17
Σιμόν ντέ Μπωβουάρ, Ὁ φεμινισμός δέν ἀπειλεῖται (συνέντευξη)	18
Κέβιν Ἄντριους, Τήν ἐπομένη τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821	21
Χρῦσας Προκοπάκη, Ἄς μᾶς λείπουν οἱ χοροί	25
Δ.Π., Πῶς εἶδε ὁ τύπος τοὺς ἰδεολογικούς καθοδηγητές τῆς «17 Νοέμβρη»	28
Διεθνή θέματα, Γιά τήν κρίση στό ΓΚΚ, τό Συνέδριο τοῦ Κ.Κ. Ἰταλίας καί τήν ὑπόθεση Βαλντχάιμ	28
Στιγμαῖα, Μικρά σχόλια τοῦ Δεκαπενθήμερου	31
Ἀνδρέα Πανταζόπουλου: Ἡ ἱστορική πορεία τῆς φιλελεύθερης δημοκρατίας, τοῦ Κ. Μπ. Μακφέρσον	32
Δ.Κ., Τά Ἱστορικά δημιουργοῦν τή δική τους ἱστορία	33
ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ	34
Λεωνίδα Λουλούδη, Ἀριστερά καί Οἰκολογία	36
Γιάννη Βουλομάνου, Ἀσφαλῶς κάτι πρέπει νά γίνει	39
Α.Β. Παλαιοῦ, Νέο ὄραμα καί παρῶχημένες λύσεις	42
Γιώργου Ριτζούλη, Σύγχρονη ἢ «προσαρμοσμένη» Ἀριστερά;	46
ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ	49

Μή μᾶς χάσετε...

Τό ἐπόμενο τεύχος τοῦ
 Δεκαπενθήμερου Πολίτη,
 γιά νά σᾶς συνοδεύσει
 στόν πασχαλινό ὄβελία
 καί τήν ἀνοιξιὰτικη
 βροχή, θά κυκλοφορήσει
 στίς 29 Ἀπριλίου,
 Μεγάλη Τρίτη
 Λαμπρυνθεῖτε Λαοί!

Ἰδιοκτησία: Σπ. Δελέγκας καί Σία Ο.Ε. • Ἐκδότης: Ἄγγελος Ἐλεφάντης Μάρκου
 Μουσοῦρου 34, Ἀθήνα • Τυπογραφεῖο: ὁ Χαϊδεμένος ΕΠΕ, Λεωφ. Βουλιαγμένης
 429, τηλ. 94.40.997

Ἰδιοκτησία Σ. Δελέγκας καί Σία Ο.Ε. • Ἐκδότης Ἄγγελος Ἐλεφάντης, Μάρκου Μουσοῦ
 ρου 34, Ἀθήνα • Τυπογραφεῖο Χαϊδεμένος, Λεωφ. Βουλιαγμένης 429, τηλ. 9440997

Παρασκευή 8 Μαρτίου 1985, τεύχος 35, δρχ. 100, Κέκροπος 2,
 105 58 Ἀθήνα, τηλ. 3239645 καί 3228791

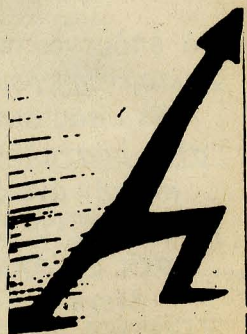
Ο ΑΚΗΡΥΧΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Η τρομοκρατία, απ' όπου κι αν προέρχεται, είναι ή καταλήγει να είναι όπλο στα χέρια της εξουσίας, των ισχυρών. Κάτω από τή μυστικότητα και τήν αδιαφάνεια κρύβονται οι διάφορες υπηρεσίες πληροφοριών που ονοματίζουν τους δράστες για να αναλάβουν αργότερα τήν επιχείρηση τής εξόντωσής τους. Πρόκειται για επιχειρήσεις που πολλές φορές είναι εϋθέως πολεμικές. Και ο κόσμος παρακολουθεί με άπορία τά τεχταινόμενα, οι χώρες τής Μεσογείου βλέπουν πυραύλους να σκάνε μέσα στο έδαφός τους, χωρίς κανείς να γνωρίζει για ποιούς πραγματικά λόγους γίνεται ή σύγκρουση, ποιός τήν άρχισε, τί παίζεται σ' αυτήν, χωρίς κανείς να γνωρίζει με ποιόν να είναι: ή τρομοκρατία προκαλεί τήν αντιτρομοκρατία και αυτή με τή σειρά της τό δέος, τήν παθητικότητα, τήν άμέτοχη και φοβισμένη παρακολούθηση τής δράσης των ισχυρών. Λίγοι είναι σέ θέση να γνωρίζουν γιατί όλα αυτά. Οι άλλοι, οι περισσότεροι, παρακολουθούν εξέλιξεις που δέν τίς κατανοούν, αλλά παρ' όλα αυτά τίς θεωρούν φυσιολογικές, παρακαλώντας να μήν πέσει καμιά μπόμπα στό κεφάλι τους.

Δέν γνωρίζουμε αν ο Καντάφι εϋθύνεται για τίς πρόσφατες τρομοκρατικές ενέργειες στην Εϋρώπη. Γνωρίζουμε όμως καλά ότι αυτοί που μάς διαβεβαιώνουν γι' αυτό εϋθύνονται για τήν τρομοκρατική επίθεση στη Λιβύη. Ίδου λοιπόν πώς έννοούν οι ΗΠΑ τήν αντιτρομοκρατική δράση: ένα κράτος τρομοκράτης, που πρόθυμα μπαίνει κι αυτό στό χορό των «άντιποίνων». Πρόκειται για πράξη τρομοκρατίας και όχι πολέμου, γιατί ο πόλεμος έχει διάρκεια και ο σκοπός του είναι σχετικά δηλωμένος. Έδω αντίθετα έχουμε μιά στιγμιαία πράξη με μόνο δηλωμένο σκοπό τήν τρομοκράτηση του Καντάφι και με τά ίδια πάντοτε μέσα που χρησιμοποιεί ή τρομοκρατία: εκρήξεις βομβών, φόνοι και τραυματισμοί άμάχων και άμετόχων, ύλικές ζημιές. Στο λιβυκό λαό δέν δίνεται ούτε καν ή δυνατότητα να διαλέξει τό στρατόπέδόν του, τόν ήγέτη του, να ξέρει τουλάχιστον γιατί βομβαρδίζεται, γιατί, ίσως, θά πρέπει να πολεμήσει. Η σύγκρουση είναι υπόθεση μεταξύ κρατών, με τήν αυστηρή έννοια του όρου, ο κόσμος είναι άπλως τό φόντο στό όποιο πέφτουν τά βλήματα. Έχουμε τούς λόγους μας θά πουν οι Αμερικανοί, είμαστε δικαιολογημένοι. Μά κι ο Καντάφι, αν υποθέσουμε ότι αυτός βρίσκεται πίσω από τήν άνώδυμη τρομοκρατία των τελευταίων μηνών, κι αυτός τούς λόγους του έχει.

Περί πολιτικής λοιπόν ο λόγος και μάλιστα περί κρατικής πολιτικής. Η θέση και οι βλέψεις του Καντάφι στην Αφρική και στον άραβικό κόσμο και τά αντίθετα συμφέροντα των Αμερικανών σ' αυτές τίς περιοχές. Τό σπάσιμο του παναραβισμού, ο έλεγχος τής Μεσογείου (μήπως για τόν κόλπο τής Σύρτης δέν έγινε τό τελευταίο πολεμικό επεισόδιο ΗΠΑ - Λιβύης;), ή επιβεβαίωση τής ήγεμονικής θέσης των ΗΠΑ στον κόσμο, όλα αυτά παίζονται πίσω από κάθε τρομοκρατική ή αντιτρομοκρατική ενέργεια. Και ακόμα παίζονται και οι συνέπειές της, εκ των προτέρων γνωστές σέ έμπειρους πολιτικούς: μιά πιθανή άνοδος (μέσω ενός άραβικού εμπάργκο) τής τιμής του πετρελαίου για παράδειγμα, ή, σέ αντίθετη περίπτωση, ή πλήρης κατάρριψη και τής τελευταίας ψευδαίσθησης περί ένότητας του άραβικού κόσμου, κατάρριψη που θά έφερνε αναγκαστικά όρισμένα καθεστώτα πολύ πιο κοντά στις ΗΠΑ απ' όσο είναι σήμερα. Η ματαίωση των συνομιλιών Ρήγγαν - Γχορμπατσόφ ήταν επίσης άναμενόμενη, άρα και επιδιώχθηκε, τό ίδιο και ή έδραϊωση τής θέσης των ΗΠΑ ως του πιο άποτελεσματικού, άρα και έπιφοβου, κράτους-τρομοκράτη ανά τόν κόσμο.

Ολα αυτά, συνέπειες φαινομενικά τής (άντι)τρομοκρατικής δράσης, βρίσκονται έξαρχής μέσα σ' αυτήν. Τό μόνο καινούργιο λοιπόν, σέ σχέση με παλιότερες εποχές, είναι ότι σήμερα τίποτα από αυτά δέν όμολογείται ίσως γιατί οι σύγχρονες προηγμένες κοινωνίες φοβούνται να γνωρίσουν τόν ίδιο τόν έαυτό τους. Σ' αυτήν τή χωρίς όρια επίδειξη ισχύος των ΗΠΑ θά μπορούσαμε, τουλάχιστον, να ξεκαθαρίσουμε μιά και καλή με τή λογική του φαύλου κύκλου, με τή λογική τρομοκρατία-άντίποινα, αντίποινα-τρομοκρατία, γιατί τώρα πιά εκείνο που έπαπειλείται είναι ή ανάφλεξη τής Μεσογείου, ο θερμός πόλεμος.

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Καί πάλι ή «17 Νοέμβρη»

Τήν εποχή των πρώτων απεργιακών κινητοποιήσεων που οργανώσαν οι «26» της ΓΣΕΕ, όταν είχε εκραγεί η βόμβα στο λεωφορείο της Αργυρούπολης, ο κ. Παπανδρέου είχε βρεί την ευκαιρία να μιλήσει για την κοινωνική αναταραχή, ή οποία τροφοδοτεί και υποθάλλει την πολιτική τρομοκρατία. Λίγο καιρό αργότερα, τή μέρα της έπετειού του Πολυτεχνείου είχαμε τό φόνο του Καλτζέζα, τά γεγονότα στά Έξάρχεια και λίγο μετά τήν έκρηξη βόμβας στήν αστυνομική κλούβα. Τά γεγονότα αυτά ανάγκασαν τούς «26» της ΓΣΕΕ νά ματαιώσουν τίσ απεργιακές κινητοποιήσεις που είχαν προγραμματίσει για κείνη τήν εβδομάδα.

Τώρα, μιά μέρα μετά τήν πραγματικά μεγάλη και πετυχημένη πανελλαδική απεργία της περασμένης Δευτέρας έρχεται ο φόνος του Δ. Αγγελόπουλου, πάλι από τή «17 Νοέμβρη». Ο φόνος γίνεται στίς 9 τό πρωί της Τρίτης και, φυσιολογικά, απασχολεί επί μιά εβδομάδα τά πρωτοσέλιδα των έφημερίδων, οι οποίες βρήκαν αρκετό υλικό, όχι τόσο μέ τήν ίδια τή δολοφονία, αλλά μέ τίσ δηλώσεις που έκανε ο κ. Παπανδρέου τό ίδιο βράδυ από τό Πεκίνο. Καί ή μέν κυβέρνηση κατηγορεί τίσ έφημερίδες ότι αυτές δημιούργησαν τό θέμα (Τσούρας: «όλα αυτά τά μεγαλοποιούν οι έφημερίδες»), οι δέ δημοσιογράφοι ανταπαντούν ότι τό θέμα τό έφτιαξε ο

ίδιος ο κ. Παπανδρέου. Ίσχούν και τά δύο. Άλλωστε ήταν εκ των προτέρων γνωστό ότι ένα τόσο «μπάνικο» θέμα όπως αυτό που έδωσαν οι δηλώσεις Παπανδρέου δέν θά τό άφηναν αναξιοποίητο οι έφημερίδες. Όποια θά έκανε τήν άποπειρα για κάτι τέτοιο (βλέπε Πρώτη) θά πήγαινε για φούντο.

Η σύμπτωση των τελευταίων τρομοκρατικών ενεργειών μέ τίσ απεργιακές κινητοποιήσεις δέν σημαίνει από μόνη της τίποτα. Είναι πιθανό ή «17 Νοέμβρη» παριστάνοντας τό ένοπλο τμήμα του λαϊκού κινήματος, νά αποφασίζει νά βγει από τό καβούκι της όταν τό «λαϊκό κίνημα» βγαίνει από τό δικό του (παρόλο που στίς προκηρύξεις της άπουσιάζουν οι αναφορές στίς κινητοποιήσεις αυτές). Άλλά δέν ύπάρχει άμφιβολία ότι ο κ. Παπανδρέου εκμεταλλεύεται πολιτικά τήν τρομοκρατία, παλιότερα μέ άρκετά χοντρό τρόπο (όπως τότε που ταύτισε τίσ απεργιακές κινητοποιήσεις μέ τήν τρομοκρατία), τήν τελευταία όμως φορά μέ πολύ πιό εκλεπτυσμένες μεθόδους.

Στό σημείο αυτό θά πρέπει νά είμαστε σαφείς. Οι δηλώσεις του κ. Παπανδρέου δέν μπορεί νά ήταν αυθόρμητες. Ο άνθρωπος προχώρησε πολύ: μίλησε για «πνευματικούς ανθρώπους» και για «ύψηλά ιστάμενα» πρόσωπα. Άν αυτή ήταν ή εκτίμηση της αστυνομίας (π.χ. από μελέτη του κειμένου, όπως διευκρινίστηκε εκ των ύστερων, ή από άλλα στοιχεία) ο πρωθυπουργός δέν είχε κανένα λόγο νά προδώσει και συνεπώς νά ύπονομεύσει τίσ έρευνες της αστυνομίας. Άν πάλι δέν ήταν αυτή ή εκτίμηση της αστυνομίας, ο πρωθυπουργός ή ο όποιοςδήποτε άλλος δέν μπορεί νά έκστομίζει τόσο προχωρημένες εκτιμήσεις (σχεδόν μās έλεγε ποιός είναι ο δολοφόνος ή έστω ο ήθικός αυτουργός), εκτός και αν δέν πρόκειται για εκτιμήσεις, αλλά για έσκεμμένη πολιτική κίνηση. Που συνοδεύόμενη κι από τά πενήντα εκατομμύρια θά κάνει όλους τούς Έλληνες νά παίξουν κλέφτες κι αστυνόμους, νά έπιδοθούν, έστω και άπλως νοητικά, στό κυνήγι του δολοφόνου, όπως όταν διαβάζουμε αστυνομικά μυθιστορήματα. Ο κ. Παπανδρέου έδωσε άπλως κάποια αναγκαία στοιχεία, όπως συμβαίνει σέ κάθε αστυνομικό μυθιστόρημα, γιατί ο αναγνώστης —και ή κοινωνία γενικότερα— ασχολείται μέ ένα πρόβλημα, μόνο αν μπορεί ή έχει τήν αίσθηση ότι μπορεί νά τό λύσει.

Στό παιχνίδι της πολιτικής εκμετάλλευσης μπήκε άμέσως και ο κ. Μητσotάκης και τό κόμμα του βάλθηκε κι αυτό νά αναλύσει μέ τή σειρά του στά σοβαρά τήν προκήρυξη της «17 Νοέμβρη». Άπεφάνθη λοιπόν —και πολύ σωστά— ότι ο συντάξας διαπνέεται από τίσ ιδέες του μικροαστικού σοσιαλισμού και ειδικότερα τίσ πολιτικές ιδέες του πρώιμου ΠΑΣΟΚ-ΠΑΚ, μόνο που ένας συνωμότης όταν γράφει κάποια προκήρυξη φροντίζει νά

μήν προδώσει τήν ταυτότητά του. Για οργανώσεις μάλιστα όπως ή «17 Νοέμβρη», που είναι μόνο συνωμοτικές και τίποτε άλλο, αυτό πρέπει νά είναι πρώτο μέλημα κάθε προκήρυξης. Είναι δηλαδή προφανές ότι οι άνθρωποι δέν προδίδουν τήν ταυτότητά τους, αντίθετα παίζουν μέ αυτή δίνοντας κάθε φορά και διαφορετικά «στοιχεία» στους αναλυτές. Όσο για τή «λμάτ», κάτι σαν μοντέρνα έκδοχή της κομραδόρικης αστικής τάξης που λέγαμε παλιότερα, από αυτή τήν έκφραση μπορεί νά μαντέψει κανείς ακόμα και τή ηλικία του συντάξαντος — αν δέν ήταν σίγουρο ότι ο περί ουδ ό λόγου παίζει μέ τήν νοημοσύνη των διαφόρων «λαγωνικών». Άς μή μιλήσουμε μάλιστα για τά περί «άντιδημοκρατικού ΠΑΣΟΚ» και «κλίκα Παπανδρέου».

Πάνω σέ τέτοια «αδιάσειστα» στοιχεία βασίζεται ή πολιτική εκμετάλλευση που έπιχείρησαν ή κυβέρνηση και ή Νέα Δημοκρατία. Ειδικότερα για τό «κυνήγι των μαγισσών» που έπεδίωξε ή κυβέρνηση διερωτώνται πολλοί κατά πόσον σκοπός του ήταν άπλως τό κυνήγι (δηλαδή ο άποπροσανατολισμός του κόσμου) ή ειδικότερα οι μάγισσες (δηλαδή οι δήθεν «άνθρωποι του πνεύματος», όπως είπε και ο πρωθυπουργός). Άλλά κυνήγι χωρίς θύμα δέν ύπάρχει, ούτε και θύμα χωρίς κυνήγι. Φαίνεται λοιπόν ότι δέν πέφτουν πολύ έξω όσοι αναμένουν ότι προετοιμάζεται, όπως έχει ήδη γίνει σέ άλλες δυτικές χώρες, κάποιος αντιτρομοκρατικός νόμος που θά διέπεται από τή θεωρία περί «ήθικού αυτουργού». Οι «ιδεολογικοί καθοδηγητές» που ανέφερε ο πρωθυπουργός στό Πεκίνο, αυτή τή θεωρία «πάνε νά στήσουν». Όστις καθ' οιονδήποτε τρόπον προβαίνει σέ οτιδήποτε θά μπορούσε νά εκληφθεί ως άμεση ή έμμεση ένθάρρυνση, προτροπή ή κάλυψη τρομοκρατικών ενεργειών... Η αστική τάξη κατασκευάζει έχθρους προκειμένου νά στρατολογήσει και νά πειθαρχήσει τόν κόσμο.

Ζούμε σέ δύσκολους και παράξενους καιρούς. Στήν Άμερική φτιάχνεται ειδική τρομοκρατική ομάδα κρατικής πρόελευσης (άντιτρομοκρατική τήν όνομάζουν), στήν Ευρώπη τήν τρομοκρατία τήν ακολουθούν πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον της Λιβύης (άξίζει νά προσέξουμε τό γεγονός ότι ή τελευταία βομβιστική επίθεση μετανάστευσε από τή Νότια Ευρώπη στή Δυτική Γερμανία, στήν πιό έπιρρεπή δηλαδή, λόγω και της συντηρητικής κυβέρνησης, χώρα που θά ήταν πιθανόν έτοιμη νά συναινέσει σέ μιά επιχείρηση άντιποίνων στή Λιβύη).

Οι συνέπειες της τρομοκρατίας είναι λοιπόν όφθαλμοφανείς: επειδή ούδέποτε σ' αυτές δηλώνεται ο δράστης, ο ένοχος, οι ισχυροί είναι οι μόνοι που είναι σέ θέση νά όνομάσουν οι ίδιοι τόν ένοχο και νά τόν πολεμήσουν. Τόν κατασκευάζουν δηλαδή, άμεσα ή έμμεσα, για νά χρησιμοποιήσουμε κι έμεις τήν όρολογία τους. Είναι ο μόνος τρόπος νά άμυνθοϋμε.

Πρός εδραίωση της έννομης τάξης

Δέν γνωρίζουμε βέβαια ποιά θά είναι τά μέτρα κατά της τρομοκρατίας πού θά πάρει ή κυβέρνηση. Καί θά πρέπει προηγουμένως νά γνωσθεί ή στάση του ύπουργου Δικαιοσύνης κ. Μαγκάκη. Τό πεδίο πάντως, εφόσον τό ΠΑΣΟΚ πάρει μιά τέτοια απόφαση, είναι ελεύθερο, καθώς από τήν πλευρά της Νέας Δημοκρατίας δέν υπάρχει απολύτως κανένα πρόβλημα.

Κινούμενη κι αυτή στό πλαίσιο της ήθικης αὐτουργίας ζητάει κάθαρση του κυβερνητικού μηχανισμού, τήν όποία μάλιστα ή *Καθημερινή* στον πρωτοσέλιδο τίτλο της τήν έπεκτείνει σε δλόκληρο τον κρατικό μηχανισμό. Κάθαρση όχι βέβαια από τους ένόχους, αλλά από τους «ένδεχόμενα ύποπτους». Για πρώτη φορά από τήν εμφάνιση της «17 Νοέμβρη», τά δύο μεγάλα κόμματα προσανατολίζονται σε μιά όχι πιά ποινική αλλά πολιτική διοικητική αντιμετώπιση του θέματος (παρόλο βέβαια πού θεωρούν τήν τρομοκρατία ποινική ύπόθεση). Ίσως μάλιστα νά είναι αυτή ή φαντασία για τήν όποία μιλάει ό πρωθυπουργός.

Ένδεικτική είναι και ή διαμαρτυρία πού όργάνωσε ό «παραγωγικός κόσμος» (έμποροι, βιομήχανοι, έπιχειρηματίες). «Όπως άνακοίνωσαν οι όργανωτές τους όλοι οι Έλληνες καλούνται νά εκφράσουν άποτροπιασμό και άγανάκτηση. Πρός τούτο έκλεισαν για μισή ώρα όλα (;) τά εργοστάσια, τά καταστήματα και οι χώροι δουλειάς και έσβησαν τά φώτα όλων των γραφείων, όργανώσεων και όργανισμών. Έχουμε έδω νά κάνουμε μέ ένα περίεργο λόκ άουτ κατά τό όποιο οι εργαζόμενοι καλούνται νά βγουν έξω από τήν έπιχείρηση ή νά παραμείνουν μέσα αλλά στά σκοτεινά διαμαρτυρούμενοι (οικειοθελώς) για τήν τρομοκρατία πού πλήττει τον έπιχειρηματικό κόσμο της χώρας.

Τό δίλημμα είναι σκληρό για όποιον θά τολμούσε νά αντιδράσει: είσαι μέ τους δολοφόνους μας ή μέ μάς μοιάζουν νά ρωτούν όσοι μέ περισσή εύκολία μπαίνουν σ' αυτή τή μάχη πού άνοιξε ή τρομοκρατία. «Πενθεϊ όλος ό άστικός κόσμος» γράφει για τήν εκδήλωση διαμαρτυρίας ή *Μεσημβρινή* αλλά αυτή είναι ή μισή αλήθεια. Ό άστικός κόσμος άνασυντάσεται, καλλιεργεί τήν αντιτρομοκρατική ύστερία, επιδιώκει νά ήγεμονεύσει σ' αυτό άκριβώς τό επίπεδο και μέ δεδομένη αυ-

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

τή τήν ήγεμονία ζητάει από τό κράτος «του» περισσότερο αυταρχισμό, καθώς εκτελείται «ή έννομη τάξη και ή κοινωνική συνοχή» (ΣΕΒ).

Ή τρομοκρατία είναι τό πρόσχημα για τήν εδραίωση του αυταρχικού κράτους καθώς και αυταρχικών διακρατικών σχέσεων. Ό κ. Σούλτς, πού έχει βάλει σκοπό της ζωής του τήν πάταξη της τρομοκρατίας, τό γνωρίζει καλά αυτό.

Τό Κυπριακό σε αδιέξοδο;

Έχουν πιά περάσει πάνω από δύο έβδομάδες μετά τήν ύποβολή των νέων προτάσεων Κουεγιάρ και ή κατάσταση δέν μοιάζει νά έχει άποσαφηνιστεί περισσότερο από όσο τήν εκθέταμε στό προηγούμενο τεύχος.

Δέν υπάρχει άμφιβολία ότι οι νέες προτάσεις είναι σχετικά χειρότερες από όλες τις προηγούμενες. Δέν υπάρχει επίσης άμφιβολία ότι οι πιέσεις των Δυτικών είναι έντονότερες αυτή τή φορά και ότι ή Ελλάδα μετά τήν τελευταία έπίσκεψη του Σούλτς δέν θά ήθελε νά άδιαφορήσει άπέναντι στις πιέσεις αυτές.

Υπάρχει όμως ένα σχετικά νέο στοιχείο πού προστέθηκε στην ύπόθεση, νέο γιατί τά δύο τελευταία χρόνια τουλάχιστον οι διαφωνίες για τήν αντιμετώπιση του Κυπριακού εκφράζονταν δημόσια, είχαν μάλιστα οδηγεί σε άνοιχτή διχόνοια. Τούτη τή φορά αντίθετα ό πέπλος σιωπής όσον άφορά τις έπίσημες αντιδράσεις των πολιτικών ήγεσιών στην Ελλάδα και στην Κύπρο, αλλά και κάποιες ήμειπίσημες δηλώσεις έδω κι εκεί, οι όποιες όλες συγκλίνουν στη μη άποδοχή (άλλο ή άπόρριψη) των προτάσεων, όλα αυτά έχουν συντελέσει σε μιάν εκ νέου κοινή αντιμετώπιση του Κυπριακού.

Δέν υπάρχει λοιπόν κανένα κόμμα στην Κύπρο ή στην Ελλάδα πού νά εκφράστηκε θετικά για τις προτάσεις Κουεγιάρ. Καί οι έφημερίδες, όλες οι έφημερίδες, πρώην «άνένδοτες» και πρώην ένδοτικές, δημοσιεύουν καθημερινά και από ένα άρθρο κριτικό και άπορριπτικό του σχεδίου. Χαρακτηριστική είναι έδω ή περίπτωση της *Καθημερινής*.

Έθνική όμοψυχία λοιπόν και από πίσω μιά κοινή γνώμη, όπως εκφράζεται από τον τύπο, άρκετά σαφής και «σκληρή» ως προς τις επιδιώξεις της. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι όλες οι έφημερίδες έχουν αισθανθεί τήν ύποχρέωση νά εκφράσουν τήν (άρνητική) στάση τους για τό

σχέδιο. Καί άφού έτσι έχουν τά πράγματα είναι προφανές ότι καμιά κυβέρνηση στην Ελλάδα ή στην Κύπρο, όσες δεσμεύσεις κι αν έχει αναλάβει, όσο καλή θέληση κι αν θέλει νά επιδείξει, δέν μπορεί νά πάει κόντρα στην όμόθυμη κοινή γνώμη.

Άπό τήν άλλη μεριά όμως υπάρχουν οι έξωτερικές πιέσεις, αλλά, κυρίως, και τό πολιτικό αδιέξοδο στό όποιο θά οδηγούσε ή άπόρριψη των προτάσεων Κουεγιάρ, όπως γράφαμε και στό περασμένο τεύχος. Ό κ. Κόλμερ στη *Μεσημβρινή* γράφοντας για τό τί θά συμβεί μετά τήν άπόρριψη κατέληγε στό άναπόφευκτο συμπέρασμα της νεφακτο διπλής Ένωσης. Άλλά μιά τέτοια εξέλιξη τήν άπεύχεται ή Τουρκία, άπειλούσε ό άρθρογράφος, γιατί έτσι θά δημιουργούνταν έλληνοτουρκικά σύνορα και στην Κύπρο.

Όλα αυτά σωστά. Πόσο όμως τά θέλει ή Ελλάδα αυτά τά σύνορα; Άπό όποια πλευρά και αν εξετάσει κανείς τό θέμα τό αδιέξοδο σήμερα στό Κυπριακό μοιάζει νά είναι πλήρες. Τούτου δεδομένου ή έλληνοκυπριακή πλευρά είναι μάλλον άπίθανο νά άπορρίψει άπερίφραστα τις προτάσεις. Πιο πιθανή φαίνεται αντίθετα ή διαδικασία των διευκρινίσεων εκ μερους του Γ.Γ. των Ένωμένων Έθνών, από τις όποιες ή έλληνοκυπριακή πλευρά θά μπορούσε νά άποσπάσει κάποιες έννοϊκές διατυπώσεις, ή, αν δέν συμβεί αυτό, ό Κουεγιάρ νά έρθει πίο όμαλά άφήνοντας παράθυρο για κάποια νέα προσεχή πρωτοβουλία, εφόσον ή τελευταία θά «διευκρινίσει» τά όσα ζητάει ή έλληνοκυπριακή πλευρά.

Για τήν ώρα λοιπόν στην πίεση πού δέχεται ή Ελλάδα άπαντά επίσης μέ πίεση επιδεικνύοντας τήν όμόθυμη άρνητική στάση της. Η έπίσκεψη του κ. Ίακώβου στη Μόσχα έντάσσεται επίσης σ' αυτή τήν πίεση προς τους Δυτικούς, ενώ τόσο ή κυβέρνηση Παπανδρέου όσο και ό κ. Κυπριανού θά φαντάζουν μάλλον διαλλακτικοί εκπρόσωποι μίας τόσο άρνητικά διαθεμεμένης κοινής γνώμης.

Άλλά ή τακτική αυτή έχει και τά μειονεκτήματά της. Δέν θά μιλήσουμε έδω για τά επί της διαδικασίας μειονεκτήματα. Άλλά επί της ουσίας ή κριτική πού γίνεται στό σχέδιο Κουεγιάρ και συγκεκριμένα στό γεγονός ότι καθιστά τους Τουρκοκύπριους συγκυριαρχους στό έλληνικό τμήμα, μακροπρόθεσμα άφήνει άνοιχτή μόνο μιά δυνατότητα. Τήν τελείως χαλαρή συνομοσπονδία, όπου κάθε κοινότητα θά αυτοδιοικείται, ή δέ κεντρική κυβέρνηση θά υπάρχει μόνάχα ως έγγυητής του ένιαίου και άνεξάρτητου διεθνούς στάτους της Κύπρου.

Άν είναι αυτή ή λύση πού ταιριάζει (τή λέξη τή χρησιμοποιούμε σκόπιμα) στους Έλληνοκύπριους, καλύτερα νά γίνει αυτό σαφές από τώρα και νά πάσουμε νά μιλάμε για τις «τρεις ελευθερίες» κ.λπ. Άν πάλι δέν είναι, τότε τά περί συγκυριαρχίας είναι μάλλον άστοχα.

Επί του λογιστηρίου

Παρέμβαση τών ΗΠΑ στην αγορά του πετρελαίου

...ό αντιπρόεδρος Μπούς
δήλωσε ότι πρέπει να
σταθεροποιηθούν οι τιμές
καί να σταματήσει
ή ελεύθερη πτώση τους...

Τήν 1.4.1986 έπεσαν οι τιμές στην προθεσμιακή αγορά του πετρελαίου σέ επίπεδα κάτω από τά 10 δολάρια τό βαρέλι. Αυτό συνέβη γιά πρώτη φορά μετά από 12 χρόνια και προκάλεσε τήν ανεπίσημη αλλά γιά πρώτη φορά συγκεκριμένη αντίδραση τής κυβέρνησης τών ΗΠΑ. Ο αντιπρόεδρος Μπούς και ό ύπουργός Ένεργείας Χάριγκτον σέ συζητήσεις μέ τούς δημοσιογράφους δήλωσαν ότι ή Σαουδική Άραβία πρέπει νά αλλάξει πολιτική γιατί δέν μπορεί νά συνεχιστεί ή ανεξέλεγκτη πτώση τών τιμών του πετρελαίου. Μετά από τίσ δηλώσεις αυτές υπήρξε αντίδραση του προέδρου του ΟΠΕΚ και ύπουργού Πετρελαίου τής Βενεζουέλας Άρτουρο Γκρισάντι πού έπεσήμανε ότι οι ΗΠΑ έγκαταλείπουν τήν πολιτική τής ελεύθερης αγοράς και συνεπώς ό Μπούς θά πρέπει νά πείσει συγχρόνως τούς Βρετανούς νά μειώσουν τήν παραγωγή τους. Μετά τίσ δηλώσεις αυτές οι τιμές του πετρελαίου επανήλθαν στό επίπεδο τών 11 δολαρίων κατά βαρέλι. Η ανεπίσημη παρέμβαση τών ΗΠΑ δείχνει ότι τά 10 δολάρια τό βαρέλι αποτελούν τήν όριακή τιμή κάτω από τήν όποια θά ύπάρξουν άρνητικές έπιπτώσεις γιά τήν άμερικανική οικονομία. Τά προβλήματα πού άντιμετωπίζουν οι μικρές τράπεζες στίς πολιτείες του Τέξας, τής Όκλαχόμα και τής Λουιζιάνα αποτελούν σοβαρές ένδειξεις άποσταθεροποίησης στην έσωτερική αγορά κεφαλαίων τών ΗΠΑ. Υπολογίζεται ότι τό συνολικό ποσό τών δανείων πού σχετίζονται μέ τήν παραγωγή ή τό έμπόριο του πετρελαίου στίς ΗΠΑ άνέρχεται σέ 57 δισεκατομμύρια δολάρια. Είναι χαρακτηριστικό τό γεγονός ότι τά δημοσπονδιακά όργανα παρέμβασης γιά τή σταθεροποίηση του τραπεζικού συστήματος ζήτησαν τήν τροποποίηση τής ισχύουσας νομοθεσίας έτσι ώστε νά μπορούν νά παρεμβαίνουν γιά τή διάσωση τραπεζών μέ κατώτερο όριο ένεργητικού τά 250 εκ. δολάρια εναντι του όριου τών 500 εκ. δολαρίων πού ισχύει σήμερα. Παράλληλα δλες οι μεγάλες έπιχειρήσεις έξόρυξης πετρε-

λαίου έχουν ανακοινώσει σημαντικές περικοπές στα έπενδυτικά τους προγράμματα. Τά άποτελέσματα τής έπίσκεψης του Μπούς στή Σαουδική Άραβία και οι άποφάσεις πού θά προκύψουν από τή δεύτερη, μέσα σέ ένα μήνα, έκτακτη σύσκεψη τών χωρών του ΟΠΕΚ, θά δείξουν τήν κατεύθυνση τών εξελίξεων στην διεθνή αγορά του πετρελαίου.

Οι εξελίξεις αυτές δέν είναι βέβαια άσχετες μέ τήν άμεση στρατιωτική επέμβαση πού πραγματοποιούν αυτές τίσ μέρες οι ΗΠΑ στό χώρο τής Μεσογείου. Η έπίθεση κατά τής Λιβύης θά διευρύνει τίσ αντίθεσεις μεταξύ τών άραβικών κρατών και συνεπώς θά άποσταθεροποιήσει άκόμη περισσότερο τήν έπισφαλή ήδη ένότητα του ΟΠΕΚ.

Προβλήματα στό έξωτερικό έμπόριο τής Σοβιετικής Ένωσης

...ή πτώση τών τιμών του
πετρελαίου μειώνει σημαντικά
τίς συναλλαγματικές
εισπράξεις τής σοβιετικής
οικονομίας...

Σύμφωνα μέ δημοσίευμα τής εφημερίδας *Financial Times* (4.4.1986) ό ύπουργός Έξωτερικού Έμπορίου τής Σοβιετικής Ένωσης Μπόρις Άρίστοφ δήλωσε σέ Δυτικούς διπλωμάτες ότι ή χώρα του θά μειώσει τίσ εισαγωγές της κατά 1/4 περίπου.

Αίτια τής μείωσης αυτής είναι ή πτώση τών τιμών πετρελαίου από τήν έξαγωγή του όποιου άποκτάται τουλάχιστον τό 60% του σκληρού συναλλάγματος τής σοβιετικής οικονομίας. Η συνολική άξια τών εισαγωγών τής Σοβιετικής Ένωσης από τίσ δυτικές βιομηχανικές χώρες έφτασε τό 1985 τά 26 δισεκατομμύρια δολάρια. Γιά τό 1986 προβλέπονται περικοπές στίς εισαγωγές καταναλωτικών προϊόντων και στίς εισαγωγές ένδιάμεσων έμπορευμάτων πού χρησιμοποιούνται στα μεγάλα έπενδυτικά έργα.

Η άναδιάρθρωση του διεθνούς κεφαλαιοκρατικού συστήματος

...είναι πολύ πιθανό ότι
θά ύπάρξουν σύντομα
βασικές συμφωνίες πού θά
καθορίσουν τίσ μελλοντικές
οικονομικές εξελίξεις...

Τήν 9.4.1986 πραγματοποιήθηκε στην Ουάσινγκτον ή τακτική εξαμηνιαία σύνοδος τής Έπιτροπής Πολιτικής του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Κατά τίσ συζητήσεις τής συνόδου αλλά και στίς άτυπες συναντήσεις τών ύπουργών οικονομικών τών χωρών τής «Όμάδας τών 5» (ΗΠΑ, Ίαπωνία, Δ. Γερμανία, Γαλλία και Μεγάλη Βρετανία) άποφασίστηκε νά ενισχυθεί ό ρόλος του ΔΝΤ στό συντονισμό τών πολιτικών πού ακολουθούν οι έπιμέρους χώρες.

Αναγνωρίστηκαν τά θετικά άποτελέσματα τής πολιτικής πού ακολουθείται γιά τήν άναπροσαρμογή τών συναλλαγματικών ισοτιμιών του δολαρίου και γιά τήν επίλυση του προβλήματος τών υπερχρεωμένων χωρών. Έπίσης από τήν πλευρά τής «Όμάδας τών 5» φάνηκε ότι προωθείται μία νέα μείωση τών έπιτοκίων δανεισμού. Η μείωση αυτή θά έξαρτηθεί από τήν επίλυση τών ειδικότερων αντιθέσεων πού ύπάρχουν κυρίως μεταξύ τών ΗΠΑ, τής Δυτικής Γερμανίας και τής Ίαπωνίας. Οι ΗΠΑ πιέζουν τίσ κυβερνήσεις τών χωρών αυτών νά έπιταχύνουν τήν έσωτερική οικονομική ανάπτυξη τους γιά νά άποτελέσουν έτσι διέξοδο στίς εξαγωγές τών υπόλοιπων χωρών και συνεπώς παράγοντα έπιτάχυνσης τής ανάπτυξης σέ διεθνές επίπεδο. Η άπαίτηση τών ΗΠΑ βασίζεται στό γεγονός ότι ή Ίαπωνία και ή Δυτική Γερμανία είναι οι χώρες πού θά άποκομίσουν τά μεγαλύτερα κέρδη από τή μείωση τών τιμών του πετρελαίου και διαθέτουν συγχρόνως άνεπτυγμένη βιομηχανική βάση πού μπορεί νά μετασχηματίσει τά κέρδη αυτά σέ κινητήρια άναπτυξιακή δύναμη. Οι υπόλοιπες χώρες τής Δυτικής Εύρώπης πιέζουν έπίσης τήν Ίαπωνία νά δεχθεί άνάτιμηση τής συναλλαγματικής ισοτιμίας του γιέν μέ στόχο νά ενισχυθεί ή ανταγωνιστικότητα τών δυτικοευρωπαϊκών έμπορευμάτων. Είναι βέβαια φυσικό ότι ή ιαπωνική κυβέρνηση αντιδρά έντονα στην εφαρμογή τών σχεδίων αυτών γιατί πρέπει νά προστατεύσει άποτελεσματικά τά συμφέ-

ροντα του ιαπωνικού κεφαλαίου. Όλες οι πρόσφατες εξελίξεις δείχνουν ότι οι ανεπτυγμένες κεφαλαιοκρατικές χώρες βρίσκονται σε περίοδο έντονων διαπραγματεύσεων με στόχο την πραγματοποίηση των συμφωνιών που απαιτούνται για την εφαρμογή κοινής πολιτικής αναδιάρθρωσης του διεθνούς κεφαλαιοκρατικού συστήματος. Έτσι είναι πολύ πιο πιθανό ότι κατά την οικονομική συνδιάσκεψη κορυφής, που θα πραγματοποιηθεί στο Τόκιο το Μάιο, θα υπάρξουν βασικές συμφωνίες που θα καθορίσουν τις μελλοντικές οικονομικές εξελίξεις.

Τό δράμα τῶν

Δημοσίων

Ἐπιχειρήσεων

...ἀπό τήν τελευταία

συνεδρίαση τῆς ΑΣΚΕ τῆς

ΔΕΗ ἀπουσιάζουν οἱ 5 ἀπό

τούς 9 ἔκπροσώπους

τῆς κυβέρνησης...

Ο ὑφυπουργός Ἐθνικῆς Οἰκονομίας κ. Γ. Παπαντωνίου δήλωσε πρόσφατα ὅτι «ἡ πορεία τῆς ἐξυγίανσης τοῦ δημόσιου τομέα — ἓνα ἀπό τά μείζονα ἔργα πού ἔχει ἀναλάβει ἡ κυβέρνηση — θά ἔχει ὀλοκληρωθεῖ ὡς τό τέλος τῆς δευτέρας τετραετίας καί θά ὑπάρξουν σημαντικά ἀποτελέσματα στήν ἐξυγίανση τῶν ΔΕΚΟ καί τήν ἀναβάθμιση τῶν ὑπηρεσιῶν τους» (Ἐξπρές, 11.4.1986).

Τήν 15.4.1986 διαβάσαμε στήν *Αύγή* ὅτι πραγματοποιήθηκε ἄτυπη συνεδρίαση τῆς Ἀντιπροσωπευτικῆς Συνέλευσης Κοινωνικοῦ Ἐλέγχου τῆς ΔΕΗ γιατί ἄν καί ὑπῆρχαν σοβαρά θέματα γιά συζήτηση ἐντούτοις δέν ὑπῆρξε ἡ ἀπαιτούμενη ἀπαρτία τῶν μελῶν τῆς συνέλευσης. Κατά τό συντάκτη τῆς *Αύγης* εἶναι «... χαρακτηριστικό (...) τό γεγονός ὅτι μετά τήν ἐναρξή τῆς συνεδρίασης ἀπουσιάζουν τά 5 ἀπό τά 9 μέλη τῆς ΑΣΚΕ πού προτάθηκαν ἀπό τήν κυβέρνηση...».

Πράγματι, τό γεγονός εἶναι χαρακτηριστικό καί κυρίως θέτει ὑπό ἀμφισβήτηση τίς βεβαιότητες καί τά χρονοδιαγράμματα τοῦ κ. Γ. Παπαντωνίου. Ἀποφεύγουμε, ὡς ἀναρμόδιοι, τίς ὑποδείξεις ἀλλά καλό θά ἦταν ὁ κ. ὑφυπουργός νά ἀρχίσει πρῶτα ἀπό τά χρονοδιαγράμματα παρουσίας τῶν κυβερνητικῶν στελεχῶν πού ὁ ἴδιος ἐλέγχει.

Ὅπως φαίνεται ἡ κρατική γραφειοκρατία ἐξακολουθεῖ νά βρίσκεται ὑπέρνω τῆς «κοινωνικοποίησης τοῦ κράτους». Τουλάχιστον τήν ἐπόμενη φορά πού ὁ κ. πρωθυπουργός θά ἀναρωτηθεῖ γιά τήν ἀποτυχία τῶν νέων θεσμῶν, θά ξέρει ποιούς νά ρωτήσει.

Ὁ οἰκονομόβιος

ΙΑΝΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
ἘΚΔΟΣΕΙΣ-ΓΚΑΛΕΡΙ

Α. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
Π. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ
Ἡ πόλη μας
Θεσσαλονίκη

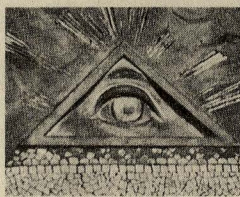
ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΓΡΙΒΑΣ
Ψυχιατρικός ολοκληρωτισμός

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 7 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΜΕ ΝΕΑ ΦΟΒΕΡΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Κώστα Τσαρούχα

Η ΜΑΣΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

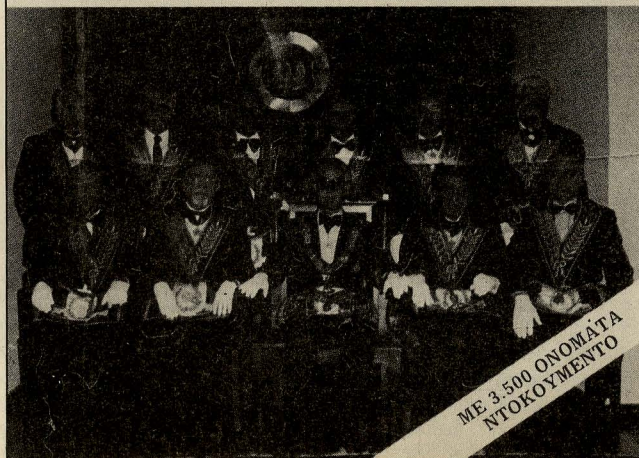

ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΜΑΣΟΝΟΙ

Πολιτικοί, Κληρικοί,
Δικαστικοί, Ἀξιωματικοί,
Διευθυντές τραπεζῶν
Βιομήχανοι, Δικηγόροι,
Δημόσιοι ὑπάλληλοι
Καλλιτέχνες

Ἐκδόσεις «Δωδώνη»

ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΜΕ 3.500 ΟΝΟΜΑΤΑ
ΝΥΚΤΟΥΜΕΝΤΟ

ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

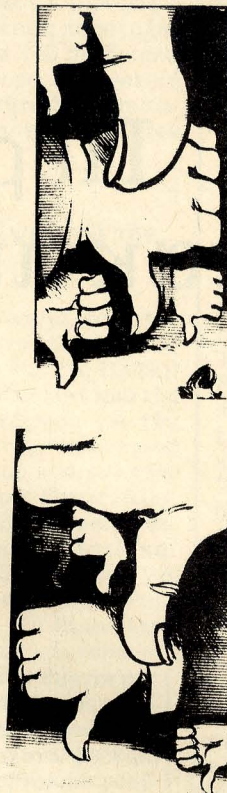
Στιγμαία

Στόν κατήφορο του πλουραλισμού

Πρέπει νά αποφευχθεί «στό όνομα του πλουραλισμού νά γίνεται κατακερματισμός τών κομμάτων». Μέ τά λόγια αὐτά ο κ. Ντεγιάννης δικαιολόγησε τή μή αναγνώριση του ΚΚΕ έσωτερικού ως κόμματος μέ τό νέο κανονισμό τής Βουλής.

Δυσκολευόμαστε, είναι ή αλήθεια, νά παρακολουθήσουμε τό συλλογισμό του. Άλλά αν καταλάβουμε καλά και δεδομένου ότι τό ΚΚΕ έσωτ. κατήλθε αυτοτελώς στις περασμένες εκλογές και δέν προέκυψε μέσω απόσχισης από ένα μεγαλύτερο κόμμα, ο συλλογισμός είναι ο εξής: αν επιτρέψουμε νά μιλάει «όποιος μαζεύει εκατό υπογραφές» και φτιάχνει ένα κόμμα, αύριο θά αρχίσουν όλοι νά μαζεύουν εκατό υπογραφές και νά τό παίζουν αυτόνομοι για νά αποκτήσουν δικαίωμα λόγου. Και, δόξα τω Θεώ, τό ΠΑΣΟΚ είναι γεμάτο διαγραμμένους τόν τελευταίο καιρό.

Τό ΚΚΕ έσωτ. λοιπόν υποστηρίζει ότι είναι ή ύπαρξη μιās πολιτικής δύναμης πού γεννά και τό δικαίωμα λόγου. Ό κ. Ντεγιάννης αντίθετα λέει ότι είναι τό δικαίωμα λόγου πού γεννάει μιά πολιτική δύναμη. Σάν νά μην έχει και άδικο. Έξου και τό δικαίωμα αυτό τό κόβει μαχαίρι.

Ένοχοι οι εϋθικτοι;
«Οι άρχές έχουν τά στοιχεία και έρευνούν. Όσοι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι θίγονται ως άμυνθούν. Έγώ δέν θίγομαι και δέν έχω λόγους νά αντιδράσω». Έτσι απάντησε ο ύψηλά ιστάμενος καθηγητής Γρ. Κασιμάτης σέ έρώτηση τής Έλευθεροτυπίας σχετικά μέ τά περί πνευματικών ανθρώπων-ιδεολογικών καθοδηγητών τής «17 Νοέμβρη». Ό ίδιος ο νομικός σύμβουλος του πρωθυπουργού λοιπόν δέν θίγεται — ή, μέ άλλα λόγια: δέν είμαι εγώ ο ένοχος, ο καθοδηγητής. Άλλά άφού ο κ. καθηγητής εξέλαβε άτομικά τό όλο θέμα, άφού μόνο οι ένοχοι θίγονται, αυτό τό όσοι πανεπιστημιακοί θίγονται ως άμυνθούν τί τό ήθελε; Δηλαδή τούς ξεμπροστιάζουμε κιόλας;

Όλα πατρίδα μου, κι αυτά κι εκείνα.

Δικαιολογημένη αίσθηση προκάλεσε τό βαρυσήμαντο πολιτικό ντοκουμέντο του προέδρου και του Έκτελεστικού Γραφείου του ΠΑΣΟΚ μέ τίς οδηγίες προς τά συνδικαλιστικά στελέχη, ντοκουμέντο πού επιτέλους ξεκαθαρίζει τή άσαφή θέση του Κινήματος επί του θέματος και διαλύει πολλές παρεξηγήσεις. Μέ ανακούφιση έγινε λοιπόν δεκτή (άπό εκείνους πού κατηγορούσαν τό ΠΑΣΟΚ για οικονομισμό) ή κατηγορηματική διαβεβαίωση ότι τό ένλόγω στέλεχος «άποδεικνύει κάθε στιγμή ότι εκφράζει μέ συνέπεια ταξικά συμφέροντα όχι μόνο για μιá καλύτερη εισοδηματική θέση, αλλά για τήν αναβάθμιση τής κοινωνικής τάξης στην παραγωγή, για τήν κοινωνική απελευθέρωση και τήν αυτοδιαχείριση». Μέ άνάλογη πάλι ανακούφιση έγινε δεκτή (άπό εκείνους τώρα πού φοβούνταν ότι ή ΠΑΣΚΕ είναι τυφλωμένη από ταξικό μίσος) ή ρητή

άποσαφήνιση ότι απαιτείται μέν «γνώση και συνείδηση ταξική» από τό συνδικαλιστή του Κινήματος, πλύν όμως «ύπάρχει πάντα μόνιμα στό προσκήνιο στόν άγώνα του ή πατριωτική διάσταση». Πατριωτικό-ταξικό, τό να χέρι νίβει τ' άλλο και τά δύο τό Πρόσωπο.

Πρωτάκουστα.

«Σεισμός 7,7 Ρίχτερ» αναγγελλόταν πρωτοσέλιδα από τά ΝΕΑ τής περασμένης Τρίτης ενώ τήν ίδια μέρα ή Έλευθεροτυπία δημιουργούσε στό πιο πολιτικοποιημένο κοινό σάλο μέ τόν τίτλο της «όλη ή γη στό κράτος». Αιτία βέβαια ή πρώτη εμφάνιση, τήν ίδια μέρα, τής Πρώτης. Αν μάλιστα ή τελευταία είχε επισπεύσει τήν έκδοσή της κατά μιá εβδομάδα θά πέφταμε και στην Πρωταπριλιά...

Αιδήμων σιωπή; Όταν σέ άλλες ευρωπαϊκές χώρες, πριν από καιρό, συζητιόταν ή νομιμοποίηση τών άμβλώσεων, πολλοί γνωστοί γυναικολόγοι είχαν δηλώσει δημόσια ότι κάνουν άμβλώσεις (σέ εποχή πού άποτελούσε άδίκημα), πιέζοντας έτσι άνοιχτά για τή νομιμοποίησή τους. Έδώ σέ μάς τώρα, περίοδο πού τά επιχειρήματα πέφτουν από κάθε κατεύθυνση στό τραπέζι, ο επαγγελματικός κλάδος πού έχει, άπό καιρό άπ' δ,τι ξερουμε, άμεση βιοποριστική σχέση μέ τό ζήτημα δείχνει νά σιωπά, οι γυναικολόγοι σάν νά μη θέλουν, συλλογικά ή έστω άτομικά, νά πάρθουν δημόσια θέση. Έκτός άπό τόν κ. Ψαρουδάκη είναι και άλλοι, ως φαίνεται, πού δέν ένθουσιάζτηκαν μέ τήν επικείμενη νομιμοποίηση τών άμβλώσεων...

Πέρα από τούς τακτικούς έλιγμούς

Τό προοίμιο

Τό 23ο Συνέδριο τής ΓΣΕΕ είναι τό κλείσιμο μιās φάσης διαφοροποιήσεων μέσα στό συνδικαλιστικό κίνημα πού πυροδοτήθηκαν από τήν άνοιχτή υιοθέτηση και άδίστακτη έπιβολή τής νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής από τήν κυβέρνηση. Ό δημοσιογραφικός άπολογισμός τών διαφοροποιήσεων αυτών έχει δοθεί κατά κόρον από τόν καθημερινό και τόν περιοδικό τύπο και δέν έχει νόημα νά επαναληφθεί έδω. Έχει όμως σημασία νά διαπιστωθεί ότι στή ρίζα τών εξελίξεων είναι ή εκδίωξη από τό ΠΑΣΟΚ όλων εκείνων τών στελεχών τής ΠΑΣΚΕ πού είχαν άναδειχθεί από μαζικές διαδικασίες στόν εργατικό χώρο, πριν από τήν άνδρωση του ΠΑΣΟΚ ως κόμματος έξουσίας και δέν ήταν κατασκευάσματα του κομματικού/έξουσιαστικού μηχανισμού τής κυβέρνησης. Και βέβαια ή εκδίωξη αυτή δέν όφειλόταν σε άντιδράσεις ή ξστο άνησυχίες τών στελεχών αυτών, τουλάχιστον τών ήγετικών, για τήν πορεία τής Άλλαγής, τίς καθυστερήσεις στις «θεσμικές κατακτήσεις» τής εργατικής τάξης ή τό «σοσιαλιστικό μετασχηματισμό». Οί άνησυχίες αυτές εκδηλώθηκαν και κατά κάποιο τρόπο «κωδικοποιήθηκαν», μέχρι τώρα πρόχειρα και άσπασματικά, κατόπιν έορτής, σε μία φυσική και αυτόνομη προσπάθεια καταρχήν συνδικαλιστικής έπιβίωσης. Μιά συντεταγμένη και σε τέτοια πολιτική βάση σύγκρουση και άποχώρηση θά προϋπέθετε προφανώς τή στοιχειώδη συγκρότηση μιās συνολικής κριτικής — και φυσικά βαθιά αυτοκριτικής — άντίληψης προς τό λαϊκισμό, τό ρεφορμισμό και τόν κορπορατισμό του προγράμματος και τής πρακτικής του ΠΑΣΟΚ. Δέν νομίζω ότι μέσα στό εργατι-

κό κίνημα μία τέτοια άντίληψη έχει ποτέ συγκροτηθεί έξω από τό πλαίσιο του έπιστημονικού σοσιαλισμού. Και, είτε για λόγους ιστορικής άδυναμίας είτε για λόγους έπιλογής, με έλάχιστες εξαιρέσεις, κι αυτές άκόμα σε στοιχειώδη και αντιφατική άρθρωση, για τήν ώρα τουλάχιστον, μέσα σ' αυτό τό χώρο δέν φαίνεται ή άνάλυση και κριτική τής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ, στό συνδικαλισμό και συνολικά, νά έχει προχωρήσει πέρα από όρισμένες μάλλον κοινότοπες και έπιφανειακές διαπιστώσεις, κινούμενες είτε ρητά είτε άδηλα μέσα στο πνεύμα τής «3ης του Σεπτέμβρη».

Η εκδίωξη τών ένλόγων στελεχών τής ΠΑΣΚΕ δέν άφορούσε λοιπόν αυτούς. Ήταν σαφέστατη σηματοδότηση τής κυβέρνησης προς τό έγχώριο και κυρίως τό ξένο κεφάλαιο ότι ή κατάσταση στόν εργασιακό χώρο θά είναι πλήρως έλεγχομένη ώστε νά δημιουργηθεί τό περιβόητο ευνόϊκό έπενδυτικό — και δανειοληπτικό — κλίμα.

Έπειδή τά στελέχη αυτά όμως δέν έγιναν δυνατό νά έξουδετερωθούν άμεσα και εξακολουθοϋσαν νά διατηροϋν σημαντικό μέρος και τής μαζικής τους έπιρροής και πόστων μέσα στο διοικητικό μηχανισμό τής ΓΣΕΕ και μαζικών δευτεροβάθμιων οργανώσεων, για πρώτη φορά στή μεταπολεμική περίοδο δημιουργήθηκαν συνθήκες όπου ή ΓΣΕΕ θά έλεγχόταν από άριστερές αντιπολιτευόμενες δυνάμεις ταυτόχρονα με τά μεγάλα εργατικά κέντρα και όμοσπονδίες. Στο συνασπισμό αυτό ήγεμονεύουσα δύναμη, άντικειμενικά και λόγω όγκου και λόγω βαθμού όργάνωσης, θά ήταν ή έλεγχομένη από τό ΚΚΕ ΕΣΑΚ, πού θά έπρεπε νά αναλάβει και τό μεγαλύτερο μέρος τών πολιτικών εϋθυνών είτε μιās άμεσης σύγκρουσης με τήν κυβέρνηση είτε μιās άνοιχτής δια-

πραγμάτευσης επί τής ούσίας τών οικονομικών μέτρων. Τό ΚΚΕ, για λόγους ένταξης του σε μία μακροπρόθεσμη στρατηγική άνοχής προς τό ΠΑΣΟΚ, πού δέν μπορούν νά έξεταστοϋν έδω, δέν θέλει τή συνολική πολιτική σύγκρουση με τήν κυβέρνηση από τή μία, και από τήν άλλη μία τακτική διαπραγμάτευση και συμβιβασμών θά όξυνε τά έσωτερικά προβλήματα κυρίως μέσα στην ίδια τήν εργατική του βάση. Οί δε έλάσσονες έταίροι του άτυπου αντιπολιτευτικού συνασπισμού (ΑΕΜ και ή μετέπειτα ΣΣΕΚ) δέν ήταν σε θέση — άκόμη και άν αυτό ήταν μέσα στή στρατηγική τους — νά αναλάβουν όποιαδήποτε πρωτοβουλία προς κάποια κατεύθυνση και νά πιέσουν ή νά συμπαρασύρουν τήν ΕΣΑΚ προς αυτή.

Έτσι μόνο μπορούν νά εξηγηθοϋν οι στοιχειώδεις «διαδικαστικές» παραλείψεις έμπειρότατων συνδικαλιστών, μετά τήν άλλαγή τών συσχετισμών μέσα στή διοίκηση τής ΓΣΕΕ, κατά τήν καθάιρηση του Ραυτόπουλου, πού ήταν βέβαιο ότι θά προσέφεραν τή νομότυπη πρόφαση τής άσφαλέστατα προβλεπόμενης δικαστικής επέμβασης. Έτσι επίσης εξηγείται γιατί ή διαδικασία καθάιρησης του Ραυτόπουλου προτάθηκε τής συνεδρίασης για τή συζήτηση τής άντιμετώπισης τών οικονομικών μέτρων και για τίς σχετικές αποφάσεις, συνεδρίαση πού τό μειοψηφικό προεδρείο Ραυτόπουλου δέν μπορούσε νά άποφύγει νά τίς συγκαλέσει παρά μόνο παραιτούμενο.

Τό συνέδριο

Η άδιαλλαξία τής διορισμένης διοίκησης τής ΠΑΣΚΕ σχετικά με τούς όρους διεξαγωγής του 23ου Συνεδρίου, πού θά

ήταν αδιανόητη χωρίς κυβερνητική έντολη, και η άνοιχτη συνδιαλλαγή με άκροδεξιούς εργατοπατέρες παρά το βέβαιο συνδικαλιστικό και πολιτικό κόστος, που διαπιστώθηκε και από βασικά στελέχη της ίδιας της ΠΑΣΚΕ, δείχνει εύκρινεστατα ότι η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, δίνοντας εξετάσεις στους δυνάμει επενδυτές και δανειστές, δεν ενδιαφέρεται για τον πολιτικό έλεγχο του ενιαίου συνδικαλιστικού κινήματος αλλά για την ουσιαστική ιδεολογική και οργανωτική αποσύνθεσή του και την απομείωσή του σε ένα σκελετό κυβερνητικών υπαλλήλων, πράγμα που βέβαια σημαίνει και την ουσιαστική διάλυση της ίδιας της ΠΑΣΚΕ ως μαζικής εργατικής παράταξης. Τη γραμμή αυτή της κυβέρνησης ανέλυσε και διασαφήνισε ο δημοσιογράφος Καρζής σε δύο έμπνευσμένα άρθρα του στην *Έλευθεροτυπία*. Στο Συνέδριο αρνήθηκε εκ των προτέρων να συμμετάσχει η ΕΣΑΚ καταγγέλλοντάς το ως νόθο, παρά το ότι οι όροι διεξαγωγής του δεν διέφεραν ουσιαστικά από το προηγούμενο 22ο, στο οποίο η ΕΣΑΚ συμμετείχε δραστήρια και μάλιστα μετά τη συμπερίληψή της στο κοινό προεδρείο με την ΠΑΣΚΕ το είχε συναναγκάσει σε δημοκρατικό συνέδριο της άλλαξης. Δεδομένης της αδυναμίας των δύο μικρότερων παρατάξεων της άριστερας, ΑΕΜ και ΣΣΕΚ, να αναδεχτούν μόνες το πολιτικό βάρος της μάχης κατά του κυβερνητικού συνδικαλισμού και τους κινδύνους του βέβαιου κραυγαλέου στιγματισμού τους για συνεργία μ' αυτόν, επιτεύχθηκαν οι αντικειμενικοί στόχοι και της κυβέρνησης, που πέτυχε με μειοψηφία συνέδρων να εξουδετερώσει για αρκετό χρόνο τη ΓΣΕΕ, αλλά και της ΕΣΑΚ, που απέφυγε όπως γράφτηκε και πιο πάνω την εμπλοκή του ΚΚΕ σε ουσιαστική πολιτική αντιπαράθεση με την κυβέρνηση και πέτυχε τον έγκλεισμό των δύο άλλων παρατάξεων της άριστερας σε ένα εύκολο χρονο για παραταξιακούς έλιγμούς άτυπο μέτωπο που όπως είναι η κατάσταση σήμερα κηδεμονεύει, διευρύνει, συρρικνώνει ή διαλύει, ενεργοποιεί ή αδρανοποιεί στο χρόνο και το βαθμό που θα θεωρεί σκόπιμο το ΚΚΕ στο πλαίσιο του «διαλόγου» με την κυβέρνηση. Με τον τρόπο βέβαια αυτό και το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ πετυχαίνουν και τον κοινό στόχο του εξαρχής πνιγμού οποιασδήποτε προσπάθειας για τη διαμόρφωση μιας εναλλακτικής και απαλλαγμένης από ευρύτερες εξωγενείς γαιοπολιτικές δεσμεύσεις άριστερας, με έπιρροή μέσα στο εργατικό κίνημα.

Παράλληλη στάση με την ΕΣΑΚ και για ανάλογους λόγους τήρησε και η παράταξη της Ν.Δ., ή ΔΑΚΕ, που με την άποχή της διευκόλυε την κυβέρνηση στην εξουδετέρωση μιας βασικής έστιας αντίστασης στη νεοφιλελεύθερη οικονομική πολιτική της, την οποία σαφώς η Ν.Δ. στηρίζει, χωρίς όμως είτε να χρεωθεί οποιαδήποτε συνεργία που θα ήταν αποκαλυπτική προς τους εργαζόμενους για το θέατρο της «αντιπαράθεσης» των άστικων κομμάτων είτε να υποχρεωθεί σε μια ουσιαστική διευκρίνιση της στάσης της απέναντι στα οικονομικά μέτρα που θα την έδειχνε σε αντίθεση με την ιδεολογία του φιλελευθερισμού που διαφημίζει.

Δέν είναι δυνατό να μήν καταγραφεί, τέλος, το σοβαρό όλισθημα των συνδικαλιστών της «Αυτόνομιας-Ανανέωσης» (ΑΕΜ) που αποδέχτηκαν—αν δέν προκάλεσαν— συνεδρίαση της ΚΕ του ΚΚΕ έσωτ. με αντικείμενο τη στάση της αυτόνομης—κατά τις θεμελιώδεις αρχές και κατά κόρον επαναλαμβανόμενες διακηρύξεις— από κομματικές παρεμβάσεις παράταξης τους στο κορυφαίο σωμα του συνδικαλιστικού κινήματος. Σίγουρα η συνολική αξιοπιστία και φερεγγυότητα της ανανεωτικής άριστερας δέν ενισχύεται με τον τρόπο αυτό.

Συμπεράσματα και σκέψεις για την προοπτική

Ανεξάρτητα από τους κραυγαλέους πανηγυρισμούς για την «αποκάλυψη» του ρόλου του Ραυτόπουλου και της ΠΑΣΚΕ—σε ποιούς άραγε—, το 23ο Συνέδριο της ΓΣΕΕ είναι σοβαρή υποχώρηση για την εργατική τάξη και νίκη της κυβέρνησης και της άστικής τάξης που πέτυχαν την, άμαχητι και από χειρότερες θέσεις, άλωση και εξουδετέρωση του κορυφαίου θεσμού του εργατικού κινήματος έσωτ και ως έγκυρου βήματος ταξικού λόγου για μεγάλο χρονικό διάστημα. (Ήδη ο Ραυτόπουλος στο αίτημα για νέο δημοκρατικό συνέδριο, το υπόσχεται—έ, βέβαια— για το 1989 (!), αφού γίνει εκκαθάριση των μητρώων και γίνουν εκλογές σε όλα τα σωματεία—καταλάβετε;). Διευκολύνεται η κυβερνητική προπαγάνδα έπιθεσης κατά της εργατικής τάξης για «συντηχιασμό» και το πέρασμα του αναπόφευκτου και αναγκαίου της πολιτικής δραστηκής συμπίεσης του εργατικού εισοδήματος. Παράλληλα προωθείται ντε-

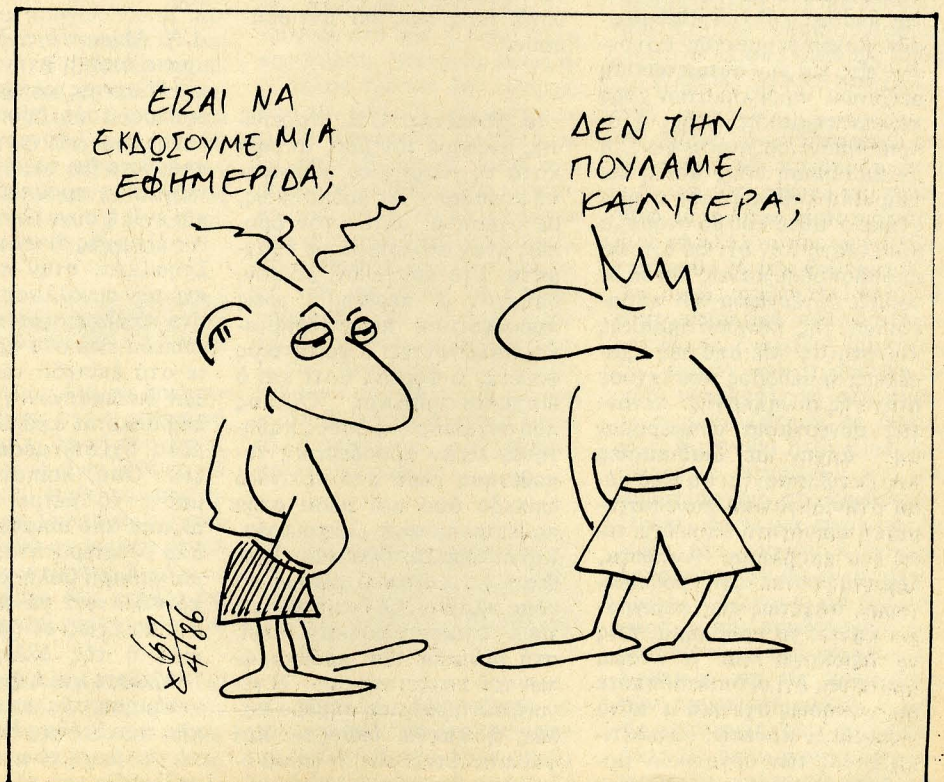
φάκτο ο στρατηγικός στόχος της άστικής τάξης για την ιδεολογική διάσπαση του συνδικαλιστικού κινήματος. Και το ζήτημα δέν είναι βέβαια αν η άριστερά και η εργατική τάξη θά αντιδράσουν. Το ζήτημα είναι κατά πόσον η έγκατάλειψη των θέσεων στο Συνέδριο της ΓΣΕΕ δυσχεραίνει και καθιστά λιγότερο αποτελεσματική αυτή την αντίδραση.

Η ΣΣΕΚ με σχεδιασμένες και άδιστακτες προσπάθειες έπιχειρείται να όδηγηθεί σε ιδεολογική και οργανωτική στασιμότητα, συμπίεση και μαρασμό γιατί δέν πρέπει με κανέναν τρόπο να άφθεθεί ένα τμήμα της εργατικής τάξης, σημαντικό και αριθμητικά και ποιοτικά, να διερευνήσει δυνατότητες μιας προοπτικής για την εργατική τάξη έξω από τη σοσιαλδημοκρατία και τον «ύπαρκτο σοσιαλισμό», δυνατότητες μιας προοπτικής που υποδεικνύει ο έπιστημονικός σοσιαλισμός. Το Κομμουνιστικό Μανιφέστο. Δέν είναι δυνατό να μήν παρατηρήσει κανείς την παραλληλότητα της από μέσα και έξω έπιθεσης, ίδιας προέλευσης, ενάντια στο κόμμα της κομμουνιστικής ανανέωσης. Ίσως αυτή η παραλληλότητα να μάς υποδεικνύει και το δρόμο για τη διατήρηση και το δυνάμωμα μιας ισχυρής άριστερης ριζοσπαστικής έπιρροής μέσα στο συνδικαλιστικό κίνημα.

«Αν ένωθεί το προλεταριάτο με τη φιλοσοφία, ποιά δύναμη στον κόσμο μπορεί να του αντίσταθεί;» ρωτούσε ο νεαρός Ένγκελς.

Στην έρώτηση αυτή οι κομμουνιστές διανοούμενοι και συνδικαλιστές όφείλουν και πάλι να άπαντήσουν επί ποιη έστορικής ήττας. Παραδείγματα υπάρχουν πολλά και θετικά και άρνητικά.

Άλέκος Τσίσοβις

Γιά τήν πανεπιστημιακή κοινότητα

Συζητούν οι πανεπιστημιακοί Δ.Ν. Μαρωνίτης, Κ. Γαβρόγλου,
'Ηλίας Κούβελας και 'Αρ. Μπαλτάς

ΑΕΙ: καθεστώς συναλλαγής

Αρ. Μπαλτάς: Στην προηγούμενη συζήτησή μας αναφερθήκαμε στις πρυτανικές εκλογές και στην κατάσταση που σήμερα επικρατεί στα πανεπιστήμια. Μπορούμε να συνεχίσουμε την κουβέντα μας προσπαθώντας να δούμε ποιές προοπτικές υπάρχουν.

Δ.Ν. Μαρωνίτης: Νά μου επιτρέψετε να ξεκινήσω από μία βασική διαπίστωση: Μέχρι στιγμή, είτε πρόκειται για τις πρυτανικές εκλογές είτε για την ανάδειξη άλλων πνευματικών πανεπιστημιακών αρχόντων είτε για την αντιμετώπιση μειζόνων προβλημάτων της πανεπιστημιακής ζωής, ή οποιαδήποτε συζήτησή τους, ή αντιμετώπισή τους και ή ευκαιριακή επίλυσή τους στηρίχτηκε σ' αυτό που θα ονόμαζα *συναλλαγή* και όχι σέ ο,τι θα προσδοκούσε κανείς και θα ονόμαζε *συνεργασία* των παραγόντων της πανεπιστημιακής κοινότητας. Με σπάνιες εξαιρέσεις, ή μέθοδος που ίσχυσε ήταν της συναλλαγής. Λέγοντας *συνεργασία* αναφέρομαι κατ' αρχήν σέ διαδικασίες που εκτυλίσσονται φανερά μέσα στην οργανική πανεπιστημιακή κοινότητα όπου έχει τεθεί ένα πρόβλημα. Αντίθετα, λέγοντας *συναλλαγή* προϋποθέτουμε, ασχέτως πώς περιγράφει κανείς τό πρόβλημα, πώς τό αξιολογεί και τί λύσεις προτείνει, ότι οι όποιοσδήποτε συνεννοήσεις σχετικά μ' αυτό γίνονται έν κρυπτώ, ουσιαστικά έκτός των οργανικών μονάδων, μέσα στίς όποιες έχει τεθεί τό πρόβλημα.

'Ηλίας Κούβελας: Συμφωνώ με τήν επισήμανσή σου αλλά πρέπει νά προστεθεί ότι στην πανεπιστημιακή κοινότητα υπάρχει, παρά ταύτα, ένας σημαντικός αριθμός ανθρώπων που δέν έχουν ύποκύψει στό καθεστώς τής συναλλαγής ενώ από τήν άλλη μεριά, τέσσερα χρόνια μετά τήν εφαρμογή του νέου θεσμικού πλαισίου, τά όράματά τους ως προς τά πανεπιστημιακά πράγματα δέν έχουν πραγματοποιηθεί. 'Υπάρχει επομένως ένα πρόβλημα καιρίας σημασίας: πώς μπορεί νά αλλάξει αυτή ή κατάσταση; 'Όσοι δέν τήν ανέχονται και δέν θέλουν νά τήν καλύψουν με τή συνοχή τους πώς θά αντιδράσουν.

Αρ. Μπαλτάς: 'Ο Δ. Μαρωνίτης ανέφερε τόν όρο, ακριβή κατά τή γνώμη μου, «οργανική μονάδα». 'Ας δούμε όμως, σέ σχέση μ' αυτόν τόν όρο, πώς ήταν παλιότερα τά πράγματα. Στο παρελθόν, λοιπόν, ύπήρχαν οι περίφημοι τρεις προοδευτικοί πανεπιστημιακοί παράγοντες: ό φοιτητικός φορέας, ό φορέας ΕΔΠ και ό Πανεπιστημιακός 'Όμιλος που συγκέντρωνε όσους καθηγητές είχαν προοδευτική τοποθέτηση τόσο στό πολιτικό επίπεδο όσο και μέσα στην πανεπιστημιακή λειτουργία. Καί οι τρεις αυτοί φορείς είχαν θέσει ως κεντρικό αίτημα τό νόμο πλαίσιο. Οι διεκδικήσεις τους επικεντρώθηκαν εκεί, στη ρύθμιση των προβλημάτων του πανεπιστημίου. 'Η γενική αυτή ρύθμιση σήμερα καλώς ή κακώς υπάρχει. Καί φαίνεται ότι εκείνη ή παλιά όριζόντια διαίρεση σέ τρεις αυτόνομους φορείς έχει ξεπερα-

στεί. Είναι καιρός νομίζω νά δούμε με τί πρέπει νά αντικατασταθεί.

Κώστας Γαβρόγλου: 'Απολύτως αναγκαίο άν πάρει κανείς υπόψη του ότι ή συναλλαγή τείνει νά γίνει καθεστώς, ότι κάπου νομιμοποιεί ένα σύνολο αυθαιρεσιών —όχι παρανομιών—, ότι αποτελεί πλέον τόν κύριο μηχανισμό διευθέτησης των προβλημάτων. 'Επιπλέον πρέπει νά πάρουμε υπόψη ότι ή πανεπιστημιακή λειτουργία δέν ταυτίζεται με τή δημοσιοϋπαλληλική όπου τίποτε δέν αλλάζει από τή στιγμή που κάποιος διορίζεται μέχρι νά πάρει τή σύνταξη του.

Δ.Ν. Μαρωνίτης: Μιά και είμαστε ακόμη στην εισαγωγή, και θέλοντας κάπως νά προσδιορίσω τούς όρους «συναλλαγή» και «συνεργασία», θά πρόσθετα ότι τό μέτρο τής συνεργασίας προϋποθέτει ίσοτιμία ενώ ή συναλλαγή είναι εϋθύς εξαρχής ανισότιμο μέτρο. Στηρίζεται στην ποσοτική ισχύ των συναλλασσομένων και είτε τό ελέγξουμε στό νομικό επίπεδο είτε στό πρακτικό είτε στό επίπεδο των ενδιάμεσων διαδικασιών ή συναλλαγή επιβάλλεται από έξω προς τά μέσα, όχι από μέσα προς τά έξω. 'Όσο, λοιπόν, αποδεχόμαστε τό μέτρο συναλλαγή άλλοτε από συνοχή, άλλοτε από ουδετερότητα, άλλοτε από καθαρή βολή κι άλλοτε από αδράνεια θά παγιδευόμαστε συνεχώς σέ αδιέξοδα τής μιάς ή τής άλλης μορφής. 'Αλλωστε και ή όριζόντια τριχοτόμηση τής πανεπιστημιακής κοινότητας έμπεριείχε από τήν αρχή τό μέτρο τής συναλλαγής και τής ποσοτικής ισχύος ή τό μέτρο νά έρχονται

τά πράγματα από έξω προς τά μέσα.

Κ. Γαβρόγλου: Σήμερα έχουν ολοκληρωθεί οι νομοθετικές ρυθμίσεις για τό Πανεπιστήμιο. 'Επομένως όποιαδήποτε πρόταση για τήν πανεπιστημιακή κοινότητα πρέπει νά παίρνει υπόψη της αυτό τό δεδομένο και κυρίως πρέπει νά σταθεί στα νέα προβλήματα που έχει δημιουργήσει τό νέο καθεστώς.

Δ. Ν. Μαρωνίτης: 'Ας μή δημιουργηθεί όμως ή εντύπωση ότι τά προβλήματα ρυθμίσεων έχουν κλείσει και μπαίνουν μόνο προβλήματα εφαρμογής. 'Υπάρχουν τεράστια κενά, π.χ. τό θέμα των μεταπτυχιακών σπουδών.

Μιά νέα πανεπιστημιακή κοινότητα για τήν αποκατάσταση τής συνεργασίας

Κ. Γαβρόγλου: Θέλω ακριβώς νά έντοπίσω έπτά βασικά κατά τή γνώμη μου προβλήματα.

1. 'Η σύνδεση του πανεπιστημίου με τήν έξω απ' αυτό κοινωνική πραγματικότητα. 'Ενωθώ κατά πόσον τό πανεπιστήμιο θά έχει σχέση με τίς ανάγκες, τίς τάσεις, τά ρεύματα, τούς στόχους του κοινωνικού συνόλου ή των τάξεων που τό συγκροτούν.
2. 'Η μαζικοποίηση τής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. 'Όπως πάει, τελικά, θά καταργηθούν οι εισαγωγικές εξετάσεις, γεγονός που θέτει τό έρώτημα άν με τέτοια μαζικοποίηση και μαζοποίηση του πανεπιστημίου μπορούμε νά μιλάμε για πανεπιστήμιο.

3. Το κεφαλαϊώδες πρόβλημα της έρευνας στο πανεπιστήμιο και των μεταπτυχιακών σπουδών.

4. Τα πανεπιστημιακά συγγραμμάτα.

5. Οί λεγόμενες καθηγητικές σχολές, διότι τό 35% των τελειοφοίτων των ελληνικών πανεπιστημίων διορίζονται καθηγητές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

6. Τό ζήτημα των νέων πανεπιστημίων.

7. Τό πρόβλημα της κομματικοποίησης πού συζητήσαμε τήν άλλη φορά.

Πρέπει λοιπόν νά συζητήσουμε αυτά τά προβλήματα παίρνοντας υπόψη ταυτόχρονα τί γίνεται μέ τό φοιτητικό κίνημα, ποιά σχέση υπάρχει ή πρέπει νά υπάρχει μέ τήν πολιτεία, τήν ούσιαστική ακαδημαϊκή έλευθερία πού, ως γνωστόν, ύπονομεύεται από τή λογική πώς τά προβλήματα μπορούν νά λύνονται δικαστικά μέ αποφάσεις τύπου Συμβουλίου Έπικρατείας.

Δ. Ν. Μαρωνίτης: "Όλα αυτά είναι πραγματικά προβλήματα, όπως θά μπορούσε κανείς νά προσθέσει και άλλα ή νά τά ομαδοποιήσει διαφορετικά. Πιστεύω όμως ότι υπάρχει ή κυριαρχία της πολιτικής συναλλαγής. "Όσοι δέν συμφωνούν μ' αυτό τό καθεστώς και για λόγους εκπαιδευτικού ήθους και για λόγους πολιτικών έκτιμήσεων και για λόγους έπιστημονοσύνης βρίσκονται μπροστά στό δίλημμα: ή αποστρατεύονται και μπαινουν στό περιθώριο — πράγμα πού ό μηχανισμός της συναλλαγής επιδιώκει — ή οργανώνονται. Τό θέμα είναι πώς οργανώνονται, σε ποιά βάση οργανώνονται και τί κάνουν μέσα από τήν οργάνωση. Πιστεύω ότι όσοι αντιστρατεύονται τή μέθοδο της συναλλαγής δέν πρέπει νά προσφέρουν τή χαρά της αποστράτευσης στους ύποστηρικτές της συναλλαγής. Έγώ στό σημείο αυτό θά είμαι φανατικός.

Έπειδή όμως σκεπτόμαστε πώς μπορεί νά κατοχυρωθεί ή ισότιμη συνεργασία μέσα στην πανεπιστημιακή κοινότητα, πρέπει νά θέσουμε τό έρώτημα αν ή αρχή της πλειοψηφίας είναι δυνατόν νά ισχύει μέσα στα πανεπιστήμια μέ τόν ίδιο τρόπο πού ισχύει στην κομματική και πολιτική ζωή. Δέν έννοώ ότι ή αρχή της πλειοψηφίας πρέπει νά καταργηθεί. Άλλά τό ζητούμενο είναι πώς τήν εφαρμόζει κανείς σε σχέση μέ τίς μονάδες πού συγκροτούν τό σύνολο

της πανεπιστημιακής ζωής. Γιατί αν μεγαλώσουν οι μονάδες ή διευρυνθούν πολύ και εφαρμοστεί ή αρχή της πλειοψηφίας, τότε μπορούν νά καταστρατηγηθούν όλες οι εκπαιδευτικές και έπιστημονικές προϋποθέσεις πού χρειάζονται για νά λειτουργήσει σωστά ή πανεπιστημιακή ζωή. "Αν τήν αρχή της πλειοψηφίας τήν κρατήσουμε μέσα στα οργανικά σύνολα, εκεί μπορούμε νά είμαστε βέβαιοι ότι υπερασπιζόμαστε ταυτόχρονα και τήν έπιστήμη και τή δημοκρατική μας συνείδηση.

Η. Κούβελας: Πολλοί από μās σκεφτήκαμε μερικές φορές νά εφαρμόσουμε μιά τρίτη λύση: νά μείνουμε μέσα στα εργαστήριά μας ή στό στενό χώρο διδασκαλίας και εκεί νά προσπαθήσουμε νά καθιερώσουμε ένα διαφορετικό και δημιουργικό κλίμα διδασκαλίας και έρευνας. Μόνο πού γρήγορα διαπιστώνει κανείς ότι και μιά τέτοια στάση πάλι οδηγεί σε αδιέξοδα. Τά λίγα πού μπορείς νά πετύχεις ακυρώνονται όταν έρθουν σε επαφή μέ τή συνολική πανεπιστημιακή πραγματικότητα.

Δ. Ν. Μαρωνίτης: Αυτή τήν τρίτη λύση θά τήν έλεγα αποστράτευση. Τό νά κάνω τή δουλειά μου στό εργαστήριό μου, μέ βάση τίς δικές μου επιλογές και μέ ένα στενό κύκλο φοιτητών πού μέ παρακολουθούν είναι έντέλει ή στάση πού θά επιθυμούσαν οι όπαδοί της συναλλαγής. Γιατί έτσι και τά πράγματα προχωρούν γι' αυτούς χωρίς αντιστάσεις και διατηρείται ή βιτρίνα ότι υπάρχει κάποια πανεπιστημιακή ζωή. Θέλουν νά υπάρχει και αυτό τό ιδιόρρυθμο μερίδιο τό όποιο βέβαια ξέρουν πώς νά τό κουμαντάρουν, πώς νά τό έξοντώσουν ή νά τού περιορίσουν τή δύναμή του.

Γιά τή νέα οργάνωση

Η. Κούβελας: Για νά ξαναγυρίσουμε όμως στό τί πρέπει νά γίνει, νομίζω ότι οι προτάσεις δέν μπορεί νά είναι οι ίδιες για όλα τά ΑΕΙ. Κάθε πανεπιστήμιο έχει τίς ιδιορρυθμίες του. Έτσι ενώ θά μπορούσα νά πω τί είναι σωστό στό δικό μας πανεπιστήμιο δέν νομίζω ότι τά ίδια μπορεί νά ισχύουν για όλα τά άλλα.

Δ. Ν. Μαρωνίτης: Αυτό είναι σωστό, ωστόσο όμως για τήν οργάνωση της πανεπιστημιακής κοινότητας μπορούμε νά προσδιορίσουμε κάποιον κοι-

νό παρονομαστή πού αφορά στό οργανωτικό σχήμα ή σε άξονες του οργανωτικού σχήματος πού θά είναι κοινοί για όλα τά πανεπιστήμια. Είμαι της άποψης ότι πρέπει νά υπάρχει ένα οργανωτικό σχήμα. Και από κεί και πέρα νά δούμε αν ή οργάνωση αυτή θά γίνει μέ οριζόντιο τρόπο πού ως τώρα ίσχυσε, και μάλιστα μέ άνισομερή συμμετοχή των τριών φορέων, ή θά γίνει σε κάθετη βάση, αν δηλαδή θά επιδιώξουμε οργάνωση πού θά έμπεριέχει τά μέλη του ΔΕΠ, τούς φοιτητές, τό ΕΔΠ, τό ΕΔ-ΤΠ. Γνώμη μου είναι ότι ή οργάνωση πρέπει νά πάρει κάθετη μορφή.

Η. Κούβελας: Συμφωνώ ότι ή οποιαδήποτε οργάνωση, είτε χαλαρή είτε πιό συγκροτημένη, πρέπει νά έχει κάθετη μορφή για νά αποφευχθούν οι κίνδυνοι πού ως τώρα έχουν υπάρξει. Από κεί και πέρα νομίζω ότι δέν πρέπει νά έχει αύστηρή μορφή γιατί θά δημιουργηθούν άλλα σοβαρά προβλήματα, προβλήματα πού έχουν σχέση κυρίως μέ μιά τάση γραφειοκρατικοποίησης έξαρχής της όλης προσπάθειας.

Δ. Ν. Μαρωνίτης: Έγώ επιμένω στην ανάγκη οργανωτικού σχήματος. Από κεί και πέρα τό πόσο αύστηρό ή πόσο χαλαρό θά είναι άποτελεί αντικείμενα συζήτησης, μολονότι ή υπερβολική χαλάρωση άναιρεί τήν ίδια τήν έννοια της οργάνωσης. Βέβαια μπορώ νά φανταστώ τά προβλήματα και τίς έμπλοκές πού δημιουργούνται στή μία ή στην άλλη περίπτωση. Επιμένω όμως ότι άλλος τρόπος δέν υπάρχει από τήν ύπαρξη ενός οργανωτικού σχήματος, αν θέλουμε νά παρέμβουμε σ' αυτό πού συμβαίνει σήμερα στα πανεπιστήμια. "Αν πάλι καταλήγαμε στή σύσταση πανεπιστημιακής κοινότητας χωρίς τή συμμετοχή των φοιτητών θά καταργούσαμε τό μοντέλο της κάθετης οργάνωσης πού είναι απολύτως αναγκαία. Δυσκολίες βέβαια υπάρχουν και μπορεί ν' άδοχείθουν άνυπέρβλητες αλλά επιτέλους τό έγχείρημα πρέπει νά γίνει.

Πανεπιστημιακή κοινότητα και άνανεωτική άριστερά

Α. Μπαλτάς: Μιά τέτοια οργάνωση, για τήν όποια συμφωνώ, εγώ τή βλέπω και ως πολιτικό ύποκείμενο μέ σαφείς λι-

γο πολύ προσδιορισμούς, όσον αφορά τήν ιδεολογική και τήν πολιτική του ταυτότητα. Τή βλέπω δηλαδή ως τήν πολιτική μορφή της άνανεωτικής δημοκρατικής άριστερας μέσα στα πανεπιστήμια. Κι αυτό γιατί τό μόνο κομμάτι του πανεπιστημιακού κόσμου πού θά μπορούσε νά υίοθετήσει τήν πρόταση για τή σύσταση της πανεπιστημιακής κοινότητας δέν είναι παρά ό κόσμος της άνανεωτικής άριστερας, ό όποιος βέβαια είναι πολύ μεγαλύτερος από εκείνους πού έχουν καταγραφεί πολιτικά ή κομματικά ως άνανεωτική άριστερά. Θεωρώ όμως ότι οι άλλες πολιτικές πού δρουν σήμερα στον πανεπιστημιακό χώρο, τό ΠΑΣΟΚ και τό ΚΚΕ συγκεκριμένα σε οποιαδήποτε φέτα της πανεπιστημιακής κοινότητας, δέν είναι πρόσφορες, νά συμμεριστούν μιά τέτοια προσπάθεια. Τό αντίθετο μάλιστα. Από τήν άλλη μεριά δέν πρέπει νά καταλήξουμε σε μιά νέα μορφή συλλόγου αλλά σε ένα έθελοντικό σχήμα πολιτικής παρέμβασης, σε πανελληνία βάση, σε όλα τά πανεπιστήμια, μέ συμμετοχή όλων, φοιτητών, διδασκόντων και άλλων εργαζομένων, και μέ όλες τίς αναγκαίες διασυνδέσεις ανάμεσα στα διάφορα ΑΕΙ. Τό βασικό, νομίζω, είναι ότι δέν πρέπει νά έχει τή μορφή του συλλόγου όποτε ή ένταξη είναι αυτοδίκαιη και έπομένως αυτός ό τρόπος ακυρώνει τήν ιδιαιτερότητα ενός συγκεκριμένου ρεύματος πού υπάρχει μέσα στα πανεπιστήμια και τό όποιο διαφοροποιείται μέ σαφήνεια ως προς τό ΠΑΣΟΚ, τό ΚΚΕ και τή δεξιά.

Κ. Γαβρόγλου: Συμφωνώ ότι τό σχήμα δέν πρέπει νά είναι χαλαρό, δέν πρέπει νά καλύπτει μέ τόν ίδιο περίπου τρόπο όλα τά ΑΕΙ, ότι πρέπει νά συμμετέχουν οι φοιτητές: χρειάζεται όμως, πρώτα απ' όλα, νά διατυπωθεί ένα πολιτικό ντοκουμέντο, ένα είδος διακήρυξης αρχών και στόχων τό όποιο νά υποβληθεί στή συνέχεια για συζήτηση σε όσους κατ' αρχήν θά ήταν διατεθειμένοι νά στηρίξουν και νά συμμετάσχουν στό έγχείρημα. Πρέπει όμως νά είναι σαφές εθώς έξαρχής ότι ή ένλόγω οργάνωση δέν θά είναι συνδικαλιστικό όργανο για τήν υπεράσπιση των συμφερόντων του πανεπιστημιακού κόσμου, νά δρά π.χ. για τίς προαγωγές των πανεπιστημιακών ή για τίς έξετάσεις των φοιτητών. Αυτό θά ήταν χρεοκοπία. Έπίσης δέν πρέπει νά είναι δημι-

λος συζητήσεων. Ο χαρακτήρας του πρέπει να είναι κυρίως πολιτικός, με στόχο τὰ πολιτικά, εκπαιδευτικά, ερευνητικά και πνευματικά προβλήματα του πανεπιστημίου και πολιτικούς ο τρόπος τῆς αντιμετώπισής τους.

Δ.Ν. Μαρωνίτης: Θὰ ἐπαναλάβω ὅτι φαντάζομαι ἕνα ὀργανωτικό σχῆμα ὄχι χαλαρῆς μορφῆς, ἐνδοπανεπιστημιακό και ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν του τιτλοφόρηση καὶ τὴν πολιτικὴν του φυσιογνωμία. Τὸ ἂν θὰ ἀποτελεῖ ἀντανάκλαση τῆς λεγόμενης ἀνανεωτικῆς ἀριστερᾶς εἶναι κάτι πού θὰ μπορούσε νὰ μᾶς μπερδεύει καὶ νὰ μᾶς παγιώσει. Ξεκινᾶμε ἀπὸ μιά πραγματικότητα ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ πανεπιστημιακά ὑποκείμενα με ἐκπαιδευτικό καὶ πολιτικό προσανατολισμό, με μιά πολιτεία μέσα στὰ πανεπιστήμια, με μιά δημόσια παρουσία. Γιά τὴν προκαταρκτικὴ φάση, τὴν προοργανωτικὴ, συμφωνῶ με ὅσα ἔλεγε προηγουμένως ὁ Γαβρόγλου. Ἐπιμένω ὅμως ὅτι ἡ ὀργάνωση πρέπει νὰ εἶναι κάθετη καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀποφύγει μιά ἐπιγραφή πού θὰ μᾶς παραπέμπει σὲ συγκεκριμένο κομματικό σχηματισμό. Τὸ τρίτο σημαντικό στοιχεῖο πού πρέπει νὰ διευκρινιστεῖ εἶναι ποιά θεωροῦμε τὴ λειτουργικότερη μονάδα μέσα στὸν πανεπιστημιακό χῶρο πού θὰ ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς ὀργάνωσης ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ θὰ ξεκινᾶ ἡ ὀριζόντια διεύρυνση μέσα στὸ ἴδιο τὸ ΑΕΙ καὶ ἀπὸ πανεπιστήμιο σὲ πανεπιστήμιο. Καὶ πιστεύω ὅτι ἡ ὀργανικότερη μονάδα εἶναι τὸ σημερινὸ Τμήμα. Ἀπὸ κεῖ θὰ πρέπει νὰ ξεκινήσουν οἱ ζυμώσεις καὶ οἱ δραστηριότητες. Ἡ ἀμέσως ἐπόμενη μονάδα εἶναι τὸ ΑΕΙ καὶ στὸ μεταξύ, στὸ πλαίσιο τοῦ ἴδιου ΑΕΙ, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ὑπάρχουν διατηματικές διασυνδέσεις μεταξύ πανεπιστημίων καὶ μεταξύ σχολῶν καὶ ὅταν φτάσουμε στὴ μονάδα Σχολῆς νὰ ὑπάρχουν διασχολικές συνδέσεις.

Πρέπει ἐπίσης νὰ ὑπάρξει ἕνα πρόγραμμα ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς. Ἐδῶ βλέπω τὰ ἐντάσσονται ἄλλα τὰ θέματα καὶ κάποια ἄλλα πού συστηματικότερα θὰ μπορούσα νὰ συγκεφαλαιώσω. Μέσα ἀπὸ τὴ διατύπωση τῶν θεμάτων αὐτῶν θὰ φανεῖ καὶ ἡ πολιτικὴ μας ἐκτίμηση καὶ ἡ ἐκπαιδευτικὴ μας ἀποψη γιά τὸ τί μπορεί νὰ γίνει μέσα στὰ πανεπιστήμια. Ἐνα ἄλλο σημεῖο στο ὁποῖο πρέπει νὰ εἴμαστε κατηγορηματικοί εἶναι ὅτι ἡ ὀργάνωση αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ κη-

δεμονεύεται ἀπὸ κανένα κόμμα, γι' αὐτὸ καὶ εἶμαι ἐπιφυλακτικός γιά τὴν ἀναφορά μας στὸν ἔστω ἀσαφῆ πολιτικό ὄρο ἀνανεωτικὴ ἀριστερά. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι τὰ μέλη τῆς πανεπιστημιακῆς κοινότητας δὲν ἔχουν κομματικὴ ἔνταξη καὶ κομματικὲς ἐπιλογές. Σημαίνει μόνο ὅτι δὲν κηδεμονεύεται, πράγμα πού σημαίνει ὅτι δὲν ἐπιτρέπουμε ἑμείς οἱ ἴδιοι στὸν ἑαυτὸ μας νὰ κηδεμονευτεῖ, ἀκόμη καὶ τώρα πού βρισκόμαστε στὰ προκαταρκτικά.

Α. Μπαλιτᾶς: Δέν ἐννοοῦσα μετὸν ὄρο ἀνανεωτικὴ ἀριστερά ὅτι αὐτὴ ἡ πολιτικὴ παράταξη, ὅπως εἶναι σήμερα καταγραμμένη στὴ πολιτικὴ ζωὴ τοῦ τόπου, θὰ ἀναλάβει τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴν προώθηση τοῦ ὀργανωτικοῦ σχήματος πού συζητᾶμε. Ἐννοοῦσα ὅτι οἱ πανεπιστημιακοὶ πού θὰ ἦταν διατεθειμένοι νὰ στηρίζουν μιά τέτοια προσπάθεια προέρχονται ἀπ' αὐτὸν τὸ χῶρο. Καὶ προφανῶς συμφωνῶ ὅτι ἡ ὀργάνωση αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ καθορίζεται ἀπὸ ἐξωπανεπιστημιακὲς καταστάσεις.

Η. Κούβελας: Συμφωνῶ. Κι ἐγὼ θεωρῶ ὅτι εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας ἡ ὀργάνωση πού συζητᾶμε νὰ μὴν παραπέμπει σὲ κανέναν κομματικό χῶρο. Οὔτε νὰ ἡγεμονεύεται ἀπὸ κανένα κόμμα. Ἀλλὰ βέβαια δὲν πρέπει νὰ εἴμαστε ἰδιαίτερα αἰσιόδοξοι...

Δ.Ν. Μαρωνίτης: Κατὰ τὴ γνώμη μου ἡ προσπάθεια θὰ ἔχει τεράστια ἐπιτυχία ἂν π.χ. καταφέρει σὲ κάθε Τμήμα νὰ ὑπάρχουν εἴκοσι ὀργανωμένα μέλη. Γιατί τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι ὁ πληθωρισμὸς τῶν μελῶν.

Η. Κούβελας: Δέν μοῦ εἶναι ὁμως σαφές πῶς θὰ μπορέσει ἡ κίνηση αὐτὴ νὰ ἀποκτήσει συμμετοχὴ φοιτητῶν ἂν δὲν ἀναφέρεται σὲ κάποια πολιτικὴ παράταξη. Διότι μέχρι τώρα δὲν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος συνεργασίας, ἐπικοινωνίας μετὸς φοιτητῆς ἐκτός ἀπὸ τὴν κομματικὴ διαμεσολάβηση.

Α. Μπαλιτᾶς: Κι ἐγὼ πιστεύω ὅτι κάτι τέτοιο εἶναι πολὺ δύσκολο. Γιατί ἀπὸ τὴ στιγμή πού θὰ ὑπάρξει αὐτὴ ἡ πρωτοβουλία εἶναι βέβαιο ὅτι θὰ θεωρηθεῖ ὅτι πρόκειται γιά μιά νέα πρωτοβουλία τοῦ ΚΚΕ ἔστω. μέσα στὸ πανεπιστήμιο.

Η. Κούβελας: Στὸ πανεπιστήμιο ὑπάρχουν πολλοὶ πού δὲν θεωροῦν ὅτι ἀνήκουν σ' αὐτὸ πού ὀνομάζουμε ἀνανεωτικὴ ἀριστερά ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη

μεριά γιά τὰ πανεπιστημιακά πράγματα καταλήγουν σὲ ἴδιου τύπου με ἑμᾶς ἐκτιμήσεις. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ περιοριστοῦμε στὴν ἀνανεωτικὴ ἀριστερά. Κάτι τέτοιο θὰ ἦταν σάν μιὰ διευρυμένη «Συσπείρωση» ἢ διευρυμένος Δημοκρατικός Ἀγῶνας.

Κ. Γαβρόγλου: Ξεκινᾶμε ξέροντας ὅτι κανεὶς δὲν ἔχει κρύψει τίς κομματικὲς καὶ τίς πολιτικὲς του πεποιθήσεις. Ἄλλωστε τὴν ἀνανεωτικὴ ἀριστερά δὲν τὴ χαρακτηρίζει μιά τακτικὴ «ποβρυχίου». Ὡστόσο ἐδῶ ὑπάρχει ἕνα πρόβλημα πού δὲν ξεπερνιέται μετὰ διακηρύξεις. Ἡ κομματικοποίηση γιά τὴν ὁποία μιλοῦσαμε τὴν ἄλλη φορὰ εἶναι θέμα κουλτούρας καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν κουλτούρα εἶναι διαποτισμένοι καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀνανεωτικῆς ἀριστερᾶς. Γιά μᾶς ὅμως ὑπάρχει τὸ δεδομένο ὅτι ὄχι μόνο βρισκόμαστε ἐκτός συναλλαγῆς, γιά τὴν ὁποία μιλοῦσαμε πρὶν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ προσπάθειά μας ξεκινᾶ ἀκριβῶς γιά νὰ καταπολεμηθεῖ τὸ καθεστῶς τῆς συναλλαγῆς. Ἐνα ἄλλο θετικὸ στοιχεῖο εἶναι ὅτι ὁ κόσμος πού δουλεύει στὸ πανεπιστήμιο διεκδικεῖ τὸ ρόλο τὸν ὡς πανεπιστημιακοῦ, διεκδικεῖ τὸν ἐπιστημονικό, ἐκπαιδευτικό καὶ ἐρευνητικό του ρόλο. Προσωπικὰ πιστεύω ὅτι ἡ προσπάθειά μας θὰ ἔχει ἀνταπόκριση σὲ ὅλους τοὺς πανεπιστημιακοὺς πού ἔχουν σοβαρὰ προβλήματα μετὰ τὸ ρόλο τους ὡς πανεπιστημιακῶν. Δέν εἶμαι τόσο ἀπαισιόδοξος. Ἀπλῶς νομίζω ὅτι θὰ ἐκδηλωθοῦν νέου τύπου συγκρούσεις καὶ νέες ἀνακατατάξεις. Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ ὑπογραμμίσω ὅτι δὲν πρέπει νὰ θεωροῦμε ὡς προϋπόθεση τῆς δικῆς μας πρωτοβουλίας τὴ διάλυση τῶν ὑπαρχόντων σχημάτων.

Δ.Ν. Μαρωνίτης: Ὁχι, καθόλου.

Κ. Γαβρόγλου: Ξέρω ὅτι δὲν τὸ πιστεύει κανεὶς ἀλλὰ καλὸ εἶναι νὰ τονιστεῖ γιά νὰ μὴν ὑπάρχουν ὑποψίες.

Οἱ προσπάθειες πρέπει νὰ ἀρχίσουν ἀπὸ τώρα

Δ.Ν. Μαρωνίτης: Μετὰ κανένα σχῆμα ἐνδοπανεπιστημιακό, παραπανεπιστημιακό ἢ ἐξωπανεπιστημιακό δὲν εἴμαστε, ἄς τὸ πῶ ἔτσι, ἀντίπαλοι. Εἴμαστε πέντε-δέκα ἄνθρωποι, πού ἴσως ἀργότερα θὰ γίνουν περισσότεροι, καὶ πού προσπαθοῦμε νὰ ἀντιστρέψουμε τοὺς ὄρους τοῦ παιχνιδιοῦ

προτείνοντας ἕναν ἄλλο τύπο ὀργάνωσης καὶ δραστηριοποίησης τῆς πανεπιστημιακῆς κοινότητας.

Α. Μπαλιτᾶς: Ἀφήσαμε ἕνα σημεῖο κάπως ἀσαφές. Τὸ σφιχτὸ ἢ χαλαρὸ τῆς ὀργάνωσης. Ἡ ἀποψὴ μου εἶναι ὅτι ἡ ὀργάνωση δὲν πρέπει νὰ ὀριστεῖ εὐθύς ἐξαρχῆς ὡς χαλαρὴ ἢ σφιχτή: ἀπλῶς πρέπει νὰ ξεκινήσει διευκρινίζοντας στόχους καὶ θὰ «πῆξει» στὴν πορεία.

Δ.Ν. Μαρωνίτης: Συμφωνῶ ἀπολύτως. Τὸ πῶς θὰ ὀργανωθεῖ στὴν τελικὴ καμπὴ αὐτῆς τῆς πορείας θὰ τὸ ἀποφασίσει ἡ ἴδια ἡ ὀμάδα πού θὰ διευρύνεται συνεχῶς. Ὑποθέτω ὅτι στὴν ἀρχὴ ἡ ὀργανωτικὴ λύση θὰ εἶναι ρευστοῦ τύπου, ὥστε νὰ μὴν προδεσμεύει ὅσους θὰ συμμετάσχουν στὰ ἐπόμενα βήματα. Πάντως θέλω νὰ τονίσω ὅτι ἂν μιά τέτοια πρόταση δὲν κυφορηθεῖ καὶ δὲν δημοσιοποιηθεῖ ἐγκαίρως κινδυνεύει νὰ γίνει θέμα φιλολογικῆς συζήτησης. Ἐπομένως μπορούμε οἱ τέσσερις παρόντες, πού τὴν πρωτοδιαμορφώνουμε ἀλλὰ δὲν τὴν οἰκειοποιούμεστε ὡς ἀτομικὴ μας πρόταση, νὰ ποῦμε ὅτι τὴ θεωροῦμε μιά πρόταση πού πρέπει νὰ πραγματοποιηθεῖ ὁπωσδήποτε μέσα στὴν ἐπόμενη διετία, ὥστε νὰ εἶναι πλεόν ὄριμα κατάσταση στὶς ἐπόμενες πρυτανικές ἐκλογές. Καὶ δὲν τὸ λέω αὐτὸ γιὰτί οἱ πρυτανικές ἐκλογές εἶναι ὁ στόχος μας ἀλλὰ γιὰτί ἡ διετία πού ἔρχεται εἶναι ὁ χρόνος μέσα στὴν ὁποία θὰ ὀριμαίνει καὶ θὰ δοκιμαστεῖ.

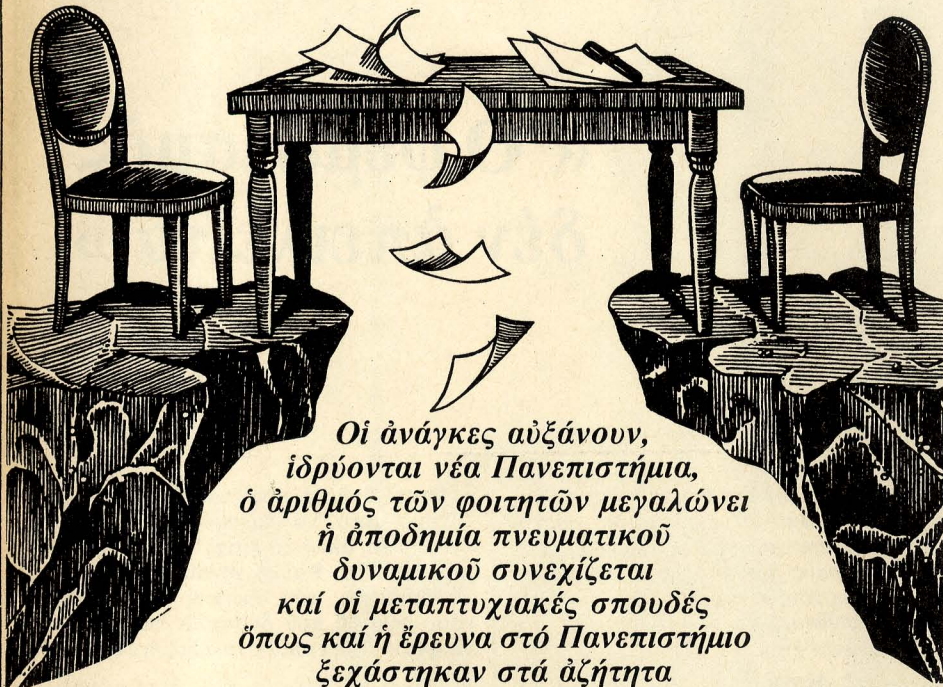
Η. Κούβελας: Ἡ συζήτηση καὶ οἱ πρακτικὲς κινήσεις πρέπει νὰ ἀρχίσουν ἀπὸ τώρα, ἀμέσως δηλαδή, καὶ μόνο ἡ μεταξύ μας συζήτηση θὰ ἀποσαφηνίσει τὰ προβλήματα πού μοιάζουν ἀκόμη θολὰ.

Κ. Γαβρόγλου: Ἡ κίνηση αὐτὴ πού σχεδιάζουμε τώρα σὲ ἀδρές γραμμὲς θὰ εἶναι ὄχι μόνο προσφορά στὰ πανεπιστημιακά πράγματα, ἀλλὰ, ἐπιπλέον, καὶ μιά προσφορά στὶς ἀναζητήσεις πού γίνονται γενικότερα στὸ χῶρο τῆς ἀριστερᾶς γιά τὸ πολιτικὸ τῆς μέλλον, γιὰτί, κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνες τίς πρωτοβουλίες πού τείνουν πρὸς τὴ διαμόρφωση ἑνὸς νέου πολιτικοῦ λόγου καὶ μιάς νέας πολιτικῆς πρακτικῆς, δεῖχνει συγκεκριμένα πῶς ἐννοοῦμε τὸν πλουραλισμὸ καὶ τὴ δημοκρατία. Θὰ εἶναι μιά προσπάθεια πού ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ πανεπιστημίου ἀλλὰ θὰ τὰ ὑπερβαίνει μετὰ ὄρους πανεπιστημίου.

Ἡ ἀνάγκη γιά μεταπτυχιακές σπουδές

*Οἱ ἀνάγκες αὐξάνουν,
ιδρύονται νέα Πανεπιστήμια,
ὁ ἀριθμός τῶν φοιτητῶν μεγαλώνει
ἢ ἀποδημία πνευματικοῦ
δυναμικοῦ συνεχίζεται
καί οἱ μεταπτυχιακές σπουδές
ὡπως καί ἡ ἔρευνα στό Πανεπιστήμιο
ξεχάστηκαν στά ἀζήτητα
τῶν ὑποσχέσεων*

Σέ μία πρόσφατη επιφυλλίδα του στό Βῆμα (30/3/86) ὁ Β. Κρεμμυδάς διατυπώνει ὀρισμένες σκέψεις σχετικά μέ τήν ὀργάνωση μεταπτυχιακῶν σπουδῶν στά ἑλληνικά Πανεπιστήμια.

Ἐπί ἄλλες συνθήκες οἱ σκέψεις αὐτές θά ἔπρεπε νά θεωρηθοῦν αὐτονόητες. Δυστυχῶς ἡ κατάσταση πού επικρατεῖ στά ἑλληνικά Πανεπιστήμια καί κυρίως ἡ νοοτροπία πού κυριαρχεῖ στήν ὀργάνωση τῆς ἀνώτατης ἐκπαίδευσης καθιστᾶ ἐπιβεβλημένη τή συχνή ἐπανάληψη ἀκόμα καί τῶν πιό κοινοτόπων προτάσεων.

Ἀνάμεσα στά ὅσα ἄλλα πολύ σωστά τονίζονται στήν ἐπιφυλλίδα αὐτή, ἰδιαίτερο ἴσως βῆμα ἔχει ἡ παρατήρηση ὅτι «μεταπτυχιακές σπουδές χωρίς ὀργανωμένη ἔρευνα στά Πανεπιστήμια δέ γίνονται». Χωρίς ὀργανωμένη ἔρευνα «θά ἦταν σοφότερο νά μή γίνεταί λόγος» γιά μεταπτυχιακές σπουδές. Ὑπάρχουν πολλοί (καί γνωστοί) λόγοι γιά τούς ὁποίους «ἡ ποιότητα τῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν πρέπει νά εἶναι ὑψηλή καί ἡ ἀξία τῶν διπλωμάτων μεγάλη» ὅπως μπορεῖ νά συμπεράνει κανεῖς «οἱ κάτοχοι τῶν διπλωμάτων αὐτῶν θά στελεχῶσουν τά Πανεπιστήμια καί ὅλους τούς μηχανισμούς τῆς διοίκησης καί τῆς παραγωγῆς». Θά μπορούσαμε λοιπόν νά σταματήσουμε ἐδῶ καί νά ξανατονίσουμε ὅτι οἱ μεταπτυχιακές σπουδές ἢ πρέπει νά γίνουν σωστά ἢ νά μή γί-

νουν καθόλου. Καί πάλι δυστυχῶς, οἱ ἐπικρατοῦσες συνθήκες δημιουργοῦν τήν ἀνάγκη νά ἐπαναληφθοῦν καί ὀρισμένα ἀκόμα αὐτονόητα.

Καλῶς ἢ κακῶς (καλῶς κατά τόν Β. Κρεμμυδά, μέ τόν ὁποῖο σπεύδω νά συμφωνήσω) ἡ μέχρι τώρα «ἐπανάληψη» τῶν ἑλληνικῶν Πανεπιστημίων ἔγινε κυρίως ἀπό ἀνθρώπους πού εἶχαν κάνει μεταπτυχιακές σπουδές στό ἐξωτερικό. Ἄν ἡ ἑλληνική κοινωνία ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἀνίκανη νά ὀργανώσει δικές της μεταπτυχιακές σπουδές, θά μπορούσε νά συνεχίσει τό ἴδιο καθεστῶς γιά πολλά ἀκόμα χρόνια. Θά μπορούσε ἴσως, ἂν δέν εἶχε κίβλας διαμορφωθεῖ μία νέα κατάσταση: ἡ ἴδρυση τριῶν νέων Πανεπιστημίων (Ἰονίου, Αἰγαίου, Θεσσαλίας) καί ἡ οὐσιαστική ἐπέκταση τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης.

Ἀνεξάρτητα ἀπό τούς λόγους πού ὀδήγησαν σ' αὐτή τήν πολιτική (λόγοι πού ἀπ' ὅ,τι φαίνεται συνδέονται ἄμεσα μέ μίαν ὀρισμένη ἀντίληψη περιφερειακῆς ἀνάπτυξης καί ἀποκέντρωσης), εἶναι μᾶλλον σαφές ὅτι τά νέα Πανεπιστήμια θά περιλαμβάνουν κατά βάση σχολές χαμηλοῦ κόστους, δηλαδή σχολές πού δέν χρειάζονται οὔτε μεγάλη κτιριακή καί ἐργαστηριακή ὑποδομή οὔτε ὑψηλά κονδύλια γιά ἔρευνα. Κατά συνέπεια, ἐκεῖνοι οἱ γνωστικοί κλάδοι πού θά γνωρίσουν ραγδαία ἀνάπτυξη θά εἶναι αὐτοί τῶν «κοι-

νωνικῶν ἐπιστημῶν». Προκύπτει λοιπόν τό εὐλογο ἐρώτημα (ἓνα ἀνάμεσα σέ πολλά ἄλλα), πῶς καί ἀπό ποιούς θά «ἐπανδρωθοῦν» ὅλες αὐτές οἱ νέες καί συναφείς σχολές; Εἶναι ρεαλιστική ἡ προσδοκία ὅτι μέ ταχείς ρυθμούς θά πολλαπλασιαστοῦν οἱ μετεκπαιδευόμενοι στό ἐξωτερικό κοινωνικοί ἐπιστήμονες, πού θά ἔχουν τά προσόντα καί τό ἐνδιαφέρον νά ἐγκατασταθοῦν σέ ἐπαρχιακές πόλεις μέ σκοπό νά διδάξουν ἀλματωδῶς αὐξανόμενους φοιτητές, χωρίς νά μποροῦν πλέον αὐτοί νά διδαχτοῦν ἢ νά συνεχίσουν τίς ἔρευνές τους;

Οἱ πρώτες ἐνδείξεις εἶναι ἤδη ἀρνητικές. Μέσα στά ἐπόμενα ἓνα, δύο, τρία χρόνια θά χρειαστοῦν δεκάδες ἀκόμα κοινωνικοί ἐπιστήμονες γιά νά μπορέσουν νά λειτουργήσουν οἱ ὑπό ἴδρυση σχολές. Λαμβανομένων λοιπόν ὑπόψη τῶν δυσκολιῶν καί τοῦ μεγάλου κόστους τῶν σπουδῶν (ἰδίως τῶν μεταπτυχιακῶν) στό ἐξωτερικό, μποροῦμε νά βγάλουμε τό εὐλογο συμπέρασμα ὅτι ἡ πίεση γιά τήν ταχὺτατη ὀργάνωση μεταπτυχιακῶν σπουδῶν στήν Ἑλλάδα θά γίνεταί τέτοια πού δύσκολα θά μπορεῖ νά συγκρατηθεῖ ἀπό προτροπές γιά συνετή καί σωστή δουλειά. Τά νέα Πανεπιστήμια φέρνουν ἀναγκαστικά μαζί τους καί μεταπτυχιακές σπουδές. Μποροῦμε λοιπόν νά προχωρήσουμε στό ἐπόμενο ἐρώτημα (χωρίς βέβαια νά εἴμαστε ἐθουσιασμένοι μέ τήν ἀπάντηση πού δώσαμε στό προηγούμενο). Πού θά πρέπει νά γίνουν πρῶτα οἱ νέες μεταπτυχιακές σπουδές, στά ὑπάρχοντα Πανεπιστήμια τῶν μεγάλων κέντρων (Ἀθήνα, Θεσσαλονίκη) ἢ στά ὑπό ἴδρυση Πανεπιστήμια τῶν ἐπαρχιῶν; Ἐδῶ πάλι πρέπει νά λάβουμε ὑπόψη μας ἓνα σημαντικό, ἴσως καθοριστικό παράγοντα. Ὅρισμένες, ἂν ὄχι οἱ περισσότερες, νέες σχολές ἢ τμήματα σχολῶν θά διδάσκουν ἀντικείμενα ἀγνωστα στά Πανεπιστήμια τοῦ κέντρου (ὅπως π.χ. κοινωνική ἀνθρωπολογία ἢ κοινωνική γεωγραφία).

Βέβαια γίνονται σκέψεις νά συμπεριληφθοῦν ὀρισμένα ἀπό τά ἀντικείμενα αὐτά σέ συναφείς σχολές στήν Ἀθήνα (ὅπως ἡ κοινωνική ἀνθρωπολογία στήν Πάντειο), ἀλλά ἡ λύση αὐτή μᾶλλον θά ἐπιδεινώσει τήν κατάσταση ἀφοῦ θά χρειαστοῦν ἀκόμα περισσότεροι διδάσκοντες. Ἡ ἀπάντηση λοιπόν φαίνεται νά ἐρχεται (καί ἤδη ἐρχεται) ἀπό μόνη της. Οἱ πρώτες μεταπτυχιακές σπουδές θά ὀργανωθοῦν στά νέα Πανεπιστήμια, ἐκεῖ δηλαδή πού ἐξαρχῆς ἔχει ἀποφασιστεῖ ὅτι θά διατεθοῦν τά μικρότερα δυνατά κονδύλια. Μεταπτυχιακές σπουδές χωρίς ὀργανωμένη ἔρευνα. Αὐτή θά εἶναι μᾶλλον ἡ νέα πραγματικότητα.

Μπροστά στά προβλήματα αὐτά οἱ σκέψεις πού διατύπωσε πρόσφατα ὁ Β. Κρεμμυδάς ἔχουν μίαν ἐπικαιρότητα πού θά ἔπρεπε νά τραβήξει ἄμεσα τήν προσοχή τῶν πανεπιστημιακῶν. Σέ λίγα χρόνια οἱ ἀνώτατες σπουδές στήν Ἑλλάδα θά ἔχουν ἀποκτήσει νέα φυσιογνωμία. Στό παρελθόν κάθε νέο Πανεπιστήμιο φιλοδοξοῦσε μέ τήν ἀμιλλα πού θά δημιουργοῦσε νά ἀναζωογονήσει τά παλαιότερα. Πρέπει νά ληφθοῦν ἐπείγοντως μέτρα ὥστε νά μή συμβεῖ τώρα ἀκριβῶς τό ἀντίθετο.

Δημήτρης Κυρτάτας

«Οι γυναίκες δέν γεννιούνται, γίνονται»

Πέθανε σέ ηλικία 78 ετών ή Γαλλίδα φιλόσοφος, συγγραφέας καί αγωνίστρια τού κινήματος γιά τήν απελευθέρωση τών γυναικών Σιμόν ντέ Μπωβουάρ. Τό τεράστιο συγγραφικό της έργο καλύπτει μιά δλόκληρη πεντηκονταετία καί πάει από τό φιλοσοφικό δοκίμιο —πρώτη της μελέτη γιά τόν Λάμπιντς— ως τήν τρέχουσα μαχητική δημοσιογραφία, κυρίως στό περιοδικό *Temps Modernes*, περνώντας από τό μυθιστόρημα, τή βιογραφία, τίς αναμνήσεις, τά ταξιδιωτικά, τό θέατρο. Όστόσο τό κλασικό έργο της ζωής της ήταν τό *Δεύτερο Φύλο*, όπου καταγράφει μέ έκπληκτικό τρόπο ένα πλήθος στοιχείων γιά τή συνθήκη της γυναίκας ως νέας, έρωτευμένης, συζύγου, μητέρας, γιά τίς αντιδραστικές ιδεολογίες πού καλύπτουν καί συγκαλύπτουν αυτή τή συνθήκη, γιά τίς πατριαρχικές αρχές, τήν καταπίεση, τή σεξουαλικότητα, τήν εκμετάλλευση της γυναικείας εργασίας, αναλύσεις καί στοιχεία πού καταγγέλλουν τίς παραδεδομένες αρχές μιās ανδροκρατικής-φαλλοκρατικής κοινωνίας.

Δικαίως, λοιπόν, τό *Δεύτερο Φύλο* θεωρείται τό κλασικό έργο αναφοράς όλων τών τάσεων καί τών αγώνων τού σύγχρονου φεμινισμού. Παρόλο πού πολλές σύγχρονες φεμινίστριες θεωρούν τό έργο της Σιμόν ντέ Μπωβουάρ ξεπερασμένο καί συμβατικές ή εξτρεμιστικές, ανάλογα, πολλές θέσεις της, παρόλο, επίσης, πού άλλες δέν δέχονται τίς φιλοσοφικές κατηγορίες τού σαρτρικού υπαρξισμού πού τό διαπνέουν, ώστόσο τό έργο αυτό εξακολουθεί ν' αποτελεί «τόν άξεπέραστο όρίζοντα τού φεμινισμού».

Δημοσιεύουμε εδώ μιά συνέντευξη στην έφημερίδα *Le Monde* της 8.3.1983 πού δίνει τίς εκτιμήσεις της γιά τό στίγμα τού σημερινού κινήματος γιά τήν απελευθέρωση της γυναίκας, τώρα πού κάπως πέρασε ή έκρηκτική του εποχή, της δεκαετίας τού '70.

Καί επί τή ευκαιρία: 'Αγαπητή *Αύγή* (16.4.86, Βένα Γεωργακοπούλου). Γιά τό Θεό! Οι γυναίκες δέν «κατασκευάζονται»! Τουλάχιστον, όχι κατά τή Σιμόν ντέ Μπωβουάρ. Γιατί τότε θά χρειάζονταν όπωσδήποτε κατασκευαστές καί όλικά κατασκευής. 'Αν τό έλληνικό ΜΜΕ τήν παρουσίασαν ως παρακολούθημα τού Σάρτρ, παρουσίαση τήν όποια δικαίως άποκαλείς ύβρι, μήν τήν άποτελειώνεις μέ μιά μεταφραστική προχειρότητα.

Σιμόν ντέ Μπωβουάρ

«Ο φεμινισμός δέν άπειλείται»

● *“Αν ρίχνετε μιά ματιά, αναδρομικά, στό φεμινισμό από τό '70 μέχρι σήμερα, θά διαπιστώνατε πραγματικά κεκτημένα ή, χάρη στις επίμερους ίκανοποιήσεις αιτημάτων τού γυναικείου κινήματος, οι γυναίκες άποστρατεύθηκαν καί οι διεκδικήσεις τους άπονευρώθηκαν;*

Σιμόν ντέ Μπωβουάρ: Δέν νομίζω ότι υπήρξε άποστράτευση. Οι κατακτήσεις πραγματοποιήθηκαν μέσα σε καλές συνθήκες. Η αντίσúλληψη καί ή άμβλωση ήταν νίκες πολύ σημαντικές. Καί δέν νομίζω ότι οι νίκες αυτές ήταν κάτι τό άποθαρρυντικό. 'Αν στην άποτυχία υπάρχει μιά πλευρά πρόκλησης, στην επιτυχία υπάρχει μιά ενθάρρυνση γιά τή δράση.

Τά έπιτεύγματα στην παρούσα φάση είναι λιγότερο λαμπρά καί τό κίνημα μοιάζει λιγότερο επιθετικό παρά στις αρχές του. "Όταν έλειπαν ακόμα τά στηρίγματα, όταν άρχιζε ό άγώνας, τό ζήτημα ήταν νά ενεργοποιηθούν τά πνεύματα, οι φαντασίες, νά γίνουν οι μεγάλες κινητοποιήσεις. Η αντίσúλληψη καί ή άμβλωση ένδόμεφαν όλες τίς γυναίκες, όποιες κι άν ήταν. Οι βάσεις, πάνω στις όποιες τώρα διεκδικούμε, είναι λιγότερο γενικές. Ξαναβρίσκουμε, λοιπόν, τίς διακρίσεις ανάμεσα στις διανοούμενες καί τίς άστές γυναίκες από τή μιά μεριά καί τήν κατάσταση τών εργατριών καί, πραγματικά, άποκλήρων γυναικών από τήν άλλη.

Βεβαίως τό ταξικό πρόβλημα ξαναβρίσκεται στό έσωτερικό τού φεμινισμού. Είναι δύσκολο νά ένταχθούν στό κίνημα τών γυναικών όσες ήδη είναι κινητοποιημένες στόν άγώνα ένάντια στην οικονομική εκμετάλλευση. Λίγο λίγο όμως θά καταλάβουν καί οι δύο κατηγορίες ότι είναι συνδεδεμένες.

Τό μεγάλο πρόβλημα πού πρέπει τώρα νά θέσουμε είναι της οικιακής εργασίας πού κάποτε όνομαζόταν «μαύρη εργασία» γιατί είναι εργασία μή αναγνωρισμένη.

Μερικοί άνδρες προσπαθούν, πάνω στό ζήτημα αυτό, νά δείξουν τήν καλή τους προαίρεση αλλά τό παιχνίδι δέν έχει ακόμα κερδηθεί. Καί οι γυναίκες συνήθισαν νά βρίσκουν τήν οικιακή άπασχόληση τόσο φυσική πού δύσκολα θά μπορέσει νά άναπτυχθεί μιά οργανωμένη εξέγερση.

● *“Όλοι οι άγώνες πού θά έπρεπε νά έχουν γίνει έχουν πράγματι διεξαχθεί; Διαλέχτηκαν οι στόχοι πρώτης προτεραιότητας;*

Στήν αρχή παλέψαμε γιά τή σεξουαλικότητα διότι ή αντίσúλληψη καί ή άμβλωση ήταν προβλήματα αυτονόητα. 'Αλλά πολύ γρήγορα τέθηκε επίσης τό ζήτημα της εργασίας, της ισότητας τών μισθών. Μόνο πού οι νόμοι συχνά καταστρατηγήθηκαν. Καί οι αντίστασεις τών άνδρών είναι ίσως πιο ισχυρές γιά τό ζήτημα της εργασίας άπ' όσο ήταν γιά τήν έκτρωση.

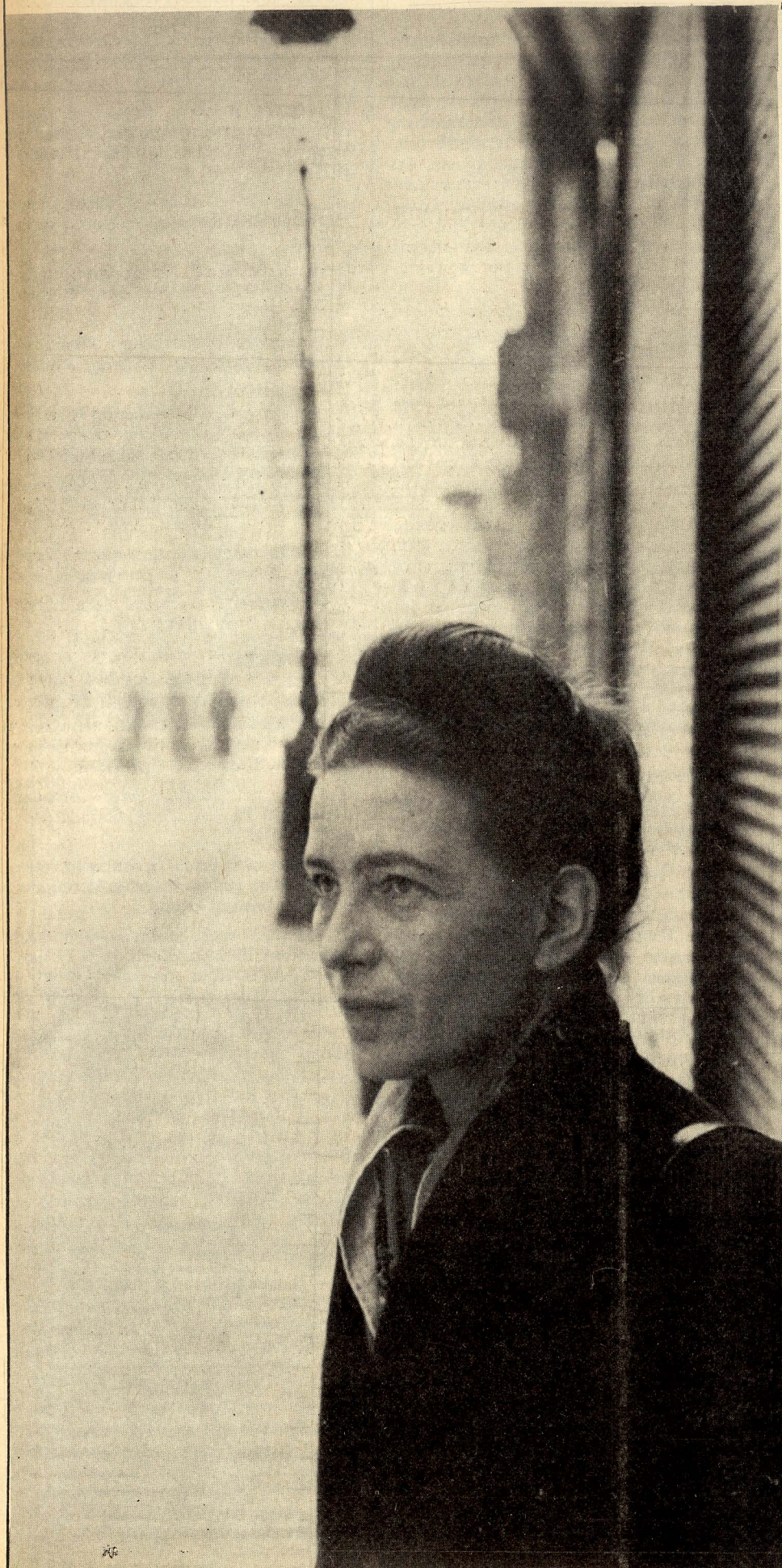
Δέν υπάρχει πνευματική φτώχεια

● *“Υπήρξε μήπως λάθος μεθόδου, λάθος συμπεριφοράς μέ τήν όποια οι γυναίκες διεξήγαγαν τόν άγώνα; Π.χ. πάνω στό ζήτημα της μη άνάμειξης άνδρών-γυναικών στις ίδιες οργανώσεις;*

'Εγώ ήμουν σύμφωνη. 'Αλλά πρέπει νά ξέρουμε τί παίζεται μέ τή μη άνάμειξη. Στις ομάδες συνείδησης —δηλαδή στις συγκεντρώσεις πού οργανώνουν οι γυναίκες γιά νά μιλήσουν μεταξύ τους— ή μη άνάμειξη άνδρών καί γυναικών ήταν κάτι τό έξαιρετικά σωστό, γιατί όταν οι άνδρες παίρνουν τό λόγο έχουν τήν τάση νά τόν μονοπωλούν καί νά δίνουν μαθήματα στις γυναίκες. 'Αλλά ίσως υπάρχουν άλλες περιπτώσεις... "Αλλωστε στην επιτροπή γιά τίς γυναίκες στην όποια συμμετέχω έχουν γίνει δεκτοί καί άνδρες.

● *“Ποιοί είναι οι στόχοι τού φεμινισμού σήμερα;*

Γιά να σταθώ στο πρακτικό επίπεδο θά αναφέρω την πρωτοβουλία του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας: τη δημιουργία ενός Διεθνούς Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας. Διαπιστώνουμε με πίκρα ότι τα όνομαζόμενα δικαιώματα του ανθρώπου δεν είναι τόσο καθολικά όπως συνήθως λέγεται, και ότι δεν κατανοείται η ιδιότητα των δικαιωμάτων της γυναίκας. Σε διάφορα μέρη του κόσμου τα δικαιώματα καταστρατηγούνται και οι επίσημοι οργανισμοί δεν ακούν τη φωνή των γυναικών που διεκδικούν να τεθεί τέρμα στην εκμετάλλευση ή ακόμα και στα βασανιστήρια. Στη Γαλλία ο ύπουργός Έξωτερικών Σχέσεων απάντησε στο Σύνδεσμο των Δικαιωμάτων της Γυναίκας ότι δεν πρέπει να αναμειγνύομαστε σε ό,τι, σε άλλες χώρες, θεωρείται ως έθιμο — την κλειτοριδεκτομή για παράδειγμα.

● *Μήπως όμως η παρένθεση της δεκαετίας του '70 έκλεισε για να ξαναγυρίσουμε σε ένα κάποιο status quo;*

Όχι, διότι ακριβώς δημιουργούμε κάτι τό νέο. Βέβαια, δεδομένου ότι οί θεσμοί βρίσκονται στα χέρια οί άνδρες τους δεν νοιάζονται πολύ να βοηθήσουν τίς γυναίκες. Άλλά η σημερινή κυβέρνηση είναι πιο ανοιχτή, δημιούργησε ένα ύπουργείο για τίς γυναίκες με σεβαστό προϋπολογισμό. Έξαρτάται τώρα από μās τίς φεμινίστριες να χρησιμοποιήσουμε αυτά τά στηρίγματα, αυτούς τούς θεσμούς ώστε να άντλήσουμε τό μεγαλύτερο δυνατό όφελος.

● *Οί γυναίκες που αγωνίζονται αισθάνονται ίσως ότι ύπάρχει μιά συνέχεια αλλά για τό κοινό ύπάρχει μιά κάμψη. Έσείς τή συναισθάνεστε;*

Όχι. Είναι λιγότερο θεαματικά τά πράγματα, λιγότερο σκανδαλώδης ή κατάσταση. Τό 1970 ύπήρξε μιά έκρηξη αλλά νομίζω ότι τό κίνημα δεν είναι ούτε πεθασμένο ούτε γερασμένο. Αυτό συμβαίνει ίσως στίς ΗΠΑ, όχι όμως στή Γαλλία. Στίς ΗΠΑ ύπάρχει μιά τρομερή όπισθοδρόμηση όχι μόνο εξαιτίας του Ρήγκαν αλλά και εξαιτίας του νέου φεμινισμού. Ζητά από τίς γυναίκες να εγκαταλείψουν τόν άγώνα τους, να επιστρέψουν στίς παραδοσιακές άξίες τής διαφοράς μεταξύ άνδρων και γυναικών, να πάρουν ύπόψη τήν κλίση των γυναικών, τή μητέρα, τή σύζυγο, τήν άφοσίωση κ.λπ. Ό νέος άμερικανικός φεμινισμός είναι κάτι τό φοβερό, είναι η επιστροφή στο αιώνιο θηλυκό. Κατά τή γνώμη μου όμως οί Γαλλίδες φεμινίστριες στο σύνολό τους άποστρέφονται αυτή τήν επιστροφή. Δουλεύουν ίσως πιο συνετά αλλά έχουν άποτελέσματα. Αυτό βέβαια συνεπάγεται μιά σκλήρυνση στή στάση των άνδρων διότι αισθάνονται ότι άπειλούνται από παντού και δεν τούς άρέσει καθόλου. Στο σύνολό τους είναι πολύ πιο επιθετικά μισογύνηδες άπ' όσο ήταν ποτέ άλλοτε.

● *Σέ ότι άφορά τόν θεωρητικό στοχασμό —τριάντα τέσσερα χρόνια μετά τό Δεύτερο Φύλο— διαπιστώνετε μιά δυναμική στή φεμινιστική σκέψη ή μιά πνευματική φτώχεια;*

Δέν νομίζω ότι ύπάρχει πνευματική φτώχεια. Ύπάρχουν γυναίκες που κά-

νον πολύ πλούσια πράγματα, μιά πολύ σοβαρή δουλειά με τά περιοδικά — *Les Nouvelles Questions feministes, La Revue d'en face*, γιά παράδειγμα— παρόλο πού, γιά λόγους οικονομικούς, δέν έχουν τακτική έκδοση. Υπάρχει μιά μεγάλη διαφοροποίηση: βιβλιοπωλεία, πολλές γυναίκες πού κάνουν φίλμ, ένα κέντρο οπτικοακουστικό στό όποιο έδωσαν, ευγενικότατα, τό όνομά μου και στό όποιο άσχολεϊται κυρίως ή Ντελφίν Σεϊρίς. Βέβαια ή δουλειά είναι λιγότερο θεαματική, λιγότερο προκλητική σέ σχέση με τή δεκαετία του '70. Αναμφίβολα διότι μας έχει αναγνωρισθεί τό δικαίωμα νά αγωνιζόμαστε, σέ πείσμα όλων τών άνδρών πού κάτι τέτοιο τούς ένοχλεϊ.

● Δέν βρίσκετε μοναδικό ότι τριαντάρες γυναίκες, τόσο στη Γαλλία όσο και στις ΗΠΑ, δέν αισθάνονται συγγένεια μαζί σας, τοποθετώντας τά έργα σας στην ιστορία, ενώ αντίθετα συγγενεύουν με πολλές νεότερες γυναίκες, σαν νά μήν υπήρχε συνείδηση ανάμεσά σας;

Τό Δεύτερο Φύλο παραμένει νομίζω ένα έργο βάσης σημαντικό. Είναι άθροισμα, με όσους περιορισμούς αυτό συνεπάγεται, αλλά έν πάση περιπτώσει είναι μιά όλόκληρη. Δέν υπήρξαν στό μεταξύ πολλές γυναίκες πού νά άσχολήθηκαν με τό ζήτημα από μιά τόσο γενική άποψη, αλλά ώστόσο υπάρχει ή δουλειά της Κέητ Μίλλετ και μερικές ακόμα.

Η παγίδα του έρωτα

● Δεχθήκατε νά γίνετε εισηγήτρια μιάς έπιτροπής, πού προεδρεύει ή Ύβέτ Ρουντύ, γιά τίς γυναίκες και τήν κουλτούρα. Πού βρίσκονται οι έργασίες σας;

Μέχρι στιγμής είχαμε μόνο τρεις συναντήσεις. Εύτυχώς, υπάρχουν βάσεις συνεννόησης σοβαρές κι έτσι δέν χρειάζεται νά επαναλαμβάνουμε σέ πράγματα ούσιαστικά. Συναντιόμαστε πάνω στό σημείο πού ήταν πάντοτε ή θέση μου: δέν τίθεται πρόβλημα νά μιλάμε γιά γυναίκες κουλτούρα, γιά γυναίκες γλώσσα ή γραφή. Δέν τίθεται πρόβλημα νά κλείσουμε τή γυναίκα στό γκέτο πού λέγεται «διαφορά» πού οι άνδρες πολύ θά ήθελαν νά επιβάλουν. Σκεφτόμαστε ότι είναι καλύτερα νά δουλέψουμε στό πλαίσιο της γενικής κουλτούρας αλλά με έναν τρόπο πού μās είναι προσωπικός, προσπαθώντας όχι μόνο νά κλέψουμε αυτό τό εργαλείο κάνοντάς τό δικό μας, αλλά επίσης νά τήν αλλάξουμε εισάγοντάς της τίς δικές μας αξίες. Αυτές οι αλλαγές θά πρεπε νά ισχύουν εξίσου γιά τούς άνδρες και τίς γυναίκες. Είμαστε γιά ύπαρξιακή μειοψηφία — άν και αριθμητικά πλειοψηφούμε— ώστόσο είμαστε εκείνες τών όποιων ή ύπαρξη είναι τό λιγότερο αναγνωρισμένη, είμαστε σέ πολλά επίπεδα καταπιεσμένες από τούς πατριαρχικούς πολιτισμούς. Αυτό μās παρέχει τή δυνατότητα νά 'χουμε μιά ματιά στόν κόσμο πολύ διαφορετική από τούς άνδρες. Άλλά κοιτάζουμε τόν ίδιο κόσμο.

● Πρίν είκοσιπέντε χρόνια λέγατε στόν Πιέρ Βιανσόν-Ρόντ: «Τά κόμματα της άριστερας δέν είναι περισσότερο ευνόικα στις γυναίκες από τά κόμματα της δεξιάς, κι αυτό είναι μιά αίτια πού δημιούργησε ομά-

δες άποκλειστικά γυναίκες...» Είναι πάντα αυτή ή πεποίθησή σας;

Σκέφτομαι πάντα ότι τά προβλήματα τών γυναικών πρέπει νά αντιμετωπίζονται έξω από τά κόμματα. Άλλά είναι βέβαιο ότι ό φεμινισμός ευνόικει περισσότερο από μιά κυβέρνηση σοσιαλιστική παρά από μιά κυβέρνηση αντιδραστική. Όμως δέν πρέπει νά συμπεράνουμε ότι όλόκληρη ή κυβέρνηση σκέπτεται φεμινιστικά! Γι' αυτό ή Ύβέτ Ρουντύ μού ζήτησε νά συντάξω τήν εισήγηση γιά τήν κουλτούρα και τίς γυναίκες: προορίζεται νά πείσει τόν πρόεδρο της δημοκρατίας, τήν κυβέρνηση.

● Μήπως ό φεμινισμός εξάντλησε τά όρια του μή θέλοντας ή μήν ξέροντας νά θέσει τό ζήτημα του έρωτα;

Υπάρχουν γυναίκες πού έθεσαν τό ζήτημα αυτό. Άρνητικά άλλωστε. Γιά πολλές φεμινίστριες ό έρωτας όπως έννοείται στις χώρες μας είναι μάλλον μιά παγίδα γιά τή γυναίκα. Αυτό άλλωστε έλεγα και έγώ στό Δεύτερο Φύλο (στό κεφάλαιο γιά τήν έρωτευμένη). Συχνά ό έρωτας είναι ένα άλλοθι γιά τίς γυναίκες, ένας τρόπος νά σκεπάσουν άπέναντι στόν εαυτό τους τήν καταπίεσή τους, μετασχηματίζοντάς της σέ αξία. Νομίζω ότι αυτό είναι σωστό. Και είναι φυσικό νά υπάρχει μιά δυσπιστία τών φεμινιστριών άπέναντι στόν έτεροφυλόφιλο έρωτα. Όχι γιατί ό όμοφυλόφιλος έρωτας δέν συνοδεύεται από τίς ίδιες παγίδες και, συχνά, τίς ίδιες δυσκολίες. Άλλά γιά τήν πίο διαδεδομένη μορφή έρωτα, τόν έτεροφυλόφιλο, είναι βέβαιο ότι θεμελιώνεται στην κυριαρχία του άνδρα πάνω στη γυναίκα.

● Θά υπήρχε μιά περίοδος περίπου ύποχρεωτικής όμοφυλοφιλίας, στόν άγώνα τών γυναικών;

Δέν τό νομίζω καθόλου, μπορούμε νά βρούμε μιά ίσορροπία στις έτεροφυλόφιλες σχέσεις. Πολλά ζευγάρια τό ψάχνουν σήμερα. Βέβαια δέν είναι εύκολο πράγμα, μάλιστα είναι κάτι πού πρέπει νά ανακαλυφθεί. Γιατί οι άνδρες θά ήταν δυνατόν νά άποδεχθούν ότι οι γυναίκες είναι καταπιεσμένες κι ότι όφείλουν νά παλέψουν, ό καθένας ώστόσο πιστεύει ότι είναι διαφορετικός κι ότι αντιμετωπίζει τή γυναίκα του ως ίση. Όλοι οι άνδρες σκέφτονται κάπως έτσι. Γιατί οι άνθρωποι ποτέ δέν δίνουν άδικο στόν εαυτό τους, ποτέ.

● Τί άπειλεί σήμερα περισσότερο τίς γυναίκες;

Τά πάντα. Δέν πρόκειται γιά κάποια άπειλή στόν όρίζοντα, είναι ζήτημα κατάστασης. Τίς καταπιέζουν και τίς εκμεταλλεύονται. Είναι μιά πραγματικότητα. Αυτό πού άπειλεί τή γυναίκα είναι ή πραγματικότητα της κατάστασης πού βιώνουν.

● Τί άπειλεί τό φεμινισμό;

Δέν ξέρω. Δέν νομίζω ότι ό φεμινισμός άπειλείται πραγματικά, γιατί νομίζω ότι, άπαξ και οι γυναίκες ανοίξουν τά μάτια τους, ποτέ δέν πρόκειται ν' άποκοιμηθούν όλοκληρωτικά.

(Συνέντευξη πού πήραν από τή Σιμόν ντέ Μπωβουάρ γιά τήν εφημερίδα *Le Monde* οι Κριστιάν Σιομπώ και Γιοζιάν Σαβινιώ στις 8 Μαρτίου 1983).

ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΣΙΜΟΝ ΝΤΕ ΜΠΩΒΟΥΑΡ

Όλόκληρο τό έργο της Σιμόν ντέ Μπωβουάρ έχει μεταφραστεί στό ελληνικά. Παραθέτουμε τά κυριότερα βιβλία της:

Προδομένη γυναίκα. Διακριτική ηλικία. Δύο νοβέλες γιά τή γυναίκα. Μετάφραση Γεωργίας Άλεξίου. Γλάρος. Άθήνα, 1977.

Τό αίμα τών άλλων. Μυθιστόρημα. Μετάφραση Γεωργίας Άλεξίου. Γλάρος. Άθήνα, 1978.

Οι ώραιες εικόνες. Μετάφραση Νταϊζής Έξαρχοπούλου-Καγκελάρη. Γλάρος. Άθήνα, 1978.

Η καλεσμένη. Μυθιστόρημα. Μετάφραση Γεωργίας Άλεξίου. Γλάρος. Άθήνα, 1979.

Τό δεύτερο φύλο. Μετάφραση Κυριάκου Σιμόπουλου. Επιμέλεια Άπόστολου Χρυσόπουλου. Γλάρος. Άθήνα, 1979.

Μήπως πρέπει νά κάψουμε τόν Μαρκήσιο ντέ Σάντ; Μετάφραση Έβελίνας Χατζηδάκη. Γλάρος. Άθήνα, 1980.

Τά γρηταιά. Μετάφραση Ε. Έμκε. Γλάρος. Άθήνα, 1980.

Οι Μανδάρinhoι. Μετάφραση Ζώρς Σαρρή. Γλάρος. Άθήνα, 1982.

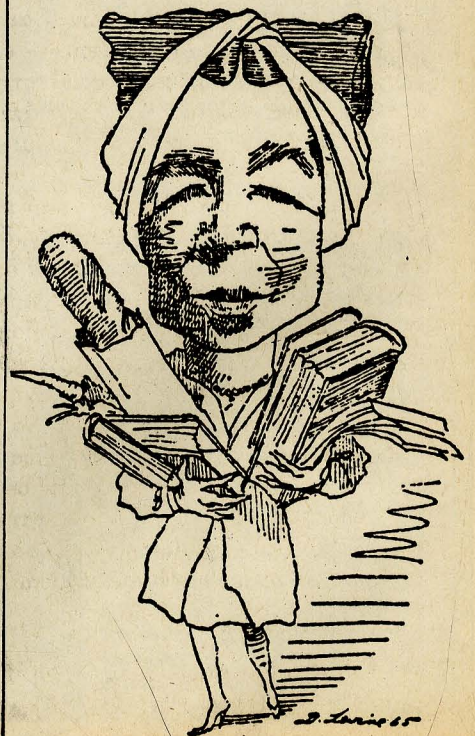
Η δύναμη τών πραγμάτων. Μετάφραση Λεάνδρου Πολενάκη. Γλάρος. Άθήνα, 1982.

Η τελετή του άποχαιρετισμού. Μετάφραση Δημήτρη Κωστελένου. Πρόλογος Κώστα Σταματίου. Γλάρος. Άθήνα, 1982.

Η σκέψη της δεξιάς σήμερα. Δοκίμιο. Μετάφραση Έβελίνας Χατζηδάκη. Γλάρος. Άθήνα, 1985.

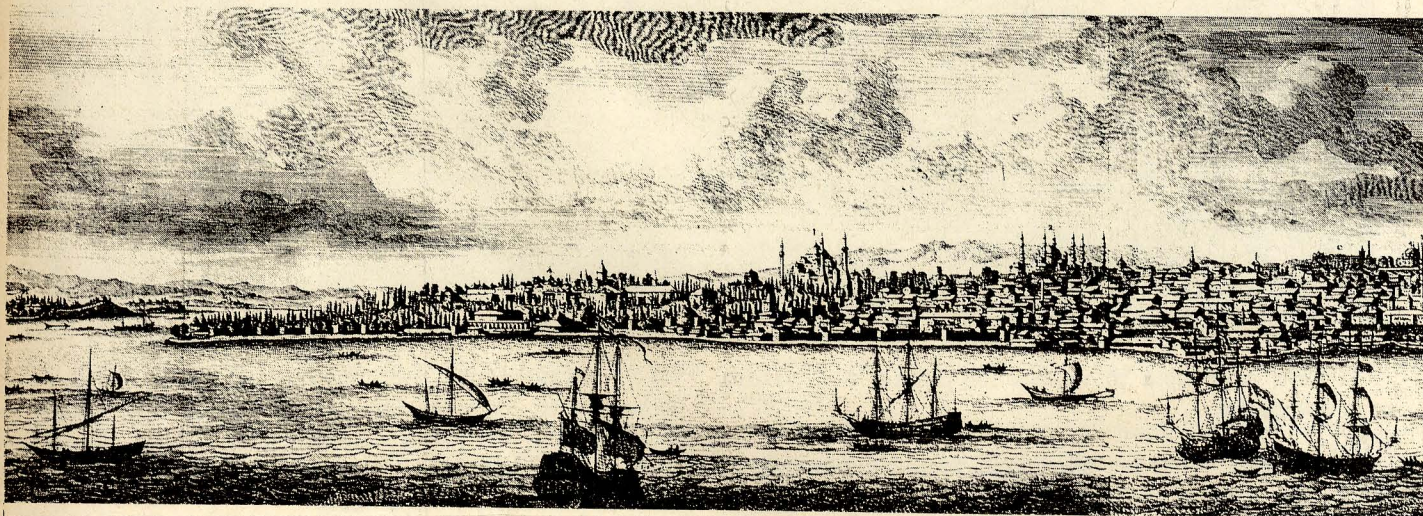
Η δύναμη της ζωής. Ό δεύτερος τόμος μās μεγάλης αυτοβιογραφίας. Μετάφραση Μαρίνας Λώμη. Γλάρος.

Πύρρος και Κυνέας. Δοκίμιο Φιλοσοφίας. Μετάφραση Έβελίνας Χατζηδάκη. Γλάρος.

Τὴν ἐπομένη τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821

Ξαναδιαβάζοντας τὸ ὁδοιπορικό τοῦ *Edgard Quinet* στὴν Ἑλλάδα τοῦ 1829

Στὴ Δύση, ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια, ἓνα σημαντικό φαινόμενο στὴν ἀγορὰ βιβλίων εἶναι ἡ θριαμβευτικὴ ἀνοδος τοῦ ταξιδιωτικῆ βιβλίου — εἶδος λογοτεχνίας πού δέν ἔχαιρε ιδιαίτερης ἐκτίμησης τὰ χρόνια πού τὸ περιορισμένο ἀναγνωστικό κοινό εἶχε ἀπεριόριστο χρόνο νά διαβάσει ποίηση, μυθιστορήματα, δοκίμια ἢ ὅτιδήποτε τὸ καλογραμμένο.

Πάντως ὁδοιπορικά ὑπῆρχαν ἀπὸ τότε πού ὑπῆρχαν ὁδοί. Οὔτε καὶ θά ἐκλείψει τὸ εἶδος, ὅσο μερικούς ἀνήσυχους δέν τούς χωράει ὁ τόπος τους, ἢ καὶ ὅσο δέν μποροῦν αὐτούς μετὰ νά τούς ἀκούσουν οἱ κορεσμένοι πιά ἀκροατές τους, κι ἔτσι τούς ἀναγκάζουν νά βροῦν διέξοδο καὶ εὐρύτερη αὐτοπροβολή στὴ γραπτὴ ἀφήγηση, καθὼς καὶ μιά γλυκιά ἐκδίκηση πρὸς ὅσους συμβατικούς δέν τὸ κούνησαν ποτέ.

Ἴσως παλαιότερα τὸ ὁδοιπορικό νά εἶχε τὴ στάθμη τῆς σημερινῆς δημοσιογραφίας. Ὁ ἀναγνώστης ὅσα διάβαζε τὰ πίστευε. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια ποιὸς ταξίδευε; Κάθε ταξίδι καὶ ἄθλος, ὀδύσσεια. Τυχερὸς ὁ περιηγητὴς πού γύριζε στὸ σπίτι του. Ἔστω καὶ ἡ ἐπιβίωσή του εἶχε κάτι τὸ ἥρωικό. Βέβαια τὸν ὑπέρτατο ἥρωισμὸ (ἐννοῶ τῆς σιωπῆς, τοῦ ἀθρόμβου, τῆς

μετριοφροσύνης καὶ τῆς ἀρνήσης νά ἐκμεταλλεῖται κανεὶς στὸ ἔπακρον τὰ ὅσα ριψοκινδύνευσε ὁ ἴδιος σὲ ἀλλόκοτες καὶ ἀφάνταστες περιπτώσεις) ἄδικα θά φάξουμε νά βροῦμε σ' αὐτούς πού γύρισαν σῶοι καὶ βρῆκαν κάποιο κοινὸ νά τούς ζηλεύει τίς μοναδικές τους περιπέτειες.

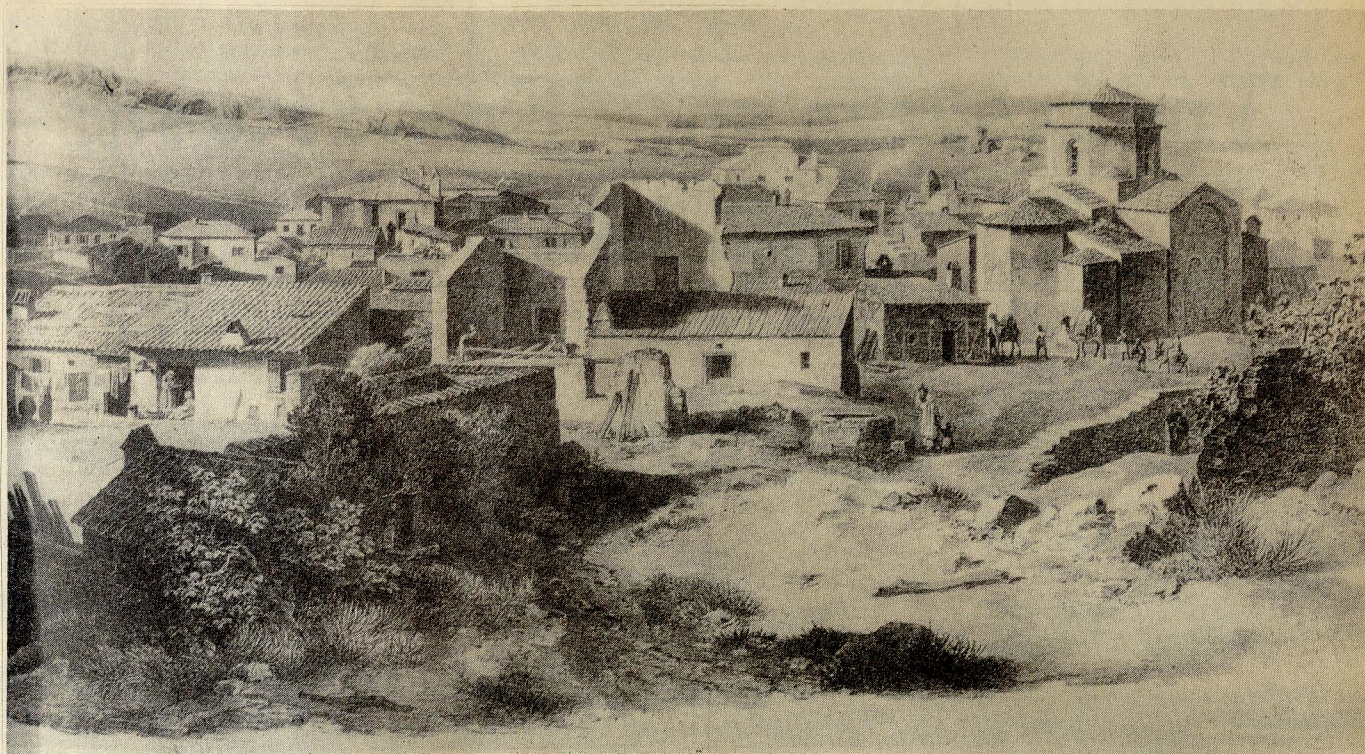
Παλαιότερα τούς περιηγητὴς τούς ὠθοῦσε ἡ μονοτονία τῆς ζωῆς, ὁ περιορισμὸς, ἡ καταπίεση. Ἦτανε καὶ μεμονωμένοι τολμηροὶ ἢ ἀπλῶς τρελοὶ. Σήμερα —ἐκτός ἀπὸ ἀεροπειρατίες, ἀτυχήματα, τυχόν σφαγές ὁμήρων— ὁ κίνδυνος τοῦ ταξιδιοῦ ἔχει σχεδὸν ἐκλείψει.

Ἄλλο περιήγηση, ἄλλο τουρισμὸς. Ἡ μιά ἐπέβαλλε ἐπαφή μὲ ντόπιους πληθυσμούς, ὁ δεύτερος μᾶλλον βρίσκει τρόπο νά τούς ἀποφύγει· πρόκειται πιά γιὰ μαζικὴ ὀργάνωση, κονσερβοποιημένες ἐντυπώσεις, περιορισμένες κινήσεις, ἀντὶ γιὰ ληστὴς μόνον τὰ παχιά, γυαλιστερά, μαρμαροστολισμένα ξενοδοχεῖα, καὶ —τελικά— ἀντὶ γιὰ ἐπικοινωνία καὶ ἐπαφὴ προσωπική, φωτογράφιση ἐξ ἀποστάσεως.

Τὸ βασικὸ ἐρέθισμα μένει ὅμως ἀναλλοίωτο: ἡ μονοτονία τῆς ζωῆς, καὶ μάλιστα πιο ἔντονα παρά ποτέ, μιά καὶ σήμερα προστίθενται καινούργια στοιχεῖα: ρύπανση καὶ stress κι ἡ ἀφόρητη ἀσχήμια τοῦ οἰκείου περιβάλλοντος κι ὁ φόβος τοῦ μέλλοντος πού δέν μᾶς ἀφήνει μέρα-νύχτα καὶ μιά ἐρώτηση ἀπελπισμένη: μήπως ἐκεῖ πού θά πάμε δέν θά εἶναι τόσο ἀσχημος, τόσο μολυσμένος, τόσο βεβηλωμένος ὁ τόπος ὅσο αὐτὸς πού ἀφήσαμε;

- *Edgard Quinet* «Ἡ νεότερη Ἑλλάδα καὶ οἱ σχέσεις της μὲ τὴν ἀρχαιότητα» (1830). (Διάλεξη στὴν Ἑταιρεία Σπουδῶν Σχολῆς Μωραΐτη.

Ἡ μόνη παρηγοριά τὸ ταξιδιωτικὸ βιβλίον. Καὶ παλαιό, κατὰ προτίμησιν.

Πέρι ἐπανεκδόθηκε ἓνα ὁδοιπορικὸ κάπως ξεχασμένο, μὲ 287 σελίδες κι ἄλλες τόσες ἀπὸ βοηθητικὰ στοιχεῖα: τοῦ Ἐντγκαρ Κινέ, φιλελεύθερου στοχαστῆ ἀλλὰ καὶ ὀργανωτῆ τὸ 1828 τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἀποστολῆς τοῦ Μοριᾶ, κι ἀργότερα βουλευτῆ στὴ Δεύτερη Γαλλικὴ Δημοκρατία. Τίτλος τοῦ βιβλίου: *Ἡ νεότερη Ἑλλάδα καὶ οἱ σχέσεις της μὲ τὴν ἀρχαιότητα*.

Ἐάν τὸ εἶχε δημοσιεύσει τὸ βιβλίον ἐδῶ ἐπὶ χούντας, ὁ Quipei θὰ εἶχε φυλακιστεῖ μὲ τὰ νομοθετήματα τοῦ «Νέου νόμου περὶ τύπου» ἀπλῶς καὶ μόνο ἐπειδὴ ὁ τίτλος δὲν ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς μὲ τὸ περιεχόμενο. Τίτλος πιὸ σωστός θὰ ἦταν: «Ἀναφορὲς στὴν ἀρχαιότητα καὶ τυχαῖα στιγμιότυπα ἀπὸ τὴ σημερινὴ Ἑλλάδα».

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαβάζεται σάν ἐξαιρετικὰ καλογραμμένο Baedekker ἢ *Guide Bleu*, πού τὸ στολιζοῦν ἀρκετὲς δόσεις ἀπὸ τὴν καθιερωμένη ἐκζήτηση τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ νὰ πού κάθε τόσο σέ ξαφνιαζοῦν εἰκόνες πράγματι πολὺτιμες.

Ἦδη ὑπῆρξε πικραμένος νοσταλγὸς ἐνὸς παλαιότερου ἐνθουσιασμοῦ αὐτὸς ὁ συγγραφέας ὅταν τὸ 1857 ἔγραφε τὸν πρόλογο στὴν πρώτη ἐπανεκδόση τοῦ ὁδοιπορικοῦ πού εἶχε γράφει 27 χρόνια πρὶν.

Ὁ πρόλογος ἀρχίζει μὲ μιὰ καίρια ἐρώτηση: «Ποιὸς θυμᾶται σήμερα τὴ συγκίνηση πού ἔστω καὶ ἡ λέξις Ἑλλάς ἐνέπνεε στοὺς πάντες ἀπὸ τὸ 1821 ὡς τὸ 1829;». Τὴν ἴδια ἐρώτηση τὴν ἔχει κάνει κι ὁ Μπελέ μόλις δύο χρόνια πρὶν, τὴν ἴδια θὰ τὴν κάνει κι ὁ Γκομπινῶ 18 χρόνια μετὰ — πάλι καλά, οἱ σύγχρονοὶ τοὺς Ἑγγλέζοι εἶχαν ἀπὸ καιρὸ σωπάσει.

Κι ὁ Ε. Κινέ συνεχίζει: «Συμμερίστηκα κι ἐγὼ τὴ συγκίνηση ἐκείνη. Λαχταροῦσα νὰ ἔμεινα στρατιώτης στὸν ἱερό ἀγῶνα. Δόξα τῷ Θεῷ μόλις καὶ πρόλαβα τίς τελευταῖες μέρες τῆς πολιορκίας τῆς Ἀθήνας τὸ 1829, κι ἔτσι ἔφτασα στὴν Ἑλλάδα σέ μιὰ ὥρα μοναδική πού δὲν πρόκειται νὰ ξανατύχει. Γιά μιὰ στιγμὴ, λέει, βρέθηκα ἀνάμεσα στὸ πλῆθος σ' ἓναν ξεσηκωμὸ πού πάντα θὰ δοξάζει τὸν αἰῶνα μας».

Ἄλλὰ ρωτᾷ: «Μήπως εἶχε ἀφανιστεῖ ὁ λαὸς αὐτὸς κι ἄς εἶχε μάλιστα νικήσει; Ὑπῆρχε ἄραγε μέλλον γι' αὐτὴ τὴ φυ-

λή — μπροστὰ στὰ ἀνθρώπινα κόκαλα πού κυριολεκτικὰ κάλυπταν τίς ἀκρογιαλιές καὶ τοὺς χώρους ὅπου κάποτε ἔβλεπες πόλεις καὶ χωριά; Ἀντιμέτωπος ἐγὼ μ' ἓνα μέλλον τόσο σκοτεινὸ, βάλθηκα νὰ περιγράψω τὸ ὀλοκαῦτωμα ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναγέννηση τοῦ τόπου».

Ἦδη στὴν πρώτη σελίδα σημειώνει ὅτι ἀκόμα καὶ μέσα στὴν κοσμοχαλασιά ὁ ἴδιος νιώθει ἀπόλυτη ἀσφάλεια. Στὶς δημοσιῆς τῆς Δύσης, λέει, δὲν θὰ βρεῖς τόση ἀσφάλεια ὅση στὰ φαράγγια πού ὀδηγοῦν στὴν κλεφτουριά.

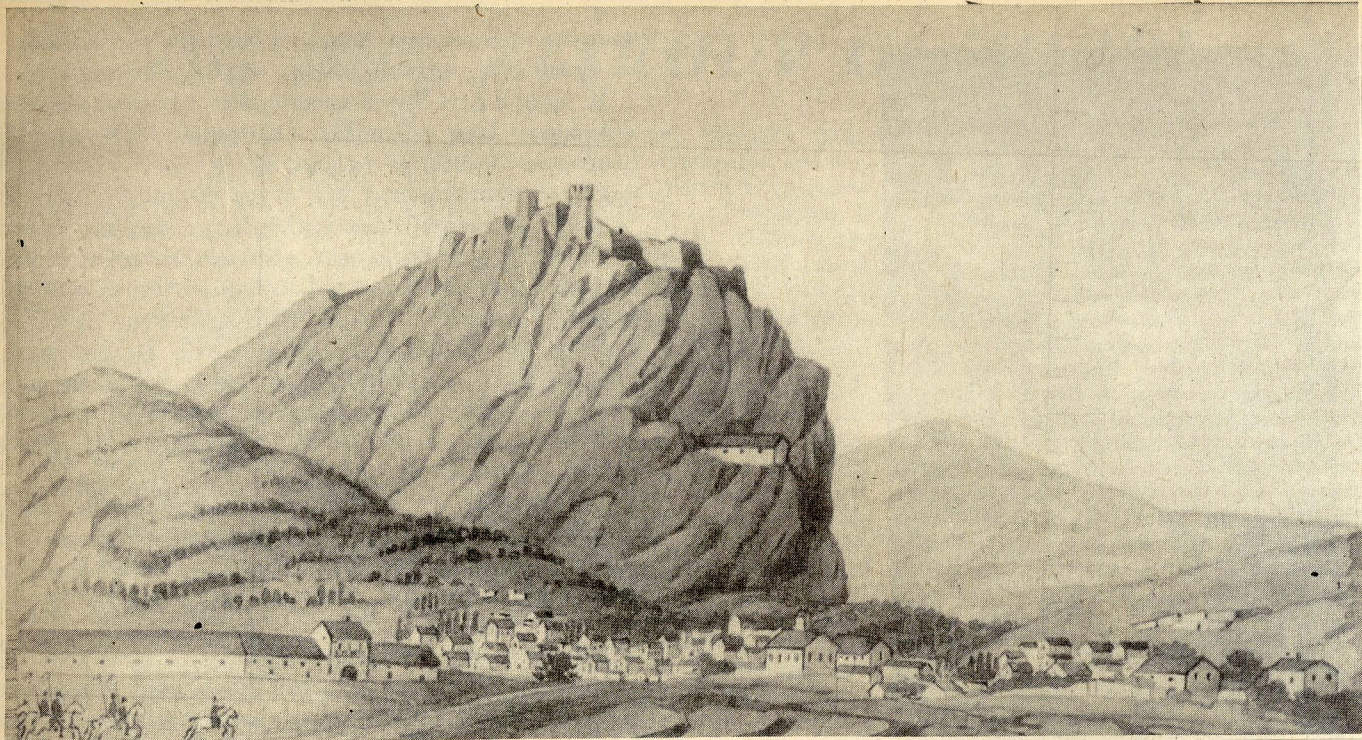
Ἄπλὸς ὁ λόγος καὶ σωστὰ τὸν ἐξηγεῖ: «Στὴν Ἑλλάδα τὸ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον ὅλου τοῦ λαοῦ γιὰ τὰ κοινὰ εἶχε ἀπὸ καιρὸ ἀντικαταστήσει καὶ ἀστυνομία καὶ ἐθνικὸ στρατό, ἀκόμα καὶ ἐπίσημη κυβέρνησις. Ἡ ἴδια ἡ τάξις προέκυπτε καὶ μόνον ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸ κίνδυνον. Ὅλοι ζοῦσαν σέ ἀναμονή. Ἡ ἐλπίδα κυβερνοῦσε τὰ πάντα».

Ἐδῶ ὁ Ἐντγκαρ Κινέ κάνει ἐκκλήση —καίρια κι αὐτή— ὄχι στοὺς ἀφέντες τῆς γῆς ἀλλὰ στὴν κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης, ἡ ὁποία ἔχει μὲ ἀστραπιαία ταχύτητα ξεχάσει τὸ θαυμασμὸ πού τόσο πρόσφατα ἔτρεφε γιὰ τὴν ἐμπόλεμη, ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα.

Ὅπως πάντα, ὅλα καλά κι ἄγια γιὰ τοὺς ξένους (προστάτες καὶ νονοὺς, τροφοδότες, διπλωμάτες) ὅσο τοὺς Ἑλλήνες τοὺς ἀπασχολεῖ ὁ πόλεμος — 1821, Μικρασία, Ἀλβανία, Κατοχή, ἀκόμα καὶ Ἐμφύλιος — καὶ τότε παύει ἡ Ἑλλάδα νὰ ἐνοχλεῖ. Ὅσο ὁ ἀγῶνας ταυτίζεται μὲ τὴ στρατηγικὴ καὶ τὸ συμφέρον τους, τότε ἀκούγονται ἐπαινοὶ, τρέχει ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις, ἢ κι ἀκόμα δὲν τρέχει ἐνίσχυσις καθόλου, ὅποτε μένουσιν μόνο ξένοι ποιητῆς πού ἐξυμνοῦν τοὺς μαχητῆς, καὶ (ἐξίσου μακριὰ ἀπὸ τὴ σκηνὴ τῶν ταραχῶν) οἱ καρδιές οἱ παλλόμενες γιὰ λευτεριά.

Στὰ 27 χρόνια πού μεσολάβησαν ἀνάμεσα στὴ δημοσίευση καὶ τὴν πρώτη ἐπανεκδόση τοῦ ὁδοιπορικοῦ τοῦ Κινέ στὰ Ἀπαντα, δηλαδή ἡ περίοδος 1830-1857, ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη κλονίζεται ἀπὸ ἐπαναστάσεις, ἀντεπαναστάσεις καὶ πραξικοπήματα, ἐνῶ στὰ γερμανικὰ καὶ ἰταλικὰ κρατίδια σιγοβράζουν τὰ πρῶτα ἐνωτικὰ κινήματα. Ταραγμένη ἐποχὴ καὶ στὴν Γαλλία. Διώχουν τὸν τελευταῖο τῶν Βουρβόνων, τὸν διαδέχεται κι ἄλλος βασιλιάς ἀλλὰ μὲ τάσεις κάπως φιλελεύθερες, ὅπως τίς μαρτυρεῖ ὁ τίτλος του: ὄχι πιὰ Λουδοβίκος ὁ

19ος βασιλεύς τῆς Γαλλίας ἀλλὰ Λουδοβίκος Φίλιππος ὁ 1ος βασιλεύς τῶν Γάλλων. Πρῶτος ἀλλὰ καί τελευταῖος διότι τὸν διώχουνε καί αὐτόν.

Μέσα στά πανευρωπαϊκά ἐπαναστατικά κινήματα τοῦ 1848 ἰδρύεται ἡ Δεύτερη Γαλλικὴ Δημοκρατία· πρόεδρος ἐκλέγεται ὁ πρίγκιπας Λουδοβίκος Ναπολέον Βοναπάρτης πού τρία χρόνια ἀργότερα θά ἰδρύσει τὴ Δεύτερη Αὐτοκρατορία. Τότε ὁ Κινέ ἐξορίζεται ἐπὶ 19 χρόνια.

Στό μεταξύ ἡ μακρινὴ Ἑλλάδα ἔχει μετατραπεῖ ἀπὸ ἐπαναστατημένη ἐπαρχία τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας σέ βασιλειο δῆθεν ἀνεξάρτητο, κι αὐτό σημαίνει γιὰ τοὺς Εὐρωπαίους ἴσυχία. Ἕνας λόγος παραπάνω νά ξεχαστεῖ.

Ὁ Κινέ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους πού προβλέπουν τὰ μοιραῖα ἐπακόλουθα τῶν ἀσφυκτικῶν συνόρων πού ἐπέβαλλαν στὴν Ἑλλάδα οἱ προστάτιδες δυνάμεις. Σάν καλοπροαίρετος πολίτης μιᾶς ἀπὸ αὐτές τίς τρεῖς, κατακρίνει τίς ἄλλες δύο —σωστά βέβαια—, ὄχι ὅμως καί τὴν πατρίδα του.

Λέει ὅτι οἱ Ἕλληνες «στρέφονται πρὸς τὴ Ρωσία λόγω θρησκείας, μόνο πού ἀντιπαθοῦν τὸ τσαρικό πολίτευμα, ἐνῶ τὸ ἄμεσο συμφέρον τους (χωρὶς ὅμως νά διευκρινίσει ποῖο συμφέρον ἀκριβῶς) τοὺς κατευθύνει πρὸς τὴ Δύση. Ἀλλὰ καί πάλι προβλήματα... Ἡ παντοδύναμη καί χριστιανικὴ Ἀγγλία ζηλεύει τὴ ναυτιλιακὴ δύναμη τῆς Ὑδρας καί τοῦ Πόρου, ἄσε πού ἡ Ἀγγλία ἔχει κάνει τὰ δυνατά της νά πνίξει στὴν κούνια τὴ νεογέννητη Ἑλλάδα μέ τὰ χρέη πού τῆς φορτώνει».

«Πῶς ἡ Ἑλλάδα νά ἐξελιχτεῖ;» ρωτᾶει, σιωπῶντας πάντα γιὰ τίς γαλλικὲς ραδιουργίες. «Νά τῆς ἐπιτραπεῖ ἡ ἐλευθερία μέ τὴν προϋπόθεση νά μὴν τὴ χρησιμοποιήσει; Ἀπὸ τὴ μιὰ ἡ Εὐρώπη τῆς ἀπαγορεύει νά ἀπελευθερώσει τὰ τουρκοκρατούμενα ἑλληνικά ἐδάφη κι ἀπὸ τὴν ἄλλη κατακρίνει τὴν ἀδυναμία τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς!».

«Κι ὅμως δέν πρέπει», λέει, «ἡ Ἑλλάδα νά ἀπογοητευτεῖ ἀπὸ τοῦτα τὰ παράλογα ἀντιφατικά. Τό ὅτι ἡ χώρα μόλις κατορθώνει καί ἐπιζεῖ, ἀποδεικνύει ὅτι τέτοιες δυσμενεῖς συνθήκες πρέπει κάποτε νά ἀλλάξουν.

»Τούτη τὴν ἀνεξαρτησία (πού τοὺς τὴν πασάρουν οἱ ξένοι ὡς ἐξυπηρέτηση δική τους) οἱ Ἕλληνες μόνοι τους τὴν κέρδισαν. Ἐφτά χρόνια ἡ Εὐρώπη ἔκανε νά ἐπέμβει, καί τότε μόνον ὅταν εἶχε πιά χορτάσει τὴ σφαγή. Μία τόσο παρατεινόμε-

νη ἐξόντωση δίνει κάποιο δικαίωμα σ' αὐτόν πού ἐπιζεῖ. Ἕνα φύτό πού τό 'χει ποτίσει τόσο πολὺ αἷμα, δέν τό ξεριζώνει πιά κανεῖς».

Τά ὅσα λέει ὁ Κινέ στὴν εἰσαγωγὴ θυμίζουν τὰ πολεμικά καί μεταπολεμικά χρόνια τῆς ἐποχῆς μας. Δέν χρειάζεται νά σᾶς ἀπαριθμήσω τὰ κοινὰ σημεῖα. Φτάνει νά ἀναφέρω δύο ἀντιφατικὲς ξένες ἐπίσημες δηλώσεις: τὴ μιὰ τοῦ ἸΦόρειν Ὁφφισ τὸ 1942 ὅπου οἱ μαχητὲς τῆς ἑλληνικῆς ἀνίστασης ἀποκαλοῦνται «γενναιοτάτοι ἀντιστασιακοὶ πού ἀπασχολοῦν τριάντα μεραρχίες Γερμανῶν», κι ἡ ἄλλη τοῦ Τσώρτσιλ μόλις ἕνα χρόνο ἀργότερα, πού τοὺς ἴδιους τοὺς μαχητὲς τοὺς ὀνομάζει (καί μάλιστα ἐπανειλημμένα) «θλιβεροὺς Ἕλληνες ληστοσυμμορίες».

Ἐπιστρέφω στὸν Κινέ:

Κλείνοντας τὴν εἰσαγωγὴ του γράφει: «Τότε πού εἶχαν ἐξοντωθεῖ καί ἔμφυχα καί ἄφυχα στὴ μεγαλύτερη καταστροφὴ πού θά δοῦμε ἐμεῖς ποτέ, τόσο διάχυτη ἦταν ἡ ἀθλιότητα σ' αὐτὴ τὴν ἀπογυμνωμένη γῆ πού μοῦ ἦταν ἐντελῶς ἀδύνατον νά ἀναπολήσω περιόδους πιὸ λαμπρές. Βλέποντας ἕναν κόσμο πού ξανάγινε πρωτόγονος, δέν μπορούσα νά γράφω γιὰ Περικλῆ, Σωκράτη, Σοφοκλῆ. Πιὸ εὐκολα σχεπτόμουνα τοὺς Πελασγοὺς πού τρῶγαν βελανίδια, καί τῆς Ἀρκαδίας τοὺς λυκόμορφους Θεοὺς».

Μακάρι νά μᾶς ἔλεγε περισσότερα γιὰ αὐτὰ πού εἶδε. Τί ἀνεπανάληπτη εὐκαιρία εἶχε νά μᾶς ξανκζωντανέψει μιὰ σχεδόν ἄγνωστη στιγμή πού τὴν Ἑλλάδα δέν τὴν εἶδε ἄλλος ξένος συγγραφέας. Κι ὅμως θά μᾶς φάλει ἐπὶ κεφάλαια ὀλόκληρα γιὰ Θουκυδίδη, Ἐπαμεινώνδα, Ἀριστομένη, Πausανία, Στράβωνα, Δία, Ἄρτεμη, Ἀπόλλωνα. — κι ἄλλα κάμποσα γιὰ ἐπιγραφές καί πέτρες καί κολόνες.

Πάντως ὅσα καταφέρνει καί μᾶς λέει γιὰ τὴν Ἑλλάδα τοῦ '29 ἔχουν ἕνα ἐνδιαφέρον ἰδιαίτερο, καί σ' αὐτὰ θά περιοριστώ.

Στίς 2 τοῦ Μάρτη φτάνει ἀπὸ τὴν Ἰταλία στὸν κόλπο τοῦ Ναυαρίνου. Μόνο δύο χρόνια ἔχουν περάσει ἀπὸ τίς σφαγές τοῦ Ἰμπραήμ, κι οὔτε ἐνάμισης χρόνος ἀπὸ τὴ ναυμαχία, καί ἡ σοβαρότητα αὐτῶν τῶν γεγονότων σκιαζεῖ τὴν εἰκόνα τῆς ἄφιξής του.

Τόν προσωπικό του έκστασιασμό (ανάμεμιγμένο μέ πληθος σκέψεων περί Τηλέμαχου, Νέστορα, Θουκυδίδη και τών Σπαρτιατών ομήρων πού οί Ἄθηναῖοι τούς ἀφῆσαν στή Σφακτηρία νά πεθάνουν ἀπ' τήν πείνα) ἔρχεται νά τόν διακόψει ἡ φωνή τοῦ Μιαούλη πού μόλις ἔφτασε κι αὐτός γιά νά καλωσορίσει τό γαλλικό στρατό, κι ἔπειτα τραμποῦρα, κανονιές, τρομπέτες κι οἱ κραυγές τών λιποτακτῶν πού τούς μαστιγῶνουν στά καράβια ὥσπου νά τρέξει αἷμα.

Στή στεριά δέν βλέπει οὔτε δέντρα οὔτε θάμνους οὔτε χωριά. Μές στό μισογκρεμισμένο φρούριο τοῦ Νιόκαστρου (κι ἐκεῖνο μοιάζει νεκροταφεῖο λεηλατημένο) κάποιος Τούρκος κάθεται κάτω ἀπό τό κολοβό κομμάτι ἑνός μιναρέ. Πού ἄλλοῦ, διερωτᾶται ὁ Κινέ, τοπίο τόσο μεγαλειῶδες καί τρομακτικό συνάμα; Λύπη τόν κατέχει, καί τή στιγμή πού συγκρατιέται γιά νά μήν ξεσπάσει στά κλάματα, δίπλα του ὁ δεύτερος καπετάνιος τοῦ λέει, «Μά τί πάτε νά κάνετε σ' αὐτό τό φρικαλέο τόπο;».

Μιά παρατήρηση προσωπική. Ὁ Κινέ ἐκφράζει φυσικά τήν ἐποχή του. Ὁ ἀπεριόριστος συναισθηματισμός ἦταν τῆς μόδας. Ἀλλά γιά μᾶς οἱ οἰμωγές πού ἔβγαζαν οἱ ποιητές καί πεζογράφοι τότε, ἔχουν ἀπό καιρό πάψει νά ἤχουν. Πιό φυσιολογικό μᾶς φαίνεται, νομίζω, σήμερα τό πειθαρχημένο συναίσθημα, ἡ στωικότητα πού ἐλέγχει τίς κωμωδίες τών Γκολντόνι, Σεριντάν, Μολιέρου. Ἐπρεπε νά εἶναι κανείς ἰδιαίτερα μέγας καλλιτέχνης — ὅπως οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἐντγκαρ Κινέ, Σατωμπριάν, Λαμαρτίνος, Φλωμπέρ, φέρ' εἰπεῖν — γιά νά χειρίζεται ἀποδοτικά τίς ἐλευθερίες καί τίς πολυτέλειες τοῦ ρομαντισμοῦ.

Πάλι ἀντιπροσωπευτική τῆς ἐποχῆς ἦταν καί τοῦ Σαίντ-Μπέβ ἡ παρουσίαση τῆς πρώτης ἐκδόσης τό 1830. Τόν Κινέ τόν ἐπαινεῖ ἰδιαίτερα διότι «μόνον ἀφήνοντας πίσω του τίς κατακαημένες ἀρογιαλιές τῆς Μεσσηνίας, κατορθώνει ὁ συγ-

γραφέας νά ξεχάσει τή σημερινή δυστυχία τῆς Ἑλλάδας καί νά ἀφεθεῖ ὅλο χαρά στή θύμηση τῆς ἀρχαιότητος.»

Κι ὅμως ὁ Κινέ δέν ἀδιαφορεῖ γιά τή σύγχρονη κατάσταση. «Ἀκόμα», λέει, «ὄλοι ἐδῶ ὀπλοφοροῦν. Ὁ χωρικός δέν βγαίνει νά ὀργώσει τό χωράφι, δέν σελώνει τό μουλάρι του, χωρίς νά προετοιμαστεῖ γιά τυχόν σύγκρουση, γιά μάχη. Ἀλλά ὅταν σκεφτεῖ πόσα ἐγκλήματα μποροῦσαν νά προκύψουν ἀπό τήν ὀπλοφορία αὐτή, εἶναι ἐκπληκτικό τό πόσο λίγα διαπράττονται. Ἡ διάχυτη ἀλληλοεμπιστοσύνη τιμᾷ τή σημερινή Ἑλλάδα. Ὁ ἀδελφός τοῦ Καποδίστρια μέ πληροφόρησε ὅτι τά τελευταῖα δύο χρόνια, στήν Πελοπόννησο καί Ρούμελη μαζί, συνέβησαν δύο καί μόνον ἀνθρωποκτονίες, κι ὅτι οἱ ἐγκλειστοί στίς φυλακές εἶναι τό πολύ 30. Ἄλλοι 140 ἀφέθηκαν προσωρινῶς ἐλεύθεροι. Στοιχεῖα ἀνήκουστα στίς πολιτισμένες χῶρες.»

Καί προσθέτει «Ὁ λιγοστός ἐκεῖνος ἀριθμός τών ἐγκλημάτων ὀφείλεται πρῶτα ἀπ' ὅλα στήν ἀκραία ἀνάγκη εἰρήνευσης. Χάρη στήν ἀνάγκη τούτη, ἡ νομιμοφροσύνη θεωρεῖται ὁ μοναδικός τρόπος γιά νά συνέλθει ἡ χώρα ἀπό τήν ἐξάντλησή της.»

»Μόλις ἡ κυβέρνηση προσφέρθηκε νά θέσει τόν τόπο σέ βάση σταθερή καί νά μονιμοποιήσει τήν εἰρήνη, τότε ὄλοι, ἀπό αὐθόρμητο καί ἄμεσο λαϊκό ἔνστικτο, κατανόησαν καί παντοῦ ὑποστήριξαν τό κυβερνητικό πρόγραμμα. Κάποιος Γάλλος μηχανικός μοῦ εἶπε πῶς, ὅταν τόν ἔστειλαν ἀπό τό Ναύπλιο νά χαράξει τό σχέδιο κάποιος πόλης, ἰσοπεδωμένης πιά, ὄλοι τόν πλησίασαν, ἀκόμα κι ὁ φτωχότερος ἀγωγιάτης ἀπό μόνος του, πρὶν μπαλώσει τή χωματένια καλύβα του. Ὁ καθένας συμβουλευτήκε τό σχέδιο καί ρώτησε ἂν τό σπῆτι του ταιριάζει μέ τήν εὐθυγράμμιση καί τίς ἀρχές μιᾶς πόλης τῆς Εὐρώπης. Καί τέτοια παραδείγματα ὑπάρχουν ἄφθονα. Οἱ νομάρχες κι οἱ δημογέροντες βασιζονται στήν ἄμεση συνεννόηση καί ὑποστήριξη τοῦ λαοῦ.»

Καί συνεχίζει ὁ Κινέ: «Τά ὅσα χρόνια ζοῦσαν χωρίς νόμους ἦταν τόσο δυσβάστακτα πού ὁ καθένας τώρα ὑποτάσσεται σέ μιᾷ ἠθελημένη πειθαρχία. Βοηθαί σ' αὐτό κι ἡ ἔντονη ἐνότητα πού βγήκε ἀπό τῶσους κοινούς κινδύνους. Παρ' ὅλα τά ἀντίθετα συμφέροντα πού διχάζουν τό λαό αὐτό, ἐγώ οὔτε ἕναν καβγά δέν ἄκουσα». Ἐννοεῖται ὅτι τό ταξίδι του στήν Ἑλλάδα δέν κράτησε οὔτε δύο μῆνες, κι ἐπί ἐνάμιση μῆνα βρισκόταν στήν ἀπόλυτη τότε ἐρημιά τῆς Πελοποννήσου, χωρίς σχεδόν νά βλέπει ἄνθρωπο. Ἀλλά προσθέτει τελειώνοντας: «Μέ τήν κοινή προσφώνηση τοῦ «ἀδελφέ» ἐκφράζεται ἡ ἐνότητα πού τούς ἐπέβαλλε ἡ δυστυχία.»

Δέν εἶναι λίγα αὐτά πού λέει. Σέ δύο χρόνια μέσα οἱ πολιτικοί ἡγέτες τῆς Εὐρώπης, κι ἔπειτα οἱ ἱστοριογράφοι, θά διαδώσουν μιᾷ φήμῃ ἀρκετά διαφορετική, γιά μιᾶ χώρα δίχως τάξη καί γιά ἕναν ἀδιόρθωτο λαό.

Κουτί θά τοῦς ἔρθει ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια. Τότε θά πειστοῦν ὅτι οἱ Ἕλληνες δέν εἶναι ἱκανοί νά κυβερνοῦν τόν τόπο τους, ἄρα τοῦς χρειάζεται μοναρχία ξένη καί ἀπολυταρχική.

Παρά τίς ἀλλεπάλληλες πολιτικές δολοφονίες πού θά ματώνουν τήν Εὐρώπη τόν 19ον αἰῶνα, κανένας δέν θά πει ὅτι ἡ Εὐρώπη πλήττεται ἀπό βαρβαρισμό. Ἡ παραμικρή ἀνωμαλία στήν Ἑλλάδα, ἀντιθέτως, δέν θά συγχωρεθεῖ.

Καί τέτοια πλύση ἐγκεφάλου θά συνεχιστεῖ μέχρι τώρα. Φτάνει νά μνημονευτοῦν οἱ περσινές δηλώσεις Ρήγγκαν, πού πιάσαν τόπο καί ἐπληξάν τόν τουρισμό, ἢ καί κάποιο ἀμερικάνικο μπέστ-σέλερ, πού τώρα διδάσκεται στά ἑλληνικά σχολεῖα τῆς Νέας Ὑόρκης — ἀλλά καλύτερα νά μήν ἀναφέρω τόν τίτλο, μήν ἀρχίσω κι ἄλλο χαβά καί σᾶς κουράσω.

Κέβιν Ἄντριους
(συνέχεια στό ἐπόμενο τεῦχος)

"Ας μᾶς λείπουν οἱ χοροί"

Τί τό θέλαν νά φέρουν στό προ-σκήνιο τό θέμα τῶν κρατικῶν βραβείων; "Ολοι γκρινιάζουν, χρόνια τώρα, γιά τόν τρόπο πού συγκροτοῦνται οἱ ἐπιτροπές, γιά τήν ἀνοιχτή συναλλαγή ἀνάμεσα σέ ἐταιρεῖες καί παρατάξεις, γιά τίς λεπτές ἰσορροπίες προκειμένου «ὄλοι νά πάρουν» καί νά περισσέψει, καί ὄλοι εἶναι εὐχαριστημένοι. Στό κάτω κάτω δέν μποροῦν νά βγαίνουν ἀριστουργήματα κάθε χρόνο! "Αν συμπέσει ὁ ἄνθρωπός μας νά 'χει βγάλει καί καλό βιβλίο —συμβαίνει κι αὐτό—, τόσο τό καλύτερο. "Αν ὄχι, ἀφήνουμε νά νοηθεῖ ὅτι καιρός ἦταν νά βραβευθεῖ γιά τό ὑπόλοιπο ἔργο του, τό μόχθο του, τήν προσφορά του γενικῶς. "Αν εἶναι νέος, ἐνθαρρύνονται οἱ νέες δυνάμεις, οἱ ἐξ ἐπαρχίας, οἱ τοῦ περιθωρίου, οἱ τοῦ ἀποδήμου ἑλληνισμοῦ, καί πάει λέγοντας. Εἶπαμε, θά ὑπάρχουν καί ἕνας δύο σημαντικοί πού ἔχουν πάρει σειρά, καί ἔτσι σώζεται καί τό γόητρο. "Ολα αὐτά εἶναι κοινά μυστικά, οἱ κρίνοντας τόν ἄλλο χρόνο γίνονται κρινόμενοι, μιά θαυμάσια ἀνακύκλιση ἐξασφαλίζει τήν ἁρμονία τοῦ κόσμου. Τώρα τό κατά πόσον βλέπουν ὅλα αὐτά ἦθη καί συγγραφεῖς καί ἀναγνώστες εἶναι ἄλλη ὑπόθεση, ἄλλωστε μακάρι ὄλο τό πρόβλημα νά περιορίζοταν στό βραβεῖα.

"Ὄμως, μέ τοῦτες τίς παράτες στό Ἐθνικό Θέατρο, μέ κατευθειαν μετάδοση ἀπό τήν τηλεόραση, τό πράγμα ἐπικαιροποιήθηκε. Ἡ προσπάθεια νά δοθεῖ περισσότερο κύρος σέ ἕναν θεσμό πού ἔχει περιπέσει σέ ἀνυποληψία, ὄχι ἐξυγιαίνοντάς τον, ἀλλά ἐπιβάλλοντάς τον στό πανελλήνιο, μόνο σάν πρόκληση θά μπορούσε νά εἰσπραχθεῖ, τουλάχιστον ἀπό τούς παροικούντες τήν Ἱερουσαλήμ. Ἀλλιῶτικα, δέν θά 'πρεπε τουλάχιστον ἡ ἐκδήλωση νά 'χει κάποια σεμνότητα καί πειστικότητα πού νά δείχνει ὅτι πνέει κάποιος ἄλλος ἀνεμος; "Ὅτι, παρ' ὅλα αὐτά, ὑπάρχει ἡ πρόθεση κάτι νά ἀλλάξει, ὅτι ὑπάρχει ἡ βούληση νά ξεπεραστεῖ ἡ κρίση; Λιγότερη αὐτάρκεια δηλαδή καί περισσότερη περίσκεψη; Ἀλλά κυρίως, μιά καί ἡ ὑπουργός Πολιτισμοῦ ἐντάσσει αὐτή τήν ἐκδήλωση σέ μίαν εὐρύτερη προσπάθεια γιά τή διάδοση τοῦ βιβλίου, ἄς φαινόταν κάπως ὅτι ἡ ἴδια ἔγνοια διακατέχει τούς ὀργανωτές καί τήν ἐπιτροπή, ἄς λεγόταν κάτι πού νά ἐξοικειώνει τό μεγάλο κοινό μέ αὐτό τό περίεργο ἀντικείμενο πού λέγεται βιβλίο, κάτι πού νά κινεῖ τό ἐνδιαφέρον, ἔτσι πού τήν ἄλλη κινεῖ πέντε ἄνθρωποι ἐκτός τῶν τειχῶν νά ἀναζητήσουν στό βιβλιοπωλεῖο τῆς πόλης τους ἕναν συγγραφέα, πού λέει ὁ λόγος.

Φυσικά γιά ὅλα ἰσχύει τό «πού λέει ὁ λόγος». Πῶς νά γίνουν τόσα πράγματα σέ μιά τελετή; Γι' αὐτό ἄλλωστε καί ἡ ἐπιλογή τῆς τελετῆς εἶναι ἀτυχή. "Αν ὄμως ἡ ἐκδήλωση πέτυχε τό ἐντελῶς ἀντίθετο; "Αν πραγματοποιήθηκε μέ τρόπο πού νά ἀποξενώνει καί τούς πῖο ἀθώους καί τούς πῖο καλοπροαίρετους; "Αν ἐμφάνισε ἕνα σύνολο συγγραφέων μπερδεμένο κι ἐτερόκλητο — ὄχι γιὰτί ἔφταιγε ἡ πολυφωνία ἀλλά ἡ ἀσάφεια τῆς παρουσίας; "Αν ἀκούστηκαν κείμενα ἀκατά-

ληπτα — ὄχι γιὰτί εἶναι δύσκολα, ἀλλά γιὰτί ἦταν πρόχειρα διαλεγμένα καί διαβασμένα; "Αν δημιουργήθηκε πλήρης σύγχυση τάσεων, συγγραφέων, κειμένων, ἰδεῶν; "Αν ἡ παρουσίαση, ἐλλείπει οὐσίας, κατέφυγε στό βερμαλισμό καί σέ ἀνιαρά στερεότυπα πατριωτικῆς ἐορτῆς μέ ἐπαναστατική πατίνα; "Ἐ τότε ἡ ἐπιχείρηση ἦταν καί ἐπιζήμια. Ἀκόμα κι ἂν ἔκανε χάξι ἡ ἄλλαξες κανάλι.

Ξέρω κάποιον μέ εὐαίσθητο αὐτί πού, θέλοντας νά χαζέψει πρόσωπα καί τεκταινόμενα, δέν ἔκλεισε μέν τήν τηλεόραση ἀλλά ἔκλεισε τόν ἦχο. Καί τί νά ἄκουγε ὁ ἄνθρωπος; Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς πού σοῦ διναν τήν ἐντύπωση ὅτι δέν ξέρουνε γιά τί μιλοῦν. Ἀλήθεια τά διαβάσανε τά βιβλία; Ὁ ἕνας σέ στυλ ἐκθέσεως ἰδεῶν μέ «ἑλληνικό» θέμα, πλὴν ἀνελληνιστῆς ἐν πολλοῖς. Ὁ ἄλλος, τηλεγραφικά, μέ ἐλλιπέστατα στοιχεῖα, νά παρουσιάζει συγγραφεῖς πού θά 'λεγες πῶς ἀποδοκιμάζει. Κάποιος ἄλλος, τοῦ ὁποῖου ἡ παρουσία καί μόνο ἐρεθίζει τόν δημοκρατικό κόσμο —ἐδῶ δηλαδή κλείνεις καί τό κουμπί— νά βραβεύει ἀσημαντολογῶν, ἐπιβραβευόμενος ἀπό τούς ἐκπροσώπους τῆς πολιτείας γιά τίς ὑπηρεσίες πού πρόσφερε ἐπὶ ἐπταετίας κ.λπ. "Ας ἐξαίρεσουμε ἀπ' αὐτή τή θλιβερή χορεία τόν Ματθαῖο Μουντέ, τόν μόνο πού κατάφερε νά συμπυκνώσει λίγη οὐσία σέ μερικές φράσεις, δίνοντας τέλος πάντων τό στίγμα τῶν συγγραφέων γιά τούς ὁποῖους μιλοῦσε. Τί νά σοῦ κάνει ὄμως;

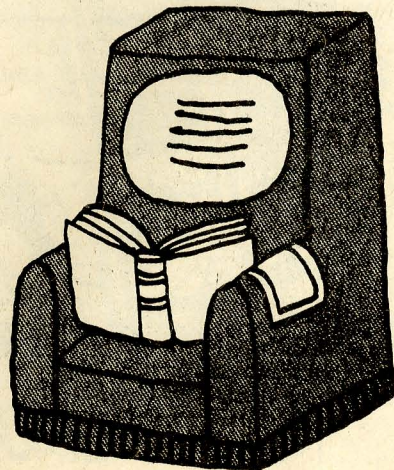
"Υστερα ἡ ἐπιλογή τῶν κειμένων: Μέ ποῖο κριτήριο ἔγινε; Διαλέγει κανεῖς εἴτε τίς καλύτερες σελίδες ἑνός βιβλίου εἴτε ἐκείνες πού προσφέρονται ἰδιαίτερα στό ἄκουσμα ἡ ἄλλες πού διαθέτουν μιά σχετική αὐτοτέλεια, κάπως διαλέγει τέλος πάντων. Ἐδῶ θαρρεῖς πῶς κάποιος ἄνοιξε στήν τύχη τά βιβλία —ὅπως τήν Ἁγία Γραφή σέ ὦρα ἀνάγκης ὅπου αὐτομάτως βρῖσκει τήν ἀπάντηση— καί κατευθειαν στό φωτοτυπατζίδικο.

Μ' αὐτές τίς προϋποθέσεις τί νά σοῦ κάνουν κι οἱ ἠθοποιοί; Ὡστόσο, συγκεντρώθηκαν τόσα μεγάλα ὄνόματα, πῶς τά κατάφεραν κι αὐτοί; Οὔτε μιά πρόβα βρέ παιδιά; Κι οἱ φωτοκόπιες μαῦρες —φαίνονταν—, τόσο πού ἡ ἠθοποιός ἴδρωνε, προσπαθοῦσε νά τρυπήσει τό χαρτί μέ τά μάτια της, «δέν τά 'βγαξε», πού λένε, δέν τῆς βγαίνανε, ἄσ' τα νά πάνε. "Ἄλλος, κι αὐτός ἀπό τούς καλύτερους ἠθοποιούς μας, τό ἐπαίει στό ἥρωικό καί πένθιμο. Κι ἄκουγες, ἄς ποῦμε, Νίκο Γαβριήλ Πεντζίκη σέ ὕφος κομμογροναίικο. Τέτοια ἔγιναν. Δυσλεξία, ἀσχετοσύνη, συναισθηματική φόρτιση ὡς τό μελό, δημαγωγική ἀνάγνωση, ἀκόμα καί τοῦ δοκιμίου. Ὑπάρχουν ὀρισμένα πράγματα πού διαβάζονται μόνο ὑπό εἰδικές συνθήκες. "Ἄκου τώρα, νά διαβάσεις δοκίμιο σέ πανηγύρι, καί μάλιστα μισή σελίδα ἀπ' τό καθένα. Πῶς νά γίνει; Πῶς νά μή σοῦ βγεῖ ἀπόφθεγμα, ἀξίωμα, «λόγια μεγάλων ἀνδρῶν», ἔτσι ἀποκομμένη —σπάρραγμα καί σπαράγμος— ἀπό τόν κορμό μιάς ὀλόκληρης συλλογιστικῆς; Μιάς συλλογιστικῆς ἡ ὁποία, στό βαθμό πού τό δοκίμιο εἶναι δοκίμιο, δέν εἶναι διόλου αὐτονόητη. Τό δοκίμιο εἶναι πρόταση, μάλλον ἀίρετική,

τουλάχιστον πρωτότυπη, εἶναι καμωμένο γιά νά προκαλεῖ τή σκέψη· ἀντίθετα, οἱ πυροτεχνηματικές φράσεις πού προκαλοῦν τό χειροκρότημα τήν καταργοῦν. Ψιλὰ γράμματα, θά πεις.

Συμπέρασμα: "Ὅταν θέλεις νά ὑπεραπιστεῖς κάτι, πρέπει αὐτό τό κάτι νά 'χει ἀντίκρισμα. Οἱ θεσμοί, νά ὑπάρχουν καί νά εἶναι ὑγιεῖς. Οἱ δομές, νά ὑπάρχουν καί νά λειτουργοῦν. Οἱ τελετές εἶναι ἐπιστέγασμα μιάς σοβαρῆς δουλειᾶς, δέν μπορεῖ νά εἶναι θεμέλιο. Πιστεῦτε ἀλήθεια, Μελίνα, αὐτό πού εἶπατε, ὅτι στόν τομέα τῶν Γραμμάτων δέν ἔχουμε νά ζηλέψουμε τίποτα ἀπό κανένα; Πιστεῦω πῶς τό πιστεύετε. "Ὄμως φτάνει τάχα νά διαθέτουμε μερικούς καλοῦς ἢ καί πολύ καλοῦς συγγραφεῖς; "Ὅταν ὑπάρχει ἡ τροπή ἑνός τόσο ὑψηλοῦ ἀναλαφρητισμοῦ· ὅταν ἡ παιδεία εἶναι αὐτή πού εἶναι· ὅταν δέν ἔχουμε βιβλιοθήκες· ὅταν δέν ὑπάρχει καμιά σοβαρή ὑποδομή πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης· ὅταν τό βιβλίο δέν ἔχει ἀναγνώστες —γιὰτί τάχα;— ὅταν ἀπ' τήν κουλτούρα ἔχει προκύψει τό θλιβερό ἐπίθετο «κουλτουριάρης», πού τό νεολογιστικό λεξικό λέει ὅτι χαρακτηρίζει ἄτομο ἀνυπόληπτο, ἐλαφρῶς γελοῖο, κοινῶς ψῶνιο, τό ὁποῖο ὄμως συνήθως διακατέχεται ἀπό τά πλεόν ἀντικοινωνικά καί ἀντιλαϊκά αἰσθήματα καί ἐμφορεῖται ἀπό ἰδέες ἄκρως ἐπικίνδυνες γιά τό κοινωνικό σύνολο· ὅταν οἱ Παναγιές δακρῶζονε στίς ἐκκλησιές κι οἱ δεσποτάδες ἀπό ἄμβωνος καί τηλεοράσεως ἐξαπολύουν μύδρους ἐναντίον Τολστόηδων καί Καζαντζάκηδων, ἐνώπιον τῶν βωβῶν ἐκπροσώπων τοῦ κράτους; Δέν εἶναι κάτι ἄλλο αὐτά, ὁ πολιτισμός μας εἶναι, καί δέν τεμαχίζεται σέ ὑπουργεῖα, καί δέν συμψηφίζεται τό πάνω μέ τό κάτω, ἄς πού κάποιο «πάνω» ἄκριβῶς ἐκπέμπει τέτοια σήματα. "Ὅχι, δέν εἴμαστε περήφανοι. "Ας μᾶς λείπουν οἱ χοροί. Κλείστε τ' αὐτιά στους διθυράμβους, πού γράφουν μερικοί γιά παρόμοιες τελετές. Αὐτοί κοροϊδεύουνε. Δέν τά πονάνε τά βιβλία. Ἀγαπάνε ἴσως παθολογικά μονάχα τά δικά τους. Ἀκούστε κάποτε καί κείνο τό παιδί πού φωνάζει: «Ὁ βασιλιάς εἶναι γυμνός!».

Χρύσα Προκοπάκη

ΕΘΝΟΣ

«17 Νοέμβρη»: Γιατί τον σκοτώσαμε
ΟΔΟΚΛΗΡΗ Η ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ - ΦΑΝΤΑΣΜΑ

ΞΕΡΩ Ποιοι είναι οι εκτελεστές

ΣΕ 8 ΣΕΛΙΔΕΣ
ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΕΣ
ΑΦΗΡΕΣΕΙΣ
ΡΕΠΟΡΤΑΖ
ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ
ΣΤΑ ΣΕΛ. 17

Βαρυσήμαντη
δήλωση
του **ΑΝΔΡΕΑ**
Επίγρουσα επιστροφή

Εθνικός 23, 7, 8, 12, 22 - Ελευθερία 4 - Γρηγορίου 8 - Αδωνίου 10 - Βουλ. 18 - Σκουφιά 22, 23 - Τζιφά 21 - Τελεγρα 20 - Αθήνα 37, 42, 48

Και ο Νέγκρι καθηγητής ή

ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ

ΠΡΟΦΕΣΟΡ Ο ΑΡΧΗΓΟΣ;

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ Σάββατο 12 Απριλίου 1986

Αρχηγός με... πτυχ

Ανάθ τά γράμ

ΜΕΣ ΑΠΕΙΡΕΙ
Ο ΚΑΝΙΝΙΟΙ
ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ
Υποδείχθηκε ως Ν° 1 ύποπτος

ΔΙΑΣΤΕ ΑΥΤΟΝ ΠΙΣΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Γράφει
Φρ.
Γερμανός

Μια εξωτική χώρα...

Εξωτικές χώρες. Μισό την κάνουν του
αματόσ, τον κάνουν... Μισό τα κα
μένη... Μισό τα...
Βέβαια, καθ' όσον που γίνονται κα
τι τέτοιο, στην εξωτική αυτή χώρα
για την οποία μιλάμε, υπάρχει κάποιο
οκλασικό. Κάποιο διατυλιγμένο
νο χαρτί. Ένα χαρτί με θεωρούμε επι
που που τα έχουν όλα αυτά είχαν
σκαρτά πολύ... είναι στοιχεία που
λά. Ισως να μην διδάξει από κάποια
πανεπιστημιακή έδρα...

Μπορεί αυτός να νύα ο λόγος που
δεν καταλαβαίνω όλα σου δηλώσει
στα διατυλιγμένα χαρτιά. Δεν
έχω κάνει σπουδές στο Πανεπιστή
μιο. Πήγα μόνο μέχρι την Παιδεία
ένα χρόνο. Τότε την ανέπτυξε και το
σο με ανέπτυξε. Ισως αν πήγαινα πια
πάνω να μπορούσα να καταλάβω τι
νόημα έχει το να σκοτώνεις, στις εν
νά το πρώτο σου συστημένο άνθρωπο
μέτρωτα σε εκατοντάδες συστημένα
μάτια.

«Μπάμ»

Μα τι έκανα μπορείτε να
μου πείτε.
Είχα καλέσει για φαγη
το πέντε φίλους διανοού
μηνους.
Και πρώτα. Καθήσαν
στο σαλόνι κι εγώ που να
περάσω στο τραπέζι
επίτα να κάνουμε μια μι
κρη συζήτηση.
- Άκουσα ότι θα δη
μοπρατήθει ένας χαρτίς
του Μερκатора που απο
τυπώνει την Κοπή του
1650 κι ένας άλλος του
Ορτέλιους που...
- Δεν μας ενδιαφέρει
με δεικόψαν βλασφρα.
- Είδατε μήπως το
φιλή του Αντρέι Ζουλάφ
σκι; Εγώ θα' λεγα ότι ει
να ένα ντιστογιεφσκόκι
μπαροκ ψυχικού και υ
παρειακού ζώφου...
- Δεν μας ενδιαφέρει
με δεικόψαν πάλι.
- Α. Λένε ότι στις εκ
δηλώσεις της Φλωρεν
τίας θα προυσιασουν
«Πλούτο» σε σκηνοθεσια
του Ρονκόνι και...
- Δεν μας ενδιαφε
ρει...
- Μου είπαν από τον
«Καρο» ότι το «Πολιτικό
ημερολόγιο» του Σεφέρη
πουλάει πολύ και...
- Δεν μας ενδιαφέρει.
Ε. Δεν ανέπτυξε άλλο και
τους ρώτησα:
- Με συγχωρείτε τι
σας ενδιαφέρει;
- Κάνενα ανέκδοτο με
Ποντίους Ξέρεις;
- Ξέρω, αλλά διανοού
μενοι άνθρωποι εσείς με
ανεκδοτα για Ποντίους α
σχολεύατε;
- Έγιναν έξω φρενάιν.
- Εμείς διανοούμενοι;
Σαν πολλή φαντασία δεν
εχέτε; ουρλιαξαν.
- Τι φαντασία, βρε παι
διά. Εσείς κάνετε μπαμ
οτι είστε διαν...
- Δεν πρόλαβα να τε
λειώσω τη φράση μου.
Με το «μπαμ» το' βάλαν
στα πόδια. Μα τι είπα;
Βασίλειος Τσιμπούλης

ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ !!!
ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΕΔΕΙΞΕ ΕΜΒΛΙΑΦΕΡΗ
ΚΑΙ ΓΙΑ ΜΑΣ
ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

Του ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΡΑΙΤΖΗ

με συγχωρείς 12 Απριλίου 1986

Προφέσορ λοιπόν ο αρχηγός
σορ. Με την ίδια άνεση που
μέ την ίδια διαφεύστηκαν.
Με την ίδια άνεση που
Μα γιατί όργιστήκαμε, γιατί όργι
στούμε τάχα μιά κάστα υπεράνω πά
ζουμε ότι οι τρομοκράτες είναι αγρά
τήν τεχνολογία, δεν έχουν κάποιες γ
βεβία αυτές που θάμπωσαν την άσ
νημερωμένοι, ότι δεν είναι πιθανό ν
ποια ανώτατη σχολή; "Οτι, παρ' όλλ
γίας τους, δεν είναι κάποιοι απ' αυ
μενοι; Από πού αρχίζει τό πρόβλημ
Αρχίζει από τή στιγμή που, μετά
λώσεις, ο τύπος —σύσσωμος στην ά
μοσεκαλύψει Μητσοτάκη περί ΠΙΑΚο
ήμπεε έναντιόν όλόκληρης τής συν
νανιτίον τής ίδιας τής ιδιότητας τών
λοιπόν αυτόν τόν καθηγητή! Ποιός θ
αυτό τό ράφτη» π.χ.; Είναι ο καθηγη
ξυπνο. Αυτή ή συμπαθής τάξη που απο
νομίων, ιδού ποιά είναι. Ίδου, από τ
ρι. Έπιστρατεύτηκαν για άλλη μιά φ
στημιακές έδρες. Σύσσωμοι οι διανο
νοούμενοι που ως αθθεντικοί ή ως «
λοι από 25 ες 50 ετών ή γιατί τάχα μ
Μακαρίζει τόν έαυτό του σαρκάζω
πού δέν μορφώθηκε αρκετά κι έτσι δέν
ληλέγγνος που αισθάνεται ο καλός π
Μάυρος τίτλο στα έξώφυλλα, έτσι πο
ό λαός γνωρίζει τούς έχθρους του. Α
στις έσωτερικές σελίδες, ν' αγοράζω
νήπ' τουνε τās χείρας. Ο πρωθυπουργ
επιβεβαίωσε. Η ασφάλεια σιωπά. Ο
μη' νύσεις. Η κυβέρνηση διαφεύδει. Μ
τέτ οιες διαδόσεις; Έμεις δέν τά λέγαμ
σε. Η υπόθεση έκλεισε. Δηλαδή άπλ
κάμια της ή λαϊκιστική δημαγωγία. Α
Έδώ ο κόσμος καίγεται. Ούτε γάτα ο

ταν...

ΤΕΡΙΚΑ ΕΞ

ΟΕΜΒΡΗ»

κιο

εμα
ματα

«Όχι, δέν ήταν ό προφέ-
έβγιναν οί «άποκαλύψεις»,
Γιατί τίποτα δέν πληρώνε-
πορεί τά πάντα νά σπιλώ-
γανται ύποπτα από τή φύση
άποδιοπομπαίοι τράγοι μέ
άστυφύλακα, δημοσιογρά-
ματίζονται όλόκληρες κοι-
ονεται, έστω κι αν όλα κα-

όμαστε; Γιά νά ύπερασπι-
ίσης ύποψίας; Ύποστηρί-
άμματοι; Είναί άσχετοι άπ'
γνώσεις οικονομίας —όχι
ννομία—, ότι δέν είναι έ-
νά 'χουν περάσει από κά-
η τήν άφέλεια τής ιδεολο-
ούς ενός τύπου διανοού-
μα;

τίς πρωθυπουργικές δη-
άρχή, δίχασμένος μετά τίς
γενών τρομοκρατών— όρ-
ομοταξίας, στό βάθος έ-
ν διανοομένων. Πιάστε
θά έλεγε: «Πιάστε λοιπόν
τής πού μās κάνει τόν έ-
ολαμβάνει όλων τών προ-
ό κεφάλι βρωμαίει τό ψά-
ρά σαλόνια καί πανεπι-
ούμενοι ή οί δήθεν δια-
ήθη» θά άνακριθούν ό-
ου δέν άνακρίνονται;

ον ό κ. Φρέντυ Γερμανός
έν έγινε δολοφόνος. Τι άλλ-
ολιτης πού τόν διαβάζει.
ουλιούνται φύλλα. "Ετσι
Αναίρεσεις καί δυσφορία
με κι έμεις, κι αυτοί νά
ός έφα. 'Ο 'Αρκουδέας
'Ο Τσεκούρας άπειλεί μέ
Μά ποίος βγάξει, καλέ,
ε; 'Ο όφισ μās εξηπάτη-
ωσε παραπάνω τά πλο-
Ανάθεμα τά γράμματα...
οτε ζημιά. Αύριο πάλι.

Δεν έχω λόγους

□ Γρηγόρης Κασσιμάτης (ομ. καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών). «Δεν αποκλείω τίποτα. Ο χώρος είναι ευρύς. Οι αρχές έχουν τα στοιχεία και ερευνούν. Όσοι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι θιγονται ας αμυνθούν. Εγώ δεν θιγομαι και δεν έχω λόγους να αντιδράσω».

ΤΖΑΜΠΑ ΠΡΑΜΑ Ο,ΤΙ ΠΑΡΕΙΣ ΔΙΑΛΛΕΙ Ο ΜΑΝΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΔΩ Η ΕΥΘΥΜΗ ΠΛΕΥΡΑ ...σοβαροποιημένη ΚΙ Η ΣΟΒΑΡΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ...γελοιοποιημένη

Στη ...Στέγη των Γραμμάτων

Για κοίτα με πού φτάσαμε σε τούτα 'δώ τα χρόνια φονιάδες και κακοποιούς να ψάχνουν στα... «σαλόνια». Εκεί που... φιλολογικές γίνονται συζητήσεις τών δολοφόνων γίνονται τώρα αναζητήσεις. Εκεί που μαζεμένους σαν «κύριοι» και «κυράδες» ψάχνει η Ασφάλεια να βρει τώρα στυγνούς φονιάδες. Στους χώρους που τα λέγανε παλιά οι... λιμοκοντόροι τώρα πηγαίνουν μαζί «μαφιόζοι» και «καμόροι». Ί' αυτό, που μόνο λόγους είχαν για... πελάτες, γυρεύουν τους σημερινούς άθλιους τρομοκράτες. Καθηγητές, υφηγητές και λέκτορες επίσης «μέσ' στα... «σαλόνια» ψάχνουμε και κάνουμε ανακρίσεις. Όσοις επιστημονική είχαν υπεροψία τους βάζουν στην τρομοκρατία τώρα την υποψία. Όλους τους... κουλτουριάρηδες άρα άνακρίνουν, τους πάνε στην Ασφάλεια και καταθέσεις δίνουν. Ί' Ανάτατα Ιδρύματα όσα κατέχουν θέσεις αντί τις... παραδόσεις τους δίνουν καταθέσεις. Φωνάζουν και ποιητές, φωνάζουν και ζωγράφους κι άκόμη άνακρίνουμε και δημοσιογράφους. Την Τέχνη άνακρίνουμε και ερευνούν το Πνεύμα μιά κι απ' την Κίνα ο πρόεδρος τούς έκανε το... νεύμα. Τους λόγους διερευνούν και ψάχνουν την Κουλτούρα που απ' τη Μελίνα έφυγε και είναι πια στον Τσουρά. Το κάθε λογοτεχνικό...ρευμα κι η κάθε ιδέα είναι πια στη διάθεση μόνο του Αρκουδέα. Η κάθε επιστημονική γνώμη που διεγείρει τώρα ελέγχεται καλά μόνο απ' τον Ζαφειρή. Αυτός, σαν προανακριτής δίκαια καμάρώνει που την Ασφάλεια έκανε... πνευματικό σαλόνι. Εκεί καλεί όλους τους «μαίτρ» τής Τέχνης και του Λόγου και γίνεται διευθυντής του κάθε διαλόγου. Με μορφωμένους άνθρωπους μιλιά κι όχι με τσούλια και μένον άναυδα, που λες, όλα τα... καρακόλια. Πράτη φορά τους βλέπουμε μιά τέτοια... πελατία που τόσο... όμορφα μιλιά για την Τρομοκρατία. Οι ασφαλίτες, βλέπετε, ήταν συνθημαμένοι με πρόσωπα ανυπόληπτα νάναί πάντα μπλεγμένοι. Με κλέφτες, με κακοποιούς, ληστές, πορτοφολάδες και τώρα... κομπλεξάρητες με τους... καθηγητάδες. Γιαυτό τους φέρνουν άνωγα, τούς κάνουν... υποκλίσεις και... ρεπατά συγγενείς είναι οι ανακρίσεις. Μα μιά που στην Ασφάλεια πηγαίνουν και... χαμινά δίκαια οι... κουλτουριάρηδες μπορεί ν' αρχίσουν γκρίνια. Μ' ανθρώπους... ανυπόλητους πώς τους ανακατεύουν και πώς μαζί τους... άγγελους με... διάβολους μπλερεύουν; Γιαυτό ν' αποκαταθεί η τάξη τών πραγμάτων κι οι ανακρίσεις να γίνουν στη... Στέγη τών Γραμμάτων. Μ.Χ.

ΕΘΝΟΣ

48

Ο καθηγητής
Ι. ΤΣΕΚΟΥΡΑΣ
εκπλήσσεται

Γιατί δεν
ανακρίνονται
οι καθηγητές

ΛΙΣΤΑ 130 στην Ασφάλεια

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

Μένιος: Ερευνες προς όλες τις κατευθύνσεις, αλλά...

Η ΚΥΠ ΣΚΙΑ καθηγητών

Κυβέρνηση:
Ανεύθυνη
ή δήλωση
Μητροτάκη
για τη 17 Ν.

αυτοδιορίζεται τιμητής»
Ο Πρωθυπουργός αναφέρθηκε επίσης στην προσφορά της οικογένειας του θύματος.
Ο ΑΝΔΡΕΑΣ Παπανδρέου, απαντώντας σε ερώτηση μās για το γεγονός που συγκλόνισε την Αθήνα, είπε:
«Μιλάμε τώρα για μια περίοδο 12 χρόνων, που η οργάνωση «17 Νοέμβρη» έχει εκτελέσει μια σειρά από πρόσωπα, πάντοτε με κάποια πολιτικοϊδεολογική εξήγηση, είτε αυτοί ανήκουν σε έξενες υπηρεσίες, είτε ανήκουν στην κρατική μηχανή, είτε ανήκουν σε κύκλους εκδοτών εφημερίδων — οι δύο έχουν συζεί — είτε ανήκουν στον χώρο των επιχειρηματιών της χώρας μās, όπως αυτή η περίπτωση. Το πρώτο που μπορώ να πω είναι ότι όχι μόνο καταδικάζω, καταδικάζω με όλες τις δυνάμεις που διαθέτω ως Πρωθυπουργός, καταδικάζω την εγκληματική αυτή πράξη.
Όλες, αλλά και αυτή ιδιαίτερα, εδώ και τώρα την περίπτωση, που αφορά έναν άνθρωπο και μια οικογένεια, που έχει προσφέρει στον τόπο. Δεν υπάρχει γι' αυτό αμοιβολία. Και πιστεύω ότι όλόκληρος ο ελληνικός λαός αισθάνεται αποτρο-

πιασμό γι' αυτή την εγκληματική ενεργεία. Θέλω να προσθέσω ότι πρόκειται για κοινούς εγκληματίες, ότι το ιδεολογικό και πολιτικό πέλοο δεν περνάει.
Έχουν ανακριθεί εαυτούς κριτές της δημοσίας ζωής της χώρας, ζεχνοντας ότι κριτής είναι ο λαός, ο ελληνικός λαός, και κανείς άλλος. Και αποτελούν με αυτή την έννοια πρόκληση για τον Έλληνα, για τον ελληνικό λαό και τη δημοκρατία.

Εγκληματίες

Πρόκειται για κοινούς εγκληματίες, που προσπαθούν να πρωτοποιήσουν τα μίση, τα πλέγματα, τα οποία διαμορφώθηκαν μέσα τους, για λόγους που δεν είναι γι'ω κατάλληλος να εκτιμήσω. Θα πρέπει να γνωρίζουν ότι η κυβέρνηση μās θα κάνει κάθε τι δυνατόν ώστε να βρει και να οδηγήσει στη Δικαιοσύνη τόσο τους τυφλούς εκτελεστές — όργανα, όσο και τους δήθεν πνευματικούς άνδρες, που είναι ιδεολογικά τοποθετημένοι οι οποίοι κατευθύνουν αυτά τα εγκλήματα. Ενάντια στο λαό μās και στους θεσμούς μās. Και είναι μια προειδοποίηση ότι δεν πρόκειται

ΣΤΑ ΣΑΛΟΝΙΑ ΟΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗ "17 Ν."

Η κυβέρνηση κατηγορεί τον αρχηγό της Ν.Δ. σαν πρόδότη της ανθρωπότητας

ΑΥΡΙΑΝΗ 11/4/86

ΓΑΛΛΙΚΟ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ

— αντιδράσεις στην ήγεσία Μαρσαί —

Ίστορική χαρακτηρίστηκε, και δικαίως, η πανωλεθρία του ΓΚΚ στις τελευταίες εκλογές: μιά πανωλεθρία με ανυπολόγιστες συνέπειες για το σύνολο της γαλλικής αριστεράς. Είναι γνωστό ότι η ήγεσία Μαρσαί στις πρώτες εκτιμήσεις της, αφού έριξε όλο το φταίξιμο στον αντίπαλο και ιδιαίτερα στο Σοσιαλιστικό Κόμμα, έκλεισε όλα τα προβλήματα και όχυρώθηκε, ακόμα μιά φορά, στην αυτάρκεια και την αυταρέσκεια της «σωστής γραμμής», εκείνης του τελευταίου συνεδρίου του ΓΚΚ που ακριβώς τό όδηγησε

στην περιθωριοποίηση. Τό πολιτικό νόημα, φυσικά, αυτής της στάσης δέν είναι άλλο από την υπεράσπιση του «όχυρου» και της κομματικής εξουσίας.

Όστόσο οι αντιδράσεις στο έσωτερικό του ΓΚΚ ήταν έντονες και συνεχίζονται αμείωτες. Δεκάδες συνδικαλιστές, διανοούμενοι, δημοτικοί άρχοντες — ανάμεσά τους οι επιτυχημένοι των τελευταίων εκλογών όπως οι Ροζέ Μαρτέν, Ντανιέλ Καρλέν, Τονύ Λαινέ, Μισέλ Μπερτέλ, Άντρέ Μαρτινέ—, στελέχη και άπλά μέ-

λη του κόμματος άρχισαν ήδη από τις 20 Μαρτίου μάν έντονη κινητοποίηση ζητώντας τή σύγκληση έκτακτου συνεδρίου. Παρόμοιο και τό αίτημα τής τάσης των όνομαζόμενων «άνανεωτών», μεταξύ των όποιων ό Πιέρ Ζυκέν, πρώην μέλος τής γραμματείας του Π.Γ. και νύν μέλος τής Κ.Ε.

Ή άμφισβήτηση αυτή είναι ή μαζικότερη από όσες κατά καιρούς έχει γνωρίσει τό ΓΚΚ. Για τήν ώρα έχουν συγκεντρωθεί 3.000 ύπογραφές, ένω στους κομματικούς πυρήνες επικρατεί άναβρασμός που έντεινεται συνεχώς λόγω τής κυνικής στάσης τής ήγεσίας. Χαρακτηριστική αυτού του κλίματος είναι και ή άναγγελία για τήν έκδοση ενός μηνιαίου περιοδικού, του «Μ», μέ διευθυντή τό φιλόσοφο Άνρί Λεφέμπρ που τόν πλαισιώνουν δεκάδες γνωστοί Γάλλοι διανοούμενοι, κυρίως πρώην μέλη του ΓΚΚ αλλά και νύν από τό ρεύμα των «άνανεω-

τών». Τό περιοδικό αυτό θά άρχισι νά εκδίδεται από τήν 1η Μαΐου και ήδη έχει πετύχει τόν άπαραίτητο αριθμό προεγγραφών-συνδρομητών που του εξασφαλίζει τήν άναγκαία οικονομική βάση.

Άπό άλλη πλευρά, έντονες είναι επίσης οι αντιδράσεις έξω από τό κόμμα, πρώην μελών του ΓΚΚ, «άνένταχτων» κομμουνιστών που θά λέγαμε στα καθ' ήμάς, που γνυιάζονται όχι βέβαια για τή σωτηρία τής ομάδας Μαρσαί, αλλά για τήν άνασυγκρότηση του κομμουνιστικού κινήματος στον τόπο τους. Πρόκειται δηλαδή για μιά δραστηριοποίηση που, σε γενικές γραμμές, συγκλίνει μ' εκείνη του ρεύματος των «άνανεωτών». Χαρακτηριστικό είναι τό κείμενο-έκκληση του κομμουνιστή φιλόσοφου Έτιέν Μπαλιμπάρ (*Le Monde*, 3.4.86) και που δημοσιεύουμε πιο κάτω.

ΕΤΙΕΝ ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ Δ.Μ.

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

Πάνε είκοσι πέντε χρόνια που, για πρώτη φορά, προσχωρούσα στο Γαλλικό Κομμουνιστικό Κόμμα. Ένώ μαινόταν ό άποικιακός πόλεμος στην Άλγερία κι ένώ μόλις είχε καθιερωθεί τό προεδρικό καθεστώς στη Γαλλία, για πολλούς διανοούμενους τής γενιάς μου τό αίτημα τότε ήταν ή άνασυγκρότηση τής αριστεράς.

Βεβαίως, δέσμο με όρκους πίστεως στο σοβιετικό μοντέλο —τους όποιους καθόλου δέν άντισταθμίσει ό έθνικισμός του— τό ΓΚΚ βρισκόταν κατά κανόνα πίσω από τις άνάγκες τής έπαναστατικής δράσης. Άλλά άντιπροσώπευε μιά μεγάλη ταξική δύναμη. Ή ύπαρξη του καθιστούσε φερέγγυες τις προσπάθειες εκατομμυρίων άνδρών και γυναικών στον άγώνα τους ένάντια στην εκμετάλλευση, στην πάλη τους για τήν κατοχύρωση του δικαιώματος όλων των πολιτών στην κουλτούρα και τις πολιτικές αποφάσεις. Άκόμα κι όταν οι άνεπάρκειες τής έσοκομματικής δημοκρατίας ύποχρέωναν τόσο τά «δεξιά» όσο και τά «άριστεριστικά» ρεύματα νά αυτοοργανώνονται έναντίον του, στηρίζονταν πάνω σ' αυτήν τήν ιστορική δύναμη, παρόλο τόν κίνδυνο νά περιπέσουν στο βολονταριστικό «γκρουπουσκουλισμό». Άπό τήν άλλη μεριά, ό μαρξί-

σμός, του όποιου ή πεμπτοσία έγκειται στη συλλογική όργάνωση των εργαζόμενων (και ιδιαίτερα των εργατών) και των διανοουμένων σε μιά βάση ίσοτιμίας ώστε, αντί νά ύφίστανται τους νόμους τής άγοράς, νά αλλάζουν τις κοινωνικές σχέσεις, θά μπορούσε νά θεωρηθεί, κατά τήν έκφραση του Σάρτρ, ως «ό άξεπέραστος όρίζοντας τής έποχής μας». Ή ίδια του ή θεωρητική και πολιτική προαγωγή έγγραφόταν στην ήμερήσια διάταξη.

* * *

Σήμερα, μετά τις περιπέτειες που γνωρίζουμε, τό ΓΚΚ δέν είναι παρά ένα ιστορικό λείψανο, που ή νεολαία τό έχει εγκαταλείψει, άνίκανο νά πάρει πρωτοβουλίες, έκθετο στην άπειλή τής διάσπασης και τής εξαφάνισης. Στην άμηχανία των μελών και των ψηφοφόρων ή καθοδήγησή του, που έδρασε μέ όλους τους δυνατούς καιροσκοπισμούς και σεκταρισμούς, άπαντά μέ βάνουσο κυνισμό.

Σ' αυτή τήν ιστορική κρίση πρέπει νά δοϋμε τό μερίδιο των κοινωνικών μετασχηματισμών, των πιέσεων του διεθνούς περιβάλλοντος, τις συνέπειες μιάς ξεπερασμένης οργανωτικής μορφής, τή δει-

λία ενός μηχανισμού άγκιστρωμένου στο κομματάκι εξουσίας που κατέχει. Νά ξαναφτιαχτεί αυτό που ήδη ύπήρξε δέν έχει νόημα. «Άλλά αυτή ή δύναμη δέν έχει αντικατασταθεί» και τίποτε δέν δείχνει ότι κάτι τέτοιο θά μπορούσε νά συμβεί σε σύντομο χρονικό διάστημα, πράγμα που συμβάλλει σημαντικά στην έξασθένηση του συνδικαλισμού, στην ήγεμονία του τεχνοκρατικού ρεφορμισμού στη γαλλική άριστερά, στην άπώλεια, τελικά, έπαφής μέ τήν πραγματικότητα όλης τής πολιτικής διαμάχης.

* * *

Έδω έντοπίζεται μιά από τις αιτίες (όχι ή μόνη αλλά όχι ή λιγότερο σημαντική) τής άποτυχίας που σημείωσε ή άριστερά μετά από δεκατρία χρόνια κινητοποιήσεων και πέντε χρόνια κυβερνητικής έμπειρίας. Και τό πληρώνουμε μέ τήν επιστροφή τής δεξιάς στην έξουσία, μιάς δεξιάς έμπουτισμένης από τις νεοφιλελεύθερες άρχές, και τής όποιας μιά δλόκληρη συνιστώσα μάχεται ύπέρ του ρατσιστικού έθνικισμού.

Ή έμπειρία έχει δείξει ότι οι φάσεις ύποχώρησης είναι έλάχιστα ευνοϊκές για τό μετασχηματισμό των παλαιών μηχανισμών. Σ' αυτές τις συνθήκες οι προοπτικές του «άνανεω-

ωτικού ρεύματος» στο πλαίσιο του ΓΚΚ είναι άσθενείς. Άρκει όμως τό ότι δέν είναι μηδανιές για νά αξίζει τόν κόπο νά τις εκμεταλλευτεί κανείς.

Τά μέλη του ΓΚΚ, εργάτες, καλλιτέχνες, διανοούμενοι που για μιά ακόμη φορά διεκδικούν τόν εκδημοκρατισμό του κόμματος και τή συλλογική έπεξεργασία μιάς πολιτικής γραμμής άνοιχτής σε όλα τά ρεύματα του μέλλοντος τής γαλλικής κοινωνίας, δείχνουν κουράγιο και άληθινή κατανόηση των συμφερόντων του λαού μας. Έστω και λίγο νά άντέξουν, έστω λίγο νά φυλαχτούν από κάθε σεκταρισμό και κάθε είδους τακτικιστικούς έλιγμούς, έστω και λίγο νά μήν άποκοπούν από τόν έξω κόσμο, μπορούν άκόμη νά πετύχουν εκεί όπου άλλοι άπέτυχαν τό 1956, τό 1968 ή τό 1978. Μπορούν τό λιγότερο νά δημοιοργήσουν καλύτερες συνθήκες ώστε αύριο ό άγώνας δλόκληρης τής αριστεράς νά ξαναπάρει τά πάνω του ξεπερνώντας τις άδυναμίες του. Νομίζω ότι οι κομμουνιστές αυτής τής χώρας —άπ' τους όποιους πολλοί διώχτηκαν από τό κόμμα χωρίς ώστόσο νά άπαρνηθούν τις ιδέες τους— τους όφείλουν άλληλεγγύη και ένθάρρυνση.

Έτιέν Μπαλιμπάρ

ΙΤΑΛΙΚΟ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ
ΚΟΜΜΑ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

αλλά πάνω απ' όλα η ένότητα του
κομμουνιστικού κόμματος

Ποιοί είναι οι πραγματικοί πολιτικοί προσανατολισμοί του μεγαλύτερου ΚΚ της Δυτικής Ευρώπης; Τι προέκυψε από το 23ο συνέδριο που έγινε την περασμένη εβδομάδα στη Φλωρεντία της γειτονικής Ιταλίας, ύστερα από ένα χρόνο προσυνεδριακών συζητήσεων, κι ύστερα από το μεγάλο κενό που άφησε ο θάνατος του Ένρικο Μπερλιγκουέρ;

Είναι αλήθεια ότι στη διάρκεια αυτής της τεράστιας δημοκρατικής διαδικασίας με τη συμμετοχή εκατοντάδων χιλιάδων μελών και στελεχών, όπου συγκροήθηκαν δημόσια και ανοιχτά με πάθος αλλά χωρίς άκραιοις πολώσεις αντιθετικά ιδεολογικά ρεύματα και ποικίλες πολιτικές ευαισθησίες ριζωμένες τόσο στην ιταλική κοινωνία όσο και στην ιστορία του ιταλικού κομμουνιστικού κινήματος, είναι αλήθεια λοιπόν ότι το κύριο της διαμάχης και της έρευνας δεν ήταν τελικά τα θέματα τα σχετικά με το χαρακτήρα του κόμματος, όπως εν πολλοίς παρουσιάστηκαν στον ελληνικό τύπο, μηδέ του τύπου της ανανεωτικής άριστερας εξαιρουμένου. Το κεντρικό, και βασανιστικό ερώτημα για το ΙΚΚ ήταν το ακόλουθο: Πώς το κόμμα που, περισσότερο από κάθε άλλο έχει βάλει τη σφραγίδα του στην ιταλική κοινωνία, θα πάψει να βρίσκεται στο περιθώριο των κυβερνητικών εθύνων αλλά χωρίς ταυτόχρονα να ξεπουλήσει την ψυχή του; Γιατί δεν αρκεί να έχει την πλειοψηφία της εργατικής τάξης, δεν αρκεί να έχει μονίμως τα 30% του εκλογικού σώματος, δεν αρκεί να δεσπόζει στη διανοήση, δεν αρκεί να διοικεί, ού-

σιαστικά, σημαντικές περιοχές της Ιταλίας. Κάποτε, ακριβώς επειδή είναι μεγάλο κόμμα πρέπει να ασκήσει κυβερνητική εξουσία.

Η εισήγηση του γραμματέα Νάτα αλλά και η πεπτουσία των πολιτικών αποφάσεων επικεντρώνεται γύρω απ' αυτό το ερώτημα. Και η απάντηση, που ενδεχομένως δεν έχει τη σαφήνεια μιας συγκεκριμένης στρατηγικής που προβλέπει μέσα, φάσεις, στάδια κατακτήσεις και μετασχηματισμούς, είναι μία απάντηση που σχεδιάζει κυρίως μία διαδικασία: μία διαδικασία ανάδειξης κατ' αρχήν ενός κυβερνητικού προγράμματος ενός προγράμματος που θα απαντά στα τρομακτικά προβλήματα, της ιταλικής κοινωνίας: ανεργία, πληθωρισμός, παράλληλη οικονομία, φοροδιαφυγή, τεχνολογική πρόκληση, προβλήματα των ανέργων και εργαζομένων, προβλήματα θεσμών, προβλήματα που θέτουν τα νέα κοινωνικά κινήματα, προβλήματα διεθνούς προσανατολισμού της χώρας. Γύρω, λοιπόν απ' αυτό το πρόγραμμα του οποίου τώρα διαγράφονται, και μόνο σε άδρες γραμμές, οι γενικοί του άξονες το ΚΚΙ αυτοδεσμεύεται αφενός να αναδείξει εκείνα τα κοινωνικά και πολιτικά υποκείμενα που θα το συγκροτήσουν και θα το στηρίξουν αφετέρου θα το υλοποιήσουν. Κομβικό σημείο λοιπόν η λαϊκή συνέργεια, ή συμμετοχή, κι όχι η γνωστή και τόσο προσφιλής σε άλλα μήκη και πλάτη μέθοδος της κοινοβουλευτικής άριθμητικής, εκείνης, ακριβώς που στηρίζει, και ταυτόχρονα φθείρει, την πενταμερή σημερινή κυβέρνηση της Ιταλίας.

Ο στόχος, για την ανάδειξη της λαϊκής συνέργειας και της πολιτικής συμμετοχής, σημαίνει ταυτόχρονα ότι το ΙΚΚ προσανατολίζεται προς την καλλιέργεια μιας νέας πολιτικής κουλτούρας, εκείνης που αρνείται την πολιτική άνηθικότητα, τον πολιτικαντισμό, την αυταρχικότητα, την κοινωνική ανισότητα, την ηθική και ιδεολογική συντηρητικότητα, τελικά την άκυβερνησία. Μόνο του; Προφανώς όχι, κι αυτή η πεποίθηση για τον πολιτικό πλουραλισμό των Ιταλών κομμουνιστών έχει γίνει δεύτερη τους φύση. Με όλους τους άλλους που μπορούν να πάρουν τον ίδιο δρόμο είναι η απάντησή του. Κι εδώ ακριβώς αναδεικνύεται η προνομακική θέση που δίνει το ΙΚΚ στους Ιταλούς σοσιαλιστές παρόλο που αυτό τον καιρό, με την κυβέρνηση Κράξι, οι σχέσεις ΙΚΚ και ΙΣΚ είναι οι χειρότερες δυνατές.

Η τάση Ναπολιτάνο και Λάμα (τά ονόματα είναι έντελώς ενδεικτικά) όλων δηλαδή εκείνων που είχαν και έχουν ισχυρή θέση μέσα στον κομματικό και τον κρατικό μηχανισμό, κατά κάποιο τρόπο υπαινίχθηκαν την αποκομμουνιστικοποίηση του ΙΚΚ, στο συνέδριο αυτό βρέθηκαν αρκετά μακριά από τις επιδιώξεις τους ή τη λογική των προτάσεών τους. Φάνηκε δηλαδή ότι οι απόψεις των meglorista (εκείνων που η φιλοδοξία δεν είναι παρά η βελτίωση του καπιταλισμού ή διαφορετικά μία καθαρά σοσιαλδημοκρατική τάση μέσα στο κόμμα) κάθε άλλο παρά απέσπασαν την εμπιστοσύνη των μεγάλων μαζών του κόμματος. Αντίθετα άλλα ρεύματα

και ιδιαίτερα το «ελευθερωτικό» με βασικό υποστηρικτή τον Π. Ίνγκράο, ανοιχτό στά αντιπυρηνικά οικολογικά ειρηνιστικά, γυναικεία, κ.λπ. κινήματα προωθήθηκαν σημαντικά. Χαρακτηριστικό είναι ότι στο τελικό κείμενο της απόφασης ή τροπολογία για τα αντιπυρηνικά έχασε μόνο για 17 ψήφους: Άλλά για όλα τα ρεύματα και τις πολιτικές ευαισθησίες το ζήτημα δεν ήταν να κερδίσουν αλλά να κραταιωθεί το κόμμα. Με το κόμμα διασπασμένο ή μειωμένο όλοι θα χάσουν. Έτσι, συντριπτική πλειοψηφία (περίπου το 98% των συνέδρων) συνέπεσε σε μία πολιτική πρόταση, την προγραμματική κυβέρνηση, και την εκλογή του Νάτα ως γραμματέα. Συμβιβασμός; Εύκολη ή απάντηση. Άς πούμε καλύτερα πως υπάρχει επίγνωση της ανάγκης για την ένότητα των κομμουνιστών που τίποτε δεν την αντικαθιστά.

Το κόμμα λοιπόν ισορροπήσε πάνω σε μία πολιτική πρόταση, την πρόταση για ένα κυβερνητικό πρόγραμμα, που την αλήθεια του δεν μπορούν να αποδείξουν οι εκλογικές έσοκομματικές διαδικασίες αλλά η ίδια η πράξη των κομμουνιστών μία και προυποθέτει και συνεπάγεται μία αλλαγή κουλτούρας των μεγάλων μαζών του ιταλικού λαού. Για τα άλλα θέματα, θέματα λειτουργίας, έσοκομματικών θεσμών, έσοκομματικής δημοκρατίας, ελευθερίας διακίνησης των απόψεων και των ρευμάτων δεν θα μπορούσε να πει ότι υπάρχει κάποια καινοτομία. Το έσοκομματικό δημοκρατικό καθεστώς αποτελεί πλέον μία κατάκτηση για τους Ιταλούς κομμουνιστές εδώ και πολλά χρόνια τόσο που δεν αισθάνονται κανένα κόμπλεξ διατηρώντας τις βασικές αρχές του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού και του κομμουνιστικού χαρακτήρα του κόμματός τους.

Το Ιταλικό Κομμουνιστικό Κόμμα παραμένει, 65 χρόνια μετά την ίδρυσή του, μία πρόκληση για το κομμουνιστικό κίνημα αλλά ταυτόχρονα μία πρόκληση και για τον εαυτό του τον ίδιο. Άνανεώνεται από νέες ιδέες ή από τη δύναμη των πραγμάτων αλλά συνάμα δεν παύει να αρδεύεται από τις πηγές της παραδόσής του που το κάνουν να είναι αυτό που είναι: Ένα μεγάλο κόμμα.

Α.Μ.

Ἡ υπόθεση Βαλντχάιμ

ἐγκληματίας πολέμου ἀλλά καί ἐκφραστής τοῦ ἀντισημιτισμοῦ στήν Αὐστρία

Νέα στοιχεία ἀπό τό Παγκόσμιο Ἰουδαϊκό Συμβούλιο

«Ἀδιάσαστα ἀπό τά ψέματα» τοῦ Κούρτ Βαλντχάιμ δὴλωνε στό γαλλικό περιοδικό *Nouvel Observateur* ὁ παλαιός καγκελάριος τῆς Αὐστρίας Μπρουνό Κράισκι. Κι αὐτό γιατί αὐτός ἦταν πού εἶχε προτείνει τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Βαλντχάιμ γιὰ τὴ Γενική Γραμματεία τοῦ ΟΗΕ, στηριζόμενος ὡς πρὸς τὸ παρελθόν του στίς ἴδιες του τίς διαβεβαιώσεις: ὅτι δηλαδή τὸ 1941 εἶχε τραυματιστεῖ ὡς ὑπολοχαγός τῆς Βέρμαχτ καί στή συνέχεια ἀποστρατεύθηκε λόγω ἀναπηρίας συνεχίζοντας τίς σπουδές του στή Βιέννη. Κατὰ τὸν Αὐστριακὸ πρῶν καγκελάριο οἱ μεγάλες δυνάμεις καί ἰδίως οἱ Ἀμερικανοὶ ἦταν ἀπολύτως γνῶστες τοῦ παρελθόντος τοῦ Βαλντχάιμ σὲ γερμανικὸ στρατὸ κατοχῆς, ἰδιαίτερα στήν Ἑλλάδα καί τὴ Γιουγκοσλαβία. Οἱ Ἀμερικανοὶ διέθεταν ὅλα τὰ σχετικά ἀποδεικτικά στοιχεία. Ὡστόσο τόσο οἱ Σοβιετικοὶ ὅσο καί οἱ Ἀμερικανοὶ προτιμοῦσαν κάποιον ὅπως ὁ Βαλντχάιμ πού δὲν θὰ ἦταν δυνατό νὰ ἀσκήσει προσωπικὴ πολιτικὴ ἢ νὰ ἀναλάβει πρωτοβουλίες ἀκριβῶς γιατί τὸν κρατοῦσαν στό χέρι. Καί ὁ Τίτο ἐπίσης γνώριζε τίς δραστηριότητες τοῦ Βαλντχάιμ στή Γιουγκοσλαβία στή διάρκεια τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, μιά καί τὸ 1947 εἶχε κηρυχθεῖ ἐγκληματίας πολέμου στήν ἴδια τὴ Γιουγκοσλαβία. Φαίνεται ὁμως ὅτι καί αὐτὸς ἔκανε τίς ἴδιες ἐκτιμήσεις μέ τοὺς Σοβιετικούς καί τοὺς Ἀμερικανούς ὅταν ὁ Βαλντχάιμ κατέλαβε τὴ θέση τοῦ Γ.Γ. τοῦ ΟΗΕ.

Οἱ ἀποκαλύψεις στό μεταξὺ καί ὁ παγκόσμιος σάλος γιὰ τὸ θέμα τροφοδοτοῦνται συνεχῶς μέ νέα στοιχεία. Ἔτσι τὸ Παγκόσμιο Ἰουδαϊκό Συμβούλιο δημοσίευσε στίς 15 Ἀπριλίου ἕνα νέο ντοκουμέντο. Πρόκειται γιὰ μιά μυστικὴ ἐκθεση, ὑπογραμμμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Βαλντχάιμ, πού χρησι-

μοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανούς στή διάρκεια τῆς δίκης τῆς Νυρεμβέργης μέ βάση τὴν ὁποία καταδικάστηκαν καί φυλακίστηκαν δέκα Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ τῆς Βέρμαχτ γιὰ ὤμοτεςτες εἰς βάρος ἀμαχῶν πληθυσμῶν καί ὁμήρων στὰ Βαλκάνια. Τὸ ἔγγραφο φέρει ἡμερομηνία 11 Ἀπριλίου 1944 καί σήμερα φυλάσσεται στὰ ἔθνικὰ ἀμερικανικὰ ἀρχεῖα. Στὸ ἔγγραφο αὐτὸ ἀναφέρεται ὅτι «πολλοὶ κομμουνιστὲς ἐκτελέστηκαν στή διάρκεια ἐπιχείρησης στήν Ἀθήνα». Σὲ μιά ἄλλη ἐκθεση πού παρουσίασε τὸ Παγκόσμιο Ἰουδαϊκὸ Συμβούλιο μέ χρονολογία 14 Αὐγούστου 1944 ἀναφέρεται μιά ἐκκαθαριστικὴ ἐπιχείρηση στό Ἡράκλειο κατὰ τὴν ὁποία ἐκτελέστηκαν εἴκοσι ὁμηροί.

Τέλος, ἀπὸ τίς νεότερες ἀποκαλύψεις γίνεται γνωστὸ ὅτι ὁ Βαλντχάιμ ἦταν ἐνταγμένος στίς μονάδες *Sonderaufgaben* (εἰδικές ἀποστολές), εὐφημισμὸ πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ ναζὶ γιὰ μυστικὲς ἀποστολές, μαζικὴ τρομοκρατία, ἐκτελέσεις καί ἀπαγωγές κ.λπ. (*Le Monde*, 15 Ἀπριλίου 1986).

Ἐξάλλου ὁ ἱστορικὸς καί καθηγητὴς στό Πανεπιστήμιό τῆς Κρήτης Χάγκεν Φλάισερ ἔχει ἀποδείξει μέ ἀδιάσειστα στοιχεία ὅτι ὁ πρῶν Γ.Γ. τοῦ ΟΗΕ στή διάρκεια τῆς ἐξόντωσης τῶν Ἑβραίων τῆς Θεσσαλονίκης ὑπηρετοῦσε σὲ μονάδα ἐπιφορτισμένη ἀκριβῶς μέ τὴ συλλογὴ πληροφοριῶν καί παρακολούθησης τοῦ ἀμαχοῦ πληθυσμοῦ. Μ' αὐτὴ τὴν ιδιότητα ἦταν ἀπόλυτα ἐνήμερος γιὰ τὴ γενοκτονία τῶν Ἑβραίων, παρόλο βέβαια πού, κατὰ τὸν Φλάισερ, δὲν ἦταν αὐτὸς πού διέταξε τὴ μεταφορά τους στή Γερμανία. Σὲ καμιά ὁμως περίπτωση δὲν εἰσταθεῖ ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Βαλντχάιμ ὅτι ἀγνοοῦσε καί «ἀπλῶς ἔκανε τὸ καθήκον του ὡς ἀξιωματικὸς ἐν διατεταγμέ-

Ὁ Κούρτ Βαλντχάιμ μέ τὴ στολή τοῦ ἀξιωματικοῦ

νη ὑπηρεσία». Ἡ ἀνταπόκριση στό καθήκον ἐκεῖνο τὸν καιρὸ σήμαινε συμμόρφωση μέ τοὺς στόχους τοῦ Ράιχ πού κοντὰ στὰ ἄλλα ἦταν καί ἡ τελεσίδικη ἐνσωμάτωση τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, τῆς Αὐστρίας, στή Γερμανία. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Ράιχ συνεπῶς θὰ σήμαινε ὅτι στὸν πολιτικὸ χάρτη τῆς Εὐρώπης δὲν θὰ ὑπῆρχε ἡ χώρα του, ἡ Αὐστρία, τῆς ὁποίας σήμερα διεκδικεῖ τὴν προεδρία τῆς Δημοκρατίας.

Ὅλα τὰ στοιχεία αὐτὰ θέτουν σήμερα ἕνα τεράστιο πρόβλημα ἠθικῆς καί πολιτικῆς τάξης. Ἐνας γνωστός καί ἀναγνωρισμένος ἐγκληματίας πολέμου, μέ τὴ συγκατάθεση τῶν μεγάλων καί τότε ἀντιναζιστικῶν δυνάμεων, γίνεται γραμματέας τοῦ μεγαλύτερου διεθνoῦς ὀργανισμοῦ, τοῦ ΟΗΕ, τοῦ ὁποίου σκοπός

εἶναι ἡ προάσπιση τῆς εἰρήνης, τῆς ἀσφάλειας καί τῶν ἀτομικῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Ποιὸ τὸ κύρος τοῦ ΟΗΕ ὅταν ἀποκαλύπτεται τὸ ποῖον τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς εἰρήνης τύπου Βαλντχάιμ, ναζιστῆ, ἐγκληματία καί ἀντισημίτη; Ἀλλά καί ποῖο τὸ κύρος ἐκείνων πού ἀπὸ Ἀνατολὴ καί Δύση προώθησαν ἕναν ἐγκληματία πολέμου στή Γ.Γ. τοῦ ΟΗΕ; Τὸ θέμα φυσικὰ ἔχει κυρίως νὰ κάνει καί μέ τὴν Αὐστρία ὅπου ὁ ὑποψήφιος τοῦ Συντηρητικοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος, κατὰ τίς δημοσκοπήσεις, ἔχει ἕνα προβάδισμα ἐναντι τοῦ σοσιαλδημοκράτη τῆς τάξεως τοῦ 10%, ἐνὺ παράλληλα στήν Αὐστρία ὑπάρχει μιά ἀναβίωση τοῦ ἀντισημιτισμοῦ καί τοῦ παγγερμανισμοῦ.

Δημήτρης Γαλάνης

Στιγμιαία

Νά ενισχυθεί ο κινηματογραφιστής ή ο κινηματογράφος;

Ός αὐτονόητα θετικό ἔκριναν ὄλες — πλὴν Νέας Δημοκρατίας — οἱ παρατάξεις τῆς Βουλῆς τὸ νομοσχέδιο γιὰ τὸν κινηματογράφο μὲ τὸ ὅποιο σὺν τοῖς ἄλλοις τὸ δημόσιο ἐπιστρέφει τοὺς φόρους χρηματοδοτώντας τὴν παραγωγή νέων ταινιῶν.

Βέβαια στὴν πορεία καὶ μέσα ἀπὸ τὶς περιπέτειες πού πέρασε τὸ νομοσχέδιο, τὰ ποσὰ τῆς ἐνίσχυσης ἔγιναν ἀσήμαντα, τόσο ὥστε στὴν πράξη νὰ καταργοῦν τὴ φιλοσοφία ἀπὸ τὴν ὁποία διέπεται τὸ νομοσχέδιο. Αὐτὸ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ μειώσει τὴ διαπίστωση ὅτι μὲ τὸ νομοσχέδιο ἐνισχύεται μὲν ὁ παραγωγός, περιφρονεῖται ὅμως τὸ κοινὸ μῖας ταινίας ἢ μᾶλλον ἡ σχέση τῆς ταινίας μὲ τὸ κοινόν. Ἡ χρηματοδότηση στὴν παραγωγή, ἡ ὁποία μάλιστα δὲν μπορεῖ παρά νὰ εἶναι, κατὰ τὰ εἰθῶτα, «δημοκρατική», τείνει νὰ καταστῆσει τὸ κράτος καὶ τὶς διάφορες ἐπιτροπές του τελικὸ ἀποδέκτη τῆς ταινίας (καὶ μάλιστα πρὶν καν αὐτὴ ἀρχίσει νὰ γυρίζεται) στενεύοντας ἔτσι ἐπικίνδυνα τὸν ἤδη μικρὸ κύκλο πού διαγράφουν οἱ ἑλληνικὲς ταινίες, μιά καὶ οἱ περισσότερες γυρίζονται «γιὰ τὸ Φεστιβάλ». Ἀπὸ τὸν κύκλο αὐτὸν ἀπουσιάζει ἤδη τὸ κοινὸ καὶ ἡ ἐπικοινωνία του μὲ τὴν ὁποία ἑλληνικὴ ταινία καὶ — τὸ χειρότερο — αὐτὴ τὴν ἀπουσία οἱ περισσότεροι ἐκτός «ἐμπορικοῦ κυκλώματος» κινηματογραφιστές μοιάζουν νὰ ἔχουν τελεσίδικα ἀποδεχθεῖ. Αὐτὸ τουλάχιστον μαρτυροῦν οἱ ἴδιες οἱ ταινίες πού γυρίζονται τελευταῖα, μὲ ὄλες τὶς ἐξαιρέσεις πού ὑπάρχουν.

Ἀλλὰ ἡ ἐνίσχυση τοῦ κινηματογραφιστῆ (ὄχι ἡ τεχνικὴ ὑποβοήθησή του, πού θὰ ἦταν ἄλλο πράγμα, καὶ πού στό κάτω κάτω θὰ εἶχε εὐεργετικὲς ἐπιπτώσεις στό κόστος καὶ στὴν ποιότητα μῖς ταινίας) δὲν σημαίνει καὶ ἐνίσχυση τοῦ κινηματογράφου.

Ὁ τελευταῖος δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἔξω ἀπὸ τὴ σχέση του μὲ τὸ κοινόν, τὴ σχέση δηλαδή πού τὸ

νομοσχέδιο ὄχι μόνο δὲν ἀποκαθιστᾶ, ἀλλὰ ἀγνοεῖ ἔμπρακτα.

Κινηματογράφος πού δὲν ἔχει ἀκροατήριό καί, πολὺ περισσότερο, φτιάχνεται ἐρήμην τοῦ ἀκροατηρίου του, δὲν εἶναι οὔτε ζωντανός οὔτε βιώσιμος. Καὶ ἡ κρατικὴ παρέμβαση σὲ ἓνα μὴ βιώσιμο κινηματογράφο δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποβλέπει στὴν ταρίχευσή του.

Δίκης ὦτα καὶ ὀφθαλμοί

Τὶς δίκες πού τελευταῖα συγκλονίζουν τὸ πανελλήνιο ὁ τύπος δὲν τὶς διαλέγει τυχαῖα. Δὲν τὶς διαλέγει καν, θὰ ἴλεγε κανεῖς: οἱ δίκες πού πραγματικὰ «ἀξίζουν» ἔχουν τὴν ιδιότητα νὰ ἀναδεικνύονται μόνες τους. Ὁ τύπος ἀπλῶς ὑποβάλλει τὸ περιεχόμενο τῆς λέξης «ἀξίζουν»...

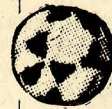
Ἴσα πού προλάβουμε τὴν πρώτη μέρα τῆς δίκης τοῦ Νάσιουτζικ, ἀρκοῦσε ὅμως γιὰ νὰ φανταστοῦμε τὶς ἐπόμενες: φίσκα ἢ αἶθουσα, μεστὰ τρισέλιδα οἱ ἑφημερίδες, κάτι λιγότερο ἀπ' ὅσο θὰ ἴπιανε ἡ δίκη τῆς Νυρεμβέργης. Τί προσφέρει λοιπὸν ἡ δίκη τοῦ Νάσιουτζικ; Πρῶτα ἀπ' ὅλα σέξ, δὲν ὑπάρχει πετυχημένη δίκη χωρὶς γερὴ δόση σέξ. Σέξ ἔμμεσο ἀλλὰ «περίεργο», ὑποβαλλόμενο ἀλλὰ εὐγλωττο. Ἄληθινὸ ἢ ψεύτικὸ δὲν ἔχει σημασία, ὅταν ὑπάρχει τὸ βιβλίο τοῦ θύματος ὅπου περιγράφει «πάντως ὄχι φυσιολογικὲς καταστάσεις», ὅταν ὑπάρχουν τὰ ἀνώνυμα σημειώματα «τρελόγερε, τί τοὺς θές τοὺς ἔρωτες σὲ αὐτὴ τὴν ἡλικία», συνοδευόμενα ἀπὸ φουφυλακτικὰ καὶ διαφημίσεις δονητῶν, ὅταν ὑπάρχει στὴν ὑπόθεση καὶ δεῦτερος Θανάσης, «ὡς ἄνδρας ὄχι καὶ τόσο ἀρρενωπός».

Ἐπὶ ἀρχὴ ἀκόμα καὶ ὀλίγη ἀπὸ Ἄριστερὰ: ΕΠΟΝ, στρατόπεδα στὴν Ἄλβανία, πινελιές ἐμφυλίου — σέξ καὶ Ἄριστερὰ, ὁ συνδυασμός πού σκοτώνει. Ἐπώνυμο σέξ ὅμως καὶ ἐπώνυμη Ἄριστερὰ. Βέβαια ὁ πολὺς κόσμος δὲν εἶχε ἀκουστά οὔτε τὸ θῆμα οὔτε τὸν κατηγορούμενο, δὲν πειράζει ὅμως, τοὺς ξέρουν ἄλλοι, εἶναι «ἀντικειμενικά» γνωστοί. Καὶ μάλιστα ὡς διανοούμενοι (ὡς «πνευματικοὶ ἄνθρωποι» πού θὰ ἴλεγε καὶ ὁ πρωθυπουργός) — ἀλλ' ὄχι τίποτα μπροσάδες διανοούμενοι, τίποτα λοῦμπεν. Ἐπιχειρηματίας ὁ ἕνας, ἔμπορος ὁ ἄλλος, σοβαροὶ ἄνθρωποι, εὐπόλητοι, μὲ ὅλα τὰ τυπικὰ προσόντα τοῦ καλλιεργημένου ἀστοῦ, τῆς «ἀνώτερης τάξης».

Πλὴν ὅμως: «Δὲν ὑπάρχει πολίτης ὑπερῶν ὑποψίας. Καὶ ἓνας διανοούμενος μπορεῖ κάλλιστα νὰ διαπράξει ἓνα ἔγκλημα. Ἐξἄλλου ὁ Νάσιουτζικ,

ἐκτός ἀπὸ λογοτέχνης, εἶναι καὶ ἓνας σκληρὸς ἐπιχειρηματίας», λέει ὁ γιός τοῦ θύματος. Δάνειζε ὁ ἓνας μὲ τόκο, τοῦ ἴφαγε ὁ ἄλλος τὶς πενήντα λίρες, ἔγκλημα ἀκόρεστον πάθους ἢ ἀσυγκράτησης ἀπληστίας; Γύρευε λοιπὸν τί κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴ βιτρίνα τῶν «ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν» πού γέμισαν τὴν αἶθουσα τοῦ δικαστηρίου, ἓνας Θεὸς ξέρει τί κάνει στά κρυφὰ ὄλο αὐτὸ τὸ ἀκροατήριό «πού σήμερα ἔχει κοινωνικὴ καὶ κοσμικὴ ἐμφάνιση τοῦ Κολωνακίου». Τὰ ὅσα πραγματικὰ ἢ ψεύτικα ἀκούγονται στό δικαστήριό καὶ κατὰ γράμμα μᾶς μεταφέρει ὁ μεσημεριανός τύπος ἀρκοῦν στὸν ἀναγνώστη γιὰ νὰ πάρει μιὰ κλεφτὴ ματιὰ στά «σαλόνια» καὶ νὰ φανταστεῖ τὰ ὑπόλοιπα.

Καλὸ τὸ Ντάλας καὶ ἡ Δυναστεία, ἀλλὰ ἔξο, βρέ παιδί μου. Ἄλλη χάρη ἔχει, ὅσο νὰ ἴναι, τὸ ντόπιο.

Ἑλλάς — πρόκριση

Πές πές ὁ τύπος, πές πές ἡ τηλεόραση, τὸ πανελλήνιο ἀνακάλυψε ξαφνικὰ τὸ βόλει. Ὅλοι, δεκαπέντε χιλιάδες παρόντες καὶ οἱ ὑπόλοιποι σὶς θρόνες τους, περιμεναν μὲ ἀγωνία τὸν ἀγώνα Ἑλλάδας-Καναδᾶ στό Στάδιο Ειρήνης, Φιλίας καὶ Ἀφοπλισμοῦ πού θὰ ἐξασφάλιζε στό νικητὴ τὴν τρίτη θέση καὶ μαζί τὸ εἰσιτήριο γιὰ τὰ τελικὰ τῆ Γαλλία. Ὅμως οἱ βραχύσωμοι, μελαχρινοὶ Κορεάτες καὶ οἱ ξανθοὶ νταγκλαράδες ἀπὸ τὴ Σουηδία πού ἔπαιζαν στὸν προηγούμενο ἀγώνα γιὰ τὴν τέταρτη καὶ πέμπτη θέση δὲν ἔλεγαν νὰ τελειώσουν μὲ τίποτα. Ἐνα σέτ ὁ ἓνας, ἓνα ὁ ἄλλος καὶ στό τσίμα τσίμα, 3-2 τελικὰ, μᾶς ἔβγαλαν τὴν ψυχὴ. Ἀνήσυχτοι οἱ τηλεπαρουσιαστές πού θὰ χάλαιγε τὸ πρόγραμμα τὸ ἴφερναν ἀπὸ δῶ, τὸ ἴφερναν ἀπὸ κεῖ — εἶναι πάντως πρὸς τιμὴν τους πού δὲν εἶπαν στά ἴσα: τί θὰ γίνε, ρέ παιδιά, θὰ τελειώσετε καμιά φορά; Ἀνήσυχτο καὶ τὸ κοινόν, ἐνίσχυσε μὲ τὶς ἰσχύς του πότε τὸν ἓναν πότε τὸν ἄλλον, ἐκείνον δηλαδή πού κάθε φορά πῆγαινε μπροστά, τοὺς ἔδωσε νὰ καταλάβουν ὅτι τὸ μάτς, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ποιότητα τοῦ βόλει, ἔπρεπε νὰ τελειώσει μιὰ ὥρα ἀρχύτερα — εἶναι πρὸς τιμὴν τους πάντως πού δὲν τοὺς γιουχαῖσαν.

Μὲ λίγη προσπάθεια λοιπὸν εἴμαστε ὄριμοι νὰ ἀναλάβουμε ὀριστικὰ τὴ διοργάνωση τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων, ἐάν βέβαια δεχτοῦν καὶ οἱ ἄλλες χώρες τὴν ἀκόλουθη παραλλαγή: σημασία δὲν ἔχει ἡ νίκη ἀλλὰ ἡ συμμετοχὴ, ἐκτός πᾶ κι ἂν εἶναι νίκη-πρόκριση.

1

Κ. ΜΠ. ΜΑΚΦΕΡΣΟΝ

Ἡ ἱστορική πορεία τῆς φιλελεύθερης δημοκρατίας, μετάφραση Ἑλένης Κασίμη, διεύθυνση σειράς-θεώρηση μεταφράσεων Παναγιώτη Κονδύλη, ἐκδόσεις «Γνώση».

Ἡ σημερινή «φιλελεύθερη δημοκρατία» πού ὑπάρχει στίς δυτικές χώρες, θά μπορούσε νά ἦταν καί «συμμετοχική» δημοκρατία, δίχως νά πάψει νά εἶναι «φιλελεύθερη»; Τά μοντέλα τοῦ Κάρλ Μάρξ καί τοῦ J.S. Mill γιά τήν κοινωνική ἀλλαγὴ φαίνεται ὅτι ἀπέτυχαν· μήπως ἕνας συγκερασμός ἄμεσης καί ἔμμεσης δημοκρατίας, συμμετοχικῆς καί ἀντιπροσωπευτικῆς μπορεῖ νά δημιουργήσει τίς προϋποθέσεις γιά εὐρύτερες κοινωνικές μεταρρυθμίσεις;

Αὐτά εἶναι τὰ ἐρωτήματα πού προσπαθεῖ νά διαχειριστεῖ ὁ Μάκφερσον στό βιβλίο του *Ἡ ἱστορική πορεία τῆς φιλελεύθερης δημοκρατίας*.

Ὅμως τούτη ἡ ἀπόπειρα διαπραγμάτευσης καί ἀνίχνευσης τῆς προοπτικῆς εὐρύτερων θεσμικῶν καί δομικῶν ἀλλαγῶν τοῦ δυτικοῦ πολιτικοῦ συστήματος ὑποχρεώνει τόν Μάκφερσον νά ξανασκεφτεῖ τή μέχρι σήμερα πορεία αὐτοῦ τοῦ συστήματος. Ἡ ἐπιλογή του εἶναι ἴσως πρωτότυπη, ὡς πρὸς τίς μορφές συγκρότησης τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος μέσα ἀπ' τήν πολιτική σκέψη τῶν κυριότερων ὀργανικῶν τῶν διανοούμενων: Bentham—James Mill—John Stuart Mill—J. Schumpeter.

Ἡ πολιτική σκέψη αὐτῶν τῶν φιλελεύθερων στοχαστῶν ἀποπειρᾶται νά ἐκφράσει μιά νομιμοποιητική θεωρία γιά τόν καπιταλισμό: Ἡ φιλελεύθερη δημοκρατία ὡς μιά ὁλότητα πού ἐμπεριέχει—συμπληρωματικά ἢ ἀνταγωνιστικά—τό δίκαιο τῶν ἰσχυρότερων σύμφωνα μέ τούς ὄρους τῆς ἀγορᾶς καί τήν ἐμπέδωση τῆς ἐλευθερίας γιά τήν «αὐτοανάπτυξη» τοῦ ἀτόμου. Ἀπ' τή μιά πλευρά ὑπάρχει ἡ καπιταλιστική κοινωνία τῆς ἀγορᾶς καί ἀπ' τήν ἄλλη ἡ «αὐτοανάπτυξη» τοῦ ἀτόμου.

Ἀνάμεσα σ' αὐτούς τούς δύο πόλους, πού γιά τούς φιλελεύθερους στοχαστές προσλαμβάνονται ὡς ἀντιθετικοί,

πρόκειται νά ἐπικεντρωθεῖ ἡ «ἀντιφατικότητα» τῆς πολιτικῆς τους σκέψης. Ἀπ' τόν Bentham, πού βλέπει τήν κοινωνία ὡς τὸ παράγωγο τῆς «ἀτομικῆς ἄθροισης τῶν συμφερόντων», ὡς τόν J. S. Mill αὐτόν τόν «ἠθικά» σκεπτόμενο φιλελεύθερο δημοκράτη, πού σύμφωνα μέ τήν πολιτική του ἄποψη ἡ κοινωνία θά πρέπει νά ἐπιδιώκει νά ἐξασφαλίσει στά μέλη τῆς ἴση ἐλευθερία γιά τήν πραγματοποίηση τῶν ἱκανοτήτων τους.

Σπεύδω ἐξαρχῆς νά προτάξω τή δική μου ἄποψη γι' αὐτές τίς «ἀντιφάσεις» πού ὑπάρχουν στά ἔργα τῶν φιλελεύθερων πολιτικῶν στοχαστῶν, τήν ὁποία πιά κάτω θά προσπαθῆσω νά παρουσιάσω. Ἄν πραγματικά ὑφίστανται κάποιες ἀντιφάσεις, ὅπωςδήποτε ἀξίες λόγου, εἶναι δευτερεύουσας σημασίας. Γιατί μέσα ἀπ' αὐτές τίς ἀντιφάσεις συγκροτεῖται μιά ὀργανωμένη καί κανοναρχούμενη νομιμοποιητική θεωρία γιά τὸ πολιτικό σύστημα, ὅπου τὸ «ἐπιμέρους» συστοιχίζεται στό «ὅλον», τὸ «ὄλον» ἐξαρτᾶ τὸ «ἐπιμέρους» καί ἀντίστροφα. Οἱ ὅποιες ἀντιφάσεις βρίσκονται ἐντός τοῦ διαλεκτικοῦ παιγνίου αὐτῆς τῆς σύνθεσης καί σέ καμιά περίπτωση δέν τήν ὑπερβαίνουν.

Τά «μοντέλα»...

Ἄς δοῦμε ὁμως, ὅσο πιά σύντομα μπορούμε, πῶς ὁ Μάκφερσον παρουσιάζει αὐτή τήν πορεία τῆς φιλελεύθερης δημοκρατίας. Γιά τή μελέτη αὐτῆς τῆς πορείας, ὁ Μάκφερσον δημιουργεῖ κάποια «μοντέλα», κάποιες θεωρητικές κατασκευές, πού ἐμπεριέχουν ἀπαραίτητα δύο στοιχεῖα: α) ἐγγράφουν στή δυναμική τους τήν πιθανότητα ἢ τή δυνατότητα μελλοντικῶν ἀλλαγῶν στίς ἀνθρώπινες καί κοινωνικές σχέσεις, καί β) νά ἐνέχουν μιά διάσταση ἠθικῆς τάξης γιά τὸ δέον γενέσθαι...

Τὸ πρῶτο μοντέλο εἶναι ἡ «προστατευτική δημοκρατία», μέ ἐκπροσώπους τόν Bentham καί τόν James Mill, πού ὀρίζουν τήν κοινωνία μέ μιά ἄθροιστική τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων μέθοδο. Γιά τόν Bentham τὸ χρῆμα εἶναι ὄργανο μέτρησης τῆς προσωπικῆς εὐτυχίας. Ἐξιδανικεύει τήν ὑπαρξὴ ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, γι' αὐτὸ καί ἄνθρωπος σημαίνει ἐπιχειρηματίας, ἀνεξάρτητος παραγωγός. Ἡ ἀσφάλεια τῆς ἰδιοκτησίας εἶναι ἡ «ὑπέρτατη ἀρχή» πού ὑποσκελίζει καὶ αὐτή τήν ἀρχή τῆς ἰσότητος. Γιά τόν James Mill, πού κινεῖται στά χνάρια τοῦ Bentham, τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου ἀναγορεύεται σέ «ὄπλο» γιά τήν αὐτοπροστασία αὐτοῦ πού τήν κατέχει ἀπέναντι στήν πολιτική ἐξουσία ἂν καί τὸ ἴδιο τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου ἰσοῦται μέ ἄσκηση πολιτικῆς ἐξουσίας.

Τὸ δεύτερο μοντέλο εἶναι ἡ «ἀναπτυξιακή δημοκρατία», μέ βασικὸ ἐκπρόσωπο τόν «ἠθικά» σκεπτόμενο φιλελεύθερο δημοκράτη John Stuart Mill. Σέ μιά περίοδο πού ἡ ἐργατικὴ τάξη κάνει αἰσθητὴ τήν παρουσία τῆς μέσα στήν κοινωνία, πού γιά πρώτη φορά ὀρίζεται μέ πολιτικὸ τρόπο ὡς ἄρνηση, σέ ἀνταγωνιστικὴ σχέση μέ τούς κατόχους τῶν μέσων παραγωγῆς—Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ, κίνημα τῶν Χαρτιστῶν στήν Ἀγγλία—, σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τήν περίοδο, καί μᾶλλον ἐξαιτίας αὐτῆς, ὁ Mill προσπαθεῖ νά δώσει μιά ἠθικὴ διάσταση στό μέχρι τὴν ἐποχὴ του περιοχόμενο τῆς φιλελεύθερης δημοκρατίας. Ὁ ἄνθρωπος γιά τόν Mill δέν θά πρέπει νά εἶναι ἕνα ὄν πού μόνο «καταναλώνει καί ἰδιοποιεῖται, ἀλλά καί ὄν πού ἀσκεῖ, ἀναπτύσσει καί ἀπολαμβάνει τίς ἱκανότητές του». Πρόκειται γι' αὐτὴ τὴ διαβόητη «αὐτοανάπτυξη» τοῦ ἀτόμου.

Τὸ τρίτο μοντέλο εἶναι ἡ «δημοκρατία τῆς ἰσοροπίας καί τοῦ πλουραλιστικοῦ ἐλιτισμοῦ», μέ κύριο ἐκπρόσωπο τοῦ J. Schumpeter. Σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸ μοντέλο ἡ ἐξουσία συμπεριφέρεται στό λαὸ ὅπως ἀκριβῶς τοῦ συμπεριφέρεται καί ἡ ἐπιχείρηση, μέ τούς ὄρους τῆς ἀγορᾶς, τῆς προσφορᾶς καί τῆς ζήτησης ἀγαθῶν.

Τέλος τὸ τέταρτο μοντέλο ἔλκει τήν καταγωγή του ἀπ' τὰ αἰτήματα γιά «συμμετοχὴ», πού πρόβαλαν τὰ κινήματα τῆς Νέας Ἀριστερᾶς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δεκαετίας τοῦ '60. Σ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο μοντέλο ἐναποθέτει ὁ Μάκφερσον

τίς ἐλπίδες του γιά τὴ σταδιακὴ μεταρρύθμιση τοῦ πολιτικοῦ συστήματος.

...καί ἡ ἀναίρεσή τους

Ἡ ἐκθεση τῶν ἀπόψεων καί κυρίως τῆς μεθοδολογίας τοῦ Μάκφερσον πού ἐπιχειρεῖ νά ἀνατάμει τήν πορεία τῆς φιλελεύθερης δημοκρατίας, ἂν καί ἀναγκαστικά εἶναι ἑλλειπτικὴ πρὸς τήν παρουσίασή της, θεωρῶ ὅτι ἀναδεικνύει ἕνα κατεξοχὴν θεωρητικὸ καί πολιτικὸ πρόβλημα πού πρέπει νά ἀντιμετωπιστεῖ. Πρόκειται γι' αὐτές τίς «ἀντιφάσεις» στίς ὁποῖες ἀναφερθήκαμε πιά πάνω. Γιά παράδειγμα, ἡ οὐσιαστικὴ τομὴ πού βλέπει νά ὑπάρχει ὁ Μάκφερσον ἀνάμεσα στήν πολιτικὴ σκέψη τοῦ Bentham καί ἐκείνη τοῦ J. S. Mill. Αὐτὴ ἡ διαφορά ἐγκοινοῦται στό ὅτι ὁ Μάκφερσον διαβλέπει μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν στοχαστῶν τὰ ἐξῆς: Ὁ μὲν Bentham ἐμφανίζεται ὡς «σκληρὸς» ὑποστηρικτῆς τῆς καπιταλιστικῆς ἀγορᾶς, ὁ δὲ Mill «ὀποβιβάζει τὰ θεωρήματα τῆς ἀγορᾶς καί προβιβάζει τὴν ἰσότητα τοῦ δικαιώματος γιά «αὐτοανάπτυξη» τοῦ ἀτόμου». Στόν Mill φαίνεται ὅτι τὸ κυρίαρχο στοιχεῖο πού συρῆχει τὴ νομιμοποιητικὴ του θεωρία εἶναι μιά διάσταση «ἠθικῆς» τάξης, τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου νά ἀναπτύσσεται ἐλεύθερα, ἐξω ἀπ' τὸ σκληρὸ ἀνταγωνισμὸ τῆς ἀγορᾶς.

Γιά νά δοῦμε ἂν ἀκριβῶς εἶναι, θά πρέπει νά ἐξετάσουμε πῶς σημασιοδοτεῖται αὐτὴ ἡ «ἠθικὴ» διάσταση.

Καταρχῆν εἶναι προφανές ὅτι αὐτὴ ἡ «ἠθικὴ διάσταση» δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τούς ἔμνους πρὸς τήν ἠθικὴ πού ἀναπέμπει ἡ τριάδα τῶν Χόμπερ—Λόκ—Ρουσσώ. Σ' αὐτούς ἡ «ἠθικὴ» εἶναι ταυτόχρονα αἰτία καί ἀποτέλεσμα μίας συγκεκριμένης κοινωνικῆς σύμβασης πού συνάπτουν οἱ ἄνθρωποι στήν ἐξοδὸ τους ἀπ' τὸ ζωικὸ βασίλειο. Ἴσως νά ὑπάρχει κάποια σχέση μέ τὸ μικροαστικὸ δημοκρατισμὸ τοῦ Ρουσσώ, μέ τὴ ἠθικὴ τῆς ἐπιχειρηματίας του γιά τὴ μικρὴ ἰδιοκτησία. Ἡ «ἠθικὴ» διάσταση στόν Mill θυμίζει τὸ πλατωνικὸ σχέδιο τῆς «Πολιτείας». Γνώση καί ἀρετὴ στή στενὴ του διαπλοκὴ συγκροτοῦν ἐκείνη τὴν κοινωνικὴ μερίδα πού πρέπει νά κυβερνᾶ.

Ἐποταγὴ δηλαδή τῶν κυριαρχούμενων στήν ἠθικὴ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Γιά τόν Mill τὸ ἄτομο δέν πρέπει νά «ἐπιδεικνύει ἀπερίσκεψια,

πείσμα, έπαρση... νά συγκρατείται καί νά αποφεύγει τίς έπιβλαβείς απολαύσεις... (νά μήν) έπιδιώκει τίς σαρκικές ήδονές εις βάρος τών αισθημάτων καί του πνεύματος...» (Περί Έλευθερίας, σελ. 133-134).

Δέν είναι καθόλου παράξενο τό πόσο κοντά βρίσκονται ό Πλάτωνας μέ τόν Mill. Μιάς καί οι δύο είναι οι κατεξοχήν θεωρητικοί θεμελιωτές του σύγχρονου τεχνοκρατικού πολιτισμού. *Μιάς καί οι δύο στηρίζουν τόν καπιταλισμό, εκλογικεύοντας τήν καθημερινή ζωή, άπωθώντας τό ένστικτο καί τήν επιθυμία...*

Ένα άλλο παράδειγμα, πού δέν άποδεικνύει τήν «άντιφατικότητα» τών σκέψεων του Mill όπωσ πιστεύει ό Μάκφερσον είναι τό δικαίωμα τής ψήφου. Τήν ίδια στιγμή πού ό Mill δέχεται αυτό τό δικαίωμα νά αποκτήσει μιά καθολικότητα, διατυπώνει τήν άνησυχία του γιά τήν έκτασή του λόγω του πλήθους τής έργατικής τάξης, ή όποία θά μπορούσε νά άμφισβητήσει τήν ικανότητα τών όλίγων νά κυβερνούν.

Η έπέκταση αυτού του δικαίωματος στήν έργατική τάξη θά έπρεπε γιά τόν Mill νά συνοδεύεται καί άπ' τήν «πολλαπλή ψήφο» τής άστικής τάξης. Μία ψήφος γιά κάθε έργατή, τρεις γιά κάθε άστο, πέντε γιά κάθε διανοούμενο, γιά νά αντιμετωπιστεί έτσι άποτελεσματικά ή άριθμητική ύπεροχή τών κυριαρχούμενων. Αυτή ή πρόταση ή οποία λαπλή ψήφο προσπαθοίσε νά αντιμετωπίσει τίς μέλλουσες δυσλειτουργικότητες του πολιτικού συστήματος κατά τρόπο άθροιστικό, νά όχυρώσει τήν κοινωνική ευστάθεια μέσα άπό μετωπικούς άποκλεισμούς τών κυριαρχούμενων τάξεων, παρέχοντας άσφάλεια καί έλευθερία κινήσεων στήν κυρίαρχη άστική τάξη.

Τέτοιου είδους είναι ή «ήθική» διάσταση στό έργο του Mill. Άλλά καί ό Bentham δέν ύποστήριζε κάτι παρόμοιο; Δέν έβλεπε στό έκλογικό δικαίωμα τήν άποτελεσματική προστασία τών πολιτών άπ' τίς κυβερνητικές άθαιρέσεις; Η μήπως στό έργο του Mill είναι πραγματικά ύποβαθμισμένο τό στοιχείο τής καπιταλιστικής άγοράς όπως φαίνεται νά διατείνεται ό Μάκφερσον; Άς δούμε στό άπόσπασμα πού άκολουθεί πώς ό Mill παρουσιάζει καί νομιμοποιεί τόν κοινωνικό καταμερισμό έργασίας: «Όστε τό δικαίωμα ιδιοκτησίας περιλαμβάνει

τήν έλευθερία νά άποκτή κανείς κάτι βάσει συμβολαίου. Τό δικαίωμα καθενός σέ ό,τι έχει παράγει συνεπάγεται ένα δικαίωμα σέ ό,τι έχει παραχθεί άπό άλλους, άν αυτό έχει άποκτηθεί μέ τήν έλεύθερη συναίνεσή τους. Γιατί οι παραγωγοί πρέπει είτε νά τό έδωσαν άπό καλή θέληση είτε νά τό ανταλλάξαν μέ κάτι πού θεωρήσαν ισοδύναμο, καί ή παρεμπόδιση νά τό κάνουν αυτό θά σήμεινε καταπάτηση του δικαιώματος ιδιοκτησίας πού έχουν πάνω στό προϊόν τής προσωπικής τους έργασίας» (σελ. 84).

Η διαφορά άνάμεσα στόν Bentham καί τόν Mill μάλλον βρίσκεται άλλοι καί είναι έπουσιώδης. Ό Bentham προσπαθεί νά δώσει ένα άμεσο, συγκυριακό θά λέγαμε νόημα στόν όρο τής πολιτικής πρακτικής.

Άπ' τή μιά πλευρά διαθέτει

ένα πολιτικό σχέδιο διακυβέρνησης καί είναι κατεξοχήν «προγραμματικός», άπ' τήν άλλη άδυνατεί νά ύπερβεί κάποια πλαίσια πού όριζαν τή διάρθρωση τής κοινωνίας στήν όποία ζούσε. Η «προγραμματικότητα» τής πολιτικής του στρατηγικής διαπλέκεται μέ τίς ύπάρχουσες κοινωνικές συνθήκες· σήμερα θά λέγαμε ότι πρόκειται γιά έναν πολιτικό συγκυρία.

Άπό όσα άναφέρθηκαν, νομίζω ότι αυτό πού μπορεί νά εξαχθεί είναι ένα καί μόνο: ότι οι θεωρητικές κατασκευές, τά μοντέλα, αυτές οι θεωρητικές μητρες ύποδοχής τής πραγματικότητας πού δημιουργεί ό Μάκφερσον άδυνατούν νά τή συλλάβουν καί γι' αυτό τήν άλλοιώνουν.

Ό Μάκφερσον έτσι είναι άναγκασμένος νά βλέπει παντού καί πάντα διαφορές καί τομές στήν πορεία τής φιλε-

λεύθερης δημοκρατίας, εκεί πού ύπάρχει ή συνέχεια καί ή αλληλεπικάλυψη τών διαφόρων επιπέδων του πραγματικού.

Μέ αυτό τόν τρόπο όχι μόνο σμικρύνονται τά πλαίσια γιά μιά σέ βάθος έπιστημονική έρευνα του έπιστητού αλλά όδηγούμαστε καί σέ άδιέξοδες προτάσεις γιά τό τί μέλλει γενέσθαι...

Δέν είναι καθόλου τυχαίο ότι τό τέταρτο μοντέλο είναι μιά πολιτική πρόταση πού άναπαράγει τό φαύλο κύκλο τών προηγούμενων σχεδιών-μοντέλων τών φιλελευθέρων δημοκρατών στοχαστών.

Μέ μιά μόνο «διαφορά»: τό αίτημα γιά «συμμετοχή» έρχεται νά άντικαταστήσει τή χαμένη ήθική του καπιταλιστικού συστήματος.

Άνδρέας Πανταζόπουλος

2

Τά Ιστορικά δημιουργούν τή δική τους ιστορία

Όταν πριν άπό δύομισι περίπου χρόνια κυκλοφόρησε τό πρώτο τεύχος του περιοδικού *Τά Ιστορικά* πολλοί φίλοι καί ύποστηρικτές τής πρωτοβουλίας χαιρέτισαν τήν έκδοση μέ κάποιο σκεπτικισμό: «Πολύ καλή προσπάθεια, αλλά θά κρατήσει».

Πρόσφατα κυκλοφόρησε τό τέταρτο τεύχος καί όλα δείχνουν ότι έχουν κιόλας μπει τέτοια θεμέλια πού έγγυώνονται καί τή συνέχιση καί τήν ύψηλή ποιότητα του έγχειρήματος. Βέβαια, ένα περιοδικό ιστορικών σπουδών καί κυρίως ιστορικής παιδείας δέν μπορεί νά έπιζησει μόνο χάρη στίς φιλόδοξες πρωτοβουλίες ή στήν έπίμοχθη έργασία τών έκδοτών του. Μελέτες του είδους καί του επιπέδου πού δημοσιεύθηκαν στά τέσσερα πρώτα τεύχη του περιοδικού αυτού ούτε κατά παραγγελία γίνονται ούτε μπορούν νά άντλούνται διαρκώς άπό τό ήδη συντελεσμένο έργο διάφορων μελετητών. Ένα ζωντανό περιοδικό πού παράγει νέες ιδέες καί προάγει νέα πορίσματα προϋποθέτει έρευνητές πού συλλαμβάνουν νέα προβλήματα καί πού είναι άποφασισμένοι νά άναμετρηθούν μαζί τους. Τά νέα προβλήματα (άπόηχος ιστοριογραφικών άναζητήσεων τής βόρειας καί κεντρικής κυρίως Εύρώπης) καί οι νέοι έρευνητές μέ διάθεση νά διευρύνουν τά ιστορικά άντικείμενα καί νά υιοθετήσουν νέες μεθόδους προσέγγισης είχαν ήδη κάνει τήν εμφάνισή τους πολύ πριν τήν έκδοση τών *Ιστορικών*. Άλλοτε μεμονωμένοι καί άλλοτε σέ συνεργασία μέσα άπό άλλα περιοδικά (όρισμένα άπό τά όποια συνεχίζουν άκόμα τήν προσφορά τους) Έλληνες ιστορικοί καί κοινωνικοί έπιστήμονες έχουν άρχισει άπό καιρό τή θεματολογική καί μεθοδολογική άνανέωση τών ιστορικών σπουδών. *Τά Ιστορικά* κατά κάποιο

τρόπο συμπυκνώνουν καί άναβαθμίζουν διεργασίες πού είχαν κιόλας άποφέρει τους πρώτους καρπούς.

Ένα περιοδικό ιστορικών σπουδών όστούσο γιά νά είναι καλό πρέπει νά είναι ταυτόχρονα καί περιοδικό ιστορικής παιδείας. Η συνολική προσφορά του πρέπει νά ύπερβαίνει τήν προσφορά τών έπιμέρους άρθρων του. Η φυσιογνωμία του πρέπει νά άπορρέει άπό τή σύνθεση καί τή διασταύρωση πολλών μελετών. *Τά Ιστορικά* έχουν κιόλας άρχισει νά διαμορφώνουν τή φυσιογνωμία τους. Οι οικονομικές μελέτες καί οι μελέτες συστημάτων ιδεών στήν Ελλάδα κυρίως του 18ου καί του 19ου αιώνα άποτελούν προνομιακό πεδίο έπιλογής. Προνομιακό, αλλά πολύ σωστά όχι άποκλειστικό. Σέ κάθε τεύχος γίνονται 'άνοίγματα' καί προς άλλες συναφείς καί συμπληρωματικές κατευθύνσεις.

Όπως κάθε καλό περιοδικό, έτσι καί *Τά Ιστορικά* έχουν τίς άδύναμες πλευρές τους. Βέβαια κάθε άναγνώστης κρίνει τήν προσφορά ενός τεύχους σύμφωνα μέ τίς δικές του άνάγκες καί τίς δικές του άπόψεις. Άλλά άν ή άνάγκη τής ιστορικής παιδείας άποτελεί σέ γενικές γραμμές αίτημα τών περισσότερων φίλων του έγχειρήματος, τότε είναι κάπως έμφανής ή έλλειψη αίχμών κυρίως στό Χρονικό καί τίς Βιβλιοκρισίες. Βιβλιοκρισία δέν σημαίνει βιβλιοπαρουσίαση κι άν κάτι λείπει σήμερα άπό τίς σπουδές στήν Ελλάδα αυτό είναι ή έπιστημονική άναμέτρηση καί ή κριτική άποτίμηση. Η άντιπαράθεση τών ιδεών δέν έχει βρει τό δρόμο τής στίς σελίδες τών *Ιστορικών*, αλλά καθώς πολλά άπό τά δημοσιευμένα άρθρα άποτελούν μικρές ή μεγάλες προκλήσεις στίς καθιερωμένες άπόψεις, είναι σχεδόν βέβαιο ότι ό διάλογος σύντομα θά κάνει τήν εμφάνισή του. Μέ τό τέταρτο τεύχος τους τά *Ιστορικά* έχουν άρχισει νά δημιουργούν τή δική τους ιστορία.

Δ.Κ.

**Μέ τα χέρια
στις τσέπες
— μέ τό πρόσωπο
στόν τοίχο**

Πρό καιρού χαμογελούσαμε πικρά διαβάζοντας μιá εΐδηση άπ' τή Βουλγαρία: έλεγε ότι άπαγορεύτηκε στους κάτω των 18 έτων να κυκλοφορούν τά βράδια χωρίς τούς κηδεμόνες τους.

Μας θυμισε παλιότερους γυμνασιόπαιδες μέ κουκουβάγια στό πηλίκιο ή, λίγο άργότερα, έμας τούς ίδιους, πού τελειώσαμε τό γυμνάσιο στην έπαρχία, μεσουσής τής δικτατορίας, μέ τά βίαια κουρέματα, τά ώράρια κυκλοφορίας και τά τσίγαρα στό κλεφτά.

Ξέραμε, άπό βιβλία και συννομιλίες, ότι μέτρα παρόμοια μέ τής Βουλγαρίας εφαρμόζονται και σ' άλλες χώρες τής Ανατολικής Εϋρώπης. Π.χ. στην Ούγγαρία όποιος δέν μπορεί να άποδείξει πού δουλεύει τόν τελευταίο καιρό, να παρουσιάσει κάρτα έργασίας, συλλαμβάνεται για άληθεια και παραπέμπεται για τά περαιτέρω — φυλάκιση ή άναγκαστική έργασία στό άδρυχία. (Αναφέρονται, μεταξύ άλλων, στό βιβλίο *Mini-Passeport*

του Τυμπόρ καθώς και σέ συνέντευξη του άντιπολιτευόμενου G. Krasso στην έφημ. *Tagesszeitung* του Δυτικού Βερολίνου — άναδημοσίευση στό *Σχολιαστή*, τεϋχ. Άπριλίου '86).

Όλ' αυτά προκαλούσαν τήν άγανάκτησή μας κι ίσως επιβεβαίωσαν τίσ άναλύσεις μας για τόν αυταρχικό χαρακτήρα των «δημοκρατιών άνατολικού τύπου». Έμεις νιώσαμε έλεύθεροι Βαλκάνιοι, πάει να πεί έλεύθεροι να σουλατσάρουμε, να ξενυχτάμε, να είμαστε ό,τι δηλώσουμε.

Και ξάφνου, στίς άρχές του σκληρού μήνα Άπρίλη, διαβάσαμε στην έφημερίδα ότι στό Έξάρχεια —μόνιμο θέατρο άστυνομικών έπιχειρήσεων— συνελήφθη νεαρός να κόβει βόλτες, κι έπειδή δέν ήξερε πού θά κοιμηθεί τό βράδυ όδηγήθηκε στόν εισαγγελέα. Στο Αυτόφωρο τόν επέπληξαν έπειδή δέν είχε μόνιμη κατοικία, άρα, συμφώνως τώ άρθρω 408 του Π.Κ., άληθεία, φυλάκιση 15 ήμερών κ.λπ.

Ματαιώς ό νεαρός Πατρινός ύποστήριξε ότι είχε πάνω του δεκατρία χιλιάρικα —άρκετά για να τή «βγάλει» στό «Μεγάλη Βρετανία», κι ότι είχε και γνωστούς πού θά τόν φιλοξενοΰσαν για μιá βραδιά, κι ότι δέν καταλαβαίνει γιατί είναι άδίκημα να μην ξέρει πού θά κοιμηθεί.

Τό Αυτόφωρο Κράτος φυλάκισε για 15 μέρες τήν άφέλεια ενός νεαρού πολίτη να μην ξέρει πού θά κοιμηθεί τό βράδυ και να κόβει βόλτες μέ τά χέρια στίς τσέπες στό δρομάκια του Στρέφη.

Η έφημερίδα, έκπληκτη πού μιá εΐδηση σαν κι αυτή μεταπήδησε άπ' τά «περιεργα του κόσμου» στίς πρώτες σελίδες του έσωτερικού ρεπορτάζ, βάζει τίτλο *Δέν είναι ψέμα*. Έκπληκτοι κι έμεις, τό πιστεύουμε.

Σάν νυχτώσει, βουίζει ή Όμόνοια: οι περίπολοι γυρνούν μέ τό άρθρω 408 του Π.Κ.: ένας άνθρωπος μοναχικός περπατά μέ τά χέρια στίς τσέπες, δέν ξέρει πού θά ξεμερωθεί.

*Έρμος
στούς βρεγμένους δρόμους
μέ τά ξένα άδιάβροχα
μέ τά βασανισμένα χέρια
τίς σάλπιγγες
τά φαντάσματα
και τίς γύρω άπειλές.*

(Μίλος Σαχτούρης)

Νίκος Ξ.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΡΒΑΛΙΟ

Σημαδιακή μέρα διάλεξε ή «Πανελλαδική έπιτροπή συμπάραστασης στόν Ότέλο ντέ Καρβάλιο» για να οργανώσει εκδήλωση άλληλεγγύης στό φυλακισμένο Πορτογάλο άγωνιστή, πρωτοστάτη τής επανάστασης των γαριφάλων τής 24ης Άπριλίου 1974 και τής μετέπειτα πάλης εναντίον τής αντιδραστικής παλινόρθωσης. Στίς 21 Άπριλίου λοιπόν, σέ τόπο έπίσης σημαδιακό, στό Πάρκο Έλευθερίας (πρόην ΕΑΤ-ΕΣΑ), 7 μέ 10 τό βράδυ, θά γίνει συναυλία μέ τή συμμετοχή των Μάνου Χατζιδάκι, Δημήτρας Γαλάνη, Βασίλη Λέκκα, Ηλία Λιούγκου, Μανώλη Μητσιά, Έλλης Πασπαλά, Μαρίας Φαραντούρη,

Γιώργου Νταλάρα, Χάρη και Πάνου Κατσιμίχα.

Τά έσοδα θά διατεθούν στούς Πορτογάλους πολιτικούς κρατούμενους, ώστε ν' άντέξουν, κι αυτοί κι οι δικηγόροι τους, στό χρονοβόρο και χρηματοβόρο δικαστικό άγώνα. Η άρχουσα τάξη τής Πορτογαλίας, υπό τήν ένοχη σιωπή του νεοεκλεγέντος προέδρου Μάριο Σοάρες, τό χει βάλει σκοπό να μαδήσει και τά τελευταία γαριφάλια. Και μέ τό πρόσχημα τής οργανώσης και συμμετοχής σέ «τρομοκρατικές πράξεις» φυλάκισε άπό τόν Ιούνιο του '84 τόν Ότέλο Σαράιβα ντέ Καρβάλιο, κάνοντάς τον σύμβολο πυκνό τής δηωμένης έλπίδας. Μόνη τής προσδοκία ή άμνηστία και άδιαφορία Πορτογάλων και άλλων.

Για τόν ίδιο σκοπό άνοιχτηκε ό ύπ' αριθμ. 106/95487503 λογαριασμός στην Έθνική Τράπεζα.

Περί σεμνοτυπίας

Τά τρία χρόνια κυκλοφορίας του γιόρταζε στίς 11 Άπριλίου ό Έλεύθερος Τύπος. Δέν δέησε βέβαια να δημοσιεύσει (ώς είθισται) στό έορταστικό πολυσέλιδο του φωτογραφίες των παρθενικών πρωτοσελιδών του, τότε πού «πρασίνιζε» άγρίως.

Δέν δίστασε όμως να θεωρήσει τήν έκδοσή του έξίσου σημαδιακή για τήν παγκόσμια ιστορία μέ τήν παραιτήση του Ναπολέοντος Βοναπάρτη και τήν έξορία του στη νήσο Έλβα, τήν έξοδο των πολιορκημένων του Μεσολογγίου, τό θάνατο του Χαριλάου Τρικούπη και του Έμβέρ Χότζα, τήν εκτόξευση του διαστημοπλοίου «ΑΠΟΛΛΩΝ 13» και μέ άλλα γεγονότα πού συνέβησαν επίσης τήν 11η Άπριλίου.

Ίδού, για του λόγου τό άληθές και για τής σεμνότητας τήν άπόλεια:

ΜΕ ΤΗΝ ευκαιρία τής σημερινής γιορταστικής έκδοσης για τα 3 ΧΡΟΝΙΑ κυκλοφορίας του «Ε.Τ.», δημοσιεύουμε μερικά από τα ελληνικά και διεθνή γεγονότα που έγιναν ΣΑΝ ΣΗΜΕΡΑ:

● Στις 11 Άπριλίου 1814 ο Ναπολέων Βοναπάρτης παραιτείται από αυτοκράτορας, ύστερα από τη συνθήκη του Φοντενεμπλό και εγκαταλείπει τη Γαλλία ντυμένος Αμστριακός, για να ζήσει εξόριστος στη νήσο Έλβα.

● Στις 11 Άπριλίου 1826 οι πολιορκημένοι κάτοικοι του Μεσολογγίου πραγματοποιούν την ηρωική ΕΞΟΔΟ από την πόλη, αλλά ύστερα από προδοσία αποδεκατίζονται από τους Τουρκοαιγύπτιους και το Μεσολόγγι καταλαμβάνεται μέσα σε λουτρό αίματος...

● Στις 11 Άπριλίου 1896 κηδεύτηκε στο Α' Νεκροταφείο Αθηνών ο μεγάλος Έλληνας πολιτικός Χαρίλαος Τρικούπης.

● Στις 11 Άπριλίου 1961 άρχισε στην Ιερουσαλήμ η δική του ναζι εγκληματία πολέμου Αδόλφου Αϊχμαν.

● Στις 11 Άπριλίου 1970 εκτοξεύθηκε το επανδρωμένο διαστημόπλοιο «ΑΡΟΛΛΟ 13»

● Στις 11 Άπριλίου 1983 κυκλοφόρησε το πρώτο φύλλο της νέας πολύχρωμης απογευματινής εφημερίδας «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ», με 64 σελίδες. Πουλήθηκαν συνολικά 190.000 φύλλα.

● Στις 11 Άπριλίου 1985 πέθανε ο Αλβανός πολιτικός Έμβέρ Χότζα.

Ψύλλοι

● Αρχίζει λέει να στέλνει τα εκκαθαριστικά σημειώματα ή Έφορία (τή γράφουμε με γιώτα, όπως ή ίδια επιμένει στά έντυπά της). Καί ξαναθυμηθήκαμε πώς τελικά τό διπλό ραντεβού του λαού μέ τήν Ιστορία καί τήν Έξουσία απέφερε απόγονους: Έξουσία + Ιστορία = Έφορία. Τώρα πώς τό ξέγινε φ, ξύσε Μάη μου. Άλλωστε, μία είναι ή ουσία: δυσφορία, άδιαφορία του ΠΑΣΟΚ κυριαρχία.

● Οί περισσότερες από τίς γελοιογραφίες που άποπειράθηκαν να καλύψουν τό κυβερνητικό ταξίδι (γνωριμιά) στην Κίνα απέτισαν φόρο τιμής στις καρδιοκατακτητικές ικανότητες του κυρίου Κατσιφάρα. Ό

ύφυπουργός Έμπορίου, άψογα ντυμένος, να «ρίχνει» μέ μία άνθοδέσμη τήν (προσωποποιημένη) κινεζική οικονομία, να «καμακώνει», να πυρπολεί, να άλλώνει. Έλα όμως που ούδεμία μαμουθοειδής συμφωνία άνακοινώθηκε. Πλήρως νόμιμο λοιπόν φαντάζει τό ρηθέν: «Άνδρών επιφανών πάσα γυνή τζίφος».

● Άθλητικό πρώτο: Γίνονται σούρα οί ποδοσφαιριστές για να τους πάρουν ούρα. Καί τώρα, μέ τήν πρεμούρα για τό λατινοαμερικανοκρητικό Ίσειον σκάνδαλο καί μέσ στην πολλή πασοκική σκοτούρα, φεύγει ή πούρα στρατιωτική ήγεσία (ό στρατηγός Σαβράμης) καί αναλαμβάνει ή ντούρα καί τσεκουράτη άστυνομία (ό Γεωργακάκης, ιδρυτής καί πρώτος διοικητής των Μονάδων Ειδικών Άποστολών). Σοσιαλθολούρα καί σήκω να φύγουμε. Ή: που 'σαι Κουλούρα(η) να στρώσεις

τή βαβούρα. Καί που 'σαι Τσουρα.

● Άθλητικό δεύτερο: Κόλπος τής ήρθε τής «Καλλιθέας», ποδοσφαιρικής ομάδας τής Γ Έθνικής. Χάνει ένδεκα βαθμούς εξαιτίας του παίκτη τής Σύρτη — τό κόλπο μέ τό ένα δελτίο έδώ καί τ' άλλο στο Άμέρικα δέν συρτάρωσε άσφαλώς τό παραθυράκι τής παρανομίας. Τό 'χουν οί κόλποι καί οί Σύρτες στις μέρες καί στα μέρη μας.

● Άθλητικό τρίτο: Συνελήφθη έπειδή έρανε τό διαιτητή άγώνα μπάσκετ μέ κέρματα. Καί τό τόλμησε: «Έγώ, κύριε άστυνόμω, χάρτινο πενηντάριο πέταξα ό κακομοίρης. Τώρα άν στη διαδρομή έγινε μεταλλικό, έ, τά παράπονά σας στο ύπουργείο Οικονομικών».

● Κι ένα Νοεμβριανό: Ώς κόρη τής Διαβολής γενεαλογούσαν τή Φήμη οί άρχαιοί ήμών. Διάβολε: άν θεωρούσαμε θυγα-

τέρα τής Φήμης τή Διαβουκόληση, τότε θα βρισκε πλήρως τήν εξήγησή του τό — τοίς Έκείνου εκ Πεκίνου ρήμασι — κυνήγι των νέων μαγισσών, των διανοουμένων. Ένα κυνήγι από καινούργια «άντιτρομοκρατική ομάδα», μέ τόν εισαγγελέα να κάθεται σπιτάκι του κι όχι να συνοδεύει τους άστυνομικούς κατά τίς εισβολές τους σε σπίτια καί μέ τους πολίτες να κρατούνται καί πέραν του 24ώρου.

Όταν ξαφνικά όλοι οί μεταξύ 25-50 ετών Έλληνες θεωρούνται ύποπτοι, σίγουρα ή κερδοσιμένη δέν είναι ή δημοκρατία. Άφού μάλιστα για να άποενοχοποιηθείς πρέπει να άκολουθήσεις άσστηρώς τό «καταδώστε για να σωθείτε».

Παντελής Μπουκάλας

Τό 'γραψε καί δέν τό 'κανε

Βγήκε λοιπόν ή Πρώτη. Για να «άκολουθήσει άταλάντευτη πολιτική ύπέρ τής Άλλαγής, όπως τήν εξέφρασαν πολιτικές δυνάμεις τής χώρας κατά τίς ιστορικές εκλογές του 1981». Συγκεκριμένα πράγματα. Πού γίνονται σαφέστερα από τίς κατά Παπανδρέου άράδες, επειδή ό πρωθυπουργός μας, στην Ταυλάνδη, μεταξú ταπίοκας καί χαλάρωσής καί λίγο πριν εξαγγείλει τό κυνήγι των «κουλτουριάρηδων», καταδίκασε (έλαφρώς έτεροχρονισμένα) τήν εισβολή του βιετναμέζικου στρατού στην Καμπότζη.

Μέ θλίψη μας πάντως είδαμε, ήδη από τό πρώτο φύλλο, να καταστρατηγούνται τρεις (3) από τους 15 «κανόνες δεοντολογίας» που περιλαμβάνονται στο δημοσιευμένο «συμβόλαιο τιμής μέ τόν άναγνώστη — μέ ποιόν είμαστε καί γιατί».

Άντικανονικό 1ο: Στόν Κανόνα 6 αναφέρεται: «Οί διάφορες πληροφορίες δέν θα άποδίδονται σε "κύκλους διπλωματικούς, πολιτικούς, οικονομικούς" άόριστα καί χωρίς συγκεκριμένη όνομασία τής πηγής... Ή πρόταξη σε μία πληροφορία του όρου "κύκλοι" ένώ δέν προσθέτει τίποτε (...) γίνεται μοχλός παραπλάνησης του άναγνώστη». Μόλις είκοσι σελίδες παρακά-

τω, ή άναίρεση: «Σύμφωνα μέ άποκλειστικές πληροφορίες τής Πρώτης από Έγκυρη πηγή κατηγορούνται για σειρά παραβάσεων...». Άκριβώς περί παραβάσεων καί αυτοδιαψεύσεων ό λόγος.

Άντικανονικό 2ο: Σαφέστατος ό Κανόνας 9: «Ο συντάκτης που κάνει χρήση κάποιου δημοσιεύματος άλλου έντύπου όφειλει άπαραιτήτως να αναγράφει τόν τίτλο του έντύπου στην άρχή του δικού του κειμένου. Άπαγορεύεται "περιγραφική" άναφορά στην πηγή». Καί στή σελίδα 62 του ίδιου φύλλου: «Ή ύπόθεση που βγήκε στην έπιφάνεια μετά από δημοσίευμα άπογευματινής έφημερίδας...». Πρόκειται για τό Έθνος, φύλλο μάλλον... άσπονδο ως προς τήν Πρώτη. Έξου καί ή, άπαγορευμένη πάντως, «περιγραφική» άναφορά.

Άντικανονικό 3ο: Μέ τόν Κανόνα 10 «άπαγορεύεται σε συντάκτες τής Πρώτης να εργάζονται σε κρατικά μέσα ένήμερωσης, σε κρατικούς φορείς καί σε κρατικά γραφεία τύπου». Έξαιρούνται τάχα οί άθλητικογράφοι τής Πρώτης (Μαμουζέλος, π.χ., Γερακάκης, Κατσάρδος, Άλευρόπουλος) που δουλεύουν στην ΕΡΤ-1 ή τήν ΕΡΤ-2 καί που, κυρίως αυτοί, είναι άνθρωποι του γυαλιού;

Σίγουρα θέλει άρετήν καί τόλμην ή δεοντολογία. Άς έλλίσουμε λοιπόν ότι τό «συμβόλαιο τιμής» δέν θα 'χει τή μοίρα κάποιου άλλου «συμβολαίου μέ τό λαό».

Του δαίμονος

Τό θεό του δέν έχει ό δαίμονας — ό του τυπογραφείου. Σκανταλιάρης καί έρωτικός, ανατρεπτικός καί εφρων χώνει παντού τήν ούρίτσα του κι όποιος προλάβει.

● Άτόπημα ανατρεπτικόν: Διαβάζουμε στο τελευταίο τεύχος του Άντί (11-4-85) σε κείμενο σχετικό μέ τήν «17 Νοέμβρη»: «Οί «Έρυθρές Ταξιαρχίες» δέν θα έφταναν σε τέτοια έπίπεδα άν δέν μπορούσαν να κολυμπούν, να στηρίζονται, να άλληλεπιδρούν μέ τό χώρο τής άστυνομίας — χώρο μαζικό καί βίαιο, όπως αυτός που τώρα αναπτύσσεται στον τόπο μας. Ή διαφορά όμως βρίσκεται στο ότι τόσο ή άστυνομία όσο καί οί «Έρυθρές Ταξιαρχίες» άνηκαν στο μαρξιστικό-λενινιστικό χώρο».

Άντε τώρα να εξηγήσεις στή Βραδύνη καί στην Ακρόπολι, π.χ., ότι πρόκειται για δαιμονιώδες μπέρδεμα τής άυτονομίας μέ τήν άστυνομία.

Πάντως, όσοι διάβασαν Έλευθεροτυπία πριν τόν άγώνα τής «Τσιμπόνα» μέ τή σοβιετική «Ζαλγκίρις Κάουνας» (ό υπερπαίκτης τής όποίας Άρβιντας Σαμπόνις διακρίθηκε ιδιαίτερα για τίς σοσιαλρεαλιστικές καί προλεταριοδιεθνιστικές παλαιστικές του ικανότητες) στοιχημάτισαν σίγουρα ύπέρ τής ομάδας τής γείτονος χώρας. Τό άμάρτημα είχε τίς διαστάσεις οίωνου, τουλάχιστον

για όσους διαθέτουν αυτιά έξοικειωμένα μέ τά διακορευτικά συνθήματα των γηπέδων.

● Άτόπημα σεξουαλικόν: Στην Έλευθεροτυπία αυτό, στις 3 Άπριλίου. Για λόγους που πιθανότατα έλκουν τήν καταγωγή τους από τήν ψυχανάλυση, ό Τζέρκο Παβλίσεβιτς, προπονητής τής γιουγκοσλαβικής ομάδας μπάσκετ «Τσιμπόνα» μετονομάζεται (δίσ) σε Καβλίσεβιτς.

Οι ομάδες προπονήθηκαν χτες πρωί κι άπόγευμα. Όσο ο Βλάντας Γκαρόστας ο προπονητής τής Ζαλγκίρις, όσο κι ο Τζέρκο Καβλίσεβιτς τις Τσιμπόνα έχουν όλους τους παίκτες στη διάθεσή τους. Τον Καβλίσεβιτς θα βοηθήσει ο Νόβοσελ (περσινός κόουτς) που βρίσκεται στη Βουδαπέστη.

● Καί μία τρίτη άστοχία — lapsus calami (όπως σαφώς είναι τό «ή περί ο υ ό λόγος στιχουργός» που είδαμε στον Χάρτη, άρ. 19), lapsus linguae, άγνωστον. Τό άλιεύσαμε από τό βιβλίο τής Μαρίας Πολενάκη (έκδ. Καστανιώτη, 1985). Διαβάσαμε λοιπόν στή σελίδα 106: «Ποτέ δέν τόν έστειλα για τσιγάρα, κανείς μας δέν καπνίζει, λέει νύματα, ξεφώνισε ψιθυριστά ή μαμά του».

Καταφύγαμε στον Δημητράκο: «ξεφωνίζω = κραυγάζω»· «κραυγάζω = εκβάλλω κραυγήν, φωνάζω δυνατά». Καί: «ψιθυριστά = χαμηλοφώνως».

Όρθολογισμός ή άόκρυφα, προξενία χαμένα.

Τ. Σιμπούρης

Ἀριστερά καί Οἰκολογία

Τά σημεῖα τῆς ἔντασης.
Μιά ἀναθεώρηση καί μία προοπτική

Ποταμῷ γάρ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι δίς τῷ αὐτῷ

Ἡράκλειτος

Πρὶν δύο χρόνια ἡ *Αὐγή* μου εἶχε ζητήσει, ὅπως ἄλλωστε καί σέ ἄλλους συναδέλφους, νά σχολιάσω τήν ἀπόφαση γιά τό οἰκολογικό ζήτημα πού μόλις εἶχε ἐκδώσει ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ ΚΚΕ ἔσωτ. Ἐγραψα τότε ἕνα σύντομο κείμενο μέ τόν χαρακτηριστικό τίτλο «Οἰκολογικό κίνημα - Ἀριστερά, τά σημεῖα τῆς ἔντασης». Προσπαθοῦσα ἐκεῖ, σήμερα θά ἴλεγα πολύ σχηματικά σέ σχέση μέ τό φιλόδοξο τίτλο τοῦ κειμένου, νά διερευνήσω μιά γριφώδη ρήση τοῦ ἀείμνηστου Νίκου Πουλαντζᾶ. Ἐλεγε ὁ Πουλαντζᾶς σέ μιά συνέντευξή του, νομίζω στό *Dialectique*, διερωτώμενος καί ὁ ἴδιος, ἂν δέν εἶναι ἀναγκαῖος ὁρος τῆς δυναμικῆς τῆς μετάβασης στό δημοκρατικό σοσιαλισμό μιά κάποια διαλεκτική ἔνταση στίς σχέσεις τῶν ἐργατικῶν κομμάτων καί τῶν κοινωνικῶν κινήματων ὅπως τό οἰκολογικό.

Ἀπό πού ὅμως προέρχεται ἡ ἔνταση; Ἀπό τά ἐργατικά κόμματα ἢ ἀπό τό οἰκολογικό κίνημα; Ἡ ἀπάντηση πού ἔδινά τότε εἶναι ὅτι γιά τήν ἔνταση εὐθύνεται κυρίως ἡ Ἀριστερά. Εὐθύνη πού τήν ἐπικέντρωνα στήν ἀντίληψη τῆς Ἀριστερᾶς περὶ προόδου καί τίς παραγωγούς της περὶ ἀνάπτυξης καί τεχνολογίας. Ὅσο ἡ Ἀριστερά, ἔγραφα, ἐξακολουθεῖ προκλητικά νά ἐγκλωβίζει τοὺς πολιτικούς της ἀγῶνες μέσα στό κυρίαρχα ἀστικά ἰδεολογήματα τῆς «ἐκβιομηχάνισης», τῆς «προόδου», τοῦ «ἐκσυγχρονισμού», τῆς «ἀνάπτυξης», τῆς «ἀλλαγῆς», ἐντός τῶν ὁποίων κινητήρια δύναμη εἶναι ὁ τεχνολογικός ντετερμινισμός κι ὄχι τό γεγονός ὅτι μιά ὀρισμένη τεχνολογία ἢ ἕνας τεχνικός καταμερισμός τῆς ἐργασίας εἶναι δυνατό μόνο μέ δεδομένη τήν κυριάρχηση ἢ τήν ὑπαγωγή τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων κάτω ἀπό ὀρισμένες σχέσεις παραγωγῆς, τό οἰκολογικό κίνημα πού θέτει μέ ἔμφαση ἀνάλογα προβλήματα δέν εἶναι δυνατό νά προσεγγίσει ἢ νά συνεργαστεῖ μέ τήν Ἀριστερά. Βέβαια ἐδῶ θά πρέπει νά ὁμολογήσω ὅτι ἀπώτερος σκοπός μου δέν ἦταν νά ἐπισημάνω γιά μιά ἀκόμη φορά τήν πάντοτε ἐπίκαιρη κριτική τῆς ἐργαλειακῆς ἀντίληψης τῆς τεχνολογίας. Αὐτό πού κυρίως ἤθελα νά πῶ ἦταν ὅτι καί ἀπό τήν Ἀριστερά, γιά τήν ἀκρίβεια τοὺς διανοούμενους μιάς ὀρισμένης τά-

σης τῆς, τῆς κομμουνιστικῆς ἀνανέωσης, εἶχαν γίνει τέτοιου τύπου κριτικές στήν ἀνάλυση τῆς τεχνολογίας καί μάλιστα ἀνέφερα χαρακτηριστικά τό τελευταῖο μεγάλο ἔργο τοῦ Νίκου Πουλαντζᾶ. Κατά τόν Πουλαντζᾶ, ὁ καταστροφικός διαχωρισμός παραγωγικῶν δυνάμεων καί σχέσεων παραγωγῆς, ἀπόρροια τῆς μηχανιστικῆς ἀνάγνωσης μιάς ἄλλης διάκρισης σέ βάση καί ἐποικοδόμημα πού ὁ Μάρξ πρότεινε γιά καθαρά ἀναλυτικούς λόγους στό 1859 καί συγκεκριμένα στόν περίφημο «Πρόλογο τῆς Κριτικῆς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας», θά ἔπρεπε νά ἀναθεωρηθεῖ ἀπό τήν Ἀριστερά. Στή θέση αὐτοῦ τοῦ διαχωρισμοῦ θά ἔπρεπε, πάντα κατά Πουλαντζᾶ, νά θεωρηθεῖ ἡ ἐνότητα πού ἀποκαλεῖται «παραγωγικές δυνάμεις» καί περικλείει τήν τεχνολογία καί τήν τεχνική διαδικασία καί ἡ ὁποία πραγματώνεται μέ τό προβάδισμα τῶν σχέσεων παραγωγῆς ἐναντί τῆς ἐργασιακῆς διαδικασίας. Προβάδισμα πού ὑποδηλώνει ἀπό

τή μιά τήν παρουσία τῶν πολιτικῶν καί ἰδεολογικῶν σχέσεων ἤδη μέσα στίς σχέσεις τῆς παραγωγῆς καί ἀπό τήν ἄλλη τήν παρουσία τοῦ κράτους πού συγκεντρώνει, συμπυκνώνει, ὑλοποιεῖ καί ἐνσαρκώνει αὐτές τίς πολιτικοἰδεολογικές σχέσεις, μέσα στίς σχέσεις παραγωγῆς καί στήν ἀναπαραγωγή τους. Ἡ ρωμάλεα αὐτή ἀναθεώρηση, προερχόμενη ἀπό τά σπλάχνα τοῦ μαρξιστικοῦ παραδείγματος, ἐπιτρέπει στήν Ἀριστερά νά ἀντιμετωπίσει τό οἰκολογικό πρόβλημα ἢ καί τό οἰκολογικό πρόβλημα μέ πολιτικούς ὁρους. Καί τοῦτο γιατί διαθέτει καί τό θεωρητικό ὄπλοστάσιο καί ὑπό προϋποθέσεις τίς ἱστορικές δυνάμεις ἀντιμετώπισης τοῦ προβλήματος πού ἀπό τή μεριά του ἀντίθετα θέτει μέ ἔμφαση ἀλλά ἀόριστα καί βιωματικά τό οἰκολογικό κίνημα. Ἐννοοῦσα ἀόριστα ὡς πρὸς τή θεωρητική του ἐπεξεργασία καί βιωματικά ἢ ἐμπειρικά ὡς πρὸς τόν ἀθόρητο χαρακτήρα του. Νά λοιπόν ποιά ἦταν ἡ πρόταση ἐκείνου τοῦ κειμένου. Ἡ Ἀριστερά καί τό οἰκολογικό κίνημα μπορούσαν νά «συναντηθοῦν» — ἡ λέξη πού χρησιμοποιοῦσε ἡ ἀπόφαση τῆς Κ.Ε. — ἂν ἡ πρώτη τολμοῦσε νά πολιτικοποιήσει τήν ἀντίφαση τοῦ συστήματος πού τό δεύτερο τόσο ἔντονα πρόβαλλε. Ἄν δηλαδή ἡ Ἀριστερά ἐπιτέλους ξανάμπαινε στό πολιτι-

κό παιγνίδι ὄχι μέ τά λάβαρα τοῦ «ἐξαθλιωμένου προλεταριάτου» πού ἡ «Ἱστορία» ἔχει τάξει νά μᾶς ἀπελευθερώσει ὅλους, ἐξαθλιωμένους καί μὴ, ἀλλά ἐνστερνιζόμενη καί ἀγωνιζόμενη νά ἐπιλύσει τά σύγχρονα προβλήματα τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ.

Σήμερα δέν συμερίζομαι, πρέπει νά πῶ, τήν αἰσιοδοξία ἐκείνου τοῦ κειμένου. Καί τοῦτο ὄχι γιατί ἡ Ἀριστερά δέν ἀναποκρίθηκε στά αἰτήματα τῆς ἐποχῆς καί τοῦ κόσμου της. Ἀλλά γιατί ἐγώ ὁ ἴδιος βλέπω τήν Ἀριστερά διαφορετικά. Νομίζω συγκεκριμένα ὅτι ἡ εἰκόνα τῶν ἐντάσεων πού ὑπάρχουν μεταξύ Ἀριστερᾶς καί οἰκολογικοῦ κινήματος εἶναι ἐξαιρετικά πῶ σύνθετη ἀπό ἐκείνη πού φιλοτέχνησα πρὶν ἀπό δύο χρόνια. Καί δέν εἶναι τώρα, ἦταν καί τότε. Γιατί βέβαια τό ζήτημα τοῦ τεχνολογικοῦ ντετερμινισμού ἦταν καί εἶναι οὐσιαστικό καί ἐπίκαιρο. Ὅμως οἱ δυσκαμψίες τῆς Ἀριστερᾶς ἦταν καί γίνονται καθημερινά περισσότερες. Δυσκαμψίες πού ἀπειλοῦν τήν ἴδια πιά τήν ἀξιοπιστία της ὄχι μόνο ὡς πρὸς τίς δυνατότητές της ν' ἀλλάξει αὐτό τόν κόσμο ὅπως ἤθελε ὁ Μάρξ ἀλλά καί μόνο νά τόν καταλάβει. Δυσκαμψίες τέλος πού δέν γιαιτρεύονται μέ τήν ἐπιστροφή στήν καθαρότητα τῶν κλασικῶν πηγῶν οὔτε μέ τή δογματική ἐμμονή σέ πολιτικές μορφές πού δέν ἀντιστοιχοῦν, τό λιγότερο, στίς νέες δυνάμεις ἀμφισβήτησης τοῦ συστήματος, πού προέκυψαν ἀπὸ τήν ἀνάπτυξη καί ἐπέκταση τοῦ καπιταλισμοῦ σ' ὅλο σχεδόν τόν κόσμο. Εἶναι προφανές λοιπόν πῶς ἂν θέλουμε ὡς Ἀριστεροὶ ὄχι ἀπλῶς νά μιλάμε γιά τήν κρίση τῆς Ἀριστερᾶς ἀλλά καί νά ἐπιδιώκουμε τήν ὑπέρβασή της, εἶναι ἀναγκαῖο νά ὑπερβούμε πρῶτα τά σχήματα τῆς αὐτάρκειας καί αὐταρέσκειας μέσα στό ὅποια αὐτοεγκλωβιστήκαμε γιά πολλές δεκαετίες περιθωριοποιούμενοι ὡς πολιτική δύναμη.

Μ' αὐτή τήν ἔννοια, γιά νά ξαναγυρίσω στό κείμενο πού συζητῶ, δέν μπορῶ παρά νά ἀναθεωρήσω μιά ταύτιση πού τότε μοῦ φαινόταν αὐτονόητη. Τήν ταύτιση ἐργατικοῦ κινήματος καί Ἀριστερᾶς σέ ἀντιδιαστολή μέ τά κοινωνικά κινήματα, ἐδῶ τό οἰκολογικό. Πρόκειται γιά μιά ταύτιση πού ἐμπεριέχει τήν ἡγεμονική θέση τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στό σκληρὸ πυρήνα τῆς Ἀριστερᾶς καί τοποθετεῖ τὰ λοιπὰ κοινωνικά κινήματα στό περιθώριό της, κάπως σάν τοὺς βοηθητικούς στό στρατό, καλοὶ γιά τήν κουζίνα, τίς τουαλέτες, τήν καθαριότητα ἀλλά ὄχι καί γιά τή μάχη. Εἶναι ὅμως ἔτσι σήμερα τά πράγματα; Τό ἐρώτημα νομίζω ἀπασχολεῖ καί τοὺς φανατικότερους ὁπαδούς τοῦ ἡγετικό ρόλου τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τοῦ κόμματός της. Καί ὁ λόγος εἶναι ἄλλος ὅσο καί ἂν γιά πολλές δεκαετίες προτιμᾶμε νά τόν συζητοῦμε μέσα ἀπό πολὺπλοκες ἀλλά ἰσχυρὲς θεωρητικο-λογίες ἢ θερμοκέφαλες ἀλλά ὑπεραπλουστευμένες αἰσθηματολογίες. Ὑπάρχει καί ἡ πολιτικὴ συζήτηση ὅπου μέ τό διάλογο καί τίς συγκεκριμένες ἀγωνίες μας, τὰ ἐναπομείναντα ἀξιοπίστα ὄπλα μας, δηλαδή τήν κοινὴ λογικὴ καί τό κοινὸ αἶσθημα, θά ἀναζητήσουμε τή νέα σχέση πού μορεῖ νά ἔχει σήμερα ἡ πολιτικὴ Ἀριστερά μέ τήν κοινωνικὴ Ἀριστερά πού ἄλλοτε ἔθρεψε στίς λυμφατικές συνθήκες

υπαρξής της τόν πλούσιο σέ ιδέες, όραματα, πρακτικές καί αισθήματα κόσμο του κομμουνισμού. «Τό χαμένο κόσμο του κομμουνισμού» όπως τόν περιγράφει ένας παλιός Άγγλος κομμουνιστής, ό R. Samuel στό τελευταίο τεύχος του *New Left Review*, τής αξιολογότερης ίσως περιοδικής έκδοσης τής Άριστεράς στήν Εύρώπη. Τό χαμένο κόσμο πού περιγράφει ό δικός μας Χρόνης Μίσσιος στό συντακτικό... *Καλά έσύ σκοτώθηκες νωρίς.*

Πρόκειται γιά δύο σύγχρονες φωνές πού έρχονται από τό παρελθόν γιά νά φωτίσουν τίς καλύτερες αλλά καί τίς χειρότερες στιγμές του πρós όφελος του παρόντος καί κυρίως του μέλλοντός μας. Έκει ή θυσία τής ιδιοτέλειας, τό μεγαλείο του κοινού όράματος, ή θεολογία τής ιδανικής πολιτείας... έκει καί τό «άλλο» παρελθόν. Καί τί παρελθόν ήταν αυτό... Καί μόνο νά θυμηθούμε τίς δίκες τής Μόσχας, τή δολοφονία του Λίν Πιάο, τό διασυρμό του Πλουμπιδή καί πάνω απ' όλα ότι τρείς φορές μέσα σέ τρείς συνεχόμενες δεκαετίες προλεταριακές επαναστάσεις έπιχείρησαν άνεπιτυχώς νά ανατρέψουν τίς αντίστοιχες κομμουνιστικές έξουσίες. Βουδαπέστη, Πράγα, Βαρσοβία, τρία όρόσημα γιά κάθε άριστερό σέ μία έφιαλτική πορεία αυτόγνωσίας. Στο προσωρινό τέρμα της, ένα άδιαφιλονίκητο συμπέρασμα γιά όσους έχουν άκόμα τή φιλοδοξία των ευγενών όδοιπόρων. «Η κατάργηση τής άτομικής ιδιοκτησίας στά μέσα παραγωγής, ή άταξική κοινωνία δέν παράγει κομμουνισμό, έλευθερία, δικαιοσύνη, αγάπη καί ανθρωπιά αλλά κρατική έξουσία, χειραγωγημένες μάζες, πολιτισμό όπου στόν άπόηχο τής λέξης «κουλτούρα» άστράφτουν τά μεγάλα μαχαίρια τής κομματικής άριστοκρατίας. Άλλά άν είναι έτσι τά πράγματα, τότε τί γίνεται ή περίφημη κυρίαρχη αντίφαση πού γραμμών στά σπλάχνα τής κοινωνίας τής έκμετάλλευσης έγκαλεί από μόνη της τήν ανάγκη του επαναστατικού ύποκειμένου καί του πολιτικού φορέα όργάνωσής του γιά τήν κοινωνική άλλαγή. Τήν κοινωνία τής ισότητας, τής αδελφότητας, τής δικαιοσύνης. Μήπως λοιπόν ή άρση τής κυρίαρχης αντίφασης δέν άρκει γιά τό μεγάλο στόχο πού τήν έχουμε τάξει; Μήπως πλάι καί όχι κάτω από τό σχίσμα Κεφάλαιο-Έργασία σκιαζόντας τής έπιθυμίες μας καί τά σχίσματα Άνδρας-Γυναίκα, Άνθρωπος-Φύση, Προϊστάμενος-Υφιστάμενος, Διανοούμενος-Χειρώνακτας, Νέος-Γέρος... Η άλυσίδα είναι μεγάλη όση καί ή ικανότητα τής έξουσίας νά τρυπώνει παντού άναστατώνοντας τά «όρθολογικά» σχέδια κάθε όρθοδοξίας μαρξιστικής, λενινιστικής, σταλινικής, μαοϊκής ή γκορμπατσοφικής γιά νά μήν άφήσουμε απέξω τά γλειφιτζούρια τής έποχής.

Μ' άλλα λόγια μπροστά στήν Άριστερά έχει άνοιξει τό βάραθρο όχι των λαθών του παρελθόντος, πού δήθεν μπορούν νά αποφύγουν οί διάφορες όρθοδοξίες, αλλά ή στατιστικά άναμφίβολα σημαντική καί συστηματική τους επανάληψη, πού τουλάχιστον ως τέτοια δέν θά 'πρεπε ν' άφήνει κανέναν άριστερό νά κοιμάται ήσυχος επειδή οί «άλλοι» κάνουν λάθη. Άντίθετα θά πρέπει νά προβληματίζεται ως πρós, τό νομοτελειακό ρόλο τής εργατικής τάξης καί του κόμματος τής όργανωμένης

πρωτοπορίας της. Είναι αυτός ό λόγος, δηλαδή ή ιστορική κρίση του ύποκειμένου καί του φορέα τής επανάστασης πού θέτει άναγκαστικά ύπό άμφιβήτηση τήν ταύτιση Άριστεράς καί εργατικού κινήματος. Έπιβάλλει, άκόμη περισσότερο, τή διεύρυνση τής έννοιας τής Άριστεράς ώστε νά περιλάβει όργανικά χωρίς πρωτοπορίες, ήγεμονισμούς ή σεχταρισμούς κάθε άνατρεπτική, άντικαπιταλιστική δύναμη καί διαθεσιμότητα. Τό ζήτημα δέν είναι νά πολιτικοποιηθεί ως πρωτοπορία τής Άριστεράς τό εργατικό κίνημα. Αυτό ίσως άφορά κυρίως όσους τό καθοδηγούν «απέξω» καί άκόμα —έλιψω— τό ίδιο τό εργατικό κίνημα. Τό ζήτημα είναι νά πολιτικοποιηθεί κάθε κοινωνικό κίνημα πού έπιμένει ότι πολιτική δέν είναι μόνο ή οικονομία, τό εργοστάσιο, τό κράτος, τά κόμματα αλλά καί ή καθημερινή ζωή, ή τέχνη, ή οικογένεια, οί προσωπικές σχέσεις, ή φύση, οί φόβοι καί οί έπιθυμίες μας. Όλα αυτά καί καθένα ξεχωριστά είναι πολιτική μέ μικρό π όπως ειρωνεύονται οί Άγγλοσάζονες. Η πολιτική μέ μεγάλο Π άρχίζει όταν όλες αυτές οί στιγμές τής ανθρώπινης άτομικής καί συλλογικής δραστηριότητας συμπυκνώνονται στόν ένιαίο χρόνο τής άπελευθέρωσης του ανθρώπου από τά δεσμά πού σφυρηλάτησαν μέχρι σήμερα όχι μόνο οί καταγγελλόμενοι φιλήδοιοι έξουσιαστές του αλλά καί οί φωτισμένοι άσκητικοί «σωτήρες» του. Δέν είναι διόλου τυχαίο ότι στήν Άριστερά μέ τήν τρέχουσα σημασία της θεωρείται γόνιμη ή κανονάρχηση των μελών της μ' όλες τίς λεπτομέρειες τής μακροοικονομικής κατάστασης τής χώρας, του καβγά των κομμάτων, των συνδικαλιστικών τερτιπιών, των συλλογικών συμβάσεων εργασίας. Αυτά είναι τά σημαντικά, τά πρωτοεξίλιδα, τό ψωμοτύρι. Τώρα μεταξύ τυρού καί άχλαδιού καί πριν τό μεσημεριάτικο ύπνο ποιός νοιάζεται γιά τό φαρμάκι Νταλάρα καί Γλυκερίας, Άντίνας καί καλόν DIM, Όλυμπιακού καί Παναθηναϊκού, *Ταχυδρόμου Καί Εικώνων*. Όλα γιά τό καλό του ελληνικού άθλητισμού καί γιά νά νοστιμίσει κομμάτι ή παραγωγική μέν αλλά άνοστη καθημερινή γυροβολία γραφείο-σπίτι. Κι αυτά καί άλλα τόσα βέβαια μέχρι νά έρθει ή συντέλεια του (καπιταλιστικού) κόσμου, ή άταξική κοινωνία. Τότε όχι μόνο οί εργαζόμενοι θά πάρουν στά χέρια τους τά μέσα παραγωγής αλλά καί θά προτιμούν τό Γούντι. Άλλεν από τό Στάθη Ψάλτη, οί άνδρες θά σιδεράνουν μόνοι τά πουκάμισά τους, οί βιολογικές καλλιέργειες θά προτιμούντά άπό τά πετροχημικά, οί πλειοψηφίες θά σέβονται τίς μειοψηφίες καί οί μειοψηφίες θά άντιπολιτεύονται καί δέν θά τρομοκρατούν τίς πλειοψηφίες. Νά ξαναρωτήσω: είναι έτσι όμως τά πράγματα;

Έχω ήδη δώσει νομίζω τήν άπάντηση. Έχω έπισημάνει άκόμα ποιού δέχονται καί ποιού άρνούνται αυτά τά πράγματα. Θά ήθελα έδώ νά συνεχίσω μέ τήν προσθήκη δύο διευκρινίσεων πού νομίζω άποσαφηνίζουν έναργέστερα τήν ανάγκη άναθεώρησης όσων έγραφα πριν από δύο χρόνια γιά τή μείωση τής έντασης μεταξύ του εργατικού καί των κοινωνικών κινήματων.

Η πρώτη άφορά τήν περίφημη διαταξι-

κότητα των κοινωνικών κινήματων. Καί μόνο ή παραδοχή αυτού του ταξικού χαρακτηριστή τους τά καθιστά έξ όρισμού μέ προϋποθέσεις προσεγγίσιμα από τό εργατικό κίνημα. Προϋπόθεση πρώτη ή άποδοχή εκ μέρους των κοινωνικών κινήματων τής ήγεμονίας του εργατικού κινήματος. Νά θυμηθούμε μόνο μία φράση τής έκ μνημονεύομενης έδώ άπόφασης τής Κ.Ε. του ΚΚΕ έσωτ.: «Τό οικολογικό κίνημα παρ' όλη τή φιλοδοξία του γιά σφαιρικές συλλήψεις καί λύσεις, δέν μπορεί νά υποκαταστήσει τό ρόλο τής Άριστεράς πού άγωνίζεται γιά τήν άντικατάσταση του καπιταλιστικού συστήματος από μία νέα κοινωνία δημοκρατική, χωρίς έκμετάλλευση καί καταπίεση». Καί προσοχή, πρόκειται γιά άπόφαση πρόσκλησης του οικολογικού κινήματος σέ συνεργασία... κι όμως καί τό εξορίζει από τήν Άριστερά καί του ύπενθυμίζει ποιός σέ τελευταία άνάλυση θά 'χει τό πάνω χέρι στά άποφασιστικά θέματα. Προϋπόθεση δεύτερη ότι αυτή ή συνεργασία μπορεί άνδεχομένως νά έγγίσει τήν μορφή τής συμμαχίας αλλά ποτέ τίς δυνατότητες μιάς σύνθεσης, δηλαδή τήν κατάθεση καί άνάταξη μέσα στόν κοινό κορβανά των ιδεών, συμπεριφορών, πρακτικών καί στόχων όπου φυσικά κάθε συμβαλλόμενος δέν προσέρχεται μόνο γιά νά επιβάλει τό σύνολο των πυρηνικών του θέσεων αλλά καί γιά νά άπορρίψει κάποιες απ' αυτές άν χρειαστεί. Η διαταξικότητα των κοινωνικών κινήματων ή άντίστροφα ή δεοντολογική μονοταξικότητα του εργατικού κινήματος είναι μία από τίς άδιαπραγμάτευτες θέσεις του τελευταίου. Έστω κι άν πιά δέν τήν ύποστηρίζει καμιά πραγματικότητα. Γιατί στίς βιομηχανικά άνεπτυγμένες χώρες, ό έκσυγχρονισμός του καπιταλισμού έχει όριστικά περιθωριοποιήσει τήν παραδοσιακή εργατική τάξη πρós όφελος των εργαζομένων του τριτογενούς καί τεταρτογενούς πιά τομέα. Η έπέκταση των νέων μικροαστικών στρωμάτων πού δέν άνήκουν ούτε στήν άστική ούτε τήν εργατική τάξη είναι πιά μία σχετικά παγιωμένη πραγματικότητα. Άπό τήν άλλη στίς αναπτυσσόμενες χώρες, άν άξιοποιήσουμε καί πολιτικά τή γόνιμη σύζηση των μαρξιστών τής τελευταίας τριακονταετίας, σχετικά μέ τό ζήτημα τής «ύπανάπτυξης» γιά τήν κατανοήση των συνεπειών τής ίμπεριαλιστικής διείσδυσης στό ταξικό επίπεδο, θά πρέπει νά θεωρήσουμε δεδομένη τήν κοινωνική ρευστότητα όχι ως συγκυριακό στοιχείο μιάς μεταβάσης αλλά δομικό τής παραγωγής καί άναπαραγωγής των τριτοκοσμικών κοινωνικών σχηματισμών. Άλλά άν αυτή ή ρευστότητα άποτελεί ένα ταξινομικό πρόβλημα στή θεωρητική άνάλυση, τί γίνεται στό μεταξύ μέ τήν ανάγκη τής πολιτικής πράξης, τήν ανάγκη νά κάνουμε πολιτική μέ τά γεγονότα, πού ως γνωστόν είναι ξεροκέφαλα.

Τά κοινωνικά κινήματα είναι σίγουρα διαταξικά. Άλλά πώς θά μπορούσε νά μήν είναι. Οί έστίες καταπίεσης καί έκμετάλλευσης πού καταγγέλλουν δέν άναδύονται μόνο από τό σχίσμα Κεφάλαιο καί Έργασία αλλά βρίσκονται, διάχυτα καρκινώματα, καί στίς δύο όχθες του. Συνεπώς άφορούν καί τίς δύο τάξεις άν ύποθέσουμε ότι οί τελευταίες στέκουν ή μία άντίκρου στήν άλλη άκονίζοντας τά

μαχαίρια τους για τή νύχτα τής μεγάλης σφαγής. 'Αλλά επειδή αυτό δέν τό υποθέτουμε, δχι άφηρημένα αλλά λαμβάνοντας ύπόψη τίς εξελίξεις, τουλάχιστον στό τελευταίο τέταρτο του αιώνα μας, τών παραγωγικών σχέσεων και δυνάμεων, θά πρέπει νά γίνει κατανοητό ότι ή διαταξικότητα τών κοινωνικών κινήματων δέν μπορεί πιά νά άποτελεί τό άνάθεμα κάθε είδους μαρξιστών είτε ως παράγουσα ταξική σύγχυση είτε ως τό προνομιακό πεδίο ευκαιριακών διαπιδύσεων από τήν ταξική τοποθέτηση (συνείδηση) στον ταξικό προσδιορισμό και τό αντίστροφο. Τά ερωτήματα πού τίθενται είναι νομίζω πιο σύνθετα. Και συγκεκριμένα, άποτελούνται αυτά τά νέα στρώματα από άπολωλότα πλήθη πού δέν θά σωθούν παρά ένστερνιζόμενα τήν ιδεολογία τής εργατικής τάξης ή μπορούν και αυτά νά συγκλίνουν στό κοινό αντικαπιταλιστικό μέτωπο ενισχύοντας το μέ τή δημιουργική δσμωση ιδεών και πρακτικών πού τείνουν στην άποσαφήνιση τών νέων έστιών έξουσίας και τών αντιφάσεων τής, κυρίαρχων ή δευτερευουσών. 'Αλλά τότε σέ άναφορά μέ ποιά δομική αντικειμενικότητα συγκροτείται αυτό τό μέτωπο πού σήμερα από άμηχανία ή μηχανικά έχουμε τήν τάση νά άποδίδουμε στον «υποκειμενισμό» τής συγκυρίας. Τό ερώτημα θαρρώ είναι κρίσιμο αλλά δέν θά πρέπει νά άποφεύγεται από όλους τούς ένδιαφερομένους. Θά ήταν όμως έξωπραγματικό και ήδη άνιστορικό νά θεωρήσουμε ότι οι άνθρωποι «τό παίζουν» οικολόγοι, φεμινίστριες, ειρηνιστές κ.τλ. για νά επιστρέψουν άλώβητοι στό στεγανά του ταξικού τους προσδιορισμού μόλις σφίξουν τά πράγματα, επειδή έτσι επιβάλλει μία όρισμένη δομική αιτιότητα. Οι Πράσινοι τής Γερμανίας είναι δάσκαλοι, πανεπιστημιακοί, φοιτητές, ύπάλληλοι, τά άσπρα κολάρα πού έκτός από τό άσπρο κολάρο άρνούνται στην πράξη τήν έξουσία στις χίλιες μορφές τής. Δέν «παίζουν», άγωνίζονται και μάλιστα σέ πολλές περιοχές ένάντια στό εργατικό κίνημα πού ή ποιότητα και ό ρόλος τής συνδικαλιστικής του έκπροσώπησης άφήνει λίγα περιθώρια στην άμφισβήτηση τής σημερινής ταξικής του συνείδησης. 'Αντίθετα επιβάλλει τήν επανεξέταση του δομικού του προσδιορισμού ως τάξης μέσα στον κοινωνικό καταμερισμό τής έξουσίας.

'Η δεύτερη διευκρίνιση άφορά κατεξοχήν τά κοινωνικά κινήματα. Κινήματα όπου ή παρουσία τών διανοουμένων είναι κυρίαρχη. Διανοουμένων πού βέβαια δέν άποτελούν πιά κοινωνική κατηγορία έλεύθερων στοχαστών-σκοπευτών. 'Αντίθετα είναι ένταγμένοι σέ όλες τίς βαθμίδες τής κρατικής και ευρύτερης παραγωγικής μηχανής. Οι συνέπειες αυτής τής μαζικής τους ένταξης είναι πράγματι άμφισμες. Μέ έξαιρετική όξυδέρκεια ό Μισέλ Λοβύ σέ μία άναδημοσίευση άρθρου του στό *Δεκαπενθήμερο Πολίτη* (τεύχος 21, 1984), μάς ύποδεικνύει διαστάσεις αυτής τής άμφισμίας. Οι διανοούμενοι, ως παραγωγικοί κουλτούρας, ζούν μέσα σ' έναν κόσμο πού όρίζεται από ποιοτικές άξίες. Συνεπώς είναι άναπότρεπτο νά βρεθούν πολλοί άπ' αυτούς σέ αντίθεση φυσική, οργανική, αδύρμητη μέ τόν καπιταλιστικό κόσμο πού κινείται άυστηρά μέσα σέ ποσοτικές άξίες, άξίες άνταλλαγής. 'Ο ρομαντισμός είναι ή χαρακτηρι-

στική πνευματική έκφραση αυτού του αντικαπιταλισμού πού όρίζει τούς διανοούμενους στην διαδικασία τής ρήξης τους μέ τήν καθεστηκία τάξη και τήν είσοδό τους σέ μία κατάσταση «πνευματικής διαθεσιμότητας» για τήν 'Αριστερά. Δέν είναι τυχαίο ότι σέ δύο κορυφαίες στιγμές αυτής τής κίνησης διά του Μαρκουζε ή του Μπένγιαμιν ή σκέψη τής 'Αριστεράς ξεπέρασε τό παραδοσιακό πολιτικό της επίπεδο για νά άσκήσει κριτική στον ίδιο τό σύγχρονο-πολιτισμό. 'Η σύνθεση αυτής τής ρομαντικής αντικαπιταλιστικής παράδοσης πού έν πολλοίς συνδέεται μέ τή φυσιογνωμία τών διανοουμένων τών κοινωνικών κινήματων, μέ τή ριζοσπαστικοποιημένη παράδοση τής προόδου και τής δημοκρατίας πού γεννήθηκε μέ τή γαλλική επανάσταση, και μέ τήν όποία συνδέονται οι διανοούμενοι τών κλασικών άριστερών κομμάτων, άποτελεί τό κοινωνικό και πολιτιστικό πεδίο ένταξης τους στην 'Αριστερά. Σέ αντίθεση μ' αυτή τή θετική κίνηση, ή μαζική ένταξη τών διανοουμένων στην παραγωγή κατά τόν Λοβύ δέν είναι άσχετη μέ τήν κρίση τους πού έκφράζεται ως στροφή προς τό νεοφιλελευθερισμό ή και ευθέως τή δεξιά. Μάλιστα αν κανείς, όπως ό Λοβύ για παράδειγμα, πιστεύει ότι ή «διακύμανση» τών διανοουμένων από μία κοινωνική θέση σέ μίαν άλλη, ένταξη στή μία ή στην άλλη τάξη του κοινωνικού πεδίου είναι παροδική κατάσταση, είναι εύκολο νά καταλήξει ποιοί είναι μέσα σ' αυτό τό γενικώς ρευστό σώμα οι πιο επιρρεπείς στην δεξιά στροφή. Πρόκειται για τούς διανοούμενους τής ρομαντικής αντικαπιταλιστικής παράδοσης. Πριν όμως άποπειραθώ μία έρμηνεία αυτής τής —όπωςδήποτε άρνητικής— επιρρέπειας, άς μου έπιτραπεί ακόμα μία διευκρίνιση. Προσάθησα και παραπάνω νά εξηγήσω γιατί αυτή ή «διακύμανση» όρισμένων κοινωνικών κατηγοριών δέν είναι και τόσο παροδική όσο φαίνεται νά πιστεύει ό Λοβύ, έστω και μετά τή διευκρίνιση ότι ή ένταξη τών διανοουμένων στην 'Αριστερά και στό εργατικό κίνημα δέν είναι μία υποκειμενική άτομική πράξη ρήξης προς τήν τάξη τής προέλευσής τους —άποψη πού επικρατεί στό Κ.Κ.— αλλά κοινωνική πράξη πού άφορά όλόκληρη μερίδα τής διανόησης. 'Ακριβώς δέ γιατί τούς διανοούμενους ως κοινωνική κατηγορία και σέ σχέση μέ τήν αυτονομία τους άπέναντι στις τάξεις τους διακρίνει τό κοινό γνώρισμα τής παιδείας, θά έλεγα ότι αυτή ή αυτόνομηση μπορεί νά διαθέτει κατεξοχήν στοιχεία διάρκειας και συνέπειας άπό τή στιγμή πού και ό καθημερινός τους βίος δέν είναι σπαρμένος μέ άνη αλλά μέ τό μόχθο του έπιουσίου. 'Ωστόσο, αν προσωρινά δεχθούμε ότι ή «διακύμανση» είναι γενικά παροδική κατάσταση, τότε οι διανοούμενοι τής ρομαντικής αντικαπιταλιστικής παράδοσης είναι λογικά οι πιο επιρρεπείς στις Σειρήνες του φιλελευθερισμού και τής δεξιάς. Οι ύπόλοιποι, αίμοδοτούμενοι κυρίως από τά έλικά έπιτεύγματα τής τεχνολογίας, τό λόγο τής προόδου και τούς —ευτυχώς— δισαυζόμενους, αν και δεινά δοκιμαζόμενους άπό τήν άπάθεια πού συστηματικά καλλιεργούν ή κρατική παραπληροφόρηση και ή ιδιωτική υπερκατανάλωση, δημοκρατικούς θεσμούς, άκόμη άντέχουν. 'Οσοι άντέχουν, ευγενείς στους σκοπούς

τους και δραματικά άτελέσφοροι στό μέσα έπίτευξής τους. 'Ο λόγος όμως αυτής τής άδυναμίας τών πρώτων δέν θά πρέπει νά αναζητηθεί μόνο στην ευμετάβλητη συνείδησή τους αλλά και στό γεγονός ότι οι ποιοτικές άξίες στις όποιες ιδιαίτερα πιστευόμενα καταπατώνται στό όνομα τής προόδου και τής ποσοτικής ανάπτυξης μέ τήν ίδια μανία από δεξιά και άριστερά. 'Η αναζήτηση τής άτομικότητας μέσα στην ίσοπέδωση τής γραφειοκρατικής μαζοποίησης ή ή προσέγγιση τής μεταφυσικής σέ συνθήκες ενός χυδαίου κρατικού όλισμού είναι δρόμοι όλισθηροί αλλά κατανοητοί αν αναλογιστούμε τό εφιαλτικό ύπαρκτό άδιέξοδο στό όποιο κατέληξε τά τελευταία έβδομήντα χρόνια τό σοσιαλιστικό όνειρο. 'Αλλά θέλω νά έλπίζω ότι οι όλισθηροί δρόμοι είναι κάποτε πιο γόνιμοι από τή στάση άναμονής και μηρηκασμού τών άρχων μίας διάτηρης πιά όρθοδοξίας. Στο τέλος δέν είναι μόνο τά βάραθρα τής αντίδρασης πού άναμένουν τούς ριζοκίνδυνους όδοιπόρους αλλά και τά ξέφωτα τών έπικινδυνώντων όραμάτων και τής κοινής δράσης, τής συμβίωσης και τής άνθρωπιάς. 'Εκεί όπου πιστεύω συγκλίνουν από περισσότερο συμβατικούς και άσφαλείς δρόμους τό μεγαλύτερο ποσοστό τών κοινωνικών κινήματων μαζί μ' έκείνο τό ποσοστό τής παραδοσιακής 'Αριστεράς πού ζει τήν κρίση του δχι άποδίδοντάς τήν σέ πολιτικά λάθη αλλά σέ λάθη Πολιτικής. 'Ας μίν πάροουμε όμως —μία άκόμη φορά— τίς έπιθυμίες μας για πραγματικότητα. Τά κοινωνικά κινήματα, στή χώρα μας ιδιαίτερα, δέν συμποσούνται παρά σέ όρισμένες οργανωμένες έστιες αλλά άσυντόνιστες άκόμα, κάποια αξιόλογα αλλά μικρής κυκλοφορίας περιοδικά, παρέες μέ τοπική έμβέλεια παρέμβασης και βέβαια τεράστιες τυπικά, κάποτε και πραγματικά, οργανώσεις «κατελωμένες» μέχρι τό γόνατο από τά κομματικά άφεντικά τους. 'Από τή άλλη μεριά οι τελευταίες εξελίξεις, μετεξελίξεις, αναβαθμίσεις στό κομμάτι τής παραδοσιακής 'Αριστεράς πού είκοσι χρόνια τώρα άνανεώνεται, είναι μόνο μία χαραμάδα στην κλειστή πόρτα τής πολιτικής μπροστά στην όποία τό ίδιο σημαντικό εκλαβάνεται άλλοτε ως έπιπτη έπέλαση και άλλοτε ως γυμναστική έτοιμότητας για τή Μεγάλη Στιγμή του «δικού μας» σοσιαλισμού. Χαραμάδα έλλίδων θέλω νά πιστεύω, παρά τή συσώρευση τών προσωπικών άντιθέσεων, τών ένταγμένων και άνένταχτων άπόψεων πού τόσα χρόνια, παράδοξα αλλά άληθινά βρίσκονται τόσο μέσα όσο και έξω από τήν πολιτική, τών άποψεων πού κάποτε ύπήρξαν άνάσα, πνοή, έξοδος και σήμερα κινδυνεύουν νά έξαντλήσουν τή δυναμική τους στή μεταξύ τους άντιπαλότητα. Πρόκειται για τίς εξελίξεις, όπως ήδη θά έχει καταλάβει ό αναγνώστης, πού έπέβαλαν αυτή τή άναθώρηση τής αίσιοδοξίας πού είλικρινά μέ κατείχε τό 1984. 'Αλλωστε σ' αυτή τήν άναθώρηση όφείλεται και ή πίστη μου ότι μόνο μ' ένα νέο κόμμα τής 'Αριστεράς, όπως τήν περιέγραφα εδώ, θ' άνοίξουν και πάλι γι' αυτήν οι δρόμοι τής Πολιτικής. Τής Πολιτικής πού θά μειώνει τό ένδεχόμενο νά συμβούν ξανά τόσο συχνά και συστηματικά «πολιτικά λάθη».

Λεωνίδας Λουλούδης

Ἀσφαλῶς κάτι πρέπει νά γίνει

«Σ' αὐτό τό νεκροταφεῖο τῶν ὀνομάτων
σ' αὐτό τό νεκροταφεῖο τῶν λέξεων»

Θεωρῶ σημαντικό καί ἀναγκαῖο νά προβοῦμε σέ μίαν ἀνασκόπηση τῆς ὅλης ἱστορίας πού κατέληξε στή σημερινή πρόταση τῆς μετεξέλιξης καί νά τήν περάσουμε ἀπό ὅλα ἐκεῖνα τά κόσκινα πού τό ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ ἔχει θεσπίσει καί διασαλπίζει πρὸς κάθε κατεύθυνση ὅτι ἀποτελοῦν ξεχωριστά του γνωρίσματα σέ σχέση μέ τά ἄλλα κόμματα, καί πού προβάλλονται ὡς κατακτήσεις, ὡς «προσφορές» του στό ἑλληνικό πολιτικό γίνεσθαι. Ἡ ἀνασκόπηση αὐτή ἀποτελεῖ ἀναγκαστικά μιά ὑπεραπλουστευτική καί σχηματοποιητική διαδικασία καί τή χρεώνομαι δέν εἶμαι δά οὔτε Νίκος Καρράς νά ἀπολαμβάνω προεκλογικῶν ὑπερπασοκικῶν παραληρητικῶν ἀσυλιῶν, οὔτε Ἄγγελος Διαμαντόπουλος νά φλωαρῶ γλωσσοναρκισσεύομενος κάτω ἀπό κάθε μορφῆς ρουμπρίκες, ὑπέρτιτλους καί δικαιολογίες. Τό περιοδικό πού μέ φιλοξενεῖ, ἄλλωστε, ἔχει στεγάσει πλήρεις καί διεξοδικές ἀναλύσεις ὄλων τῶν ἐπιμέρους θεμάτων πού καλύπτει τοῦτο τό κείμενο. Λοιπόν:

1. Ποιές διαδικασίες, καί πόσο ἀδιάβλητες, ἀκολούθησαν γιά τό σχηματισμό τῆς πρώτης Κ.Ε. τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ;

2. Τό κρύψιμο τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ στά φουστάνια τῆς Ε.Δ.Α. στήν πρώτη μεταδικτατορική ἐκλογική ἀναμέτρηση, μετά τή νομιμοποίηση τῶν ΚΚΕ, ἦταν τό ἀποτέλεσμα συζητημένης καί ψηφισμένης κομματικῆς ἐπιλογῆς ἢ φόρμουλα συμμόρφωσης σέ κάποιες ὑστερόβουλες ἀναμονές ἐνός κάποιου χαμόγελο ἀπό τό ΚΚΣΕ; Ἦταν οἱ ἐμπνευστές ἐκείνης τῆς ἀπόφασης, στή μεγάλη πλειοψηφία τους, οἱ σημερινοί μετεξελιξιακοί ἢ ὄχι;

3. Ὑπῆρξε ἡ Ε.Α.Δ.Ε. τό ἀποτέλεσμα συγκεκριμένης ἀνάλυσης τῆς συγκεκριμένης κατάστασης, κατέβηκε στό κόμμα καί ἔτυχε τῆς ἐγκρισῆς του προτοῦ ἀποτελέσει ἐπίσημη πολιτική του πρόταση; Ἦταν οἱ ἐμπνευστές τῆς ἢ οἱ ὑποστηρικτές τῆς οἱ σημερινοί μετεξελιξιακοί ἢ ὄχι;

4. Ὑπῆρξε ὁ Α.Σ.Δ.Η.Κ. κομματική ἐπιλογή συζητημένη καί ἐγκεκριμένη ἀπό τή βάση, γιά τήν τοποθέτηση τοῦ κόμματος στό συνδικαλιστικό ζήτημα; Ἄν ὄχι, ὅπως καί πῶς πάνω, τότε γιατί καί πῶς υἱοθετήθηκε; Ἦταν οἱ ἐμπνευστές τῆς καί ὑποστηρικτές τῆς οἱ σημερινοί μετεξελιξιακοί ἢ ὄχι;

5. Τό ἀπολιφάδωμα πού πλασαρίστηκε στό ἐκλογικό σῶμα σάν ΣΥΜΜΑΧΙΑ ἦταν τό ἀποτέλεσμα κομματικοῦ προβληματισμοῦ πού βασίστηκε σέ συγκεκριμένη ἀνάλυση τῆς συγκεκριμένης κατάστασης, καί πού οἱ ὄρκοι μονιμότητας τοῦ «θεσμοῦ» καί ἀκαταλυτότητας τῆς ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ; Ἦταν οἱ ὑποστηρικτές τῆς στή μεγάλη τους πλειοψηφία οἱ σημερινοί μετεξελιξιακοί. (ἢ μετεξελιξιακίζοντες) ἢ ὄχι; Μέ τήν εὐκαιρία, ἡ ΣΥΜΜΑΧΙΑ θά πρέπει νά διεκδικεῖ, γιά τούς γεννῆτορες τῆς, κάποιο εἶδος παγκόσμιας καιροσκοπικῆς πρωτιᾶς...

6. Ποιός ἀποφάσισε γιά τή συνεργασία τοῦ κόμματος μέ τό ΠΑΣΟΚ ὅτις δημοτικές ἐκλογές τοῦ 1982; Ποιός οὐσιαστικά πούλησε τήν αὐτόνομη κἀθοδο τοῦ κόμματος στίς μεγάλες πόλεις ἐναντι πινα-

κίων ἀντιδημαρχιακῆς φακῆς; Ἄπ' ὅσο τουλάχιστον ξέρω, ὅλοι σχεδόν οἱ ὑποστηρικτές ἐκείνης τῆς ἀποψῆς εἶναι σήμερα φανατικοί μετεξελιξιακοί πομποί!

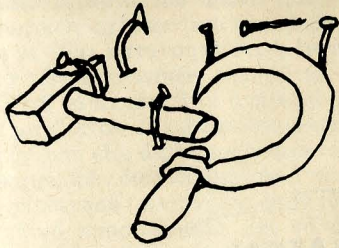
Καί ἐρωτῶ:

α) Πόση δημοκρατική συνείδηση, πόση προσήλωση στίς καταστατικές ἀρχές, πόσο σεβασμό στήν κομματική βάση, πόση χρήση τοῦ διακηρυγμένου καί ἐπίσημου κομματικοῦ ἐργαλείου —τοῦ μαρξισμοῦ— ὑποδηλώνουν τά παραπάνω; Κι ἂν τό ἦθος— ἄλλη κομματική ἐμμονή ψυχαναγκαστικῶν σχεδόν διαστάσεων —μετριέται σέ, ἄς ποῦμε, ἦθια, πόσων ἦθίων μεγέθη εἶναι τά παραπάνω;

β) Ἡ πρώτη μεθόδευση πού ἀναφέρθηκε θάφτηκε «εἰς τούς κρυψώνας τῆς σιωπῆς», ὅπως θά ἔλεγε κι ὁ Πολυζωίδης, κοινή προφανῶς συναινέσει... Οἱ ὑπόλοιποι ἔχουν κατακριθεῖ ἐκ τῶν ὑτέρων, ἀπό τό κόμμα, ὡς λαθεμένες. Μέ τή μᾶνα πού τίς γέννησε ὅμως τί ἔγινε; Ἄν, ἄς ποῦμε, δέν ἦταν παρά ἐκτρώσεις λόγω αἱματολογικῶν παραγόντων, μήπως ἔγινε κάποια, μᾶ, αἱματολογική ἐξέταση ἢ ἀπόπειρα θεραπείας; Γιατί ἀπούσης τῆς τέτοιας αἱματολογικῆς ἐξέτασης καί θεραπείας, μέ τήν ἴδια μᾶνα, τί ἀποκλείει τήν τερατογένεση;

γ) Πόσο διαφορετική, καί μέ ποιόν τρόπο διαφορετική, εἶναι ἡ σημερινή πρόταση γιά μετεξέλιξη ἀπό ὅλες ἢ ὅποια ἀπό τίς ἀναφερθεῖσες πολιτικές προσπελάσεις; Δέν ἀπέτελεσαν ἄλλο ἀπό μικρογραφίες τῆς γιγαντοαφίσας πού φιλοτεχνεῖται σήμερα. Κι ἂν εἶναι, ὅπως εἶναι, δεδομένο ὅτι οἱ μικρογραφίες συνάντησαν τήν παγερή πολιτική καί ἐκλογική ἀδιαφορία τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος ἢ τοῦ

συνδικαλιστικού κινήματος, γιατί τάχα ή μεγέθυνση των μικρογραφιών θά τύχει άλλης ύποδοχής;

7. Τό 3ο συνέδριο του ΚΚΕ έσωτ. αποδοκίμασε τις έπεξεργασίες και προτάσεις του Λ. Κύρκου. Οί έκλεγμένοι σ' εκείνο τό συνέδριο κεντρικοεπίτροποι άνέλαβαν έτσι τή δέσμευση νά τηρήσουν μιά στάση άνάλογη μέ εκείνη του κυρίαρχου σώματος πού τούς επέλεξε — τουλάχιστον στό καταστατικά οριζόμενο θέμα του είδους και τής σύνθεσης των καθοδηγητικών οργάνων. Πόσο και πώς τήρησαν αυτήν τήν καταστατική έπιταγή; Σέ ποιους παρακομματικούς λειμώνες θερμάνθηκε και αναπτύχθηκε τό έξωκαταστατικό ύβριδιο πού άκούει στό όνομα Πρόεδρος-Γραμματέας;

8. Μέ τό τέλος του καλοκαιριού του 1984 άρχισε νά μπαινει έπιτακτικά τό θέμα τής σύγκλησης του 4ου συνεδρίου του κόμματος. Έκκρεμοδσε άκόμη τό θέμα του σχήματος Πρόεδρος-Γραμματέας. Σφόδρα καταστατικοί, αυτή τή δόση, οί τότε προεδρικοί και νυν μετεξελιξιακοί, έως τό λαιμό στη μάχη τής προάσπισης τής νομιμότητας, επέμεναν νά γίνει όπωσδήποτε τό συνέδριο στις τακτές προθεσμίες. Τό ότι τό συνέδριο θά συνέπιπτε έτσι μέ τόν προεκλογικό άγώνα τούς άφηνε άδιάφορους έως άνάλγητους.

Οί λόγιοι τής τέτοιας τοποθέτησης, είναι φυσικά ευνόητοι: Μέσα στό συνέδριο και σέ άπόσταση άναπνοής από τις έκλογές, πίοσ θά 'παιρνε τό ρίσκο νά άπορρίψει τήν ύποψηφιότητα του Λ. Κύρκου ως προέδρου όταν εκείνος, σέ φόρμα, έτοιμαζε τούς γρόνθους του νά τούς έκτινάξει κατά έχθρικών και φιλιών στομάχων, και τις θωπιές του νά τις προσφέρει άνθοδεσμικώς εις κατισκογιαγιάδες και τίμια δεξιά παλικάρια; Κι όταν οί διαφωνούντες κεντρικοεπίτροποι καταπονημένοι, παραπαίοντες, έξουθενωμένοι, αντιφάσκοντες και άναποφάσιστοι υπέκυψαν στον έκβιασμό, έξανεμίστηκαν, έξαυλώθηκαν και μεταστοιχειώθηκαν οί καταστατικές άγωνίες των προεδρικών, καθώς τό κεντρικό όργανο υπερπηδώντας τούς άσπάλαθους τής καταστατικής τυπολατρίας, ψήφισε τόν Λ. Κύρκο πρόεδρο του ΚΚΕ έσωτ.! Και είναι πικρό, πολύ πικρό, γιά τούς άριστερους, πώς ούτε ένας κεντρικοεπίτροπος δέν βρέθηκε ν' άηδιάσει εκείνη τήν ώρα τής άνείπωτης ναυτίας... Έτσι έκτοτε, και σήμερα, ό Λ. Κύρκος μπορεί χωρίς καμιά δυσκολία, κανέναν κόμπο στό λαιμό, νά σηκώνεται από τό έδρανό του και νά κατευθύνεται πρós τό βήμα τής Βουλής όταν οί προεδρεύοντες έκφωνούν: «Ό πρόεδρος (του

3ου συνεδρίου) του ΚΚΕ έσωτ. έχει τόν λόγο!»

"Όλα.

"Έτσι.

«Δημοκρατικές Διαδικασίες».

«"Ηθος».

«Μιά άλλη ποιότητα».

"Όλα. "Όλα έμπεριέχονται στα προηγηθέντα.

Φαίνεται πώς ή μετεξέλιξη δέν είναι πλέον μόνον συλληψιακή προνομία των θεωρητικών γεννητόρων της, αλλά ύπόθεση όλου του ελληνικού λαού, και κυρίως των άντιληπτόρων του και των καθοδηγητών του. Ξαφνικά όλόκληρος ό άστικός περίγυρος μέ τά μέσα μαζικής έννημέρωσής τους — τις έφημερίδες του, τις τηλεοράσεις του, τά ποιντικά του, άκόμη και τά άριστερά περιοδικά του, επιδίδονται σέ μιά χωρίς προηγούμενο «έννημέρωση του κοινού», έτσι πού ζήσαμε και ζούμε τήν εργαλειοποίηση κάθε δυνατού μέσου γιά τή «διαφώτιση» του κοινού και κατ' έπέκταση των αύριανών συνέδρων του 4ου συνεδρίου του ΚΚΕ έσωτερικού. Βρισκόμαστε κάτω από ένα —γιά τό καλό μας και τό καλό του τόπου μας— άνελέητο brain storm, μιά θυελλα έγκεφαλικής παραγωγής από μέρους άπροκατάληπτων, φωτισμένων, δημοσιογράφων και δημοσιογραφιζόντων, ποιτάστρων, Άρσενο-αρθρο-4-ζόντων, θουκιδιδιζόντων και άντιθουκιδιδικών, όλων άνεξαιρέτως των πολιτικών σχολιαστών τής Αύγης, δειλά, προσφάτως, και τής «άδέσμευτης» Πρώτης, τής ΕΔΑ και του ΚΚΕ — όλων δηλαδή των λογικών ανθρώπων: από τόν Λαμπράκη και τόν Τεγόπουλο, τούς προαναφερθέντες ένδιαμέσους, μέχρι και τούς σχολιαστές του Ριζοσπάστη: «Μετεξελιχθείτε!» "Όλοι αυτοί, σέ μιά πρωτοφανή συγχорδία, μέσα άπ' τά κατάβαθα της καλοσύνης τής καρδιάς τους, ιδροκοπάνε νυχθημερόν γιά νά μας κάνουν νά καταλάβουμε τό συμφέρον μας πού είναι άσφαλώς και τό συμφέρον του τόπου. Γιατί προφανώς τό μέλλον του Λαμπράκη και του Τεγόπουλου και του Μπόμπολα και τής Έλενίτσας Βλάχου βρίσκεται άκριβώς στον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό τής κοινωνίας μας, και, στην άπόγνωσή τους πού δέν τόν βλέπουν νά πραγματοποιείται, άρπάζονται από τή μόνη σανίδα σωτηρίας: τήν μετεξέλιξη του ΚΚΕ έσωτ. πού θά τή δρομολογήσει! Και μόνο κάποιοι μεμονωμένοι σεκταριστές πού συσπειρώνονται μέσα ή γύρω άπ' τούς 48 και τόν Δεκαπενθήμερο Πολίτη, πού κάνουν κυριολεκτικά «τό σκατό τους παξιμάδι» νά νά μπορεί τό έντυπο αυτό νά συνεχίζει νά έκπέμπει σήματα άγωνίας, μαζί μέ μιά σειρά άλλους παρόμοιους σεκταροαναχωρητές πού, παραβιάζοντας τις έκλεκτικά άφιλόξενες πόρτες τής Αύγης, κατορθώνουν νά άρθρώνουν και νά όρθώνουν τό λόγο και τήν αντίστασή τους στό πελώριο φιάσκο, δέν κατάλαβαν και υπόσχονται δογματικά νά μήν καταλάβουν ποτέ ότι γεννήθηκαν, όπως τούς θέλουν, γιά τράμπες, αλλά μέ τό άναπαλλοτρίωτο δικαίωμα τής έλπίδας και τής συνείδησης, πράγματα πού κανένα συνέδριο δέν έχει δικαίωμα νά συζητήσει και νά διαπραγματευτεί! Και μαζί μ' αυτούς όσοι δέν βρήκαν ή δέν θά βρουν

τρόπο ν' άκουστούν μέχρι τήν ώρα του 4ου συνεδρίου, γιά νά διαδηλώσουν ΕΚΕΙ τήν πίστη τους και στα σύμβολα και στην ταυτότητα τής ιδεολογικής τους τοποθέτησης μέσα στις γραμμές του κομμουνιστικού κινήματος — του μόνου άντίπαλου δέους του άστισμού!

Άναρωτιέται πάντως κανείς: Γιατί όλα αυτά; Γιατί θέλουν τό συνέδριο νά άποφασίσει «δημοκρατικά», κατά πού γέρνει ή συνείδηση τής πλειοψηφίας; Γιατί άκριβώς περί αυτού πρόκειται. Μά αν ήταν έτσι γιά νά μήν προσχωρήσουν «δημοκρατικά» οί πάντες, στό ΠΑΣΟΚ, άφού αυτό είναι τό κόμμα τής πλειοψηφίας; Ή άπάντηση φυσικά είναι πώς τό ΠΑΣΟΚ έχει ιδεολογική και πολιτική ταυτότητα και συνείδηση τελείως διαφορετική από εκείνη των μελών και όπαδών ενός κομμουνιστικού κόμματος. Άν είναι έτσι τότε τί γίνεται; Άκολουθεί συνεπώς τό ότι οί μετεξελιξιακοί δέχονται τήν ύπαρξη διαβαθμίσεων τής κομμουνιστικής συνείδησης. Και έπειδή, καθώς φαίνεται, ή δική τους τέτοια συνείδηση έχει μιά ιδιοφυή έλαστικότητα (αν δέν έχουν, και έχουν, πολλοί άπ' αυτούς πάρει από καιρό διαζύγιο από τήν κομμουνιστική ιδεολογία ή (και) τό μαρξισμό), άκολουθεί ότι δέχονται πώς τέτοια γνωρίσματα ύπάρχουν και σέ μιά μερίδα των μελών ή όπαδών του ΚΚΕ έσωτερικού. Και άσφαλώς θά ύπάρχουν μιά σειρά τέτοιοι, μέ παρόμοια «όλίγον έγκυες» τοποθετήσεις. Παράλογο θά ήταν αν δέν ύπήρχαν, όχι γιά λόγους καθαρά στατιστικούς, αλλά διότι ή ήγεσία του κόμματος διά τής ήγεμονεύουσας σ' αυτό άποψης πού ήταν πάντα ή των σημερινών μετεξελιξιακών — άνεξαρτήτως από τό αν πλειοψηφούσαν ή όχι στα κεντρικά όργανα, έδιωχνε τούς κομμουνιστές προσελκύνοντας ή διαπλάθοντας μιά νέα όντογονική άριστερή μορφή μέλους ή όπαδού, ένα σόι homo esotericus κατ' εικόνα και όμοιωμά της! "Όσοι άντιστάθηκαν μαζικά άποπέμπονταν σκαιότατα, γιά νά επαναπροσκληθούν από τά προεκλογικά μαπακόνια με... τηλεγραφικές αυτοκριτικές. Θέλει λοιπόν ή μετεξέλιξη, σήμερα, όσοι κατορθώσαν ν' άντισταθούν σ' αυτές τις συνειδησιακές μεταλλάξεις, νά ύποχρεωθούν «δημοκρατικά» νά άλλοτριώσουν τή συνείδηση εκείνη πού τούς έκανε κομμουνιστές και τούς κράτησε στό ΚΚΕ έσωτ. ή στον περίγυρο του, έπειδή άκριβώς δέν ήθελαν νά εγκαταλείψουν τόν άγώνα εναντίον τής ύφέρπουσας διάθεσης ρευστοποίησης τής άνανέωσης του κομμουνιστικού κινήματος!

Θά μπορούσε βέβαια ή μετεξελιξιακή πανάκεια νά ξεχάσει όλους αυτούς τούς άντιρρησίες και νά προχωρήσει χωρίς συνέδριο στην ίδρυση του μετεξελιγμένου κόμματος τής «άνανέωσης». Αυτό άλλωστε θά ήταν άπειρωσ πίο έντιμο, και μέ πολύ θετικά στοιχεία άτομικού και συλλογικού ήθους. Πρώτα οί μπροστάρηδες, και στη συνέχεια οί συμφωνούντες, θά έκαναν τήν αυτοκριτική τους, θά όμολογούσαν πώς πήρανε τή ζωή τους λάθος, και θά προχωρούσαν στα μεγάλα πεπρωμένα τους, τόσο όρατά και χειροπιαστά σ' όλους τους, τόσο διατυμπανιζόμενα καθημερινώς, έτσι πού είναι ν' άπορεί κανείς γιάτί δέν τό 'πραξαν μέχρι τώρα. Μόνο πού θά ύπήρχαν δύο ψιλο-

προβληματάκια σ' αυτήν την περίπτωση. Τό πρώτο, καθαρά ήθικοϊδεολογικού έρματιομού: μέσα στά χρόνια, μέσα στά λάθη, μέσα στίς άδυναμίες που δημιουργούσε ή άπειρία του κινήματος τους ή ή δυναμικότητα του ταξικού αντίπαλου, οί κομμουνιστές έχουν παρ' όλα αυτά κερδίσει όχι βέβαια τή συμπάθεια, αλλά όπωσδήποτε — άνάμεικτον ένδεχομένως και μέ κάποια στοιχεία δέους — τό *σεβασμό* τών μικροαστών και τών μεσοστρωμάτων, πρós τά όποία θέλει νά άποταθεί ό αύριανός μετεξελιγμένος φορέας. Άπαλλαγμένοι, οί μικροαστοί, μέσα από τήν άποκομμουνιστοποίηση τής άνανώσης από τό άλγινό γι' αυτούς στοιχείο τής κομμουνιστικότητας τών κομμουνιστών, θά ήθελαν όπωσδήποτε και τό μεσαλικί και τήν άγωνιστικότητα των πρώην κομμουνιστών, γιά νά προωθήσουν τίς δικές τους μικροαστικές επιδιώξεις. Έπειτα είναι και εκείνη ή τόσο φορτισμένη λέξη *άποστασία*, και άντε νά ξεμπλέξεις μαζί τής άν κάποτε άνασυρόταν έναντίον σου από τήν παπανδρική χρησικτησία! Καί, δεύτερον, ύπάρχει και τό στοιχείο τής λάντζας. Ή μετεξέλιξη είναι μοντελάκι πού άναμένεται από τούς σχεδιαστές τής πώς πολύ θά φορεθεί — αλλά δυστυχώς ύπάρχει και ή πρακτική δουλειά: μογιές, άφίσεις, πανό, ψηφοδέλτια, σκουπίσματα γραφείων, κινητοποιήσεις, ένδεχόμενες συγκρούσεις — άν και αυτό τό τελευταίο στό συνταγολόγιο τής μετεξελιξιακής άγάπης πρέπει μάλλον νά άποκλείεται. Αυτά λοιπόν ποιός θά τά κάνει, άφού, κακά τά ψέματα, πάντα πέφταν στίς πλάτες τών παρόντων και όχι τών άφανών συνταίρων; Καί παρόντες, πώς νά τό κάνουμε, είναι εκείνοι πού στή μεγάλη τους πλειοψηφία κλωτσάνε στήν ιδέα τής ρευστοποίησης τής κομμουνιστικής άνανέωσης! Αυτοί λοιπόν πρέπει νά πειστούν νά άκολουθήσουν μέ *κάθε* τρόπο!

Ή ιδεολογικοπολιτική πλατφόρμα τών μετεξελιξιακών, στήν έσάνς μορφή τής, φαίνεται νά όρίζεται, έστω και άντιθετικά, από τήν πρώτη παράγραφο πρόσφατου κειμένου πού δημοσιεύτηκε στίς στήλες τό διαλόγου τής *Αύγης* τής 11.4.86. Τήν παραθέτω όλόκληρη:

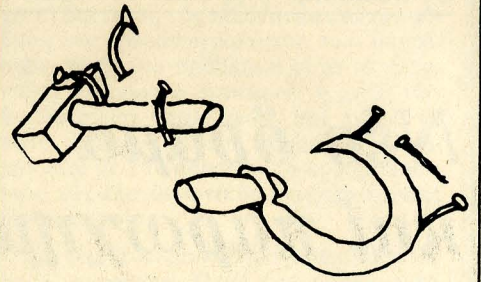
«Ξεκινώντας από τήν κλασική άρχή πώς τό κόμμα είναι μοχλός κίνησης τής ιστορίας πρós τά έμπρός κι όχι... αυτοσκοπός, θεωρώ πώς τό ΚΚΕ έσωτ. σάν συγκεκριμένος πολιτικός σχηματισμός έφτασε τά όριά του!» Άς τό συζητήσουμε:

Ή κίνηση, ή δράση, ή πάλη και ή δυναμική γενικά τών *μαζών* και όχι τό κόμμα, άποτελεί τήν κινήτρια δύναμη τής ιστορίας. Τό κόμμα δέν μπορεί νά είναι τίποτε άλλο από τήν οργανωμένη έκφραση αυτών τών συνιστωσών, τών όποίων άποτελεί τόν ένοποιητικό πόλο άναφοράς και από τόν όποιο έκπέμπεται, στοιχειοθετημένη, έπεξεργασμένη και έμπλουτισμένη αυτή ή κίνηση και δράση, γιά νά δράσει ένοποιητικά και καταλυτικά πάνω στίς πρωτογενείς έπεξεργασίες και νά συνεργήσει δυναμικά στήν προώθησή τους. *Ο διορισμός* του κόμματος ως μοχλού κίνησης τής ιστορίας, άπ' όσο ξέρω, άνήκει στίς σταλινικές κωδικοποιήσεις του μαρξισμού λενινισμού και μέ κα-

νέναν τρόπο δέν μπορεί νά διεκδικήσει τή θέση «κλασικής άρχής». Μ' αυτήν τήν όπτική, πότε και πώς έπετέλεσε αυτό τό έργο τό ΚΚΕ έσωτ., πότε και ποιές *μάζες* καθοδήγησε συντονιστικά και κυρίως δημιουργικά, γιά νά μπορεί νά θεωρηθεί σήμερα, *έχοντας άποτύχει σ' αυτόν τό ρόλο*, ότι ή συνείδησή του «σάν συγκεκριμένου πολιτικού σχηματισμού» «έφτασε τά όριά του», και συνεπώς ή παρατέρα συγχίση τής παρουσίας του ως ΚΚΕ έσωτ. θά άποτελούσε «...αυτοσκοπό»; Στή δωδεκάχρονη πορεία του ή οί *μάζες* ήταν μόνιμα βραχνιασμένες ή τό ΚΚΕ έσωτερικού έπασχε από άνίατη βραηκοία, και συνεπώς ή επικοινωνία ήταν άδύνατη. Ούτε τό κόμμα άποτελεί... πρωτοποριακή τέχνη πού ή ζωή θά συναντήσει *άργότερα*, γιά νά παρέχεται στό λαό τό δικαίωμα νά... σφάλει, ένδιαμέσως. Στο κείμενο πού προτάχθηκε γιά συζήτηση φαίνεται επίσης νά έμπεριέχεται ή αντίληψη πώς όσον άφορά τήν έννοια «κόμμα», αυτή σέ μās συναπαρτιζόταν από καθοδηγητικές δυνάμεις *και κυρίως προσελάσεις και πολιτικές έπεξεργασίες ΑΛΛΕΣ*, και ένδεχομένως *άντιθετες* από εκείνες πού σήμερα έντάσσονται στή μετεξελιξιακή προσέλαση. Είναι όμως έτσι; Σέ προηγούμενα τμήματα του σημερινού μου κειμένου, νομίζω πώς άποδείχτηκε ότι οί δυνάμεις εκείνες πού όδήγησαν τό ΚΚΕ έσωτερικού σ' αυτά «τά όριά του», είναι ακριβώς εκείνες οί δυνάμεις πού χωρίς *καμιά άλλαγή* θεωρητικής ή πολιτικής φιλοσοφίας από εκείνη πού όδήγησε τό κόμμα σ' αυτά «τά όρια» προτείνουν σήμερα τήν αυτοαναίρεση του ΚΚΕ έσωτερικού γιά τήν ...προώθηση τών κοινωνικών του στόχων!! Θεέ και Κύριε!!! Άκολουθεί άβίαστα τό συμπέρασμα πώς οί μόνιμοι θεωρητικοί *και σημερινοί μετεξελιξιακοί* του ΚΚΕ έσωτ. είναι εκείνοι πού χρεώνονται, προσωπικά και συλλογικά, τόν άφανισμό του κόμματος, και ή μόνη προσφορά τους *στόν τόπο* είναι νά πάνε στά σπίτια τους! Άν παρ' όλα αυτά θελήσουν νά παίξουν τά όποιαδήποτε *προσωπικά* πολιτικά τους ρέστα, αυτό δέν μπορεί και άποκλείεται νά γίνει μέ τσοντάρισμα άπ' τό ίσχυρό κομπόδεμα τής άνανέωσης — ένα κομπόδεμα πού τό παρέλαβαν σημαντικό και έλπιδοφόρο, γιά νά τό καταντήσουν ύστέρημα τής χήρας. Μπορούν λοιπόν, άν θέλουν, νά δοκιμάσουν τήν τύχη τους μέσα ή στίς παρωφές του άστικού περιγυρου, πηγαίνοντας όμως «μέ δικό τους σακί στό μύλο», και όπωσδήποτε όχι μέ εκείνο του ΚΚΕ έσωτ. ή τών γειτόνων του!

Και οί αναβαθμισιακοί; Τι θά πεί, τελικά, αναβάθμιση; Άνθρωποι μέ, άπ' όσο ξέρω, άρτια γλωσσικά εργαλεία, κατέφυγαν στό λεξιλόγιο τής ήγεμονεύουσας πασοκικής λεξιλαγνίας γιά νά τιτλοφορήσουν τήν άποψη τους; Μήπως ό όρος προκρίθηκε ως ό *ελάχιστο επιθετικό*, ή μήπως μέσω του τίτλου τής πρότασης τους καμουφλάρονται κάποιες κρεμαστές μικρογεφυρούλες γιά ένδεχόμενες *αύριανές καινούργιες ίσορροπίες*; Καί έδώ ακριβώς φωλιάζει ό πιό θανάσιμος κίνδυνος.

Οί σύνεδροι του 4ου συνεδρίου *δέν* *καλοδύονται*, δυστυχώς, γιά νά συνθέσουν άπόψεις σέ μιά ένιαία πολιτική πρόταση.

Καλούνται άπλώς νά άπαντήσουν άν ή άνανεωτική κομμουνιστική προοπτική έπασχε νά άποτελεί τήν άπελευθερωτική πρόταση, μέ στόχο τήν κοινωνία τών πολιτών, ή άν αυτή πρέπει νά αντικατασταθεί από τή νεοσοσιαλδημοκρατική προοπτική πού έμπεριέχεται στήν πρόταση τής μετεξέλιξης. Κάθε άλλη τοποθέτηση του ζητήματος, έντεχνη ή άτεχνη, είναι ύποβολιμαία και άνέντιμη. Τό ΚΚΕ έσωτ. άντεξε *παρά* τίς μόνιμες νεοσοσιαλδημοκρατικές πολιτικές πού κατόρθωνε νά *επιβάλει* ό σημερινός μετεξελιξιακός πυρήνας, βαφτίζοντας τες κάθε φορά ως «επαναστατικές» συλλήψεις. Ή χρεοκοπία τους ύπήρξε άπόλυτη, και ή τύχη τής σημερινής πρότασής τους — άντιδιαλεκτική και θεωρητικά άνεργάτιστη — δέν μπορεί νά είναι διαφορετική από εκείνη τών προηγούμενων προτάσεών τους. Τό κόμμα τής κομμουνιστικής άνανέωσης άς άποχαιρητήσει τούς νεοσοσιαλδημοκράτες συντρόφους, και άς τραβήξει σταθερά στό δρόμο τής *άποσαφήνισης*, όχι αναβάθμισης, τής άνανεωτικής κομμουνιστικής του ταυτότητας. Τό χειρότερο πού μπορεί νά του συμβεί δέν είναι μέ κανέναν τρόπο ή διάσπαση, *πού άλλωστε άνέκαθεν ύπήρχε σέ επίπεδο έπιλογών*, μέ τή νεοσοσιαλδημοκρατία του *νά έχει πάντα* τό πάνω χέρι, αλλά ή πιθανότητα πανικού μπροστά στήν προοπτική τής διάσπασης, πού θά *έπιχειρήσουν* νά αποστρέψουν οί μόνιμοι κομματικοί συμβιβαστές, οί γαλουχημένοι στόν τριτοδιεθνιστικό ψυχαναγκασμό τής κομματικής ένότητας πού δέν ήταν άλλος από τή συμμόρφωση στίς άνωθεν έπιταγές, μέ τήν *έπίκληση* τής διαβόητης κομματικότητας. Ένας παρόμοιος συμβιβασμός, δοκιμασμένος άλλωστε *και* στό παρελθόν του ΚΚΕ έσωτερικού, *θά άποτελέσει τή χαριστική βολή στήν ύπόθεση τής άνανέωσης!* Πιθανότητα όχι άμελητέα, και γιά καθαρά καρεκλοκρατορικούς λόγους. Κι άν ή άποψη τής αναβάθμισης πλειοψηφήσει, καιρός είναι νά συντάξιοδοτήσει όλόκληρη τή νεοσοσιαλδημοκρατική έκδοχή και τούς έκφραστές της — πού ίσως βρίσκονται *και* σέ έξωμετεξελιξιακές γραμμές, αναθέτοντας τήν καθοδήγηση στά νεότερα στελέχη και στή νεολαία — γιά τών όποίων τή ζωή και τό μέλλον, άλλωστε, κυρίως πρόκειται.

Γιάννης Βουλουμάνος

Σημείωση: Άντιλαμβάνομαι ότι όρισμένες λέξεις, όπως ή «συνείδηση», χρησιμοποιούνται κάπως αθαίρετα. Οί καλοπροαίρετοι άναγνώστες θά καταλάβουν οί ύπόλοιποι δέν μέ ενδιαφέρουν.

Οί «Θέσεις» τῆς Κ.Ε. τοῦ ΚΚΕ ἔσωτ. γιά τήν οἰκονομία

Νέο ὄραμα καί παρωχημένες λύσεις

Κύριες συνιστώσες τῆς οἰκονομικῆς κρίσης καί προτάσεις γιά τήν υπέρβασή τῆς

Ἡ υπέρβαση τῆς οἰκονομικῆς κρίσης καί ἡ ἐμπέδωση διαδικασιῶν οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης καί σοσιαλιστικοῦ μετασχηματισμοῦ, πού προτείνονται στό κεφάλαιο Γ, θά πρέπει σύμφωνα μέ τή λογική τῶν «Θέσεων» νά στηριχτοῦν σέ πέντε βασικούς ἀξονες διαδικασίας μέ τελικό στόχο τήν ἀνέλιξη τῶν δομῶν μιάς δημοκρατικῆς, αὐτοδιαχειριζομένης καί σοσιαλιστικῆς οἰκονομίας.

α) Τήν παρέμβαση στή διαδικασία παραγωγῆς μέ στόχο τήν ἐπέκταση τῆς παραγωγικῆς βάσης τῆς οἰκονομίας.

β) Τή ριζική μεταρρύθμιση τοῦ δημόσιου τομέα μέ βάση διαδικασίες πού ἀφ' ἑνός μὲν προωθοῦν τό στόχο τῆς αὐτοδιαχείρισης ἐναντι τῶν ἀναποτελεσματικῶν μορφῶν συνδιαχείρισης πού προτείνονται, καί ἀφ' ἑτέρου ἐξυγιαίνουν, ἐκδημοκρατίζουν καί ἀποκεντρώνουν τίς οἰκονομικές λειτουργίες τοῦ κράτους καί τῶν δημόσιων ἐπιχειρησῶν.

γ) Τήν ἀπάντηση στίς πιέσεις τοῦ διεθνοῦς ἀνταγωνισμοῦ μέσα ἀπό τήν ὀργανική ἐνσωμάτωση τῆς χώρας στή διαδικασία οἰκονομικῆς ὁλοκλήρωσης τῆς Εὐρώπης.

δ) Τήν ἀντιμετώπιση τῆς πρόκλησης τῆς σύγχρονης τεχνολογίας μέ μαζική υἱοθέτηση τῶν νέων τεχνολογιῶν.

ε) Τήν ἀνάδειξη τοῦ δημόσιου τομέα σέ ρόλο πρωταγωνιστικό μέ βάση τίς δημόσιες ἐπενδύσεις σέ τομεῖς εὐαίσθητους γιά τήν ἀνάπτυξη καί τό δημοκρατικό προγραμματισμό. 1

Μέσα σέ αὐτό τό πλαίσιο θίγονται καί δύο πολύ οὐσιαστικά ἐξειδικευμένα προβλήματα, ἡ χρηματοδότηση ἀνάπτυξης καί ἡ εἰσοδηματική πολιτική. Γιά τή χρηματοδότηση τῆς ἀνάπτυξης προτείνεται ἕνα πλῆγμα μέτρων πού περιλαμβάνουν τήν ἀξίωση τῶν δημόσιων πόρων μέσω ριζικῆς ἀναδιάρθρωσης τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, κατάργησης τῶν φοροπαλλαγῶν καί πάταξη τῆς φοροδιαφυγῆς, τήν ἀναδιοργάνωση τοῦ τραπεζικοῦ συστήματος μέ στόχο τόν ἀναπροσανατολισμό τῆς χρηματοδότησης, τήν ἀξίωση τῶν κοινοτικῶν πόρων γιά ἀναπτυξιακά

προγράμματα, τήν ἀξίωση τοῦ υπερπροϊόντος πού θά ἐπιφέρει ἕνας νέος καί δικαιότερος τρόπος διανομῆς μέ ἀποτέλεσμα τόν περιορισμό τῆς σπατάλης τοῦ ὑπάρχοντος τρόπου παραγωγῆς-διανομῆς τοῦ προϊόντος καί τέλος τήν εἰσροή ξένου κεφαλαίου ἐφόσον δέν ἀντιστρατεύεται τοῦς στόχους τοῦ δημοκρατικοῦ προγραμματισμοῦ καί δέν ἐπιζητεῖ ὄρους ἀσύμφωνους γιά τήν ἐθνική οἰκονομία. Ἡ εἰσοδηματική πολιτική τέλος πού συνιστοῦν οἱ «Θέσεις», στηρίζεται στήν ἰδέα τῆς ἰσοκατανομῆς, πού θεωρεῖται καί ἡ μόνη ἱκανή νά ἐμπενδύσει διαδικασίες ἀνάπτυξης. Μέ βάση αὐτή τή λογική ἀντί τῶν μισθῶν ἡ εἰσοδηματική πολιτική καί κατ' ἐπέκταση καί ἡ πολιτική λιτότητας θά πρέπει νά ἔχει ὡς στόχο τά παρασιτικά κέρδη καί τά εἰσοδήματα πού προέρχονται ἀπό προσόδους, διότι διαφορετικά θά εἶναι ἀπλά καί μόνον σταθεροποιητική καί δέν θά συμβάλει στήν ἀπαραίτητη ἀξίωση τῶν ἐπενδύσεων. Ἀντίθετα θά πρέπει νά ἐξασφαλιστεῖ μέ σειρά μέτρων καί ρυθμίσεων τό ὑπάρχον διαθέσιμο εἰσόδημα τῶν μισθῶν καί τῶν ἐργαζομένων μέ ἰδιαίτερη μέριμνα γιά τή διασφάλιση τοῦ κατώτατου ὀρίου συντήρησης καί τήν ἐνίσχυση τοῦ κοινωνικοῦ μισθοῦ.

Φαινόμενα καί συμπεριφορές ἢ κοινωνικές σχέσεις

Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀνάλυση τῆς οἰκονομικῆς κρίσης πού ἐπιχειρεῖται στό κεφάλαιο Β' τῶν «Θέσεων» εἶναι ἀρκετά τολμηρή στίς ἐπισημάνσεις τῆς καί ἀποφεύγει τήν πελατημένη τῶν γνωστῶν καί ἀπρόσφορων δογματισμῶν. Ἀπό τήν ἄλλη ὅμως μεριά ἡ ἐπικέντρωση σέ φαινόμενα καί συμπεριφορές ἀφήνει ἀδιερεύνητα ἐρωτήματα τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, οἱ ὁποῖες ὡς συνολική ἀρθρωση δομῶν καί πρακτικῶν ἀποτελοῦν τό εὐρύτερο προσδιοριστικό τους πλαίσιο. Τά ἀποτελέσματα αὐτοῦ τοῦ ἀναλυτικοῦ χάρσματος πού προκύπτει ἀπό τήν ὑποβάθμιση τῶν κοινωνικῶν σχέσεων εἶναι σημαντικά.

α) Τά φαινόμενα καί οἱ συμπεριφορές πού ἐπισημαίνονται δέν ἀποτελοῦν ἐπαρκεῖς ἐνδείξεις γιά τή χάραξη οἰκονομικῆς στρατηγικῆς διότι ἐκεῖνο πού καθορίζει τίς οἰκονομικές ἀνισοροπίες εἶναι ἡ συ-

κεκριμένη ἀρθρωση τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Ὑδροκεφαλισμός τοῦ κράτους, παρασιτισμός τῆς ἀστικής τάξης καί κυριαρχία τῶν μικροαστικῶν στρωμάτων μποροῦν νά συναντηθοῦν ὡς φαινόμενα μεμονωμένα ἢ ὅλα μαζί σέ οἰκονομίες πολὺ διαφορετικές ἀπό τή δική μας καί νά χρειάζονται ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες ἐπιλογές ἀντιμετώπισης ἀπό ἐκείνες πού ἀπαιτοῦνται στήν περίπτωση τῆς οἰκονομίας μας.

β) Οἱ συμπεριφορές δέν προσφέρονται ὡς πεδίο ἀσκησης πολιτικῆς στό ἄμεσο μέλλον καί μακροπρόθεσμα, ἐκτός ἐάν υἱοθετηθοῦν μέτρα γραφειοκρατικοῦ καταναγκασμοῦ, τά ὁποῖα τό ΚΚΕ ἔσωτ. πολὺ σωστά ἔχει ὁλοκληρωτικά ἀπορρίψει. Ἀντίθετα στό πεδίο τῶν συμπεριφορῶν μπορεῖ νά ἀσκηθεῖ στρατηγική πολέμου θέσεων μέ ἰδεολογικά/πολιτικά μέσα, παρατεταμένη διάρκεια καί ἀβέβαια ἔκβαση.

Συνεπῶς ἂν οἱ «Θέσεις» ἐπιδιώκουν νά ἐντοπίσουν τά συγκεκριμένα προβλήματα τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας πού θά ἐπιτρέψουν τήν ἐπεξεργασία ἐνὸς δημοκρατικοῦ ρεαλιστικοῦ προγράμματος ἀνάπτυξης καί μετασχηματισμοῦ πού θά ξεκινάει ἀπό τό παρόν καί θά ἔχει στόχους ὄρατους, θά πρέπει νά δώσουν πολὺ περισσότερο βάρος στήν ἀρθρωση τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Ἡ υἱοθέτηση τῆς ἀναλυτικῆς λογικῆς τῶν κοινωνικῶν σχέσεων προϋποθέτει μιά διαφορετική προσέγγιση τῆς κρίσης μέ βάση τόν προσδιορισμό τῆς θέσης τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας στό διεθνές οἰκονομικό σύστημα καί τῶν ἐπιπτώσεων πού προκύπτουν ἀπό αὐτήν, τή διερεύνηση τῆς ἀρθρώσεως τῶν προτύπων παραγωγῆς-κατανάλωσης-ἀπασχόλησης καί τῶν ἀσυμμετριῶν πού ἔχουν τίς ρίζες τους σέ αὐτά, καί τέλος τήν ἐπισήμανση τῶν δομικῶν ἐμποδίων τῆς ἀνάπτυξης ὅπως ἡ ἀδυναμία μετασχηματισμοῦ στό βιομηχανικό καί ἀγροτικό τομέα, ἡ ἐπιβίωση καί διόγκωση παρασιτικῶν κυκλωμάτων καί μονοπωλιακῶν πλεγμάτων, ἡ κυριαρχία τοῦ ἐμπορικοῦ κεφαλαίου στό πρότυπο συσώρευσης κ.λπ.

Μέσα σ' αὐτό τό πλαίσιο θά ἦταν δυνατή καί ἡ μελέτη τῶν συμπεριφορῶν μέ βάση τόσο τίς ἀνταγωνιστικές σχέσεις ἀρθρώσεως τῶν προγραμμάτων καί πρακτικῶν πού ἐκφράστηκαν ἀπό τοὺς κυριότερους πολιτικούς σχηματισμούς καί τοὺς

σημαντικότερους συνδικαλιστικούς φορείς, όσο και την κρατική παρέμβαση στην οικονομία που επιδίωκε από τη μία μεριά τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και από την άλλη την προώθηση των συμφερόντων του συνασπισμού που βρισκόταν στην εξουσία. Μιά τέτοια προσέγγιση θα ήταν ίσως δυνατόν να προσδιορίσει τον ύδροκεφαλισμό του κράτους, το ιδιάζον βάρος των μικροαστικών στρωμάτων και την εξάπλωση των συντεχνιακών συσπειρώσεων μέσα από τις ιδιόρρυθμες λειτουργίες και πρακτικές των κυριαρχών τμημάτων της αστικής τάξης, που έπιζητούσαν να φτιάξουν καπιταλιστικές διαδικασίες συσσώρευσης μέσω του κράτους, πολιτικών δυνάμεων της Άριστεράς που συνέδεαν την επέκταση του κράτους με το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό και τον κορπορατισμό με την ταξική συγκρότηση, και των εκτεταμένων μικροαστικών στρωμάτων, που λόγω άυπαρξιας στρατηγικής μετασχηματισμού και αυτόνομημένων δυναμικών διαδικασιών συσσώρευσης επιβίωναν κοινωνικά και πολιτικά μέσα από ασταθείς συμμαχίες είτε με τα αστικά κόμματα είτε με τις δυνάμεις της Άριστεράς.

Η αδυναμία όμως των «Θέσεων» να διευρύνουν και να εμβαθύνουν την ανάλυση των προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας γίνεται πιο καθαρή στην κριτική που ασκούν στο ΠΑΣΟΚ. Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ δεν απέτυχε την πρώτη τετραετία λόγω παλινδρομήσεων μεταξύ μέτρων που εξυπηρετούσαν το κεφάλαιο και άλλων που προστάτευαν τους εργαζόμενους, αλλά εξαιτίας της έμμονής της σε ένα και μοναδικό στόχο, την επανεκλογή αυτόδυναμης κυβέρνησης, που εξυπηρετήθηκε με άρθρο δανεισμό από το εξωτερικό και αλόγιστη διάγκωση των δημόσιων δαπανών στο έσωτερικό, παράλληλα με τη λήψη μέτρων που ανταποκρίνονταν στον κρατισμό της ελληνικής Άριστεράς και άπονεύρωναν τις πολιτικές αντιδράσεις της ενώ βύθιζαν την οικονομία στο χάος.

Άσάφειες και έρωτηματικά

Η αδυναμία των «Θέσεων» να προχωρήσουν στην κατανόηση των κοινωνικών σχέσεων ύπονομεύει και τη δυνατότητα των προτάσεων για την οικονομία να γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ όραματος και πραγματικότητας. Βρισκόμαστε δηλαδή στο κεφάλαιο Γ' των «Θέσεων» μπροστά σε ένα κείμενο άνισο, όπου από τη μία μεριά περιγράφονται με επάρκεια τα πιο καιρία χαρακτηριστικά της αυτοδιαχειριζόμενης σοσιαλιστικής οικονομίας και από την άλλη τα μέρη που άφορον τη μετάβαση, ξεκινώντας από τη σημερινή κρίση, είναι τόσο γενικά και άοριστα, που είτε άγνοούν ουσιαστικές πτυχές της οικονομικής πραγματικότητας είτε ύποβαθμίζουν σημαντικές δυσκολίες με κίνδυνο οι προτεινόμενες λύσεις να καταλήξουν σε πολλές ταυτολογίες και κάποιες αντιπράσεις. Λόγω αυτού του χάσματος οι προτάσεις του ΚΚΕ έσωτ. για την οικονομία δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως βάση άσκησης πολιτικής στο παρόν, και κατ' αυτόν τον τρόπο

έξηγείται ίσως και η άμηχανία μπροστά στη συντηρητική επίθεση του ΠΑΣΟΚ, όπου εκτός από διαμαρτυρίες για το εισόδημα των εργαζομένων και την άυπαρξια διαλόγου το κόμμα της άναεωτικής Άριστεράς μιμήθηκε το ΚΚΕ και τήρησε κατανυκτική σιγή ως προς τις δυνατότητες μιάς άλλης συγκεκριμένης πολιτικής για το ξεπέρασμα της κρίσης.

Άρχίζοντας με τις διαδικασίες-άξονες που κατά τις «Θέσεις» θα όδηγήσουν στο σοσιαλιστικό μετασχηματισμό μέσα από ύπέρβαση της κρίσης, μπορούμε να παρατηρήσουμε τα ακόλουθα. Η παρέμβαση στη διαδικασία συσσώρευσης με στόχο τη διεύρυνση της παραγωγικής βάσης και η παράλληλη μέριμνα για την άπασχόληση, παρά το γεγονός ότι ως έπισημάνσεις είναι σωστές, δεν άποτελούν τίποτα παραπάνω από γενικόλογη περιγραφή του έπιθυμητού, στην όποια θα σύμφωνούσαν και όλα τα άλλα πολιτικά κόμματα. Το πρόβλημα όμως βρίσκεται στα έμπόδια και τις έδραιωμένες δομές που άπονευρώνουν όλες τις τάσεις μετασχηματισμού, καθώς και στην αντιμετώπιση με συγκεκριμένα μέτρα των άνισοροπιών που θα προκύψουν από την εφαρμογή μιάς πολιτικής μετασχηματισμών. Όποιαδήποτε πολιτική άναδιάρθρωση της παραγωγικής βάσης θα αντιμετώπισει σθεναρή αντίσταση μερίδων του κεφαλαίου και μέρους των εργαζομένων, ενώ η έπιτυχία πολιτικών μετασχηματισμού θα προκαλέσει άμεση διάγκωση της άνεργίας. Πώς αντιμετωπίζουν αυτά τα προβλήματα οι «Θέσεις»; Ποιοί είναι οι κλάδοι της οικονομίας που πρέπει να μετασχηματιστούν και ποιές οι συμμαχίες που πρέπει να γίνουν, για να ύπερικήθουν αντίσταςεις; Είναι δυνατόν στο άμεσο μέλλον ό συνδυασμός της διεύρυνσης της παραγωγικής βάσης με τη μείωση των ώρων εργασίας, σε μιά περίοδο που το κύριο ζητούμενο θα είναι η άνοδος της άνταγωνιστικότητας στο διεθνές έπίπεδο; Αυτά είναι μερικά από τα πιο καιρία έρωτήματα, τα όποια οι προτάσεις με το διακηρυκτικό ύφος τους τα παρακάμπτον με τμήμα τις άμφιβολίες για την άξιοπιστία τους.

Η ριζική άναδιάρθρωση του κράτους και των δημοσίων έπιχειρήσεων είναι χωρίς άμφιβολία άναγκαίος στρατηγικός όρος του κοινωνικού μετασχηματισμού. Το πρόβλημα όμως της άναδιάρθρωσης έχει διαστάσεις συγκεκριμένες που δεν θα πρέπει να άγνοηθούν. Μιά ιδιόρρυθμη έθνική όμοψυχία όδηγήσε στην πολιτικά όμόφωνη και ίστορικά άλματώδη αύξηση των άπασχολουμένων στις δημόσιες ύπηρεσίες και στις έπιχειρήσεις που έλέγχονται από το κράτος. Παράλληλα οι πάγιες πρακτικές και τα ήθη της δημοσιούπαλληλίας, παράγωγα του έδραιωμένου άυταρχισμού της έξουσίας, που έπιτρέπει συντεχνιακές συσπειρώσεις ως τη μοναδική μορφή συλλογικής δράσης, έχουν όδηγήσει στην παράλυση του δημόσιου τομέα και στη συρρίκνωση του συνδικαλιστικού κινήματος, που έξαντλείται, με εύθνη και της Άριστεράς, στην ύπερ άσπιση του εισοδήματος των μελών του. Άν λοιπόν πρόκειται να δρομολογηθούν ριζικές τομές στο δημόσιο τομέα με στό-

χο τη βελτίωση της ποιότητας και την αύξηση της παραγωγικότητας των ύπηρεσιών, το άμεσο πρόβλημα είναι το πλεονάζον άνθρώπινο δυναμικό, η μάζα των άνειδίκευτων ύπαλλήλων, που χωρίς τίποτα να έχουν φταίξει, θα βρεθούν άντιμέτωποι με την άδυσώπητη πραγματικότητα της έξουθενωτικής μετεκπαίδευσης ή της άνεργίας.

Και έδώ είναι που οι προτάσεις του ΚΚΕ έσωτ. σωπαίνουν. Ποιές διαδικασίες, ποιά κριτήρια, ποιό μηχανισμό προτείνονται ώστε να συνδυαστεί ό ριζικός μετασχηματισμός του κρατικού τομέα με την έλαχιστοποίηση του κοινωνικού κόστους, που θα προκύψει από το πρόβλημα άναδιάταξης του δημοσιούπαλληλικού δυναμικού; Είναι άραγε καιριο πρόβλημα η προώθηση της άυτοδιαχείρισης, μέσω πλειοψηφικών για τους δημόσιους ύπαλλήλους θεσμών, έναντι της συνδιαχείρισης, τη στιγμή που το συντεχνιακό συγκροτημένο συνδικαλιστικό κίνημα του δημόσιου τομέα θα άντιδράσει άρνητικά σε όποιαδήποτε μεταρρύθμιση των κεκτημένων; Πώς και μέσα από ποιές έπιλογές και συμμαχίες θα μπορέσει να περάσει η λογική των διαρθρωτικών άλλων στο δημόσιο τομέα, που, παρά το άμεσο κόστος τους, είναι η μόνη έγκαιρη άπάντηση στις άναπόφευκτες άυταρχικές λύσεις που θα δοθούν από το ΠΑΣΟΚ ή τη Ν.Δ. ύπό την πίεση συνθηκών γενικευμένης οικονομικής κρίσης;

Η σημασία του διεθνούς άνταγωνισμού δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να ύποτιμηθεί και η έπιλογή της αντιμετώπισής του μέσα από την ένσωμάτωση στη διαδικασία της εύρωπαϊκής όλοκλήρωσης είναι όχι μόνον σωστή αλλά και έπιβεβλημένη. Με δεδομένο όμως το συσχετισμό δυνάμεων στην ΕΟΚ, όπου ύπάρχει ακόμα άναμφισβήτητη ύπεροχή ύπέρ των έθνικών λύσεων και οι πολιτικές δυνάμεις που εκπροσωπούνται διαπραγματεύονται κατά κύριο λόγο με στόχο τη μεγιστοποίηση των πλεονεκτημάτων που οι χώρες τους μπορούν να άποκομίσουν από την Κοινότητα, η διαμόρφωση μιάς εύρωπαϊκής οικονομικής στρατηγικής δεν είναι ζήτημα του άμεσου μέλλοντος. Έπιπλέον δεν θα πρέπει να άγνοούμε ότι μέχρι τώρα η ελληνική ένταξη έχει έξελεχθεί σε μιά ιδιότυπη διαδικασία, μέσα από την όποια η άνταγωνιστικότητα της οικονομίας ύποβαθμίζεται και η βιομηχανική βάση της συρρικνώνεται, ενώ σε άντάλλαγμα εισπράτουμε σημαντικά ποσά από τα κοινοτικά ταμεία, που δυστυχώς χρησιμοποιούνται άποκλειστικά και μόνον για να έπουλάνονται τα τραύματα της οικονομίας και όχι για την άναδιάρθρωση των παραγωγικών δομών. Με βάση αυτές τις εκτιμήσεις η άπάντηση στο διεθνή άνταγωνισμό μέσω της εύρωπαϊκής όλοκλήρωσης μπορεί στην καλύτερη περίπτωση να θεωρηθεί ως μιά αξιόλογη δυνατότητα ύπό προϋποθέσεις που θα έξαρτηθούν και από παράγοντες διεθνείς, αλλά κατά κύριο λόγο από τη δυνατότητα της ελληνικής οικονομίας να άναπτύξει τους κλάδους έκείνους που σε εύρωπαϊκό έπίπεδο μπορούν να σταθούν με άξιώσεις άνταγωνιστικές. Ποιοί είναι αυτοί οι κλάδοι; Ποιές είναι οι τεχνολογι-

κές έπιλογές που χρειάζονται γιά τήν δλόπλευρη ανάπτυξη τους; Τί έπιπτώσεις θά έχει ή έκλεκτική προώθηση όρισμένων κλάδων πάνω στό σύνολο τής κλυδωνιζόμενης από τήν κρίση έλληνικής οικονομίας; Τά ερωτήματα αυτά πού χωρίς άμβολία άποτελούν τό ουσιαστικό περιεχόμενο όποιασδήποτε προσέγγισης τών προβλημάτων τής έλληνικής οικονομίας από τή γωνία τής ευρωπαϊκής δλοκλήρωσης, μένον δυστυχώς άσχολίαστα στίς προτάσεις του ΚΚΕ έσωτ. Συνεπώς ή έπίκληση τής ευρωπαϊκής άπάντησης στίς πιέσεις του διεθνούς άνταγωνισμού καταλήγει νά έχει στήν καλύτερη περίπτωση συμβολική και μόνον αξία.

Παρόμοιες αδυναμίες υπάρχουν και στή θερμή συνηγορία τών θέσεων υπέρ τής δλόπλευρης εφαρμογής τών νέων τεχνολογιών στήν οικονομία μας. "Όχι γιατί είναι δυνατόν νά υπάρξουν άντιρρήσεις στήν ανάγκη τεχνολογικής αναβάθμισης τής έλληνικής οικονομίας, αλλά κυρίως διότι τό πρόβλημα αυτό δέν είναι μονοδιάστατο και δέν εξαντλείται μέ μία γενικευμένη κατάφαση. Τά άποτελέσματα τής εφαρμογής τών νέων τεχνολογιών στίς προηγούμενες καπιταλιστικές οικονομίες μπορούν νά συνοψιστούν στα ακόλουθα, σχηματικά διατυπωμένα συμπεράσματα. "Αναδιάρθρώνεται πλέον σέ βάθος ή εργατική τάξη μέ συρρίκνωση τών μεγάλων παραδοσιακών βιομηχανιών και δυναμική επέκταση εύελικτων και μικρών παραγωγικών μονάδων, οι όποιες υιοθετούν τελειώς καινούργιας μεθόδους παραγωγής μέ βασικό άξονα τήν άυστηρά προδιαγεγραμμένη και πλήρως έξατομικευμένη συμμετοχή του εργαζόμενου ως έλεγκτή ένοποιημένων φάσεων τής παραγωγικής διαδικασίας.

"Η αναδιάρθρωση αυτή στίς οικονομίες που ήδη έχουν ισχυρές παραγωγικές δομές μέ ύψηλή άνταγωνιστικότητα, προκαλεί μέν κάποια άνισορροπία, λειτουργεί όμως κατά κανόνα θετικά στή συνολική παραγωγικότητά τους. "Αντίθετα στίς οικονομίες που ήδη έχουν δομικά προβλήματα, ή μαζική εφαρμογή τών νέων τεχνολογιών προκαλεί μεγάλες άνισορροπίες στήν κατά κλάδους διάρθρωση τους, εύνοει τήν ύπερτροφία τών ύπηρεσιών στα μεγέθη τής οικονομίας ες βάρος τής βιομηχανίας, μειώνει ουσιαστικά τό εισόδημα τών εργαζομένων και στίς χειρότερες περιπτώσεις σταθεροποιεί ύψηλά ποσοστά άνεργίας ως μαζικό και μόνιμο φαινόμενο. Τί άπ' όλα αυτά είναι πιθανό νά συμβεί στήν περίπτωση τής μαζικής εφαρμογής νέων τεχνολογιών στήν ελληνική οικονομία όπως άνεπιφύλακτα συνιστούν οι "Θέσεις"; "Ο άπαιτητικός άναγνώστης αφήνεται μετά τή θερμή συνηγορία υπέρ τής μαζικής εφαρμογής νά στηριχτεί στίς δυνάμεις τής φαντασίας του.

Μεταξύ κρατισμού και οικονομικής παράλυσης

Φτάνουμε τέλος στήν πέμπτη και πιο σημαντική πρόταση τών "Θέσεων", τήν έπιλογή του δημόσιου τομέα ως μοχλού τής αναπτυξιακής διαδικασίας και τήν ύποβάθμιση του ιδιωτικού τομέα σέ ρόλο

συμπληρωματικό. "Όπως είναι διατυπωμένη ή πρόταση θά μπορούσε νά έχει κάποια σημασία ως δήλωση άρχών, ως στρατηγική όμως έπιλογή ανάπτυξης και μετασχηματισμού τής ελληνικής οικονομίας δέν άπαντάει σέ κανένα από τά κρίσιμα ερωτήματα κατά τρόπο πειστικό. "Αν ξεκινήσουμε από τίσ όροθετήσεις που πολύ σωστά κάνουν οι "Θέσεις" και λάβουμε ύπόψη τίσ κύριες έπιλογές που προτείνουν, τότε δέν είναι καθόλου σίγουρο ότι ή αναβάθμιση του δημόσιου τομέα έξυπηρετεί άποτελεσματικά τή λογική τών "Θέσεων". Κατ' άρχήν δέν διευκρινίζεται γιά ποιό λόγο ή αναβάθμιση του δημόσιου τομέα στήν ελληνική περίπτωση τής πορείας προς τό σοσιαλιστικό μηχανισμό θά άποφύγει τίσ γνωστές κρατικιστικές παρεκκλίσεις τών χωρών του «ύπαρκτου σοσιαλισμού» και τά έκτραματικά άποτελέσματα τών κρατικιστικών μοντέλων του Τρίτου Κόσμου. Στή συνέχεια ύπάρχουν πάρα πολλές άμβολίες γιά τή δυνατότητα έπιτυχίας του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού μέσα από τήν αναβάθμιση του δημόσιου τομέα όχι μόνον διότι ύπάρχει τό πρόσφατο άποτυχημένο παράδειγμα τής Γαλλίας, όπου οι άντικειμενικές συνθήκες μετά τόν έκλογικό θρίαμβο τής άριστερης συμμαχίας ήταν πολύ εύνοϊκότερες από τή δική μας περίπτωση, αλλά και διότι ή οικονομία μας μέ τίσ γνωστές δομικές αδυναμίες θά είναι άδύνατον νά παρακολουθήσει, λειτουργώντας μέ κεντρικό άξονα τό δημόσιο τομέα, τίσ διαδικασίες άνάκαμψης/αναδιάρθρωσης που βρίσκονται σέ εξέλιξη στήν Ευρώπη και έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό τή συρρίκνωση του δημόσιου τομέα και τήν επέκταση του ιδιωτικού.

"Ό ά μπορούσε όμως κάποιος νά ισχυριστεί ότι οι "Θέσεις" άπαντούν έστω και έμμεσα σέ αυτά τά προβλήματα διότι άφ' ενός μέν προϋποθέτουν τήν εξέλιξη του δημόσιου τομέα σέ αυτοδιαχειριζόμενο και άφ' έτέρου θεωρούν τήν αναβάθμιση ως ποιοτική και όχι ποσοτική. "Ακόμη και σέ αυτή τήν καλύτερη έκδοχή τής αναβάθμισης του δημόσιου τομέα ύπάρχουν σοβαρές άντιρρήσεις. "Η αυτοδιαχείριση του δημόσιου τομέα είναι διαδικασία μακροπρόθεσμη και άβέβαιη, ενώ αντίθετα τό πρόβλημα τής οικονομικής ανάπτυξης/άνασυγκρότησης είναι άμεσο και έπιτακτικό. "Επιλέον οι συντεχνιακές δουλείες του συνδικαλιστικού κινήματος, ό έγγενής κρατισμός τών πολιτικών δυνάμεων τής "Αριστεράς και ή γενικότερη παράλυση που έπικρατούν στό δημόσιο τομέα δημιουργούν σοβαρότατες άμβολίες όχι μόνον γιά τό χρόνο αλλά και γιά τή δυνατότητα έπιτυχίας του δημόσιου τομέα ως μοχλού τής αναπτυξιακής διαδικασίας. "Αντίθετα οι συνέπειες και οι άντιδράσεις σέ κάθε προσπάθεια επέκτασης του στρατηγικού έλέγχου του δημόσιου τομέα στήν οικονομία θά είναι κατά πάσα πιθανότητα άμεσες και δξύτατες. "Η διαδικασία άποβιομηχάνισης του ιδιωτικού τομέα θά ένταθει, ή έπενδυτική άποχή τών έπιχειρηματιών και ή έξοδος τών κεφαλαίων θά συνεχιστούν και ή προσδοκώμενη συμμετοχή του εγχώριου και διεθνοποιημένου κεφαλαίου

στήν αυτοδύναμη συσσώρευση θά πρέπει νά άποκλειστεί.

"Αν λοιπόν θελήσουμε νά δοϋμε τήν πραγματικότητα όπως είναι και προσπαθήσουμε νά χαράξουμε λύσεις μέ γνώμονα όχι γενικές άρχές αλλά τό έφικτό, θά πρέπει νά πορευτούμε άνάμεσα στίς συμπληγάδες τών έρειπίων του ιδιωτικού τομέα και τής παράλυσης του δημόσιου τομέα που μάς κληροδοτεί τό ΠΑΣΟΚ, μέ πολλή προσοχή. "Θά πρέπει δηλαδή αξιοποιώντας τήν ιστορική έμπειρία νά προωθήσουμε μέ τόλμη και ρεαλισμό έπιλογές ικανές νά άνασυγκροτήσουν τήν οικονομία χωρίς άσκοπους πειραματισμούς και δογματική έπιμονή σέ πρότυπα άποτυχημένα. Μέ δεδομένη τήν καχεξία τών διαδικασιών συσσώρευσης στή χώρα μας, τή δομική άνικανότητα του δημόσιου τομέα και τή συντεχνιακή άντίληψη τών κυριότερων κοινωνικών ύποκειμένων, θά ήταν μεγάλο σφάλμα νά υιοθετήσουμε λύσεις που προϋποθέτουν προχωρημένο στάδιο καπιταλιστικής ανάπτυξης και ύψηλό βαθμό πολιτικής και κοινωνικής όργάνωσης.

"Αντίθετα, θά ήταν ίσως πολύ πιο ρεαλιστικό νά ένισχύσουμε διαδικασίες που θά ξεμπλοκάρουν τίσ λειτουργίες τής οικονομίας από τό θανάσιμο έναγκαλισμό του δημόσιου τομέα, θά τονώσουν τίσ άνταγωνιστικές τάσεις και τήν παραγωγικότητα, θά συγκροτήσουν νέες κοινωνικές δυνάμεις και παράλληλα θά έμπεριέχουν τά σπέρματα του κοινωνικού μετασχηματισμού. Τέτοιες διαδικασίες όμως γιά νά τεθούν σέ κίνηση άπαιτούν τήν ουσιαστική διεύρυνση τών μηχανισμών τής άγοράς, τόν τερματισμό τών άσκοπων έπιδοτήσεων στίς προβληματικές έπιχειρήσεις, τήν ουσιαστική αναδιάρθρωση τών δημόσιων έπιχειρήσεων, τή ριζική άνάκαμψη τών ιδιωτικών επενδύσεων και κυρίως τήν προσεκτική όργάνωση εύελικτων αυτοδιαχειριζόμενων μονάδων που μπορούν νά σταθούν μέ έπιτυχία στίς πιέσεις τής άγοράς χωρίς τήν ύποστήριξη του κρατικού προϋπολογισμού. Χρειάζεται δηλαδή, άν θέλουμε πραγματικά νά παρέμβουμε κατά τρόπο άποτελεσματικό στήν οικονομία, μία νέα στρατηγική άντίληψη ικανή νά συνδέσει τήν άνάπτυξη και τό μετασχηματισμό τής οικονομίας, μέσα από διαδικασίες άνοιχτές στίς όποιες θά άναγωνρίζεται και θά θεσμοθετείται χωρίς διακρίσεις ή συμβολή όλων τών κοινωνικών ύποκειμένων. "Αν μέσα από τέτοιες διαδικασίες είναι δυνατόν μέ κεντρικό άξονα τίσ αυτοδιαχειριζόμενες έπιχειρήσεις και τά έπιτεύγματα του κοινωνικού κράτους προνοίας, νά πείσουμε εύρύτερα κοινωνικά στρώματα γιά τήν ποιοτική άνωτερότητα και τήν κοινωνική άποτελεσματικότητα του σοσιαλισμού, τότε θά έχουμε προχωρήσει τόν κοινωνικό μετασχηματισμό μέ βήματα πολύ πιο σταθερά και γρήγορα από όποιαδήποτε άποτυχημένη συλλαγή που στηρίζεται άποκλειστικά στήν αναβάθμιση του δημόσιου τομέα.

"Η χρηματοδότηση τής αναπτυξιακής διαδικασίας και ή εισοδηματική πολιτική είναι δύο προβλήματα-κλειδιά, ή προσέγγιση τών όποιών δίνει και τό στίγμα τής οικονομικής πολιτικής του κάθε κόμμα-

τος. Στην περίπτωση των «Θέσεων» ο τρόπος που προτείνεται να επιλυθούν τα δύο αυτά προβλήματα είναι δυστυχώς ανεπαρκής. Η αναδιάρθρωση του φορολογικού συστήματος με βάση την πάταξη της φοροδιαφυγής και την κατάργηση των φοροπαλλαγών ενώ είναι αμφίβολο κατά πόσον θα πετύχει ως προς το πρώτο σκέλος, είναι μάλλον βέβαια ότι αφ' ενός μέν θα οδηγήσει σε χρεοκοπία ένα σημαντικό τμήμα μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, αφ' ετέρου δέ θα λειτουργήσει αρνητικά για την αύξηση των επενδύσεων. Η προσδοκώμενη αύξηση του εθνικού προϊόντος ως πηγή της χρηματοδότησης θα πρέπει να θεωρηθεί ως αμήχανη διατύπωση που βάζει το αποτέλεσμα στη θέση της προϋπόθεσης. Η αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος είναι πραγματικά αναγκαία, όμως από μόνη της δεν πρόκειται να διογκώσει τα διαθέσιμα πλεονάσματα, και συνεπώς με βάση την υπερχρέωση των μεγάλων επιχειρήσεων που ελέγχονται από τις τράπεζες και τις επαχθέστερες υποχρεώσεις του ελληνικού δημοσίου στο εξωτερικό, ή δυνατότητα του αναδιοργανωμένου τραπεζικού συστήματος στη χρηματοδότηση της ανάπτυξης δεν πρέπει να υπερτιμάται. Αν λοιπόν επικεντρώσουμε την προσοχή μας στις πηγές χρηματοδότησης που πραγματικά θα αυξήσουν τους επενδυτικούς πόρους χωρίς να προκαλέσουν κλυδωνισμούς στην οικονομία, μπορούμε να κάνουμε τις εξής παρατηρήσεις. Θά πρέπει κατ' αρχήν να αξιολογηθούν στο έπακρο οι δυνατότητες εισροής κεφαλαίων από το εξωτερικό. Τέτοιες δυνατότητες υπάρχουν μέσω των κοινοτικών ταμείων, των επενδύσεων του ξένου κεφαλαίου και των διαδικασιών που είναι μέν διεθνοποιημένες αλλά έχουν σχέση και με την οικονομία μας. Οι «Θέσεις» σωστά προτείνουν την αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων, υποβαθμίζουν όμως το ρόλο του ξένου κεφαλαίου προτείνοντας ένα πλαίσιο περιορισμών που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Την περίοδο που το διεθνοποιημένο κεφάλαιο προχωρεί σε τεράστιες επενδύσεις στην Ισπανία, την Πορτογαλία και την Τουρκία, και με δεδομένο τον δόξυατο ανταγωνισμό των φτωχότερων οικονομιών της Ευρώπης, περιλαμβανομένης της Αγγλίας και των χωρών του «ύπαρκτου σοσιαλισμού», για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων, είναι μάλλον ούτοπικό να επιζητούμε συρροή κεφαλαίου με τόσο περιοριστικούς όρους. Αντίθετα θά πρέπει να μελετήσουμε με προσοχή τις προτάσεις που εμείς μπορούμε να κάνουμε στο ξένο κεφάλαιο και τους όρους που θα κάνουν τέτοιες προτάσεις ανταγωνιστικές και ρεαλιστικές.

Οι διεθνοποιημένες οικονομικές διαδικασίες που σχετίζονται με την ελληνική οικονομία και έχουν δυνατότητες εισροής χρηματοδοτικών πόρων είναι η ναυτιλία, ο τουρισμός και η μετανάστευση. Αν οι δυνατότητες σε αυτούς τους τομείς αξιοποιηθούν σε βάθος, πράγμα που οι «Θέσεις» αγνοούν, σημαντικές πτυχές του χρηματοδοτικού προβλήματος θά μπορούσαν να αντιμετωπιστούν. Εκτός όμως από την εισροή κεφαλαίων από τό

εξωτερικό θά μπορούσαν να ληφθούν και στο εσωτερικό μία σειρά από μέτρα με κύριο στόχο την αξιοποίηση των πλεονασμάτων που λιμνάζουν χωρίς να επενδύονται, όπως για παράδειγμα η δημιουργία κεφαλαιαγοράς που θά λειτουργήσει ανταγωνιστικά προς τη στείριότητα του τραπεζικού συστήματος και θά ζωογονήσει την οικονομία και η συντονισμένη με βάση σαφή κίνητρα και δεσμεύσεις ανάκαμψη των ιδιωτικών επενδύσεων που προς το παρόν συρρικνώνονται από τη φυγή του ιδιωτικού κεφαλαίου στο εξωτερικό.

Η εισοδηματική πολιτική αποτελεί το πιο ευαίσθητο από πολιτική άποψη πεδίο της οικονομίας διότι συναρθρώνεται κατά τρόπο άμεσο με τις διεκδικήσεις των διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων. Οι προτάσεις όμως του ΚΚΕ έσωτ. εξαντλούνται σε μία άμυντική και στενά αναδιανεμητική λογική που πολύ λίγο προωθεί την παρέμβαση των εργαζομένων ως υποκειμένου της αναπτυξιακής διαδικασίας. Η προστασία των καλύτερων μισθών είναι χωρίς αμφιβολία σωστή και αναγκαία, όμως με κανέναν τρόπο δεν εξαντλεί το πρόβλημα, ή σημαντικότερη πτυχή του οποίου είναι οι επιδράσεις της εισοδηματικής πολιτικής στην απασχόληση και την έξοδο από την κρίση. Μέσα σε συνθήκες οξυτάτης κρίσης, όπως σωστά περιγράφουν οι «Θέσεις», οι εργαζόμενοι δεν μπορούν και δεν πρέπει να μείνουν άμετοχοι στα μέτρα που αφορούν την ανάκαμψη και την ανάπτυξη με μοναδικό στόχο την προστασία των εισοδημάτων τους και την αναδιανομή του εθνικού προϊόντος, διότι μία τέτοια άμυντική στάση όχι μόνο ενισχύει τις συντηχιακές τάσεις αλλά και αποδεδεμειεί το συνδικαλιστικό κίνημα από την ευθύνη της οικονομικής πορείας της χώρας που επαφεται πλέον στο κράτος και στα κεφαλαιολογικά συμφέροντα. Αντίθετα θά ήταν πολύ πιο αποτελεσματική ή επεξεργασία ενός συγκεκριμένου συνολικού σχεδίου διαπραγμάτευσης εκ μέρους των εργαζομένων που αφ' ενός μέν θά συνδέσει τη συγκράτηση των μισθών με την προστασία και αύξηση της απασχόλησης, αφ' ετέρου δέ θά προγραμματίζει την προώθηση αναδιανεμητικών στόχων σε συνάρτηση με την αύξηση της παραγωγικότητας και την ανάκαμψη της οικονομίας. Μόνο με τέτοιες συνθήκες ή εργατική τάξη της χώρας θά συγκροτηθεί και θά παρέμβει ως υποκείμενο στην οικονομική διαδικασία μέ πρωτοβουλίες που θά υποχρεώσουν τα διεθυντικά στρώματα της αστικής τάξης είτε να αναλάβουν τις ευθύνες τους είτε να βρεθούν έξω από τα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Είναι γνωστό ότι οι αντικειμενικές προϋποθέσεις δεν ευνουούν μία τέτοια στρατηγική στην παρούσα φάση και συνεπώς οι «Θέσεις» με τό να προτείνουν στόχους άμυντικούς άπλως εκφράζουν αυτό που θέλουν να ακούσουν οι εργαζόμενοι. Θά πρέπει όμως να ληφθεί σοβαρά υπόψη ότι με τις διαδικασίες που δρομολογεί τό ΠΑΣΟΚ οι εργαζόμενοι θά βρεθούν σε πολύ χειρότερη θέση άν δεν επέμβουν εγκαίρα με επιθετική στρατηγική και ότι ή παρούσα κρίση αποτελεί μοναδική ευκαιρία για την ανά-

δειξη μιάς νέας μή συντηχιακής αντίληψης που άν χαθεί θά διαιωνίσει τόν παραγκωνισμό του συνδικαλιστικού κινήματος και των εργαζομένων στο περιθώριο των εξελίξεων.

Μπροστά στις προκλήσεις

Στό τέλος του χωρίς αμφιβολία σχηματικού και έλλιπουδ σχολιασμού που έπιχειρήθηκε σε αυτό τό κείμενο μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι τά κεφάλαια των «Θέσεων» του ΚΚΕ έσωτ. που αφορούν την οικονομία κατορθώνουν να περιγράψουν με άρκετή σαφήνεια τά κύρια χαρακτηριστικά της οικονομικής κρίσης, στοιχειοθετούν όρισμένες από τις πιο σημαντικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας και όροθετούν με έπαρκεια τό είδος του σοσιαλισμού που επιδιώκουν. Άπό την άλλη μεριά όμως θά πρέπει να έπισημάνουμε και σημαντικές ανεπάρκειες που δημιουργούν έρωτηματικά για τά αναλυτικά συμπεράσματα, αφήνουν τις προτάσεις άτελείς και έπαναφέρουν λύσεις που κατά πάσαν πιθανότητα άν εφαρμοστούν θά οδηγήσουν σε νέα άδιέξοδα. Οι έπισημάνσεις των αδυναμιών της οικονομίας σε επίπεδο φαινομένων θά πρέπει να προχωρήσουν σε βάθος με στόχο τη διερεύνηση των κοινωνικών σχέσεων που τις προσδιορίζουν. Οι τέσσερις πρώτες προτάσεις είναι αναγκαίο να εξειδικευτούν διότι όπως είναι εξαντλούνται στο πεδίο του έπιθυμητού ως ευχής μάλλον παρά ως συγκεκριμένες δυνατότητες. Καί τέλος ή πέμπτη πρόταση και οι εξειδικεύσεις για τη χρηματοδότηση και την εισοδηματική πολιτική χρειάζεται ριζική αναδιάρθρωση ώστε αφ' ενός μέν να σπάσουν τό δογματικό κέλυφος που περιορίζει την έμβλειά τους και αφ' ετέρου να δώσουν με σαφήνεια και ρεαλισμό τό στίγμα της άνανεωτικής Άριστεράς φέρνοντας τους εργαζομένους στο έπίκεντρο των πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων.

Μέσα σε συνθήκες οξυτάτης οικονομικής κρίσης και με σαφείς ένδείξεις μιάς συσπειρωτικής αναδιπλώσης του κυβερνώντος κόμματος με την όποία έπιχειρείται ή συγκρότηση ενός νέου συνασπισμού των αστικών δυνάμεων, τό ΚΚΕ έσωτ. έχει μία χρυσή ευκαιρία να παρέμβει άποφασιστικά και να άναδείξει στρατηγικά στοιχεία μιάς άλλης προοπτικής περισσότερο άποτελεσματικής και ρεαλιστικής, που θά φέρνει τό λόγο των εργαζομένων στο έπίκεντρο των οικονομικών λύσεων και αποφάσεων. Αν αυτή ή ευκαιρία χαθεί και ή άνανεωτική Άριστερά άναλωθεί σε άκαιρες ένδοκοματικές και φατριαστικές έριδες, τότε, στο οικονομικό τουλάχιστον πεδίο, ό πασοκικός λόγος με τό συντηρητικό αυτή τη φορά περίβλημα του θά θριαμβεύσει και πάλι άνώνχλητος. Οι ιδεολογικές δουλειές, ή άτολμία, ή άσάφεια και ή μικροπολιτική δέν είναι σύμμαχοι της άνανεωτικής Άριστεράς. Μπροστά στις προκλήσεις της κρίσης και της συντηρητικής στροφής του ΠΑΣΟΚ χρειάζονται σαφείς άπαντήσεις.

A.B. Παλαιός

Σύγχρονη ή «προσαρμοσμένη» 'Αριστερά;

«'Η 'Αριστερά ως τώρα δέν αντιπαρέθεσε κανένα αποτελεσματικό πρόγραμμα στην κρίση αποσύνθεσης πού ζει ή Εύρώπη εδώ και μιά δεκαετία».

Άκίλε Όκέτο
(Αύγή, 6 'Απριλίου 1986)

Η κρίση τής ελληνικής (καί τής ευρωπαϊκής) 'Αριστεράς σ' όλες της τής έκδοχές, σοσιαλιστικές καί κομμουνιστικές, παραδοσιακές καί εναλλακτικές, απασχολεί άραγε σήμερα τούς αριστερούς; Η άδυναμία της νά αντιμετώπισει εγκαίρως τς νέες πραγματικότητες στην κοινωνία καί τήν πολιτική έχει τεθεί ως πρόβλημα πρὸς λύση; Η ανεπάρκειά της νά κάνει ὅ,τι ὀφείλει πάντοτε νά κάνει ή κάθε 'Αριστερά —νά ἐμπνέει καί νά οργανώνει εναλλακτικές λύσεις πού καταργοῦν τήν ὑπάρχουσα τάξη πραγμάτων καί ματαιώνουν τς λύσεις τῶν ισχυρῶν— βρίσκεται στό ἐπίκεντρο τῶν πολιτικῶν διαδικασιῶν της, π.χ. τοῦ συνεδρίου τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ; Πρέπει νά ὁμολογήσουμε ὅτι, σέ σύγκριση μέ τό ἄμεσο παρελθόν, ἀπό διαπιστώσεις πᾶμε σχετικά καλά. Ὁ βασιλιάς ἀρχίζει νά καταλαβαίνει ὅτι δέν εἶναι καί τόσο καλά ντυμένος. Ὁ χειμῶνας έχει μπεῖ γιά τά καλά, βλέπετε.

Τί γίνεται ὁμως μέ τς νέες πολιτικές προτάσεις, μέ τούς τρόπους ὑπαρξης τῶν αριστερῶν δυνάμεων πού θά μᾶς βγάλουν —αὔριο ἢ μεθαῦριο— ἀπό τό βάλτο;

Πρὸς τό παρόν, οἱ διατυπωμένες προτάσεις ἀφοροῦν μόνο τό ζήτημα τοῦ πολιτικοῦ φορέα τής 'Αριστεράς: «Μετεξέλιξη», «ἀναβάθμιση», «νέο κόμμα», «παραπομπή στό μέλλον». Γιά τά ὑπόλοιπα ἢ ὁμοφωνία, πού ἐκτός ἀπό τή διεκδίκηση τής συνέχειας σημαίνει ἴσως ὅτι τά πράγματα δέν εἶναι ἀκόμα ὄριμα γιά νέες πολιτικές συνθέσεις, ὅτι στην καλύτερη περίπτωση εἴμαστε ἀκόμα στό ἀρχικό στάδιο τής επεξεργασίας νέων ἀπαντήσεων.

Ἄν καί οἱ διαφορετικές πολιτικές κατευθύνσεις πού καλύπτονται πίσω ἀπό τήν προσυνομιλητική ὁμοφωνία εἶναι ἀρκετά σαφείς —ή σύγκρουση μέσα στό ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ δέν ἔπαυε ποτέ νά εἶναι σύγκρουση μῆς ἀριστερῆς καί μῆς δεξιᾶς τάσης παρόλο πού μερικοί ἐκφραστῆς κατά καιρούς ἀλλάζουν στρατόπεδο—, ἰσχυρίζομαι ὅτι ἡ πῖο πάνω διαπίστωση εἶναι ἀπαραίτητη νά λαμβάνεται ὑπόψη. Στή σημερινή σύγκρουση διακυβεύονται τά πλαίσια καί οἱ ὅροι μέσα στά ὁποῖα θά διαμορφωθεί —ἢ δέν θά διαμορφωθεί ἐξαιτίας αὐτῶν— μιά νέα αριστερή πολιτική μελλοντικά. Καί διακυβεύεται, ἴσως, ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο θά συναντηθεῖ ἔνδεχομένως μελλοντικά ἡ πολιτική 'Αριστερά μέ τήν κοινωνική 'Αριστερά.

Τά πλαίσια καί οἱ ὅροι ὁμως δέν εἶναι

οὐδέτερα. Ὅχι μόνο ἐπειδή γιά ἱστορικούς λόγους εἶναι πολιτικά καί ἰδεολογικά φορτισμένα. Ἀλλά, κυρίως, ἐπειδή εἶναι τά φίλτρα πού προκρίνουν καί ἀπορρίπτουν, ἐπειδή ἐπιτρέπουν κάποιες συνδέσεις τής 'Αριστεράς μέ τήν κοινωνική πραγματικότητα καί ἀπαγορεύουν κάποιες ἄλλες. Εἶναι «οἱ ὅροι τοῦ παιχνιδιοῦ». Ἀλλιῶς εἶναι ὑποχρεωμένος νά «παίξει» ὁ νέος φορέας πού βλέπει ως κύριο ρόλο του νά πετύχει ἐκεῖ πού «ἀπέτυχε» τό ΠΑΣΟΚ, ἀλλιῶς ἡ πολιτική δύναμη πού φιλοδοξεῖ νά ἀλλάξει τήν κοινωνία καί νά καταργήσει τόν καπιταλισμό.

Καί στό βαθμό πού ὁ καθένας δέν εἶναι γιά τούς ἄλλους παρά ἡ ἱστορία του —τουλάχιστον μέχρι νά δώσει νέα δείγματα τοῦ ἑαυτοῦ του—, έχει ἐπίσης κάποια σημασία νά ξέρομε ποιοί ἐλέγχουν αὐτούς τούς ὅρους τοῦ παιχνιδιοῦ: μέ ἀνθρώπους ἀγνωστές πολιτικῆς προἰστορίας δέν ἔχουμε, εὐτυχῶς, νά κάνουμε (ἔχουμε ἤδη ἀναφερθεῖ σ' αὐτό τό ζήτημα στόν Δεκαπενθήμερο Πολίτη, τεύχ. 61).

Νά μὴν ξεχνᾶμε ὁμως σέ ποιά περίοδο διακυβεύονται τά παραπάνω: πρόκειται γιά περίοδο γενικῆς ρευστότητας. Τά κομμουνιστικά κόμματα, ἀκόμα καί τά πῖο ἀνανεωτικά, περνᾶνε ὄντως βαθιά κρίση, τό σύνολο τής 'Αριστεράς έχει πάψει ἐδῶ καί χρόνια νά ἀκτινοβολεῖ, τουλάχιστον στόν ευρωπαϊκό χώρο. Καί τό πῖο σημαντικό εἶναι ὅτι οἱ πολιτικές προτάσεις πού κυριαρχοῦν σ' ὄλο τό φάσμα τής 'Αριστεράς μοιάζουν ἀπό ξεπερασμένες ἔως ἀμήχανες, ἐνῶ ἕνας γενικευμένος ἰδεολογικός καί πολιτικός σχετικισμός τείνει νά καλύψει καί νά συσκοτίσει ὄλο τό πλούσιο ὕλικό ἀπό νέες συγκρούσεις, βαθιά ρήγματα καί χωρίς προηγούμενο δυνατότητες πού παράγουν οἱ σύγχρονες κοινωνίες.

Συχνά δυσκολεύεται νά ξεχωρίσεις πού εἶναι ἡ 'Αριστερά καί πού ἡ Δεξιά, ἰδίαιτερα ἂν εἶσαι νέος ἢ ἔχασες πολύ γρήγορα κάποιες αὐταπάτες σου. Τό ζήτημα τής ἡγεμονίας —μέ τήν γραμμασιανή ἔννοια— δέν φαίνεται νά εἶναι στό ἐπίκεντρο τῶν προσπαθειῶν οὔτε καν ἐκείνης τής 'Αριστεράς πού δέκα χρόνια πρὶν ἐμοιαζε νά ἐκτιμᾶ, ὅπως θά τοῦ ἀξίξει, τό ἔργο τοῦ Ἴταλοῦ κομμουνιστή.

Μέσα σ' αὐτό τό κλίμα κλήθηκαν νά ἀποφασίσουν τά μέλη τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ —καί ὄχι μόνο αὐτά— ποιοί εἶναι τό καιρῶν καί ἐλπιδοφόρο καί ποιοί τό πα-

λιό καί χρεοκοπημένο: τό κομμουνιστικό κόμμα (καί τί εἶδους κομμουνιστικό κόμμα ἄραγε, τεράστιο ἐρώτημα πού ἐκκρεμεί ἐδῶ καί 18 χρόνια), ἡ μετεξελιγμένο κόμμα, ὁ νέος αριστερός φορέας; Καί σάν νά μὴν ἔφτανε τό κλίμα, προστέθηκε ἀπό τούς ὁπαδούς τής μετεξέλιξης ἡ εἰκόνα μῆς 'Αριστεράς κυνηγοῦ τής συγκυρίας, πού ἀντί νά μελετᾶ τά λάθη της καί νά διορθῶναι τήν πορεία της, ἐκστασιάζεται γιά μιά ἀκόμα φορά μέ τή σκέψη ὅτι τό ἔθνικό ἀκροατήριό περιμένει πίσω ἀπό τή γωνία. Ἄρκει πού θά φορέσουμε καινούργια ρούχα. Ἀπογοήτευση, ἀβελιότητα σὺν παραμύθιασμα δηλαδή. Τί χειρότερο ἄραγε μπορούσε νά μᾶς συμβεῖ;

Ἡ ἄποψη τής «ἀναβάθμισης» εἶναι φανερό ὅτι προσεγγίζει τά προβλήματα μέ τήν ὀπτική τοῦ ἀμυνόμενου. Τί πῖο φυσικό ἄλλωστε, ἀφοῦ οἱ δυνάμεις τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ πού ἐκφράζει βρίσκονται ἐδῶ καί πολλά χρόνια (ἀπό τήν ἀρχή τής ἴδρυσής τοῦ ἴσως) σέ μῖα συνεχῆ ἀδυναμία νά ἀποτυπώσουν τόν ἰδιαίτερο πολιτικό τους λόγο μέ κεντρικό καί ἐγκυρο τρόπο καί περιορίστηκαν ἔτσι ἢ νά «ἀκολουθοῦν μέ βαριά καρδιά» ἢ νά ἀποδέχονται τήν λογική κάποιων ὁμοφώνων. Ἔχει ὁμως αὐτή ἡ ἄποψη δύο ἀρετές: ἀποφεύγει τς πιέσεις τής συγκυρίας καί κινεῖται «ἐνάντια στό ρεῖμα» (βασική αριστερή ἀρετή γιά ἐποχές δύσκολες γιά τήν 'Αριστερά) καί ταυτόχρονα συμπυκνώνει πολιτικά τς δυνάμεις ἐκείνες τοῦ ΚΚΕ ἐσωτ. πού ἔχουν κάποια πρωτογενή σχέση μέ τά κοινωνικά κινήματα καί τήν ταξική πάλη (συνδικαλιστές, νεολαία, πανεπιστήμιο, ἐπιστημονικούς συλλόγους, γυναικεῖο κίνημα), σέ ἀντίθεση μέ τή «μετεξέλιξη» πού συνδέεται κυρίως μέ χώρους «ὑπερπολιτικοποιημένους» καί ἔχοντες προνομιακή σχέση μέ τόν κρατικό μηχανισμό ἢ τούς φορεῖς τής σημερινῆς πολιτικῆς «ἐπιφάνειας» (κομματικός μηχανισμός, δημοσιογράφοι, στελέχη τοπικῆς αὐτοδιοίκησης).

Ὅσο γιά τήν ἄποψη τοῦ «νέου αριστεροῦ φορέα», παρόλο πού εἶναι ἡ μόνη πού στρέφει τήν προσοχή της στην κρίση τής 'Αριστεράς καί στά ἀδιέξοδα πού προκύπτουν ἀπό τήν μέχρι τώρα πορεία τοῦ κόμματος, παρόλο πού δέν ἀποφεύγει νά χαρακτηρίσει εὐθέως τς πολιτικές συλλήψεις πού πρότεινε τό ΚΚΕ ἐσωτ. κατά καιρούς, παρόλο πού ἔχει ρεαλιστική ἐι-

κόνα του αποδιάρθρωμένου και κατακερματισμένου πολιτικά χώρου της ανανεωτικής 'Αριστεράς (γι' αυτό και *πολύ σωστά είναι ευνόικη προς ένα κόμμα με θεσμοθετημένες τάσεις, ένα κόμμα-πλάισιο υπό διαμόρφωση ίσως*), παρ' όλα αυτά στο τέλος αποφασίζει με άλλα κριτήρια: τα ανανεωτικά κομμουνιστικά κόμματα απέτυχαν όχι επειδή επικράτησαν λάθος κατευθύνσεις στο εσωτερικό τους και επειδή απέφυγαν να αντιμετωπίσουν τις νέες πραγματικότητες, αλλά επειδή είναι *έξ όρισμοί ξεπερασμένα*: ή επειδή υπάρχει ο ...«*υπαρκτός σοσιαλισμός*». Η βασική όμως αντίφαση αυτής της άποψης είναι ότι *ενώ δέχεται πως υπάρχουν τεράστια πολιτικά και ιδεολογικά προβλήματα που βραχυκυκλώνουν το ΚΚΕ έσωτ. και την 'Αριστερά συνολικά, θεωρεί ως άμεσο ζήτημα προς λύση το χαρακτήρα του κόμματος*. Πότε όμως θα συζητηθούν τα πολιτικά και ιδεολογικά προβλήματα; Είναι πιο επείγον να ξεκαθαρίσουμε ποιός είναι κομμουνιστής και ποιός όχι, ποιός θέλει κομμουνιστικό κόμμα και ποιός «πλατύ φορέα», ή μήπως θα ήταν πιο σωστό να συζητηθεί το *σκεπτικό* της άποψης του «*νέου φορέα*»; Η αρνητική φυσιογνωμία του ΚΚΕ έσωτ. αίρεται με τη σημερινή *«χημική αντίδραση σε δοκιμαστικό σωλήνα»* που εξελίσσεται μπροστά μας ή είναι έφικτη μόνο αν ξεκαθαρίσουμε τους λογαριασμούς μας με τη σημερινή πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα και με το παρελθόν το πολιτικό μας; Γιατί τότε θα έχουμε ίσως «*υπερβεί όριστικά την αντίληψη και τη συνειδησή μας*» που λέει και η πρόταση αυτή.

Η ανεπάρκεια της 'Αριστεράς διαπερνά τις προτάσεις, τη μαντεύει κανείς πίσω από τις φράσεις των κειμένων. Απογοητευτικό, αν σκεφτεί κανείς ότι μιλάμε μόλις τώρα για κάτι που το ζούμε εδώ και χρόνια. Οι *προϋποθέσεις* για μία νέα άφύπνισή της δεν έχουν και πολύ να κάνουν με κείμενα συνεδρίων. Τις *προθέσεις* όμως όλων, καλό είναι να τις προσέχουμε πριν βρεθούμε και πάλι στη θέση του κριτή του παρελθόντος. Όσοι θα έχουμε απομείνει, βέβαια.

Τό παλιό εμπόρευμα σε νεοτεριστική συσκευασία

Άρκετοί είναι όσοι έχουν ήδη επιχειρηματολογήσει για την πεποίθηση ότι οι υποστηρικτές της «*μετεξέλιξης*» του ΚΚΕ έσωτ. φιλοδοξούν μόνο να επικυρώσουν μία πορεία που στο μεγαλύτερο μέρος της έχει κιόλας συντελεστεί ή να ώθησουν μέχρι τα άκρα μία πολιτική και ιδεολογική στάση που οι καρποί της δοκιμάστηκαν για μία αρκετά μεγάλη περίοδο.

Άκούγεται όμως ακόμα και τώρα το επιχειρήματα ότι απέναντι στον «*ξεπερασμένο*» και «*ντεμοντέ*» κομμουνιστικό φορέα, ο πλατύς φορέας της ευρείας 'Αριστεράς είναι το καινούργιο, το ζωντανό, το έλπιδοφόρο (τό όχι *άκόμα* φθαρμένο, στην πιο μετριοπαθή έκδοχή).

Άξιζει λοιπόν να είμαστε πιο συγκεκριμένοι, να *αποφύγουμε* το *μάρκετινγκ των ονομάτων και περιτυλιγμάτων*, και

παρόλο που περνάμε μία εποχή χωρίς σαφή κριτήρια ποιότητας για τα *περιεχόμενα*, να προσπαθήσουμε να *ελέγξουμε* τί πάνε να περάσουν στην «*αγορά*» οι προδιαφιμιζόμενες φήμες.

1) Πόσο καινούργια είναι άραγε μία πολιτική όπτική που στρέφει την προσοχή της μόνο στη «*σκακιέρα*» των κομμάτων και στις εξελίξεις της πολιτικής σκηνής, χωρίς να αφιερώνει *ούτε μία* παράγραφο στην *ανάλυση των κοινωνικών δυνάμεων* και στη συγκυρία της συνολικής πάλης των τάξεων; Στην πρώτη πρόταση («*μετεξέλιξη*») διαβάζουμε πολλά και διάφορα για την «*εξελισσόμενη κινητικότητα*» στο όλο το πολιτικό φάσμα και ειδικότερα στην 'Αριστερά, για τα «*περιορισμένα όρια της φυσιογνωμίας που διαμορφώσαμε*», για την «*άσκηση μιάς ευρύτερης πολιτικής συμμαχιών και συνεργασιών με αρχές και χωρίς αποκλεισμούς*» (υπογράμμιση δική μου), τίποτε όμως για τους *κοινωνικούς αγώνες* στη σημερινή 'Ελλάδα, τίποτε για τις φανερές ή υπόγειες κινήσεις που καθορίζουν *σε τελευταία ανάλυση* όσα συμβαίνουν στην πολιτική σκηνή. Η υπερπολιτικοποιημένη αντίληψη δεν είναι βέβαια αποκλειστικότητα των «*κυρικών*» ή της όπως κι αν ονομάζεται τάσης του ΚΚΕ έσωτ. Είναι πολύ γενικότερο φαινόμενο μέσα στην κομμουνιστική και μη 'Αριστερά της χώρας, στο οποίο έχω ήδη αναφερθεί στον *Δεκαπενθήμερο Πολίτη*, τεύχ. 51, της 4ης 'Οκτωβρίου 1985. Είναι γνωστό όμως ποιός είναι οι βασικοί της υπέρμαχοι, πρώτοι διδάξαντες μέσα στην ανανεωτική 'Αριστερά, και μέχρι τέλους πιστοί της. Άραγε, είναι υπερβολή να μιλήσουμε για δεξιάς απόκλισης «*γιακωβίνους*»;

Τηρουμένων των αναλογιών και λαμβάνοντας υπόψη το πέρασμα του χρόνου, τις αλλαγές που μεσολόβησαν, την εμφάνιση νέων πολιτικών δυνάμεων της εξουσίας, όλες αυτές οι «*συμμαχίες χωρίς αποκλεισμούς*», όλες οι *μεγαλεπήβολες φιλοδοξίες* «*να ανοίξουν και να επιταχυνθούν οι εξελίξεις*» με *έκ των άνω* εντυπωσιακές κινήσεις, θυμίζουν αρκετά «*Στόχους του 'Εθνους*» και *αναλύσεις* περί ΕΑΔΕ. Ίσως και εκείνες τις περιέργες ιστορίες της «*φιλελευθεροποίησης*» του Μαρκεζίνη. Όσο για τη φιλοδοξία της *συσπείρωσης όλων των «συνεπών 'Αριστερών δυνάμεων*» σ' ένα ενιαίο ισχυρό κόμμα —*με στόχο πάντοτε την ευρύτερη πολιτική συμμαχιών*, *ας μίν* τό *εχγράμ*ε όσο κι αν δεν μάς λένε με ποιούς, θέλοντας προφανώς να μάς κάνουν *εκπληξη*—, *ανάλογες* ιστορίες δεν ακούγαμε και τό 1977 με τη «*Συμμαχία των 5*»;

Οι φανατικοί των κινήσεων «*πολιτικής σκηνής*», που σνομπάρουν τό *έδαφος* της κοινωνικής δυναμικής, έχουν ήδη γράψει ιστορία. Και αυτοί βέβαια, έχοντας γνώση του πράγματος, τονίζουν πότε πότε ότι *κυρίως* φιλοδοξούν να δημιουργήσουν κάποια *πολιτικά κενά*. Οι άλλοι όμως που φιλοδοξούν να δημιουργήσουν τό *νέο κόμμα* της 'Αριστεράς —*εξελικτώντας* από *τελειώς διαφορετικές* *άφτηριές*—, είναι προετοιμασμένοι για τό *ρόλο* της *αντιπολίτευσης*, που θα προσπαθεί και πάλι «*να ξεπερνάει*» τα όποια στοιχεία *δσκησης* πολι-

τικής από τα πάνω και υποβάθμισης στην πράξη του προσανατολισμού στα κοινωνικά μέτωπα»; Ίκανοποιούνται να επαναλάβουν *σε άλλο κόμμα* όσα γίνονταν από τό 1974 ως τό 1985 στο ΚΚΕ έσωτερικού;

2) Πόσο καινούργια επίσης είναι ή αντίληψη που δεν είναι καθόλου φειδωλή στο να *έκφωνεί* τη στρατηγική της του δημοκρατικού δρόμου και της πάλης για *διαρθρωτικές αλλαγές, χωρίς όμως να μπαίνει στον κόπο να την τοποθετεί μέσα στον κόσμο του συγκεκριμένου*, να τη δοκιμάζει στους κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες, να *αντλεί συμπεράσματα*, και πάλι πίσω να *έμπλουτίζει* τό *πεδίο* της θεωρίας; Πότε λειτούργησε τό ΚΚΕ έσωτερικού ως «*συλλογικός διανοούμενος*» που μελετά την κοινωνία, αλλά και *τά αποτελέσματα της δικής του δράσης*; Πολύ λίγες φορές, ποτέ ίσως, αλλά τώρα φτάνουμε στο *έσχατο όριο ενός ιδιόμορφου δογματισμού* που θεωρεί τη στρατηγική δεδομένη και έπαρκη, την πολιτική κατευθυνση δεδομένη και *κοινά αποδεκτή*, τό *παρελθόν* ...γενικά θετικό με σημαντικά όμως λάθη που βέβαια δεν έχουν ...«*αποφασιστική επίδραση* μόνιμα, *σάν* *προπατορικά* *άμαρτήματα*». Για να καταλήξει, ότι *άφου* όλα *τά προηγούμενα* είναι *περίπου* δεδομένα και *άμετακίνητα*, φταίει ή κομμουνιστική φυσιογνωμία. Τά ίδια όμως δεν ακούγαμε και τό 1978, στην *έποχή* της διάσπασης στην ΕΚΟΝ «*Ρήγας Φεραϊός*»; Κάθε *προβληματισμός* σε θέματα στρατηγικής *έπεσυρε* πάνω στον *προβληματιζόμενο* τους *κεραυνούς* της ήγεςίας (συνήθως του Λεωνίδα Κύρκου ή του Κώστα Φιλίτη). «*Πρόκειται* για *άριστεριστές*, είναι *έκτός δημοκρατικού δρόμου*!» Αντί για τη *διαλεκτική* σχέση θεωρίας, πολιτικής πράξης και στρατηγικής του κόμματος, *τά* *τοτέμ* και *τά* *ταμπού*.

Θά άξιζε να ψάξει κανείς να βρει ποιές *έξειδικεύσεις*, ποιές *άναθεωρήσεις*, ποιές *συγκεκριμενοποιήσεις*, *ποιά* *συμπεράσματα* από τόσα χρόνια πολιτικής *έμπειρίας* έχουν να παρουσιάσουν οι *κέρβεροι* της στρατηγικής του ΚΚΕ έσωτ. για *τή* *έννοια* της «*διαρθρωτικής αλλαγής*». Άν *άφήσουμε* στην *άκρη* *τά* *ελάχιστα* *σοβαρά* για τις *ευνόικες* *συνθήκες* της *τετραετίας* 1981-1985 που δεν *άξιοποίησε* ή *ικανοποιητικά* ή για τό «*θετικό έργο* στην *Τοπική Αυτόδιοίκηση*» ή για *τή* «*διαρθρωτική αλλαγή* της *κατοχύρωσης* της *δημοτικής γλώσσας*», *τά* *πιο* *σαφή* και *συγκεκριμένα* που *ξέρω* *γι'* *αυτό* *τόν* *άσαφή* και *άμφιλεγόμενο* *πολιτικό* *όρο*, *τά* *ξέρω* *χάρη* *στόν* *'Ηλία* *'Ηλιο*: «*Διαρθρωτική αλλαγή* είναι *κάθε* *μεταρρύθμιση* που *έφαρμόζεται* και *έλέγχεται* από *αυτούς* που *τή* *διεκδικούν*» (Ηλ. 'Ηλιού, «*Ο προσδιορισμός των πολιτικών στόχων*», 'Ηριδανός 2-3, 1973).

Ποιά *νέα πλαίσια* για *τή* *διαμόρφωση* *μιάς* *άξιόπιστης* *στρατηγικής* *μπορούν* να *υπάρξουν* στο *μετεξελιγμένο* ή *τό* *νέο* *πλατύ φορέα*; Άν *οί* *ιδέες*, *οί* *έπεξεργασίες* και *ή* *διαδικασία* για *τήν* *καλύτερη* *άποσαφήνισή* *τους* *υπάρχουν* *κάπου* *κρυμμένες*, *ας* *τίς* *μάθουμε* *τόρα*. Δεν είναι *άνάγκη* να *άπογοητευθούν* *κάποιοι* *για* *μία* *άκόμα* *φορά*.

3) Πόσο καινούργιες ιδέες έρχονται στο φώς, σέ δ,τι άφορά τό *σχίσμα* μέσα στό έλληνικό και παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα; Τό νά παραδέχεσαι ότι οι συσχετισμοί μέσα στην κομμουνιστική Άριστερά της χώρας μας είναι όριστικά παγιωμένοι, τή στιγμή πού τό ΚΚΕ παρουσιάζει όχι άπλώς στασιμότητα αλλά *άξιοσημείωτη πτώση μέσα στό προπύργιά του* και ταυτόχρονα ισχυρές έσωτερικές άμφισβητήσεις της πολιτικής του προοπτικής, δέν έχει αρκετά κοινά σημεία μέ τόν τρόπο πού χειρίστηκαν τό θέμα της διάσπασης οι ήγέτες του ΚΚΕ έσωτ. κατά τή μεταπολίτευση; Και τότε και τώρα, ή δική μας ομάδα άποφεύγει τό στενό μαρκάρισμα του άντιπάλου στην κρίσιμη φάση. Άπομένει νά δοϋμε άν και τώρα οι άντίπαλοι θά μπορέσουν νά ξεφυγουν από τή δύσκολη κατάσταση και νά μας ξαναβάλουν γκόλ, όπως τότε μ' εκείνο τό περιέργο «μελέ» μέσα στη μικρή περιοχή μας («Ένωμένη Άριστερά»).

Όσο για τά εκτός της χώρας μας, οι φιλοευρωπαϊσμοί της *Αύγης* για τόν Γκορμπάτσφ είναι τόσο τυχαίοι όσο ήταν τυχαίες οι θέσεις πού ανέπτυξε παλιότερα στό Εϋρωκοινοβούλιο ο Λεωνίδας Κύρκος για τό Άφγανιστάν και τήν Πολωνία. Έκτός και άν τό πρόβλημα της όρθότητας (ή της παράλληλης συνύπαρξης πιά, άφου δέν διεκδικούμε άμφισβητούμενα οικόπεδα) λύνεται μέ τό νά τονίζουμε ότι τά σοβιετόφιλα κομμουνιστικά κόμματα ύποστηρίζουν τή στρατηγική της έφόδου, ενώ ή άνανεωτική Άριστερά τό δημοκρατικό δρόμο. Άποδεικνύουν όμως έτσι οι όπαδοί της μετεξέλιξης ότι είτε δέν γνωρίζουν καλά τή στρατηγική των σοβιετόφιλων κομμάτων (άφου φαντάζονται π.χ. τό Γαλλικό Κομμουνιστικό Κόμμα νά χρησιμοποιεί τό Μάη του 1968 στρατηγική...έφόδου) είτε προσπαθούν νά άποκρύψουν τήν στρατηγική της ύποταγής στην έξωτερική πολιτική της ΕΕΣΔ, χρησιμοποιώντας γενικευτικά τόν περιβόητο όρο «στρατηγική της έφόδου» (πού μπορεί μέν νά είναι χρήσιμος για τήν έρμηνεία κάποιων κατευθύνσεων, δέν είναι όμως τό πασαρτού πού θά μäs βοηθήσει νά άποφύγουμε τή μελέτη της πραγματικής ιστορίας και του πραγματικού παρόντος της Άριστερας). Νομίζω πώς τά τρία αυτά τεράστια προβλήματα (πώς μπορεί σήμερα νά πολιτευεται ή Άριστερά, πώς συγκροτεί τή στρατηγική της, πώς βλέπει τήν ιστορία της και τά άδιέξοδα του κόσμου πού τή γαλούχησε) βρίσκονται στις ρίζες της κρίσης και της ανεπαρκείας της, μαζί ίσως μέ πολλά άλλα. Γι' αυτό, τό πώς κανείς τά άντιμετωπίζει έχει πολλά νά πει για τούς σκοπούς του, τίς προοπτικές του, τίς δυνατότητές του.

Τό αίτημα για ένα σύγχρονο κομμουνιστικό κόμμα υπάρχει ακόμα

Παγιδευμένοι μέσα στον όρίζοντα του εμπειρικού και του φαινομενικού, πολλοί, ίσως οι περισσότεροι, φαίνεται νά έλκονται από τήν «προσαρμογή» της Άριστε-

ρας στό δεδομένα. Στά δεδομένα πού άλλοι μελετούν και μäs προσφέρουν έτοιμα τά δικά τους συμπεράσματα, ενώ έμείς, παρόλο πού όρκιζόμαστε πίστη στό μαρξισμό χωρίς κανείς νά μäs τό ζητήσει, άποφεύγουμε νά τόν δοκιμάσουμε στό νέα, δύσκολα έδάφη.

Όστόσο, ή συζήτηση για τό συνέδριο του ΚΚΕ έσωτ., παρόλο πού παγιδεύτηκε στό δίλημμα μιä προϋστερης λογικής, παρόλο πού γίνεται σέ στιγμές ρευστότητας, παθητικότητας και κοινωνικής αποδιάρθρωσης, άφνει και κάποιες λίγες άκτινες φωτός.

Γιατί έδειξε ότι υπάρχουν ακόμα κοινωνικά φαινόμενα *κριτικής, άριστερης πολιτικής στάσης, διαθεσιμότητας για άγώνα*. "Οτι υπάρχει ακόμα στή χώρα μας *σοσιαλιστική ιδεολογία*, άρα τίθεται ζήτημα προοπτικής για *άντικαπιταλιστικό άγώνα και κοινωνική άνατροπή*. Άρκει ή σοσιαλιστική ιδεολογία νά *διαδοθεί* και νά *εμπλουτιστεί*.

Έδειξε ακόμα ότι υπάρχουν *εστίες πολιτικής σκέψης* πού κατανοούν τήν άπεμπλοκή της Άριστερας από τά άδιέξοδα της όχι μέ τή μορφή καλύτερης προσαρμογής σ' αυτό τόν άθλιο κόσμο, αλλά μέ τό νά εκφράζει στον καιρό της τόν άγώνα των άδύνατων κατά των ισχυρών, της γνώσης κατά της άκρισίας και της «μνήμης ενάντια στη λήθη». Ό γράφω έχει τήν πεποίθηση ότι όλα αυτά μπορεί στή χώρα μας νά τά προωθήσει καλύτερα ένα *σύγχρονο κομμουνιστικό κόμμα*, άν καταφέρει ποτέ νά συγκροτηθεί. Άλλοι πιστεύουν ότι χρειάζεται ένας ευρύτερος φορέας της Άριστερας.

Δέν βλέπω γιατί δέν μπορεί νά συγκροτηθούν και τά δύο, άφου στην Έλλάδα σήμερα ούτε σοσιαλιστικό κόμμα υπάρχει ούτε σύγχρονο και πραγματικό κομμουνιστικό κόμμα.

Τό πρόβλημα όμως δέν είναι αυτό. Γιατί όταν ή μόνη υπάρχουσα συλλογικότητα της Άριστερας, τό ΚΚΕ έσωτ. πνέει τά λοισθια όπως φαίνεται, χρειάζεται πολλή φαντασία για νά μιλά κανείς για τέτοιες συγκροτήσεις. Σέ τέτοιες στιγμές οι άνθρωποι σκορπίζουν, δέν ένώνονται.

Άλλά όπως οι πολιτικοί και κοινωνικοί άγώνες εκριναν τήν τύχη του ΚΚΕ έσωτ. και των διάφορων τάσεών του, έτσι και πάλι αυτοί θά άποφασίσουν για τή μελλοντική προοπτική της Άριστερας. Μέ ή χωρίς ΚΚΕ έσωτερικού.

Αυτό τό τελευταίο μπορεί νά πάψει νά υπάρχει. Θα συνεχίσει όμως νά υπάρχει εργατικό κίνημα, θά συνεχίσουν νά υπάρχουν νέοι πού άμφισβητούν, γυναίκες πού διεκδικούν τά δικαιώματά τους. Θα υπάρχουν άγώνες για τό περιβάλλον και τήν οικολογία. Και δέν θά λείψουν εκείνοι πού θά χρησιμοποιούν τό μαρξισμό για νά καταλάβουν δ,τι συμβαίνει γύρω τους και για νά τό αλλάξουν.

Η συζήτηση όμως πού θά αναζητεί τίς πολιτικές συμφωνίες ή διαφωνίες σ' αυτό τό πεδίο, πότε θά άρχισει; Ήταν άναπόφευκτο νά χρεωθούμε δλοι μας ακόμα μιä χαμένη ευκαιρία; Σημαίνουν τίποτα οι έσωκομματικές πλειοψηφίες και μειοψηφίες για δ,τι παίζεται σ' εκείνο τό πεδίο των κοινωνικών άγώνων;

Έπείγει νομίζω νά υπάρξει και ή *θετική καταγραφή*, ή άπόπειρα νά συγκροτήσουμε και νά δοκιμάσουμε τίς ιδέες μας μέσα στην κοινωνία. Οι κομμουνιστές της άνανέωσης έχουν άνάγκη τώρα από ένα δροσερό μπάνιο στην πισίνα των ταξικών άγώνων. Άρκετά κράτησε ο παροπλισμός τους και οι ιστορίες του δοκιμαστικού σωλήνα. Άλλά άν δέν είναι *πολιτικά αύτεξούσιοι*, θά συνεχίσουν νά είναι παροπλισμένοι.

Στό βαθμό πού ο πολυποίκιλος χώρος της άνανεωτικής και αυτόνομης Άριστερας (κομμουνιστές της άνανέωσης, άνανεωτικοί άριστεροί και άνένταχτοι, «κυρκικοί» και «άντικυρκικοί», διαγραμμένοι του ΠΑΣΟΚ, όμιλοι πολιτικής σκέψης, έκδοτικά περιοδικών, οικολόγοι, συνδικαλιστικές συσπειρώσεις, διαγραμμένοι του ΚΚΕ κ.λπ.) έξακολουθεί νά όρίζεται άρνητικά ως προς τό ΠΑΣΟΚ και τό ΚΚΕ, θετικά δέ ως προς τούς γενικούς όρους πολιτικής και όργάνωσης (δημοκρατικές διαδικασίες, σοσιαλιστική προοπτική, μαρξιστική θεωρία, άλληλένδετο σοσιαλισμού και δημοκρατίας), ή *ένότητα* του είναι άπαραίτητη, ή κυκλοφορία των ιδεών στό έσωτερικό του *προωταρχική άνάγκη* και ή συνεργασία στους κοινωνικούς άγώνες *όςρος επιβίωσης*. Άλλά χωρίς οι όποιες δυναμικές των συνιστωσών του νά μπλοκάρονται και νά άλληλοεξιδεωρώνονται, χωρίς νά υπάρχουν οι γνωστοί επαγγελματίες κηδεμόνες, χωρίς νά ύφίστανται οι άλλοι τά άποτελέσματα της καταστροφικής πολιτικής των «άναντικατάστατων» και «δημοφιλών» ήγετών.

Η παράταξη της Άριστερας —γιατί ούτε τό ΠΑΣΟΚ, ούτε τό ΚΚΕ είναι Άριστερά— μπορεί νά μη σκορπίσει έδώ κι εκεί άν *συνειδητοποιήσει και παραδεχτεί* τά χάσματα πού τή διασχίζουν. Τό θέμα χρειάζεται πολλή συζήτηση. Ίσως ή προσπάθεια για μιä *Όμοσπονδία από πολιτικά αυτόνομες όργανώσεις* θά μπορούσε νά είναι ρεαλιστική.

Τό καταστροφικό ή ήταν άν όσοι άποδέχονται τήν άνάγκη ενός σύγχρονου κομμουνιστικού κόμματος άφήνονταν νά παίξουν για μιä ακόμα φορά τό ρόλο του «πτοχού συγγενούς» σέ έναν *πλατύ, έναίο, άκρότατα άποτελεσματικό* φορέα, έλλπίζοντας νά άποδειχθεί ή άλήθεια των δικών τους έπιχειρημάτων μελλοντικά.

Γιατί άν ο «φορέας» πάει καλά και μαζώνει νήφους δυσαρεστημένων, *παρόλο πού τό ζήτημα για τήν Άριστερά δέν βρίσκεται εκεί*, εκείνοι θά βρεθούν χωρίς έπιχειρήματα. Άν όμως —όπως είναι και τό πιθανότερο— καταγραφεί ως μιä ακόμα οικτρή άποτυχία, τότε ή άπογοήτευση, ο παροπλισμός και ή διασπορά των άριστερων δέν θά έχει κανένα προηγούμενο. Ποιός θά τολμήσει τότε νά μιλήσει για μιä νέα προσπάθεια;

Νά χωρίσουμε λοιπόν σάν φίλοι και νά μείνουμε φίλοι; Μετά από αυτή τήν πολύχρονη συζυγική ζωή, μίζεριας, καβγάδων, άσυνεννοησίας και προπαντός άπιστιών (άπό τή μιä πλευρά πάντα, ως μήν τό ξεχνάμε), δέν φαίνεται αρκετά λογικό; Και ίσως ακόμα δημιουργικό και έλπιδοφόρο, έλλείψει καλύτερης πρότασης.

Γιώργος Ριζούλης